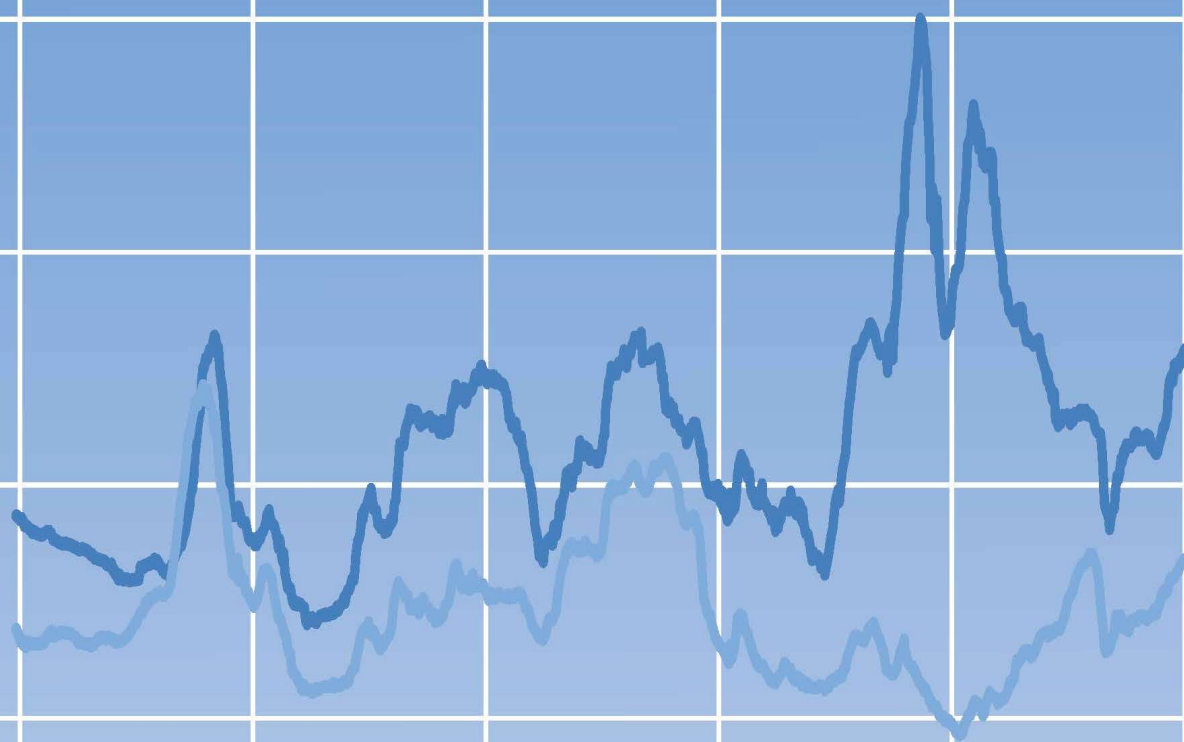

A Economía Galega Informe 2020-2021

Equipo realizador

Dirección

Alberto Meixide Vecino

Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA

Membros

Juan J. Ares Fernández • Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA

Roberto Bande Ramudo • Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA

Adrián Blanco Estévez • Economista

Melchor Fernández Fernández • Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA

Raquel Fernández González - Grupo ERENEA, Universidade de Vigo

Manuel Ferro Novoa • ABANCA e investigador asociado de IESIDE

Edelmiro López Iglesias • Universidade de Santiago de Compostela / IDEGA

Dolores Martínez Martínez • Afundación e investigadora asociada de IESIDE

Fidel Martínez Roget • Universidade de Santiago de Compostela

Manuel Núñez Piñeiro • ABANCA e investigador asociado de IESIDE

Marcos Pérez Pérez • Grupo ERENEA, Universidade de Vigo

Bernardo Valdés Paços • Universidade de Santiago de Compostela

Miguel Anxo Vázquez Taín • Universidade de Santiago de Compostela

Manuel Vilas Fernández • Universidade de Santiago de Compostela

Deseño e maquetación

Manuel López Sande

Supervisión lingüística

Ana Suárez Piñeiro • Universidade de Santiago de Compostela

— • —

ISSN: 2171-8849

9 *Presentacións*

13 Introducción

15 Economía internacional

16 Economía española

17 Economía galega

19 I. Mercado de traballo

21 Introducción

23 O comportamento do emprego

25 Evolución do desemprego

26 Salarios e custos salariais

28 Recadro 1: Análise da EPA do segundo trimestre de 2021

30 Recadro 2: O impacto da pandemia no mercado laboral dos sete grandes concellos

33 II. Agricultura

35 O contexto no bienio 2020 2021: definición da reforma da Polí

38 Tendencias a medio prazo do sector agrario (1990 2019)

40 A conxuntura agraria en 2020 e 2021: contexto internacional, na UE e en España

42 A dinámica do sector agrario galego en 2020: unha visión global

43 Evolución da produción

45 Prezos percibidos e prezos pagados polos agricultores

46 Conxuntura das principais ramas agrarias

47 Poboación ocupada

48 Censos gandeiros

51	III. Pesca
53	Introdución
54	Frota pesqueira
55	Distribución da frota e emprego pesqueiro nas diferentes zonas costeiras de Galicia
59	Produción pesqueira
62	Balance do primeiro ano da COVID 19
62	Xestión e conxuntura do sector pesqueiro galego
71	IV. Industria
73	IV.1. A industria galega
73	O comportamento da industria galega
86	IV.2. A política industrial
86	O deseño da futura política rexional comunitaria e as actuacións ante a pandemia
88	A incidencia da política rexional comunitaria en Galicia en 2020
90	A política da Administración central aplicada en Galicia
94	A política industrial da Administración autonómica
103	V. Sector exterior
105	Comercio exterior de mercancías
121	O investimento directo estranxeiro (IED)
137	VI. Construción
139	Introdución
139	Indicadores de actividade
141	Vivenda
148	Demanda pública de obras
151	VII. Servizos
153	A actividade do sector servizos en 2020 e no primeiro trimestre de 2021
155	Os prezos no sector servizos
156	A distribución e o comercio
162	O sector turístico en Galicia
165	Os transportes en Galicia

175 VIII. Sector financeiro

177 Introducción

177 Contexto económico e financeiro

178 Principais magnitudes do sistema financeiro

182 Principais retos do sector bancario

183 IX. Sector público

185 Introducción

185 O sector público autonómico galego

188 O sector público local galego

190 O sector público estatal en Galicia

191 O gasto sanitario en Galicia

193 O sistema público de pensións en Galicia

195 O gasto en educación en Galicia

Analizar os sucesos do ano 2020, calquera que sexa o ámbito no que nos centremos, supón abordar un dos períodos máis extraordinarios da historia mundial recente. A COVID-19 sacudiu por completo a nosa realidade, abríndonos un novo período no que, desde Afundación, nos implicamos en consolidar actividades de apoio e de reactivación a través dos nosos programas de voluntariado e de impulso social.

A *Economía Galega. Informe 2020-2021* permítenos comprender en que grao a pandemia afectou os nosos sistemas económicos, tanto a nivel internacional, como nacional e autonómico, e convídanos a comprobar como todos os indicadores parecen confirmar o inicio da esperada recuperación para o segundo semestre de 2021. Mediante unha análise pormenorizada da pasada anualidade, e cun avance do ano en curso, o equipo investigador deste estudo axúdanos a entender con maior claridade o sucedido ao longo duns meses que perdurarán na nosa memoria colectiva. Neste sentido, a presente publicación súmase a *Después de la pandemia. Reflexiones y desafíos para Galicia. After the pandemic. Reflections and challenges for Galicia*, o volume bilingüe editado por Afundación a inicios de 2021, e que, publicado no marco de IESIDE Edicións, recolle as análises punteiras de recoñecidos expertos internacionais no ámbito socioeconómico.

Nas páxinas que seguen, os investigadores do IDEGA, coordinados por Alberto Meixide Vecino, coa colaboración do Centro de Investigaciones ABANCA de IESIDE, ofrécennos un minucioso estudo dos efectos socioeconómicos da pandemia. Del dedúcese o impacto algo menos profundo en Galicia, debido á menor dependencia do turismo, á resistencia do seu mercado exterior e a unha presenza considerable dos sectores primarios (agricultura, pesca e gandería) no seu PIB. Con todo, a dureza dos efectos da pandemia sentiuse con forza na realidade diaria das familias galegas, e, con elas en mente, Afundación, a Obra Social de ABANCA, redirixiu nun tempo récord os seus esforzos e os seus recursos cara a programas de impulso social.

Coa aplicación de «Cubert@s», no período estival non lectivo, e «Cubert@s Nadal», nas vacacións escolares de Nadal, Afundación tomou a iniciativa nas sete cidades galegas para que todos os escolares cuxas familias se atopasen nunha situación económica vulnerable tivesen unha comida equilibrada a nivel nutricional todos os días, ao longo dos meses de peche dos comedores dos centros educativos. Así, grazas a convenios rubricados coas corporacións locais ou entidades sociais, máis de 80 mil menús foron repartidos nas dúas edicións de «Cubert@s»; un programa con continuidade tamén no período de vacacións de verán deste ano 2021.

Afundación non só reorientou o seu foco de actuación cara a un aspecto de impulso social, senón que salientou as súas accións de voluntariado, como mecanismo de cohesión social e de fomento da sostibilidade, como principio reitor para unha contorna saudable, solidaria, acolledora e en liña cos valores éticos fundamentais. Así, por exemplo, puxemos en marcha o programa «+60, acompañámoste», no que voluntarios da entidade estiveron en comunicación constante cun dos grupos de idade máis expostos á pandemia. De alcance inicial a socias e socios dos espazos +60 de Afundación, a favorable acollida da iniciativa levounos a ampliar as nosas chamadas a toda Galicia. O equipo do Colexio Fogar Afundación, pola súa banda, elaborou máis de 67 mil equipos de protección individual que foron entregados aos colectivos en primeira liña de actuación nunha conxuntura de escaseza mundial.

O ano 2020 supuxo un intenso desafío, como reflicten as páxinas do presente informe, que nos convidan a reflexionar sobre un período extraordinariamente complexo. Desde Afundación, continuamos á beira das persoas como entidade comprometida co impulso social, a sostibilidade, a educación e a cultura, porque, tal e como destacamos no noso informe de actividade anual: «nas máis adversas circunstancias, en Afundación remamos xuntos por unha sociedade cohesionada».

Miguel Ángel Escotet
Presidente de Afundación e reitor presidente de IESIDE

Finalizado o ano 2020, as economías galega, española, europea e mundial víronse condicionadas pola COVID-19, que alterou non só o contexto económico, senón que supuxo un impacto social máis extenso e profundo que calquera outro acontecemento desde a Segunda Guerra Mundial.

Aínda que comezamos a albiscar a saída grazas á vacinación e á expectativa dos Fondos Next Generation UE, a economía segue acusando consecuencias como caída da produción, incremento do desemprego e aumento da débeda pública, entre outras.

Como paso previo para deseñar medidas adicionais de recuperación, o traballo de análise da situación actual, así como a predición dos escenarios futuros, resultan esenciais para o éxito dun proceso que debe ser desenvolvido a través da colaboración entre as Administracións públicas e o sector privado, coas entidades financeiras nun crucial labor de conexión entre ambos os dous.

Coa edición 2020-2021 do informe *A Economía Galega*, ABANCA, Afundación, IESIDE e IDEGA queremos contribuír a profundar nese coñecemento. Non resulta esaxerado dicir que a presente edición é, sen dúbida, unha das que mellor cumpre co obxectivo de utilidade para Galicia que esta obra colectiva ten desde a súa creación hai máis de 30 anos.

A Economía Galega é esencial para o proceso de reflexión ben fundamentado arredor das nosas prioridades: o apoio social, a protección da saúde e o mantemento do emprego; tres niveis de protección que deben ter continuidade mentres sigan presentes os efectos da pandemia.

A estas cuestións esenciais dedicámonos en ABANCA ao longo de 2020, a través dunha ampla batería de accións financeiras (impulso ao crédito, aplicación de moratorias, anticipo de axudas etc.), tecnolóxicas (reforzo do dispositivo a distancia e teletraballo) e sociais (doazón de equipos sanitarios, asistencia a colectivos vulnerables etc.).

Pero, ademais destas necesidades, debemos comprender que a actual crise é tamén unha oportunidade para abordar as transformacións que a nosa economía require a longo prazo para acompañar os cambios sociais e culturais que xa se están producindo.

Dúas tendencias móstranse como claves: a dixitalización da economía e a sostibilidade. Xunto a elas, existen outros factores que non deben ser esquecidos no esforzo de apoio á economía galega: dinamización da calidade de vida; demografía e atracción de talento; énfase en sectores tradicionais con proxección de futuro; fomento da innovación; apoio á iniciativa privada e ao emprendemento; turismo de calidade sostible; atracción de investimentos, e vocación exterior para ser ponte con América e nexo con Portugal.

O informe *A Economía Galega* convídanos a ser conscientes de que desde a correcta xestión do curto prazo podemos planificar estratexicamente o futuro do benestar en Galicia. Grazas a este documento, neste momento de crise podemos reflexionar sobre a maneira de superar as nosas propias barreiras e aproveitar as novas oportunidades, conservando e reforzando os nosos puntos fortes.

Francisco Botas Ratera
Conselleiro delegado de ABANCA e patrón de Afundación

Introducción

Economía internacional

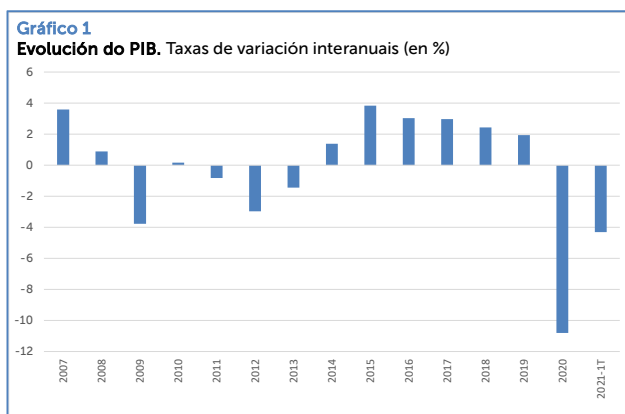
A crise económica global desatada pola Covid-19 en 2020 foi dunha magnitude con escasos precedentes. O parón autoinducido da actividade económica, que levou a un dobre shock de oferta (producción empresarial) e de demanda (confinamentos domiciliarios), conduciu a unha contracción da actividade do 4,3%. Agora ben, a vacinación masiva está a xerar unha rápida recuperación nas economías desenvolvidas (que co 16% da poboación mundial adquiriron o 50% da dose), e existe un consenso en que a economía mundial rebotará fortemente en 2021 (6%) e en 2022 (4,4%). A pesar de que a crise económica parece superada, existe aínda certa incerteza derivada do impacto de novas variantes do virus, e ademais non pode esquecerse que a crise de 2020 deixará numerosos danos estruturais nas economías. Posiblemente, entre estes danos o máis importante sexa a pesada carga da débeda pública, utilizada masivamente en forma de medidas fiscais que apoiasen a familias e empresas nos momentos de maior dificultade. Estas medidas evitaron unha caída do PIB mundial que sería tres veces maior (superior ao 9%), pero engade 19 billóns de dólares de nova débeda pública no mundo, o que será unha pesada carga para o crecemento nos próximos anos. Outro importante dano estrutural é que a crise disparou a desigualdade e a pobreza. Por países e rexións económicas, a diverxencia creceu enormemente: mentres que Estados Unidos e Europa abrazan a recuperación, persiste unha grande incerteza en países como India, Brasil ou República de Suráfrica. Dentro dos países de renda media, a crise deixa uns niveis de pobreza e desigualdade sen precedentes, que supoñen un enorme desafío en termos de benestar, e que poderían conducir a unha acentuación das tensións sociais e a unha nova onda de gobernos populistas, como se está evidenciando no caso de América Latina. Do mesmo xeito que sucedeu na gran recesión de 2008, Estados Unidos volveu ser a economía que supera a crise cun crecemento máis vigoroso. Cunha contracción en 2020 do 3,5%, espérase que creza un 6,4% no presente exercicio. A Administración Trump, que puxo en marcha o maior paquete de estímulo desde a Gran Depresión dos anos 30, con 2 billóns de dólares, e a Administración Biden, co seu recentemente anunciado plan por 1,9 billóns, evitaron o afundimento no gasto das familias. As políticas da Reserva Federal, que non só mantiveron os tipos de interese en niveis historicamente baixos, senón que inxectaron máis de 6 billóns de dólares en liquidez aos mercados e ás compañías, tamén resultaron decisivas para atenuar o impacto da crise e facilitar a saída da mesma. Á marxe da crise, a chegada ao Goberno de Joe Biden está a conducir a Estados Unidos a un xiro de 180 graos na súa política internacional, e a primeira economía do mundo está a volver ao multilateralismo, revertendo o legado do seu antecesor. A este respecto, a nova Administración está a levar a cabo distintas iniciativas, sendo o impulso para a adopción dun tipo de imposto mínimo de sociedades a nivel global do 15% a máis significativa.

A Unión Europea atravesou por un momento crítico en 2020 e, cando aínda estaba a dixerir a saída do Reino Unido do proxecto europeo, viu como algúns importantes países membros, en particular España e Italia, se convertían no epicentro mundial da crise sanitaria e económica en marzo e abril do pasado ano. Desde Bruxelas e os principais gobernos deuse unha resposta á crise, do mesmo xeito que os Estados Unidos, desde a política fiscal e desde a monetaria. É particularmente relevante, por nova, a política fiscal, non tanto polo volume de axudas recollidas no plan de rescate de 750 mil millóns de euros (bautizado como Next Generation EU e que se divide case ao 50% entre subvencións a fondo perdido e préstamos), cuantioso pero inferior ao aprobado por Washington, senón en especial por dúas características. A primeira é que o seu financiamento se realizará a través da emisión conxunta de débeda nos mercados financeiros, o que supón un gran paso adiante na integración europea ao asumir finalmente os falcóns do norte unha mutualización nos riscos e diferenciais asociados ás emisións. A segunda implica que a remisión dos fondos desde Bruxelas cara aos países membros está condicionada á aplicación dunha serie de medidas e reformas estruturais, e a que os fondos teñan un impacto nos eixes de avance en dixitalización e transición cara a unha economía verde. Polo que respecta á política monetaria, o papel asumido polo Banco Central Europeo (BCE) tamén resultou determinante, tanto no mantemento das condicións de financiamento en termos moi favorables como no amparo do acceso a crédito empresarial e no aumento da capacidade de financiamento dos bancos. Por exemplo, a institución que preside Christine Lagarde puxo en marcha un programa de compras de emerxencia fronte á pandemia (Pandemic Emergency Purchase Programme, PEPP), cun importe de 1.850.000 millóns de euros. China foi o lugar onde supostamente comezou o virus a finais de 2019, o país que antes superou a crise sanitaria e, en consecuencia, o que puido con maior prontitude retornar á normalidade na actividade económica. Por iso, o Estado asiático foi a única entre as maiores economías mundiais que creceu en 2020 (2,3%) e tamén para a que se espera un maior rebote en 2021 (8,4%). A Pequín a crise serviulle para reforzar a súa posición no mundo, tanto a través da exportación ou doazón de vacinas a países emerxentes, como a través da intensificación do comercio con estes últimos ante a caída da demanda de Europa ou Estados Unidos. Ademais, é destacable que en marzo de 2021 o país asiático aprobou o seu 14º Plan Quinquenal, no que reafirma o seu

programa, xa establecido en anteriores estratexias: máis consumo interno, máis desenvolvemento tecnolóxico e máis transición enerxética. Por último, cabe destacar que América Latina foi a rexión máis castigada pola pandemia xunto con India. Con só un 8% da poboación mundial, rexistrou máis do 35% de falecidos, debido tanto á escasa capacidade dos sistemas sanitarios como á predominancia de traballos contacto-intensivos en mercados laborais informais. Ademais, o proceso de vacinación está a resultar lento e a mediados de 2021 países como Brasil ou Colombia están aínda en cifras récord de falecidos. A economía, pola contra, si parece mellorar con rapidez. Despois dunha caída do PIB do 7% en 2020, a recuperación da demanda mundial e dos prezos das materias primas, ademais do rápido regreso dos capitais á rexión, posibilitaron unha melloría na segunda metade de 2020, e espérase un incremento do PIB do 4,6% en 2021.

Economía española

A COVID-19 tivo un forte impacto en España sendo, con máis de 80 mil falecidos, un dos países máis afectados a nivel sanitario. Ademais, no ámbito económico foi a economía que máis caeu en 2020 entre todas as grandes do mundo, cunha contracción do 10,8%; en gran medida debido ao excesivo peso da hostalería e do sector turístico, os sectores máis golpeados polos peches da actividade económica, confinamentos e restricións de mobilidade. A medida que a vacinación avanza neste 2021, se levantan as restricións e se disipa a incerteza, os indicadores adiantados dispoñibles apuntan a un claro cambio de tendencia no segundo trimestre. É de esperar que a economía española se vaia acelerando no presente exercicio, en especial pola vía do incremento da demanda, unha vez que a confianza dos consumidores estea totalmente recuperada e se traduzan en consumo os máis de 60 mil millóns de euros de aforro adicional das familias durante a pandemia. Segundo a Comisión Europea, o consumo privado será determinante para que España lidere o crecemento no vello continente durante os dous próximos anos, con máis dun 6% de avance do PIB.

Cadro núm. 1

Previsións de crecemento da economía española (en %)

	2021	2022
Goberno	6,5	7,0
Banco de España	5,9	5,4
Comisión Europea	6,2	6,3
FMI	5,9	6,3
OCDE	6,4	4,7

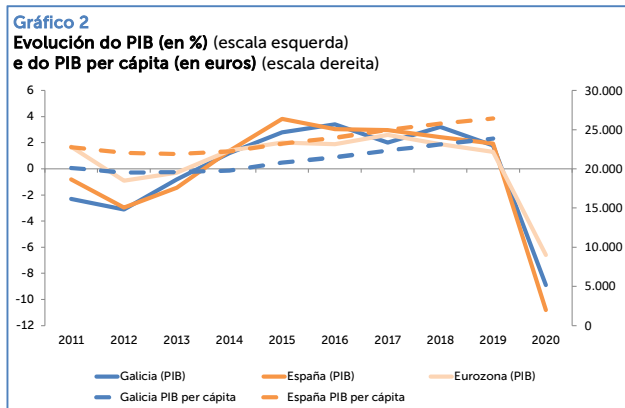
Fonte: Elaboración propia.

pública a escalar ata o 120% do PIB. Na actualidade, a gran pregunta é se España será capaz de utilizar os fondos europeos para a reconstrución e avanzar cara á transformación do seu tecido produtivo. España será, xunto con Italia, o país máis beneficiado dos fondos Next Generation EU, contando con 150 mil millóns de euros, dos cales 81 mil millóns serán subvencións directas. Os fondos chegarán en función dun programa de aplicación previamente aprobado por Bruxelas e iranse desbloqueando cada seis meses segundo o cumprimento dunha serie de fitos. O plan do Goberno español recibiu luz verde en xuño e deberían chegar os primeiros 9 mil millóns en xullo. En todo caso, existen importantes desafíos para que os fondos teñan o impacto esperado no crecemento, sobre todo debido á capacidade de xestión e absorción dos mesmos, así como á súa correcta utilización e canalización cara a proxectos cun elevado retorno socioeconómico e impacto na produtividade da economía.

En todo caso, a saída non está exenta de elementos que lanzan dúbidas sobre os próximos trimestres. No sector servizos, o turismo, gran motor económico español, recupérase dunha maneira máis débil, mesmo fráxil, e é moi complicado anticipar cando se alcanzarán os niveis prepandemia. E no sector industrial, o problema mundial de abastecemento de semicondutores está a levar a unha retardación da produción de vehículos, peza fundamental da actividade manufacturera española. No plano macroeconómico, a política monetaria por parte do BCE, comprador principal da débeda pública española (compras por 117 mil millóns de euros en 2020), manterase polo menos ata finais de ano; do mesmo xeito que os tipos de interese de referencia, polo que, por ese lado, non haberá maiores preocupacións, polo menos a curto e medio prazo. A longo prazo, con todo, si que resulta preocupante o volume de débeda asumido, despois dos paquetes fiscais postos en marcha en 2020, e que levaron á débeda

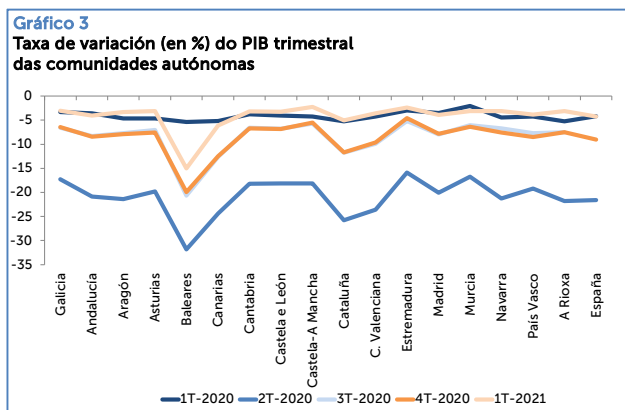
Economía galega

A crise provocada pola COVID-19 deu lugar a que en 2020 se producise o maior descenso do PIB galego das últimas décadas. O Instituto Galego de Estatística (IGE), nunha primeira estimación, cuantifica a caída nun 8,9%, taxa que case é dous puntos inferior á alcanzada en España, malia que supera en 2,3 puntos a da Eurozona. Un modelo produtivo menos exposto ao sector turístico, unha maior apertura exterior, o peso de sectores como o agroalimentario e unha incidencia epidemiolóxica inferior á media española explican, entre outros factores, que o impacto da crise, con toda a súa gravidade, non fose tan

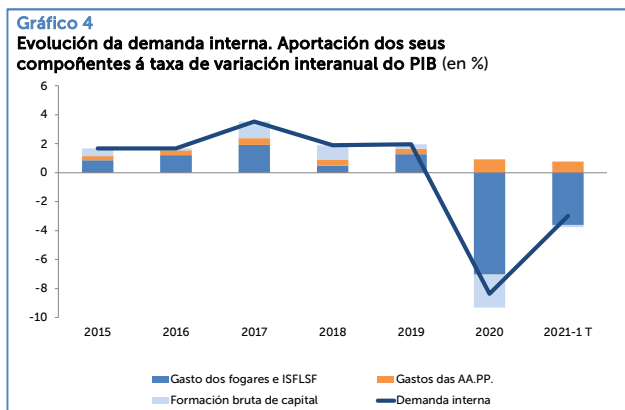

forte como noutras comunidades autónomas. Os resultados da actividade de 2020 supoñen un retroceso na converxencia do PIB por habitante galego con respecto á Eurozona, mentres que, pola contra, se aprecia un novo avance respecto a España. Desde 2013 a 2018, o peso relativo desta variable mantívose relativamente estable (oscilou entre o 89% e o 89,8%), debido á similitude na traxectoria económica española e galega. Con todo, en 2019 obsérvase unha subida de 0,5 puntos nesta porcentaxe, o que mostra unha aceleración no proceso de converxencia, favorecido ademais pola dinámica demográfica, proceso que continuou en 2020.

En canto ao comportamento das variables de demanda en Galicia, o máis significativo en 2020 foi a caída dun 11,3% no gasto dos fogares e as ISFLSF, o que supón unha achega á taxa de variación do PIB dun -7%. As restricións sanitarias e o confinamento supuxeron un brusco freo no consumo dos fogares galegos, os cales incrementaron a súa taxa de aforro pero cun efecto moi negativo sobre a actividade do período. Esta situación tamén provocou unha forte desaceleración na formación bruta de capital (-13,2%) dada a incerteza xerada pola pandemia. A súa achega ao PIB foi dun -2,3%. En contraposición, a traxectoria positiva dos gastos das Administracións públicas atenuou, en parte, os resultados negativos das restantes variables. O seu incremento dun 4,5% supón unha contribución ao crecemento do PIB do 0,9%. En suma,

da caída do 8,9% sufrida polo PIB galego, o 8,4% corresponde á demanda interna. O comportamento do saldo externo explica o 0,5% restante. As contas macroeconómicas galegas recollen unha redución das importacións dun 4,6%, mentres as exportacións fixérono un 5,8%. Os resultados non son tan negativos como os da demanda interna, aínda que a iso non contribuíron as operacións de compravenda de mercadorías. En canto a estas últimas, as importacións, en termos monetarios, baixaron un 16,7%, fronte a un 6,2% das exportacións. Este resultado tan desigual debeuse a que a automoción mantivo o fluxo exportador.

As estimacións relativas ao primeiro trimestre de 2021 reflicten unha caída do PIB en Galicia do 2,9%, debido sobre todo a unha achega negativa (3,6%) do gasto dos fogares e ISFLSF, froito do agravamento da crise sanitaria tras o período do Nadal. O mellor comportamento da formación bruta de capital (que aínda se mantén en taxas negativas) e a achega positiva do gasto público, compensan parcialmente a caída do consumo privado. Ademais, obsérvase unha certa recuperación na demanda externa, apoiada na mellora do comercio de mercadorías.

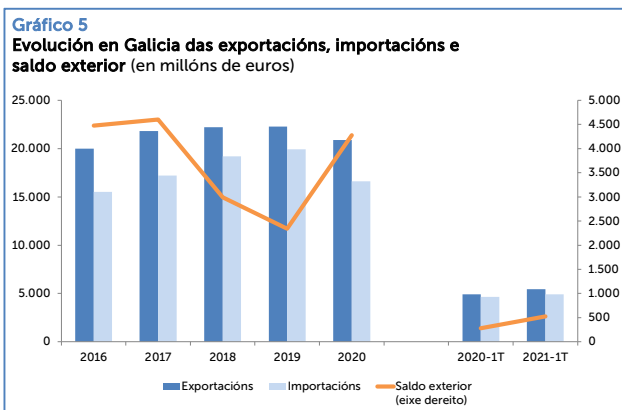
Cadro núm. 2

Evolución dos compoñentes do PIB. Taxas de variación interanuais (en %)

	2019	2020	I trim. 2021
Demanda			
Gasto en consumo final	2,0	-7,4	-3,5
Gasto dos fogares e ISFLSF	2,1	-11,3	-6,0
Gastos das AA.PP.	1,8	4,5	3,3
Formación bruta de capital	1,8	-13,2	-1,0
Exportación de bens e servizos	0,2	-5,8	4,8
Importación de bens e servizos	0,6	-4,6	4,7
Oferta (VEB)			
VEB. Agricultura, gandería, silvicultura e pesca	-0,2	-3,3	-3,1
VEB. Industria	-1,4	-8,6	1,2
VEB. Industria manufacturera	0,6	-9,6	0,6
VEB. Construción	3,4	-12,6	-6,3
VEB. Servizos	2,7	-8,1	-3,4
PIBpm	1,8	-8,9	-2,9

Fonte: IGE.

mandantes. Porén, todo parece indicar que a actividade se irá recuperando conforme avance 2021. Pola súa banda, a industria, e en concreto a manufacturera, estivo moi afectada pola crise. Os resultados que no inicio de 2020 auguraban unha revitalización, truncáronse no segundo trimestre, no que a caída do VAB foi do 29,4%. Parte da actividade perdida foise recuperando no segundo semestre do ano pero, aínda así, a taxa anual foi do -9,6%. A caída na actividade industrial foi xeral en todos os sectores salvo na automoción. Ese mellor comportamento na segunda metade de 2020 confirmouse cos resultados xa coñecidos dos primeiros meses de 2021. Doutra banda, máis aló destes resultados conxunturais, persiste a crise que vén afectando a empresas emblemáticas do sector industrial galego desde antes de que se iniciase a pandemia.

Polo lado da oferta, a maior contracción do PIB en 2020 produciuse na construción e na industria manufacturera, mentres que o primario foi o sector menos afectado pola pandemia. A conxuntura desta última actividade estivo condicionada pola evolución dos mercados mundiais, na que os prezos se foron recuperando a partir do mes de xuño, alza que se acelerou nos primeiros meses de 2021. En canto á construción, obsérvase un descenso continuado da actividade ao longo de 2020, moderando a súa caída nos primeiros meses de 2021. A edificación de vivendas resentiuse polas expectativas económicas xeradas pola pandemia nos potenciais de-

Nos servizos, a caída do PIB en 2020 foi do 8,1%. Como cabería agardar, os sectores de comercio, transporte, hostalería e as actividades artísticas e recreativas foron os máis castigados pola crise. Ademais, as restricións implantadas tras o Nadal impediron o inicio da recuperación no primeiro trimestre de 2021. Cabe agardar que, conforme se vaian relaxando as restricións, a actividade se recupere. Por outra parte, a diferenza dos servizos destinados ao mercado, aqueles que proporcionan as Administracións públicas mantiveron un certo dinamismo en 2020, contribuíndo a que os resultados do sector terciario fosen menos negativos que os de industria e

construción. A pesar da forte contracción sufrida polo PIB, a ocupación en Galicia en 2020 reduciuse tan só un 1,9%, caída que vén explicada en boa medida polo recurso aos ERTE desde o inicio da pandemia. A maior perda de postos de traballo produciuse nos servizos e a taxa de paro en 2020 (12%) mantívose en porcentaxes moi similares ás de 2019 (11,8%), cunha repunta no primeiro trimestre de 2021 (13%). No capítulo dedicado ao mercado laboral analízase en detalle como se reflicte a utilización dos ERTE no cómputo estatístico de activos, ocupados e parados e, por tanto, no comportamento do mercado laboral durante este período. Os indicadores de actividade dispoñibles sobre os primeiros meses de 2021 son, en xeral, positivos. Así, o índice de produción industrial (IPI) medio do primeiro trimestre confirma unha recuperación na maioría dos sectores, aínda que nun contexto de tensións inflacionistas. De igual xeito, e neste mesmo período, as exportacións de bens aumentaron un 10,9% e as importacións un 6,2%; recuperación que afecta a maioría dos sectores importantes, salvo o téxtil e confección. Esta evolución está a incrementar o superávit comercial. A cifra de negocios nos servizos, tras un inicio de ano pouco esperanzador, aumentou un 30,8% no mes de marzo, o que suxire unha recuperación intensa, en liña cos avances na vacinación e a eliminación progresiva das restricións. Tanto a contorna interna como a externa exhiben melloras que permiten ser máis optimistas respecto á evolución da economía na segunda metade do ano. Ao mesmo tempo, a intensidade con que se vai producir a recuperación aínda está rodeada de múltiples incertezas, xa comentadas nestas páxinas, que se ven reflectidas nas sucesivas correccións das estimacións sobre o crecemento do PIB para este ano. Neste contexto, e cun rango de variación non desprezable, o escenario central para as previsións de crecemento da economía española e da galega sitúase ao redor do 6%.

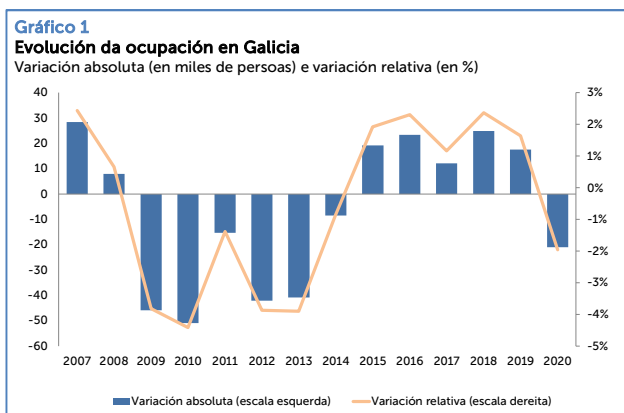
I. Mercado de traballo

- A pandemia puxo fin a cinco anos de crecemento sostido da ocupación.
- A destrución de emprego nalgúns momentos do ano 2020 recordaba os peores momentos da Gran Recesión.
- Non obstante, o uso intensivo do ERTE supón que nesta crise a redución do número de ocupados estea sendo moito menor que a caída na actividade económica.
- O forte descenso da poboación activa (que multiplica por 3,5 a perda no conxunto de España) case anula por completo a redución da ocupación en 2020.
- Ao contrario que no conxunto de España, o impacto da pandemia na taxa de paro aparentemente é case inapreciable (un lixeirísimo aumento de 0,2 puntos porcentuais).
- En 2020, o número de activos potenciais (persoas que non buscan emprego pese a estar en paro e dispoñibles para traballar) creceu en 14 mil persoas.
- A poboación afectada por un ERTE suma máis de 40 mil persoas e convértese, xunto co aumento dos activos potenciais, na principal explicación da anormal evolución da taxa de paro en 2020.
- Nos peores momentos do confinamento, a EPA estimaba en situación de ERTE a máis de 120 mil traballadores, un 11,47% do total de ocupados.
- O éxito dos ERTE para evitar despidos amplía o diferencial entre o colectivo dos “sen emprego” e o colectivo dos desempregados, reducindo a capacidade explicativa da taxa de paro como indicador da saúde do mercado laboral.
- A diferenza de España, a perda de emprego en Galicia en 2020 afectou con maior intensidade as mulleres.
- Importante subida do traballo en remoto.

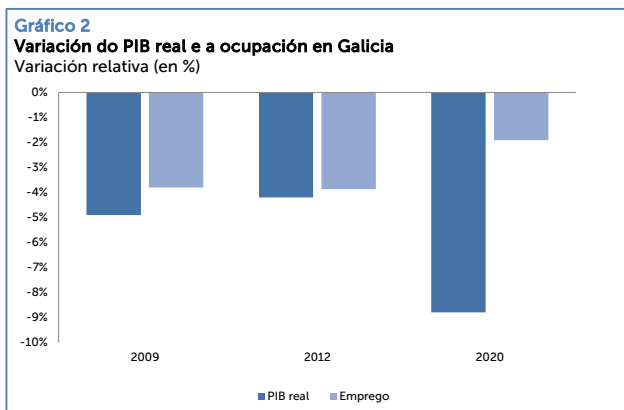
Introdución

Tras cinco anos de variacións positivas no nivel de emprego, a Enquisa de Poboación Activa (EPA) do Instituto Nacional de Estatística (INE) estima que en 2020 a ocupación en Galicia baixou en 20.950 persoas, case un 2% menos (gráfico 1). O cambio de tendencia reflicte o impacto directo que tivo o primeiro ano da pandemia no mercado laboral galego. Aínda que en 2019 xa se percibía un claro freo da recuperación, a crise provocada pola COVID-19 (lembramos que a declaración do estado de alarma se produciu o 14 de marzo de 2020) non era previsible e moito menos coa intensidade observada. A destrución de emprego nalgúns momentos do ano recordaba a situación vivida durante os peores momentos da Gran Recesión, malia que ao final a perda de emprego foi considerablemente inferior á estimada en 2009 ou 2012.

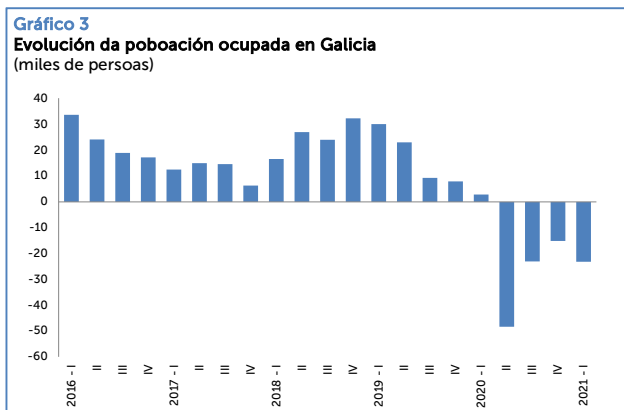
En principio, o carácter transitorio do confinamento permitiu usar como estabilizador os expedientes de regulación temporal de emprego (ERTE). Este uso intensivo provocou que a redución na ocupación nesta crise estea a ser menor que a da actividade económica, o que diferencia esta situación da observada na crise anterior (gráfico 2).

A variación absoluta da ocupación trimestral en termos interanuais (gráfico 3) permite visualizar a relación da evolución da pandemia coa intensidade do impacto sobre o emprego. Tras o forte impacto inicial, e a medida que as restricións se ían relaxando, a perda de ocupación mitigaba a súa intensidade. As novas restricións impostas como consecuencia da terceira vaga no primeiro trimestre de 2021 reflíctense no cambio de tendencia na perda de ocupados, que volve incrementarse no primeiro trimestre.

Con todo, a pesar de que a perda de ocupados foi moi significativa, o aumento no número de desempregados (800 persoas máis) foi considerablemente inferior (gráfico 4). A evolución do desemprego foi inversa á do emprego, malia que, como ben sabemos, a súa evolución non só depende da creación ou destrución de postos de traballo. A evolución da poboación activa desenvolve un papel relevante. De feito, a importante diminución da poboación activa, sumada á aplicación dos ERTE, amorteceu case por completo o impacto da crise sanitaria no desemprego, cunha subida final de só 800 persoas; moi lonxe das máis de 50 mil do ano 2009, cando a ocupación baixou en 45 mil persoas (en 2009 ao contrario do acontecido en 2020, a poboación activa subiu en case 5 mil persoas, de aí que o incremento no desemprego fose maior que a perda de ocupación).

Por tanto (figura 1), a taxa de paro en Galicia tivo un levisimo aumento (0,2 puntos porcentuais), o que se explica sobre todo, como xa adiantamos, pola forte redución da poboación activa (-20.150), que case anula a perda de ocupación; pero, tamén, porque nestas estimacións do desemprego non se teñen en conta os afectados por un ERTE (que a EPA estima en 2020 en máis de 40 mil), nin

Gráfico 4
Evolución do desemprego en Galicia
Variación absoluta (en miles de persoas)

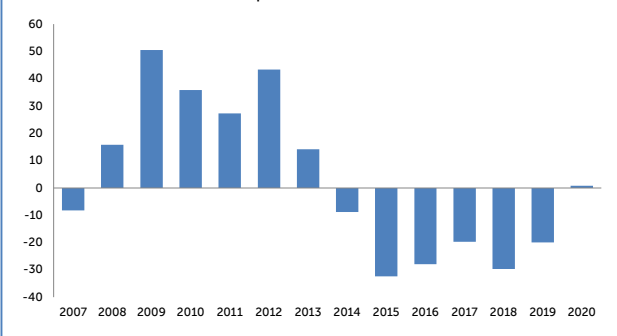

Figura 1
Evolución da ocupación, a actividade e o desemprego. Ano 2020

Gráfico 5
Tasa de paro da poboación de máis de 16 anos (en %)

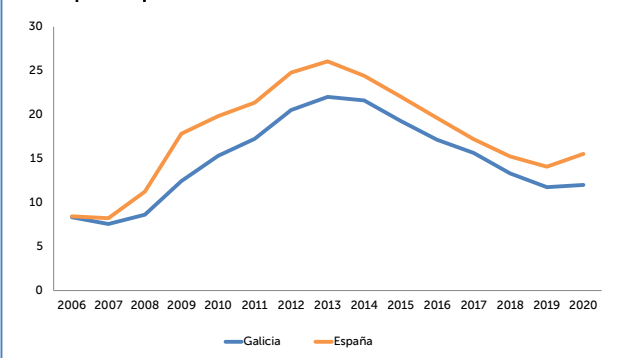
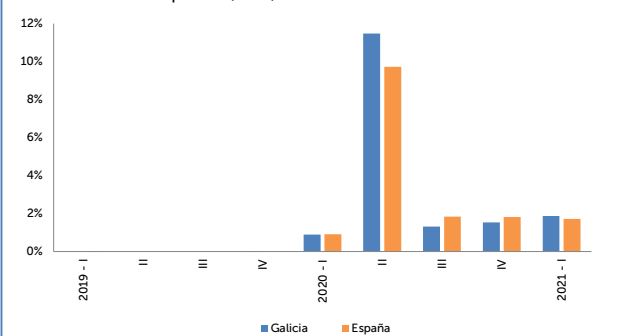

Gráfico 6
Traballadores en ERTE (trimestral)
Peso no total de ocupación (en %)

tampouco as máis de 52 mil persoas que permanecen inactivas pero son activos potenciais (persoas que non buscan emprego a pesar de estar en paro e dispoñibles para traballar), que neste ano medraron en máis de 14 mil persoas.

No conxunto de España, o confinamento tamén provocou unha gran caída da poboación activa, mesmo superior á observada durante a crise de 2008. As limitacións do estado de alarma supuxeron que moitas das persoas que perderon o seu emprego non puidesen realizar unha busca activa de emprego e, por tanto, non fosen considerados paradas, o que significaba a súa saída teórica do mercado laboral. A finais de 2020, en España recuperouse gran parte desta poboación activa, reducíndose a variación interanual (diferenza entre o cuarto trimestre de 2019 e o cuarto trimestre de 2020) a un -0,41%. Con todo, en Galicia a perda de poboación activa mantívose cunha significativa baixada (-1,47%), que multiplica por 3,5 a do conxunto de España.

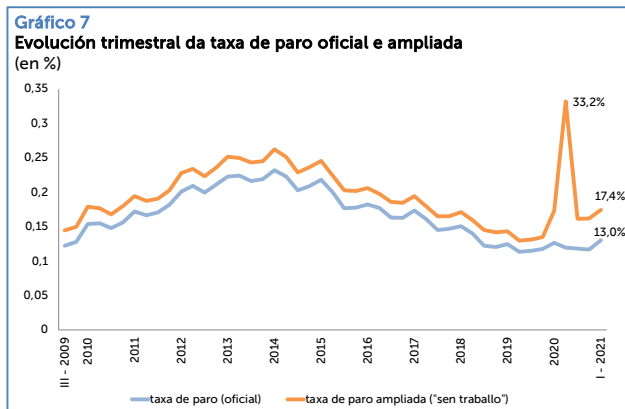
Atendendo á evolución da taxa de paro (gráfico 5), a economía galega parece que se viu moi pouco afectada pola crise sanitaria, ao contrario que a economía española. En calquera caso, o impacto sobre a taxa de paro foi moito menor que no inicio da Gran Recesión, e, sobre todo, moito menor do esperado dada a importante caída na produción provocada polas limitacións impostas nos diferentes estados de alarma sucesivos que tiveron lugar durante todo o exercicio económico.

Os ERTE convertéronse no salvavidas de miles de empregos e na principal explicación da anormal evolución da taxa de paro que observamos en 2020. Nos peores momentos do confinamento, a EPA estimaba que en Galicia chegaron a verse afectados polos ERTE máis de 120 mil traballadores (segundo trimestre 2020); un 11,47% do total de ocupados, unha porcentaxe de ocupación superior á do conxunto de España (gráfico 6). No último trimestre do ano contabilizáronse case 16.500 traballadores en ERTE; número que subiu lixeiramente no primeiro trimestre de 2021 ata os 19.800 traballadores.

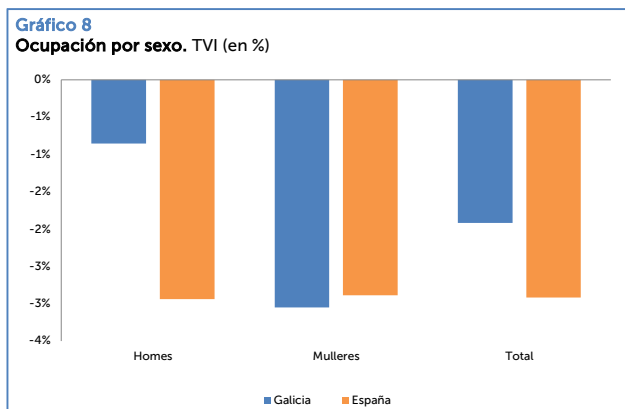
O éxito dos ERTE como ferramenta para evitar os despedimentos e o desemprego xerou unha nova categoría de situación laboral. Por suposto, un traballador en ERTE seguindo as definicións internacionais non é un parado, pero tampouco está traballando. Atópase nunha situación transitoria, e tanto pode volver á ocupación como finalizar a súa

relación laboral e incorporase á lista de parados. Nestes momentos integran un dos principais grupos incluídos no colectivo dos “sen traballo”; do que tamén forman parte os desempregados e os denominados traballadores desanimados (aqueles que están dispostos a traballar, pero non buscan activamente emprego). Ter en conta estes colectivos permite realizar unha análise diferente da evolución do mercado laboral que facilite unha comparación homoxénea do impacto “real” das situacións de crise económica e social vividas nos últimos anos. A idea é estimar unha taxa de desemprego ampliada que considere todo o conxunto dos “sen traballo”. Para iso, ademais de modificar o numerador para sumar aos parados os inactivos potenciais (“traballadores desanimados”) e os traballadores en ERTE, tamén debemos sumar ao

denominador os “traballadores desanimados” que non son considerados poboación activa. Este cociente é un indicador máis adecuado que a taxa de paro oficial da situación laboral “real” en termos da verdadeira incidencia da poboación sen emprego na economía, en especial en situacións de crise. No caso de Galicia, considerar o colectivo dos “sen traballo” elevaría a taxa de paro do segundo trimestre de 2020 ata o 33,2%; un máximo histórico que evidenciaría o intenso impacto sobre o mercado laboral das restricións impostas polo estado de alarma (gráfico 7) e que o uso xeneralizado dos ERTE “ocultou”.

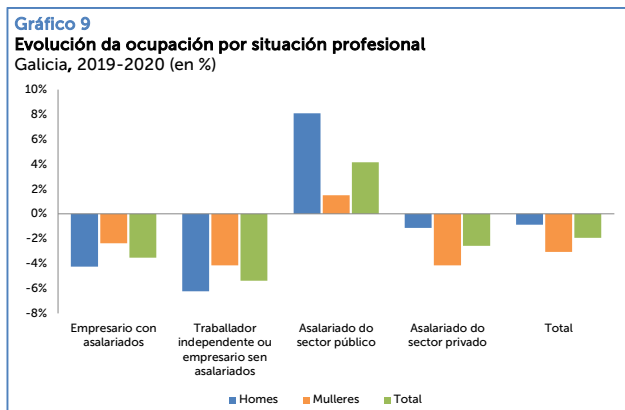
Por tanto, aínda que en aparencia o principal agregado do mercado de traballo galego (a taxa de paro) mostra unha evolución negativa pero suave, non debemos esquecer que, en boa parte, este resultado é consecuencia dunhas medidas de protección laboral que non foran utilizadas en anteriores crises.

O comportamento do emprego

En 2020, a ocupación en Galicia baixou en 20.950 persoas en media anual, case un 2% menos que o valor de 2019. En España a perda de ocupación foi moi superior, case un punto porcentual máis (-2,9%). Con todo, a principal diferenza entre ambas as economías atopámola no distinto impacto por sexo. Mentres que as mulleres en Galicia son o colectivo máis castigado pola crise superando o -3% de variación na ocupación (o que supón que tres de cada catro persoas que perderon o seu traballo durante 2020 en Galicia son mulleres), no conxunto de España a situación é claramente diferente, xa que o impacto da crise en termos de emprego estivo moi equilibrado entre homes e mulleres (gráfico 8).

O menor impacto na ocupación dos homes está directamente condicionado polo importante incremento da ocupación no sector público (gráfico 9). Mentres os asalariados do sector público homes creceron moi de xeito significativo durante este ano de pandemia (máis dun 8%), as asalariadas só aumentaron un 1,5%. En calquera caso, esta

Cadro núm. 1
Evolución da ocupación en Galicia segundo a EPA
Taxas de crecemento interanuais (en %)

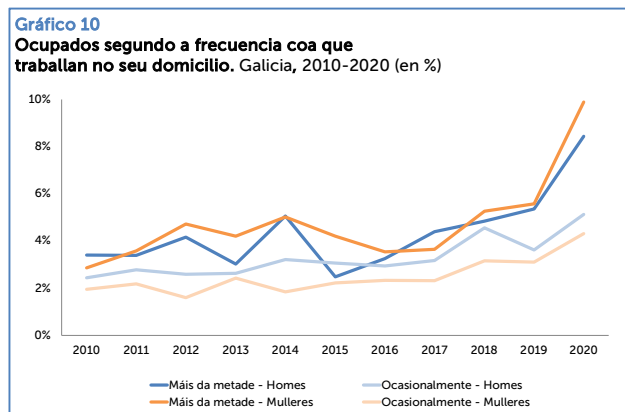
	2016	2017	2018	2019	2020
Ocupados	2,3	1,2	2,4	1,6	-1,9
Homes	2,0	0,4	2,1	2,0	-0,9
Mulleres	2,6	2,0	2,7	1,2	-3,1
Ocupados segundo relación laboral					
Asalariados	2,2	1,1	4,2	1,8	-1,1
Por duración de contrato					
Indefinidos	1,1	0,1	4,9	2,0	2,1
Temporais	5,4	4,2	2,6	1,5	-10,2
Por duración de xornada					
Xornada completa	3,1	1,3	4,1	1,1	0,5
Xornada parcial	-2,5	0,3	5,1	6,2	-9,5
Non asalariados	2,2	1,3	-4,5	0,7	-5,2
Ocupados por ramas de actividade					
Agricultura	12,1	5,3	-9,6	-1,9	3,6
Industria	1,5	5,7	-1,3	6,2	1,7
Construción	-2,4	-7,2	1,1	4,2	7,1
Servizos	2,1	0,6	4,5	0,7	-4,1
Hostalería	2,6	9,0	5,1	2,1	-13,1
Actividades sanitarias e servizos sociais	4,4	1,0	8,1	7,6	0,6
Ocupados por nivel de formación					
Estudios primarios	-14,7	4,0	-9,8	-31,5	-15,9
Estudios secundarios. 1ª etapa	1,6	-1,3	-0,5	2,3	-3,8
Estudios secundarios. 2ª etapa	5,3	0,6	7,8	3,1	-5,7
Estudios altos (ed. superior)	3,6	3,1	2,8	3,6	2,3
Ocupados por nacionalidade					
Nacionais	2,7	0,8	2,1	1,2	-2,2
Estranxeiros	-6,8	11,5	9,0	11,5	4,9

Fonte: Elaboración propia a partir EPA, INE e IGE.

con estudos primarios cae un -15,9%, a ocupación entre a poboación con estudos superiores medra un 2,3%.

O traballo en remoto: a nova normalidade?

De todos os cambios que provocou a pandemia sobre o mercado laboral, un dos máis destacables é que unha parte importante da sociedade tivo que adaptarse de maneira veloz e inesperada ao traballo en remoto, unha práctica relativamente minoritaria antes de 2020. A porcentaxe de traballadores en remoto (desde o seu domicilio) máis da metade dos días case se duplicou neste último ano (gráfico 10); concentrándose este incremento entre os traballadores asalariados por conta allea. Estamos ante un cambio que parece será duradeiro e que supón outras transformacións transcendentais para a nosa sociedade, non só en termos de relacións laborais. O traballo en remoto abre a porta a un mercado global, no cal os traballadores galegos estarán a competir con profesionais doutros países e rexións; ademais, tamén se producirá un efecto, polo momento indeterminado, sobre os movementos migratorios vinculados á procura de emprego. Un segundo elemento é a mestura entre traballo e vida persoal. Onde e como definamos estes límites suporá, nuns casos, maior flexibilidade e benestar para os traballadores e as súas familias; pero, noutros, pode traducirse nunha maior carga de traballo. Por último, non temos claro que impacto pode ter esta nova situación con relación ao binomio traballo-residencia e como afectará as áreas urbanas e a distribución das actividades na súa área de influencia.

boa evolución do emprego público non serviu en ningún dos dous casos para compensar as perdas de ocupación entre os autónomos e os asalariados do sector privado, onde tamén a intensidade da perda de ocupación foi moi superior nas mulleres que nos homes.

Entre os aspectos máis relevantes do comportamento da ocupación en 2020 (cadro 1) destacamos que a subida da ocupación no sector público estivo acompañada por unha evolución positiva do emprego, en particular na construción, pero tamén na industria e no sector primario (aínda que neste último caso só para o colectivo masculino); mentres que as perdas de ocupación se concentraron en comercio, transporte e a hostalería. A destrución de emprego foi moito máis intensa entre os autónomos (-5,2%) e os traballadores asalariados con menor protección. A ocupación entre os traballadores con contrato temporal reduciuse un -10,2% e entre os traballadores a tempo parcial un -9,5%. Este efecto diferencial tamén se pode apreciar no impacto da pandemia por nivel educativo do traballador. Se a ocupación entre a poboación

En 2019 só o 8,3% dos ocupados en España recorrían á opción de traballar desde casa, xa fose habitualmente ou de forma ocasional. En Galicia a porcentaxe era algo superior, alcanzando o 8,8% condicionado polo elevado peso da actividade primaria. Estas cifras son moi inferiores á media da Unión Europea (16,1%) e das economías líderes en telertraballo (en Países Baixos esta porcentaxe chega ao 37,1%, segundo a EU Labor Force Survey). En só un ano esta porcentaxe pasou ao 13,9% en Galicia e ao 15% en España. O incremento concentrouse entre os ocupados de menor idade que ata este momento

utilizaban pouco o traballo en remoto. En 2019 só o 2,7% dos ocupados galegos traballaba máis da metade dos días no seu domicilio particular, fronte ao 6,7% dos traballadores maiores de 55 anos; en 2020 estas porcentaxes pasaron ao 8,03% e ao 8,33% respectivamente, igualándose esta opción entre os dous grupos de idade. Como debemos interpretar estas diferenzas? Está Galicia preparada para o teletraballo? A resposta a ambas as cuestións require unha análise detallada e que debe partir de definir con claridade cal é o potencial de teletraballar de cada ocupación. Esta é sen dúbida unha cuestión importante e que pode estar a marcar a diferente resposta das economías desenvolvidas ante a pandemia (poder traballar desde casa é un mecanismo relevante para mitigar os efectos do confinamento). En gran medida, as diferenzas entre economías reflicte a disparidade nas composicións sectoriais. As economías con maior peso dos servizos de elevado valor engadido (información e comunicacións ou servizos financeiros) presentan un maior potencial de teletraballo que economías onde dominan sectores como a construción, as actividades primarias ou o comercio retalista. En xeral, o potencial de traballar desde o domicilio é algo superior no caso das mulleres, e medra coa idade e o nivel educativo.

Evolución do desemprego

No conxunto do ano o desemprego medio en Galicia subiu en 800 persoas, 400 homes e 400 mulleres. Este resultado é consecuencia do aumento de inactivos (+20.200) que, no caso de Galicia, compensou case por completo a perda de ocupación (-21 mil). No conxunto de España a situación é moi diferente, cun incremento do paro moi importante (+8,7%), que é resultado dunha destrución de emprego máis

Cadro núm. 2

Evolución do desemprego segundo a EPA

Taxas de variación (en %) e niveis (en %) da poboación activa de cada categoría

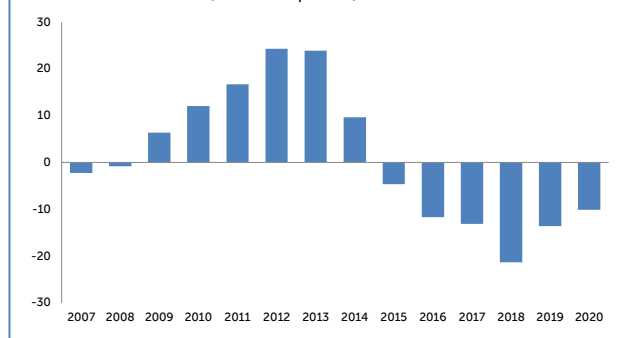
	2016	2017	2018	2019	2020
Desempregados	-11,5	-9,2	-15,2	-12,1	0,6
Homes	-11,8	-10,6	-18,3	-13,1	0,6
Mulleres	-11,2	-7,8	-12,1	-11,1	0,5
Taxa de paro	17,2	15,7	13,3	11,8	12,0
Por sexos					
Homes	16,5	15,0	12,4	10,7	10,9
Mulleres	17,8	16,4	14,4	12,8	13,3
Por idades					
De 16 a 19 anos	57,1	58,5	47,6	41,4	45,0
De 20 a 24 anos	38,3	31,3	29,8	25,5	31,2
De 25 a 54 anos	16,7	15,1	12,7	11,3	11,7
55 e máis anos	12,7	12,8	11,2	9,9	8,9
Por nivel de formación					
Estudios primarios	32,8	28,5	25,6	28,1	24,2
Estudios secundarios. 1ª etapa	20,6	19,5	16,9	14,5	13,9
Estudios secundarios. 2ª etapa	16,7	14,8	13,6	13,0	13,1
Estudios altos (ed. superior)	12,1	11,1	8,9	7,7	9,4
Taxa de paro de longa duración	8,9	7,9	5,9	4,6	4,1
Homes	8,6	7,6	5,2	3,9	3,5
Mulleres	9,2	8,2	6,5	5,3	4,7
Incidencia paro de longa duración	58,5	55,5	50,5	44,9	38,8
Homes	58,9	55,7	49,3	43,3	38,3
Mulleres	57,9	55,2	51,5	46,4	39,4

Fonte: Elaboración propia a partir EPA, INE e IGE.

intensa pero, sobre todo, dunha perda de activos moito menor (-1,28% no caso de España fronte ao -1,63% no caso de Galicia). A perda de activos é sobre todo feminina (o 75%) e sobresa a súa concentración nas idades medias e superiores. No caso das mulleres hai unha caída de activos destacada no tramo de 45 a 54 anos, cando no caso dos homes se observa un incremento. A dinámica da estrutura por idades da poboación galega explica os avances nos tramos de idades superiores. Como consecuencia, por unha banda, a taxa de paro feminina presenta unha repunta superior á masculina (cadro 2); o que amplía o diferencial entre xéneros na taxa de paro, despois da súa case equivalencia en 2014. Doutra banda, o impacto da pandemia na taxa de paro por tramos de idade difire de maneira clara. Mentres que a taxa de paro no tramo de idade superior se reduce, aumenta de forma notoria entre os máis novos.

En 2020 mantense a caída do número de desempregados de moi longa duración (gráfico 11). Esta boa noticia, nun contexto de crise, sería máis positiva se a poboación activa medrase, xa que en gran medida esta redución dos desempregados de longa duración pode ter a súa orixe nun paso á inactividade no canto do emprego. En todo caso, é o único colectivo de parados que diminúe dun xeito apreciable; o resto experimentan lixeiras variacións positivas.

Gráfico 11
Parados que levan máis de dous anos buscando emprego
Galicia. Variación absoluta (en miles de persoas)

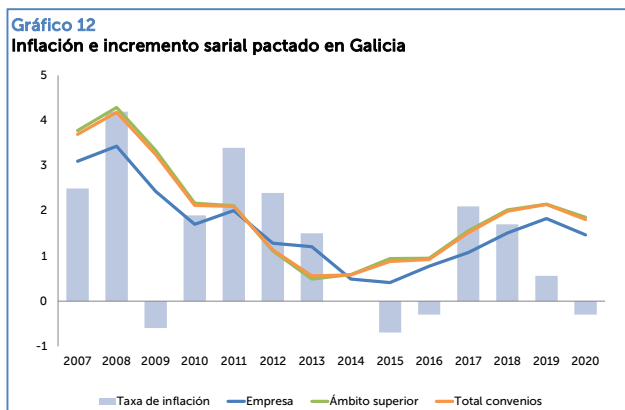
Por último, a evolución do desemprego por nivel educativo en 2020 é especialmente rechamante. Mentres se observa un forte incremento da poboación parada con estudos superiores (+11.200), o número de desempregados, tanto con estudos secundarios como primarios, baixou de maneira sinalada (-3.800 e -6.600 respectivamente). Estas

variacións teñen consecuencias directas sobre a taxa de paro por nivel de formación alcanzado, que diminúe para os niveis de formación primario e secundario de primeira etapa e sobe, de maneira considerable, para o grupo de educación superior. Así, nun só ano, o peso no total de desempregados do colectivo con estudos superiores pasou do 27,2% ao 34,7% (seis puntos máis que no conxunto de España).

Se analizamos en detalle a variación no desemprego do colectivo con estudos superiores, podemos concluir que non é consecuencia dun maior impacto da pandemia sobre a actividade deste colectivo de traballadores (a súa ocupación mesmo ascende durante a pandemia en algo máis de 11 mil persoas), senón debido ao forte incremento da poboación activa con estudos superiores (22.300 persoas). Resulta moi rechamante que, nun contexto de redución da poboación activa, o grupo con maior formación siga medrando (no caso de Galicia por riba do 4,3%, mentres que o total de poboación activa baixa nun -1,6%). Este resultado parece indicar que a economía galega ten importantes dificultades para ofrecer postos de traballo cualificado a estes demandantes, o que agranda o desaxuste educativo no mercado laboral galego e acurta o diferencial en relación ás oportunidades de emprego dos traballadores con maior formación; algo que nos anos anteriores puido verse mitigado pola mobilidade interterritorial (outras comunidades ou o estranxeiro) deste colectivo de traballadores con maior nivel de cualificación. O cambio de residencia da poboación con maior nivel de formación reduce a súa oferta e a súa presión sobre o desemprego no territorio. As limitacións á mobilidade nacional e internacional poden incidir en que en 2020 en Galicia a poboación activa con estudos superiores creza moi por encima dos valores observados nos anos precedentes. Cando estean dispoñibles os datos de variacións residenciais poderemos confirmar ou rexeitar esta hipótese.

Salarios e custos salariais

A caída na demanda interna provocada polo confinamento da poboación, xunto co peche da actividade económica non esencial durante os meses de marzo a maio, e as restricións ás actividades de lecer e hostaleira ao longo do ano, fixeron que a taxa de inflación, medida a través da taxa de variación do índice de prezos ao consumo, retornase a valores negativos, ata o -0,3% de media no conxunto do ano, taxa similar á rexistrada no conxunto nacional. Por grupos, as maiores caídas producíronse en vivenda, auga, electricidade e outros combustibles (-4,5% fronte ao -3,5% nacional), transporte (-4,2%) e grupo de comunicacións (-1,2%); fronte a incrementos do 2,5% no grupo de alimentación ou do 1,7% en ensino. Con todo, esta caída na taxa de inflación tivo un certo impacto sobre a subida salarial pactada nos convenios colectivos, que se reduciu desde o 2,14% do ano 2019 para o total de convenios ata o 1,81% en 2020,

segundo a *Estadística de Convenios Colectivos* elaborada polo Ministerio de Traballo e Asuntos Sociais. Ademais, hai que sinalar que a pandemia provocou unha diminución notable no número de convenios asinados, un 34,3% menos respecto a 2019 (182 fronte a 277); o que se traduciú tamén nunha caída no número de empresas afectadas do 59,2% e do 60% no número de traballadores afectados polos devanditos convenios. Por provincias, rexistráronse diferenzas significativas nesta dinámica. Así, Pontevedra e Ourense sufriron as maiores reducións (-40,9% e -34,5%), fronte a Lugo (-29,4%) e A Coruña (-27,4%).

Como vén sendo habitual, a análise por tipo de convenio amosa diferenzas nos incrementos salariais nos convenios de empresa e nos de ámbito superior. En 2020 o aumento salarial pactado nos convenios de empresa foi do 1,47%, case catro décimas inferior, xa que logo, ao pactado nos convenios de ámbito superior, que se situou no 1,86%. Con todo, por provincias existe unha forte disparidade nesta magnitude. No total de convenios, as subidas foron maiores en Lugo e Ourense (2,21% e 2,19% respectivamente), cunha maior moderación na Coruña e Pontevedra (1,56% nos dous casos). Nos convenios de empresa, Lugo experimentou un forte incremento (2,37%), seguida de Ourense (1,70%). De novo, A Coruña e Pontevedra presentaron alzas máis moderadas neste nivel (1,65% e 1,28% respectivamente). Nos convenios de ámbito superior as subidas foron maiores en Lugo e Ourense (2,21% e 2,20% respectivamente), seguidos de Pontevedra (1,63%) e A Coruña (1,52%).

Cadro 3
Evolución dos custos laborais

	2019	2020					Variación absoluta TVI (%)	
	Media	I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	Media		
Industria								
Custo total	2.905,1	2.886,4	2.558,4	2.782,5	3.215,1	2.860,6	-44,5	-1,5
Custo salarial total	2.154,8	2.111,6	1.849,5	2.033,3	2.435,0	2.107,4	-47,4	-2,2
Custo salarial ordinario	1.826,7	1.873,3	1.548,6	1.811,9	1.843,6	1.769,3	-57,4	-3,1
Outros custos	750,4	774,8	708,9	749,2	780,1	753,2	2,9	0,4
Custo por percepcións non salariais	54,5	67,1	80,1	67,0	76,9	72,8	18,3	33,6
Custo por cotizacións obrigatorias	706,3	716,2	636,7	690,2	717,6	690,2	-16,1	-2,3
Subvencións e bonificacións da S. Social	10,4	8,6	7,9	8,0	14,4	9,7	-0,7	-6,7
Construción								
Custo total	2.692,4	2.502,9	2.704,2	2.449,7	2.765,7	2.605,6	-86,7	-3,2
Custo salarial total	1.878,4	1.681,4	1.960,5	1.681,6	1.956,7	1.820,0	-58,3	-3,1
Custo salarial ordinario	1.608,6	1.653,8	1.454,3	1.572,2	1.652,7	1.583,3	-25,4	-1,6
Outros custos	814,0	821,6	743,8	768,1	809,0	785,6	-28,4	-3,5
Custo por percepcións non salariais	129,3	132,9	97,1	103,2	111,0	111,1	-18,3	-14,1
Custo por cotizacións obrigatorias	692,4	693,9	649,1	670,3	707,9	680,3	-12,1	-1,8
Subvencións e bonificacións da S. Social	7,8	5,3	2,4	5,4	10,0	5,8	-0,1	-0,9
Servizos								
Custo total	2.252,0	2.175,8	2.152,8	2.180,3	2.370,3	2.219,8	-32,1	-1,4
Custo salarial total	1.657,0	1.595,5	1.597,8	1.612,3	1.765,6	1.642,8	-14,2	-0,9
Custo salarial ordinario	1.486,0	1.485,2	1.374,5	1.494,3	1.503,7	1.464,4	-21,5	-1,4
Outros custos	595,0	580,3	555,0	568,1	604,8	577,0	-18,0	-3,0
Custo por percepcións non salariais	60,8	46,6	55,6	48,5	60,2	52,7	-8,1	-13,3
Custo por cotizacións obrigatorias	544,7	542,5	512,0	531,8	557,7	536,0	-8,7	-1,6
Subvencións e bonificacións da S. Social	10,5	8,9	12,6	12,2	13,2	11,7	0,1	1,2
Total non primario								
Custo total	2.400,6	2.324,7	2.264,8	2.307,8	2.550,5	2.362,0	-38,6	-1,6
Custo salarial total	1.762,2	1.693,3	1.668,8	1.693,4	1.899,9	1.738,8	-23,4	-1,3
Custo salarial ordinario	1.556,1	1.565,8	1.411,5	1.557,1	1.575,5	1.527,5	-28,6	-1,8
Outros custos	638,3	631,3	596,0	614,4	650,7	623,1	-15,2	-2,4
Custo por percepcións non salariais	64,5	56,2	63,0	55,5	66,8	60,4	-4,1	-6,4
Custo por cotizacións obrigatorias	584,2	583,8	544,1	569,9	597,1	573,7	-10,5	-1,8
Subvencións e bonificacións da S. Social	10,3	8,6	11,0	11,0	13,2	10,9	0,0	-0,3

Fonte: INE, *Encuesta trimestral de costes laborales*.

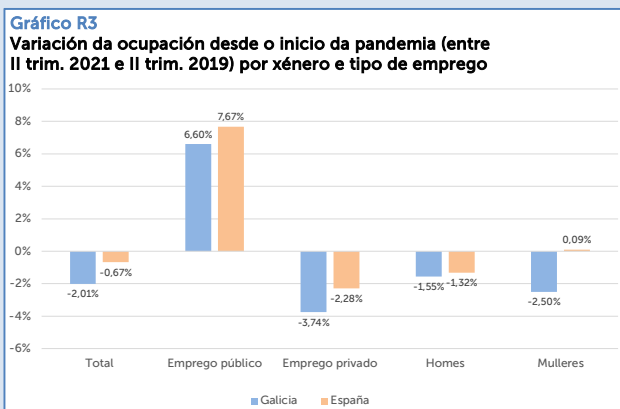
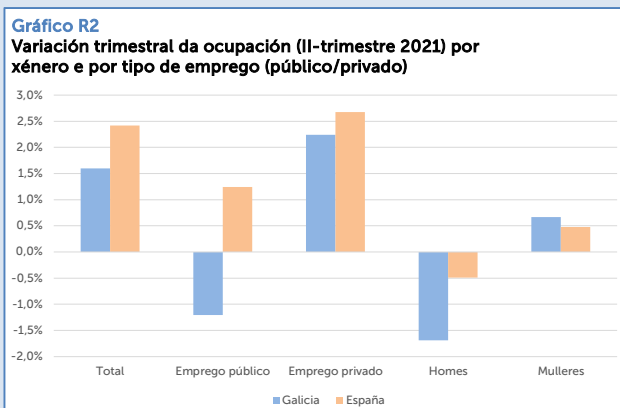
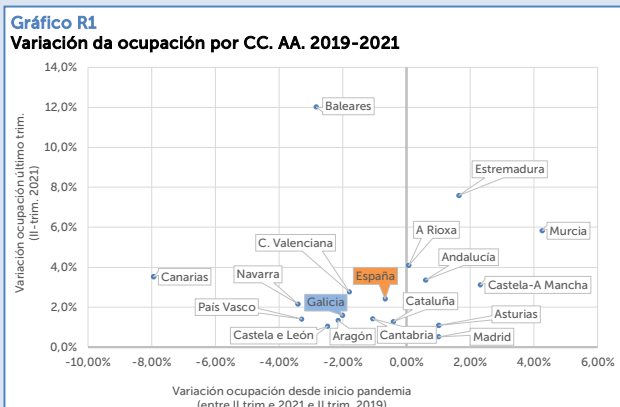
A pandemia tamén afectou a evolución dos custos salariais nos sectores non primarios, tal e como reflicten os datos da *Encuesta Trimestral de Coste Laboral* elaborada polo INE. Para o conxunto de sectores non primarios, o custo laboral total situouse en media en 2.362 euros, un 1,6% menos que en 2019; cunha redución salientable no custo salarial ordinario (-1,8%) e nos custos por percepcións non salariais (-6,4%). Por sectores de actividade, as maiores caídas déronse na construción (-3,2% no custo total), vinculada ás reducións nos custos salariais ordinarios (-1,6%) e nos custos non salariais (-14,1%), cun comportamento moi similar no sector de servizos (cadro 3). A industria, pola súa banda, experimentou unha baixada do custo total do -1,5%, que agocha unha forte redución do custo salarial ordinario (-3,1%), parcialmente compensado por un significativo incremento dos custos por percepcións non salariais do 33,6%. Con todo, a imaxe xeral que se deriva da información proporcionada por esta enquisa é a de unha caída xeral dos custos salariais afrontados polas empresas.

Recadro 1: Análise da EPA do segundo trimestre de 2021

A EPA do segundo trimestre de 2021, como era esperable, caracterizouse por un aumento importante da ocupación (464.900 persoas). Este intenso incremento da ocupación explícase tanto por factores de tipo estacional (o segundo trimestre é cando repunta a actividade turística que dá emprego de xeito estacional a miles de traballadores), como pola eliminación de moitas das restricións en todas as comunidades e sectores ante a boa evolución da incidencia da COVID-19 nos meses de abril a xuño. A cifra de ocupados no conxunto de España quedou situada en 19,67 millóns de persoas; moi próxima á ocupación anterior á crise (19,80 millóns), malia que debemos ter en conta que nese dato están incluídos máis de 207 mil traballadores en ERTE ou en paro parcial por razóns técnicas.

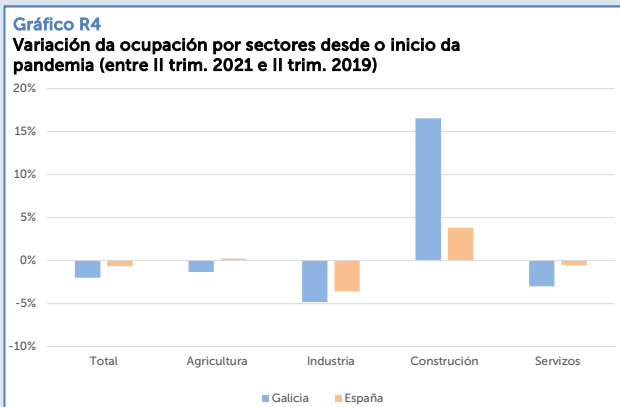
A intensidade da recuperación do emprego é moi heteroxénea por comunidades autónomas (gráfico R1). A pesar de que todos os territorios incrementaron no segundo trimestre de 2021 a ocupación, a intensidade da recuperación é moi diferente, o

que finalmente se traduce en que un grupo amplo de comunidades xa acadaron os niveis de emprego existente no segundo trimestre de 2019 (Asturias, Madrid, Andalucía, Extremadura, Murcia, Castela-A Mancha e A Rioxa); mentres que outras están lonxe desas cifras, como é o caso de Galicia, que está claramente por baixo da evolución media agredada.

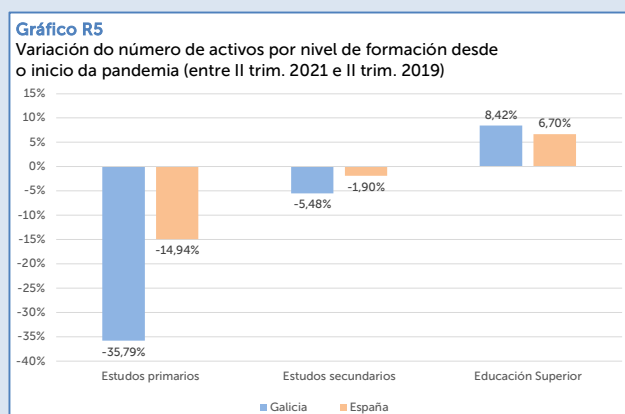

O territorio máis afectado pola pandemia é Canarias. A dependencia do turismo internacional e do transporte aéreo fai moi sensible a actividade económica de Canarias ás restricións de mobilidade. O mesmo ocorre con Baleares, pero no segundo trimestre de 2021 apréciase o forte impacto da eliminación parcial das restricións á mobilidade con Alemaña e Inglaterra e, sobre todo, co resto de España, que permitiron unha forte recuperación da ocupación nos sectores vinculados coa actividade turística.

Concretando algún resultado, observamos que para o conxunto de España o emprego feminino xa acadou as cifras de ocupación previas á crise. Durante a emerxencia sanitaria o emprego público non deixa de medrar e actualmente conta con 245 mil persoas máis que antes do inicio da crise. En Galicia a evolución é semellante con algún matiz relevante (gráficos R2 e R3). A recuperación do emprego feminino en Galicia está aínda lonxe de acadarse e o crecemento do emprego público é significativamente inferior ao observado para o conxunto de España. Por último, a perda de emprego privado é tamén máis intensa en Galicia, o que dá como resultado conxunto esa menor recuperación dos niveis de ocupación previos á crise. Mentres no conxunto de España a ocupación é un -0,67% inferior á existente no segundo trimestre de 2019, en Galicia é un -2,01% menor.

sector da construción, cun importante aumento da ocupación en relación aos niveis anteriores á crise (11.100 ocupados máis que no segundo trimestre de 2019, un 16,6% máis). O forte incremento da actividade do sector da construción está a provocar desaxustes relevantes no mercado laboral galego ante a falta de traballadores cualificados.

Se analizamos a evolución desde o segundo trimestre de 2019, España recuperou o número de activos (diminuindo os de menor nivel educativo e medrando os que contan con educación superior); mentres que Galicia aínda non recuperou o número de activos anteriores á crise, malia que por nivel de formación acadado a situación é semellante á do conxunto de España (gráfico R5). Este forte incremento do número de activos con educación superior e a redución dos activos con formación primaria e secundaria require unha análise detallada, dado que unha primeira consecuencia é un forte aumento do desaxuste educativo no mercado laboral, sobre todo no caso de Galicia, onde as variacións observadas entre os extremos educativos son máis intensas.

Por sectores, a situación é heteroxénea: se a industria no conxunto de España conta con 100 mil persoas menos que hai dous anos, o sector servizos practicamente acadou o emprego anterior á crise (un -0,6% menos). O sector primario xa recuperou o emprego perdido e a construción aumenta o seu nivel de ocupación en case un 4% en relación a dous anos antes (segundo trimestre 2019). En Galicia a situación resulta claramente diferente. Ao contrario que en España, tanto a ocupación no sector primario como nos servizos aínda non se recuperou, e na industria a perda é significativa e de maior intensidade. A maior diferenza obsérvase (gráfico R4) no

Pola súa banda, o desemprego experimentou un descenso trimestral importante no caso de España e relativamente modesto no de Galicia. Nos dous territorios este descenso é moi inferior ao aumento dos ocupados. A ocupación creceu en España en 464.900 persoas no segundo trimestre de 2021 e en Galicia en 16.900; mentres que o desemprego diminúe só en 110.100 e 5.900 persoas respectivamente (un 23% e un 35% do incremento da ocupación). A subida dos activos nun 1,55% en España e nun 0,9% en Galicia explica por que o paro baixou tan pouco ante a forte variación da ocupación.

Recadro 2: O impacto da pandemia no mercado laboral dos sete grandes concellos

Como indicabamos no anterior informe anual, os límites administrativos rexionais son demasiado extensos para albergar un só mercado laboral homoxéneo, como tamén ocorre coa división provincial. Polo tanto, parece apropiado descender na agregación territorial co obxectivo de identificar un mercado laboral único que non ten que coincidir cos límites administrativos de unidades territoriais inferiores á provincia; como poden ser no caso de Galicia as comarcas, os concellos ou incluso as parroquias. O problema da análise laboral a escala local resolveuse a partir da definición do mercado local de traballo, utilizando para iso os datos de mobilidade residencia-traballo; o que, polo tanto, aproxima a área na que a poboación vive e traballa e permite satisfacer a condición de que a área territorial contida polo mercado de traballo local constitúa unha comunidade de empresas e persoas.

No caso de Galicia, o proxecto europeo Audit Urban¹ define sete grandes áreas urbanas funcionais en Galicia que teñen como foco central os sete grandes concellos galegos (A Coruña, Vigo, Ourense Lugo, Santiago de Compostela, Pontevedra e Ferrol). A enquisa de poboación activa (grazas ao traballo conxunto do INE e o IGE para ampliar a mostra da enquisa) permite unha análise homoxénea do mercado laboral destes concellos que, ademais, é comparable a nivel nacional e internacional. Non obstante, non ten en conta o mercado de traballo local senón só a situación no núcleo central de cada un dos mercados laborais. É dicir, unicamente considera a situación laboral dos residentes no concello, á marxe de que traballen ou non no mesmo concello ou noutros.

Tendo en conta que cada un destes mercados teñen unha relación diferente co núcleo central, a continuación analizamos o impacto da pandemia nos principais indicadores laborais dos sete grandes concellos a partir da EPA.² Os efectos sobre o emprego a escala local diferirán entre territorios en función da relevancia que as fontes de distorsión da actividade económica teñan en cada concello: (1) o impacto das medidas de confinamento sobre a redución da demanda de consumidores (residentes e non residentes) ao non poder acudir aos establecementos; (2) a paralización das actividades non esenciais que non poidan ser realizadas mediante teletraballo³, e (3) o impacto que provoca a paralización do consumo a nivel nacional e internacional, que termina provocando unha redución da demanda de bens e servizos no concello (é dicir, unha caída das exportacións de bens e servizos).

Cadro núm. R1
Indicadores de mercado de traballo dos grandes concellos galegos
(I trimestre de 2021)

	Taxa de actividade	Taxa de ocupación	Taxa de paro
Lugo	60,3	54,8	9,2
Ourense	53,5	48,2	9,9
Santiago de Compostela	57,5	51,1	11,2
GALICIA	52,0	45,3	13,0
Vigo	54,9	47,3	13,8
Pontevedra	56,7	48,8	13,9
A Coruña	51,8	43,6	15,8
Ferrol	42,8	34,4	19,4

Fonte: EPA, IGE e INE.

Os sete grandes concellos supoñen no ano 2020 o 37% da poboación en idade de traballar de Galicia, o 39% da poboación ocupada e case o 40% da poboación parada. As diferenzas entre concellos nos principais indicadores son moi significativas (cadro R1) e salvo Ferrol e A Coruña todos os concellos mostran valores superiores á media galega en taxa de actividade e taxa de ocupación. En relación á taxa de paro, as diferenzas son tamén moi relevantes, con Lugo, Ourense e Santiago de Compostela con taxas inferiores á media

galega, mentres o resto de concellos superan esa cifra. Ferrol mostra unha situación moi precaria, máis que duplicando a taxa de paro de Lugo e cunha taxa de emprego 17,5 p.p. inferior. Esta é a situación un ano despois do inicio da crise sanitaria da COVID-19.

¹ O proxecto Audit Urban ofrece datos para as cidades seleccionadas, as conurbacións ou áreas onde o contorno urbano da cidade se expande máis alá dos seus límites administrativos, as zonas supramunicipais definidas pola súa influencia laboral (áreas urbanas funcionais) e para zonas submunicipais, equivalentes á partición administrativa en distritos.

² A ampliación da mostra da EPA non soluciona todos os problemas de representatividade estatística cando desagregamos por diferentes grupos de referencia; por iso os resultados dos sete grandes concellos deben tomarse con precaución porque poden estar afectados por elevados erros de mostraxe como indica o propio Instituto Galego de Estatística.

³ A posibilidade de teletraballar é diferente para cada rama de actividade e depende da distribución do emprego por tipoloxías de ocupación. Mentres que os profesionais da ensinanza teñen posibilidade de traballar en remoto, os dependentes en tendas e almacéns non poden.

Cadro núm. R2

Indicadores de mercado de traballo dos grandes concellos galegos
(% variación I trimestre de 2021-I trimestre 2020)

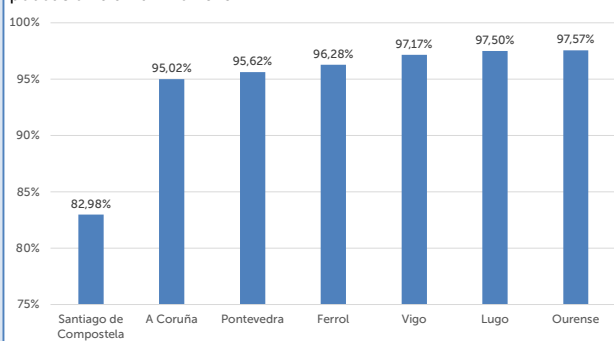
	Taxa de actividade	Taxa de ocupación	Taxa de paro
Ferrol	-5,7	-5,3	1,1
Santiago de Compostela	-3,3	-4,3	2,4
A Coruña	-2,6	-5,0	5,1
Ourense	-2,2	-0,7	-2,2
Vigo	-2,1	-1,4	-0,8
Lugo	-0,1	-0,8	1,2
Pontevedra	2,2	2,2	-0,7

Fonte: EPA, IGE e INE.

último, as dúas individualidades son Pontevedra e Lugo. No segundo caso, obsérvase unha redución da taxa de actividade e de ocupación e un lixeiro aumento da taxa de paro, mais o impacto é relativamente baixo, permitíndolle ao concello de Lugo ofrecer os mellores datos laborais de todos os grandes concellos. Pontevedra, pola súa vez, partía dunha posición máis desfavorable pero durante a pandemia mellorou en todos os indicadores laborais (malia que non o suficiente como para ofrecer resultados semellantes á media galega).

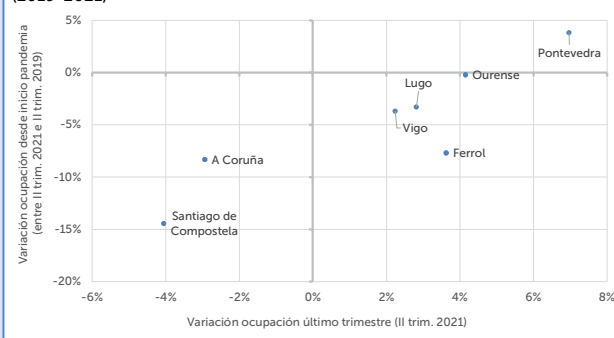
Gráfico R6

Peso da poboación residente no concello na carga de poboación diurna. Ano 2018

traballar en remoto; o que pode explicar parcialmente os bos resultados na taxa de ocupación de Pontevedra, onde tamén o peso da poboación residente é claramente inferior ao do resto de grandes concellos de Galicia. En Pontevedra destaca a relevancia do sector sociosanitario e educativo, ao igual que na Coruña e Santiago de Compostela; pero tamén polo peso da industria manufactureira (actividade en gran medida considerada esencial durante o estado de alarma) e do sector da construción. De feito, durante a pandemia Pontevedra aumenta a súa poboación total e activa, mentres que na Coruña e Santiago de Compostela o impacto en ambas as variables é negativo.

En resumo, o impacto da pandemia é diferente por concello, moi condicionado polo peso da poboación non residente no día a día das cidades e pola propia estrutura produtiva das mesmas. Polo tanto, na recuperación desta crise poderemos apreciar distintas velocidades en función dos mesmos factores indicados e da existencia de restricións adicionais. Os datos de ocupación do segundo trimestre de 2021, recentemente publicados, son un exemplo da situación indicada. A débil reactivación do turismo internacional é un dos factores explicativos da perda

Gráfico R7**Variación da ocupación nos grandes concellos galegos (2019-2021)**

A continuación analizaremos a evolución desde o primeiro trimestre de 2020, inicio da crise sanitaria. A dinámica do mercado laboral local durante este período é moi heteroxénea, pero podemos agrupar os concellos en dous grupos e dúas individualidades. Un primeiro grupo con A Coruña, Santiago de Compostela e Ferrol, no que o impacto da pandemia é moi intenso. Un segundo grupo, con Vigo e Ourense, que reducen a taxa de actividade e ocupación pero tamén a taxa de paro, e, por

Recordemos que un elemento fundamental para estimar o impacto da pandemia sobre a ocupación nos diferentes concellos é ter en consideración que as medidas de confinamento reducen máis a demanda nos concellos que no seu día a día dependan máis da chegada de poboación doutros concellos. O peso da poboación residente na carga de poboación diurna (gráfico R6) é menor na Coruña e Santiago de Compostela, que son os concellos con variacións máis negativas na taxa de ocupación. Porén, o impacto sobre a ocupación está tamén moi condicionado polos sectores de actividade predominantes en cada concello e a súa potencialidade para

Recordemos que un elemento fundamental para estimar o impacto da pandemia sobre a ocupación nos diferentes concellos é ter en consideración que as medidas de confinamento reducen máis a demanda nos concellos que no seu día a día dependan máis da chegada de poboación doutros concellos. O peso da poboación residente na carga de poboación diurna (gráfico R6) é menor na Coruña e Santiago de Compostela, que son os concellos con variacións máis negativas na taxa de ocupación. Porén, o impacto sobre a ocupación está tamén moi condicionado polos sectores de actividade predominantes en cada concello e a súa potencialidade para

emprego no segundo semestre de 2021 que supera en case un 4% o nivel de ocupación do segundo semestre de 2019.

En resumo, polo momento, o *shock* sanitario mostra unha maior incidencia nos niveis de emprego nos concellos máis dependentes da mobilidade diaria, A Coruña e Santiago de Compostela. Se recuperamos a mobilidade interna e o turismo nacional e internacional, a situación debería cambiar nos próximos meses. Se volven reactivarse as restricións como estamos observando, a recuperación do emprego seguirá en dúbida naqueles concellos máis dependentes da mobilidade diaria.

II. Agricultura

- Continúa o proceso para definir a nova PAC 2023-2027. Unha vez alcanzado o acordo entre as institucións da UE a finais de xuño de 2021, a atención céntrase agora nas negociacións sobre a súa aplicación en España.
- As ramas que integran o complexo agroalimentario foron das menos afectadas pola crise derivada da COVID-19.
- Pero constátase un contraste entre o impacto limitado desa crise na industria alimentaria e a intensidade coa que afectou a rama de bebidas, debido á dependencia da hostalería e restauración.
- O contexto nos mercados internacionais veu marcado, no segundo semestre de 2020 e sobre todo no primeiro de 2021, por unha alza dos prezos dos produtos gandeiros, modesta na carne e máis significativa nos produtos lácteos, acompañada dun encarecemento moito maior das materias primas para a alimentación do gando.
- A conxuntura do sector agrario galego caracterizouse en 2020 por un incremento significativo do *output*, ao continuar a expansión da produción gandeira e unirse este ano unha alza maior da agrícola.
- Os prezos rexistraron en cambio un comportamento desfavorable, debido ao descenso dos prezos percibidos, só compensado en parte polo abaratamento simultáneo dos consumos intermedios.
- O saldo final foi un aumento moderado da renda agraria por ocupado (2%), lonxe do constatado en España (13%), pero que contrasta coa súa deterioración no conxunto da UE (-1,5%).
- Nas ramas gandeiras destaca o contraste entre a dinámica favorable que seguiu mantendo o sector lácteo e o descenso dos ingresos das explotacións cárnicas, especialmente no vacún de carne, ovino, cabrún e coellos.

O contexto no bienio 2020-2021: definición da reforma da Política Agraria Común (PAC) e impacto da crise da COVID -19

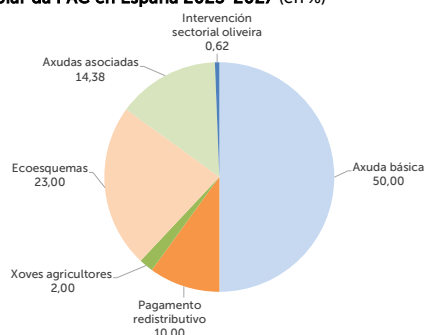
Reforma da Política Agraria Común (PAC) para o período 2021-2027; avances recentes e situación do proceso

No informe 2019-2020 demos conta da demora na aprobación da reforma da PAC programada inicialmente para o período 2021-2027. Esta demora na aprobación dos regulamentos comunitarios obrigou a acordar un período transitorio de dous anos (2021-2022) nos que se continuarán aplicando as normas desta política do anterior período (2014-2020), mais co volume de fondos do novo Marco Financeiro Plurianual 2021-2027.

Acumulando un importante atraso respecto ao calendario previsto e despois de longos debates, o Consello de Ministros de Agricultura da Unión Europea (UE) alcanzou un acordo político sobre o contido da reforma da PAC o 21 de outubro de 2020 e o mesmo fixo o Parlamento Europeo o 23 de outubro. A partir dese momento iniciouse a negociación final entre Consello, Parlamento e Comisión Europea (os coñecidos como “trílogos”). O proceso tamén se dilatou polas diferenzas existentes, sobre todo no relativo á ambición medioambiental da futura PAC e noutros aspectos. Nestas cuestións as posicións poden resumirse na demanda de cambios substanciais polo Parlamento (co apoio da Comisión), fronte á maior gradación e unha certa defensa do *statu quo* por parte do Consello. Esas negociacións entre as institucións comunitarias continuaron ao longo do primeiro semestre de 2021, ata que finalmente o 25 de xuño de 2021 se pechou o acordo nos trílogos.

No momento en que redactamos este texto os regulamentos da nova PAC non están aínda publicados, pero, como xa indicamos no anterior informe, a principal novidade radica en que cada Estado terá que elaborar un *Plan Estratégico da PAC 2023-2027*, detallando as intervencións tanto do primeiro pilar (axudas directas aos agricultores) como do segundo (medidas de desenvolvemento rural). A Comisión será a responsable de avaliar e aprobar estes plans para garantir a súa adecuación aos obxectivos comunitarios. No primeiro pilar os Estados poden distribuír os fondos entre as seguintes axudas esenciais: axuda básica á renda, pagamento redistributivo (mínimo do 10% dos fondos), axuda á renda dos xoves agricultores, ecoesquemas (mínimo do 25% dos fondos, con certos matices) e axudas asociadas á produción (máximo do 13% + 2% para cultivos proteicos). Unha vez que se publiquen os regulamentos, cada Estado terá ata o 31 de decembro de 2021 para presentar o seu proxecto de Plan Estratégico. A partir diso a Comisión Europea disporá de seis meses para a súa avaliación e aprobación, de tal modo que as medidas poidan comezar a aplicarse o 1 de xaneiro de 2023.

Gráfico 1
Distribución dos fondos para axudas directas do primeiro pilar da PAC en España 2023-2027 (en %)

En paralelo ás negociacións a nivel europeo, o Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación (MAPA), en colaboración coas comunidades autónomas, foi avanzando na elaboración do *Plan Estratégico da PAC para España*. Neste Plan, de forma similar ao que xa viña sucedendo, o MAPA resérvase as decisións sobre as axudas directas do primeiro pilar, previo debate coas comunidades autónomas. Mentres, para o segundo pilar, de forma similar tamén á distribución de competencias que viña existindo, será cada comunidade autónoma a que teña a potestade para deseñar as medidas de desenvolvemento rural, co único condicionante de certos elementos comúns a nivel estatal.

Dentro dese proceso a nivel español, unha vez pechado o acordo na UE celebrouse unha Conferencia Sectorial o 14 de xullo de 2021 na que se debateron, entre o MAPA e os representantes das comunidades autónomas, as principais liñas políticas do futuro *Plan Estratégico da PAC 2023-2027*. Nesta reunión non se alcanzou un acordo definitivo, que ficou aprazado para finais de setembro ou comezos de outubro, mais si se coñecen as liñas mestras do modelo de aplicación da futura PAC en España. Comezando polas axudas directas do primeiro pilar, cabe salientar os seguintes aspectos (gráfico 1).

1. Definición de “agricultor activo”. Os beneficiarios das axudas directas da PAC deberán cumprir coa condición de agricultor activo. Neste concepto entrarán as persoas afiliadas á Seguridade Social agraria por conta propia ou que cumpran que cando menos o 25% dos seus ingresos procedan da actividade agraria. Pero cun importante matiz: os perceptores de axudas directas que cobren menos de 5 mil euros de axudas serán considerados automaticamente agricultores activos.

2. Axuda básica á renda. Destinarase a esta axuda o 60% dos fondos para pagamentos directos do primeiro piar; desa cifra unha sexta parte reservárase para a axuda redistributiva. A asignación dos dereitos da axuda básica en 2023 farase en función dos dereitos de pagamento básico de cada beneficiario en 2022.
3. Concederanse dereitos da reserva nacional aos titulares de explotación coas seguintes prioridades: agricultores xoves e novos agricultores que se establezan por vez primeira; titulares con superficies admisibles en sectores non integrados no pagamento básico no período 2006-2014 (parte das froitas, hortalizas e viticultura); titulares de explotación con superficies admisibles que, pertencendo a sectores integrados antes de 2014 no pagamento básico, non dispoñen de dereitos para parte das terras (unha cuestión relevante en Galicia).
4. Rexionalización. Para a aplicación da axuda básica á renda manterase un modelo de rexionalización, mais reducindo substancialmente o número de rexións, das actuais 50 a un máximo de 20. Ao igual que no actual período, non se tratará de rexións formadas por unha superficie continua, senón que na mesma rexión van estar integradas terras de zonas afastadas. Estas "rexións PAC" partirán de diferenciar as superficies de pastos permanentes, cultivos herbáceos de secano, cultivos herbáceos de regadío e cultivos permanentes.
5. Convergencia. O valor dos dereitos (a contía da axuda básica por hectárea) deberá ir converxendo cara á media da rexión en cinco etapas iguais, de xeito que en 2026 todos os dereitos alcancen como mínimo o 85% da media da rexión correspondente. Ademais prevese que esa converxencia continúe a partir de 2027, para que en 2029 se alcance a converxencia plena dos dereitos dentro de cada rexión.
6. Axuda redistributiva. Esta constitúe unha das novidades no período 2023-2027, e consiste en síntese na concesión dunha axuda adicional ás primeiras hectáreas de cada explotación, coa finalidade de redistribuír parte dos fondos das grandes cara ás pequenas e medianas unidades produtivas. No caso español, porén, o seu impacto vaise ver limitado por dous elementos: i) os recursos destinados a isto serán o mínimo obrigatorio que establece o regulamento comunitario, 10% dos fondos para axudas directas (a sexta parte do 60% que vai á axuda básica); ii) ademais, a súa aplicación vaise facer non a nivel estatal senón dentro de cada "rexión PAC", o que limitará a redistribución de fondos entre territorios.
7. Axuda complementaria á renda para os xoves agricultores. Resérvase para ela o 2% dos fondos do primeiro piar, e consistirá nun pagamento adicional do 100% do valor medio rexional da axuda básica durante 5 anos, ata un máximo de 100 ha.
8. Ecoesquemas. Este tipo de axudas, destinadas a apoiar as prácticas agrarias beneficiosas para o clima e o medio ambiente, constitúen a principal novidade no próximo período dentro do primeiro piar da PAC. No caso español van contar co 23% dos fondos totais das axudas directas do primeiro piar, xa que se prevé que o maior gasto medioambiental en medidas de desenvolvemento rural permita computar outro 2%, ata cumprir o mínimo esixido pola normativa comunitaria (25%). Están aínda pendentes de concretar a lista e o deseño específico dos ecoesquemas que se aplicarán en España, aínda que si se sabe que estes incluírán medidas destinadas a: preservación e mellora do contido orgánico dos solos, mediante o mantemento de pastos e cubertas en terras de cultivo; agroecoloxía, mediante o establecementos de rotacións con especies de mellora e elementos de biodiversidade; agricultura de precisión, a través de medidas que promovan a xestión sostible de insumos ou o uso racional dos pastos.
9. Axudas asociadas. As axudas vinculadas á produción recibirán o 14,38% dos fondos, incluíndo aquí un 1,95% para cultivos proteicos. Pola súa relevancia para o agro galego cómpre salientar neste apartado os 122 millóns de euros anuais que se prevé destinar á axuda asociada á produción sostible de leite de vaca e os 199 millóns anuais para a axuda asociada aos gandeiros de vacún extensivo e aos que engordan os xatos na explotación de nacemento.
10. O Ministerio propón establecer unha nova intervención sectorial para a oliveira tradicional, destinando 30 millóns de euros anuais (0,62% dos fondos totais do primeiro piar).
11. Redución progresiva das axudas e *capping*. A partir de 60 mil euros anuais de axuda básica por beneficiario, esta reducirase do seguinte xeito: entre 60 e 75 mil nun 25%; entre 75 e 90 mil nun 50%; entre 90 e 100 mil nun 85%. Por encima de 100 mil euros a redución será do 100% (o coñecido como *capping*). Porén, un matiz importante é que para a aplicación destes mecanismos as explotacións poderán descontar da axuda percibida os custos laborais, incluídos os derivados da contratación de empresas de servizos externos. En calquera caso, o importe máximo da axuda básica percibida por unha explotación non poderá superar os 200 mil euros anuais.

12. No caso das cooperativas e sociedades agrarias de transformación para a aplicación de varios dos mecanismos indicados (en particular a axuda redistributiva, a degresividade ou redución das axudas e o *capping*) consideraranse individualmente os membros que conforman estas entidades.
13. Para fomentar a igualdade de xénero prevense importes adicionais da axuda redistributiva e da axuda a mozos cando a beneficiaria sexa unha muller.

Quedan aínda importantes aspectos pendentes de definir ou dos que se descoñecen os detalles, como a delimitación das novas "rexións PAC", a regulación dos ecoesquemas ou as condicións concretas para a percepción das diversas axudas asociadas. Destas e outras cuestións vai depender en boa medida a distribución das axudas directas da PAC. Agora ben, tal e como aconteceu na anterior reforma, se ben de maneira menos acentuada esta vez, o modelo de aplicación da PAC en España parece condicionado tamén nesta ocasión polo obxectivo de non alterar substancialmente o *statu quo* na distribución das axudas directas, entre segmentos de explotacións e entre territorios. Nesta liña vai a definición ampla de agricultor activo, a renuncia a unha maior progresividade na redución das axudas por riba de 60 mil euros e a posibilidade de descontar aquí os custos laborais, ou a rexionalización do pagamento redistributivo. O balance final, a nivel global e en concreto desde a perspectiva galega, só poderá establecerse unha vez que se definan as cuestións pendentes.

No que respecta á política de desenvolvemento rural, malia que as medidas se recollan no *Plan Estratéxico* da PAC de España, será cada comunidade autónoma a que, no fundamental, defina as intervencións que se van aplicar no seu territorio. Neste sentido, xa desde mediados de 2020 o MAPA e as distintas comunidades autónomas veñen traballando no deseño desas intervencións, pero aínda está pendente de concretar o seu contido e os fondos cos que contará cada unha delas, a nivel español e no caso de Galicia. Na Conferencia Sectorial do 14 de xullo de 2021 o Ministerio si avanzou a distribución dos fondos do FEADER, así como o cofinanciamento que prevé aportar a Administración central.

- O MAPA propón manter unha distribución entre comunidades autónomas dos fondos FEADER 2021-2027 aplicando as mesmas porcentaxes que no período 2014-2020. Desta forma a Galicia corresponderanlle 836,7 millóns de euros.
- En canto ao cofinanciamento que é necesario aportar a eses fondos europeos (no caso de Galicia como norma xeral o 40%), a proposta do Ministerio é que o 30% desa cifra (12% dos fondos públicos totais) proceda da Administración central e o restante 70% das comunidades autónomas. Iso supón no caso galego que a Administración central achegaría 141,6 millóns de euros.
- De acordo con iso, a Xunta de Galicia debería aportar un mínimo de 330,4 millóns de euros para cubrir o citado 70% do cofinanciamento.

O resultado final é que as medidas de desenvolvemento rural van contar en Galicia no período 2021-2027 cun volume total de fondos públicos (sumando FEADER, o cofinanciamento da Administración central e o aportado pola Xunta de Galicia) que estimamos en 1.308,7 millóns de euros; cifra superior nun 10,3% á do período 2014-2020 (1.186,4 millóns). A explicación é que diminúe lixeiramente o volume de fondos europeos (FEADER), pero isto verase máis que compensado polo incremento co cofinanciamento que deberá achegar a Administración central e a comunidade autónoma.

Ao longo dos próximos meses deberán concretarse todos os aspectos pendentes, tanto do primeiro como do segundo pilar, para cumprir o cronograma anunciado polo MAPA, que prevé que o *Plan Estratéxico da PAC* de España sexa remitido á Comisión Europea en decembro de 2021.

A crise derivada da COVID-19 e o seu impacto no sector agroalimentario galego

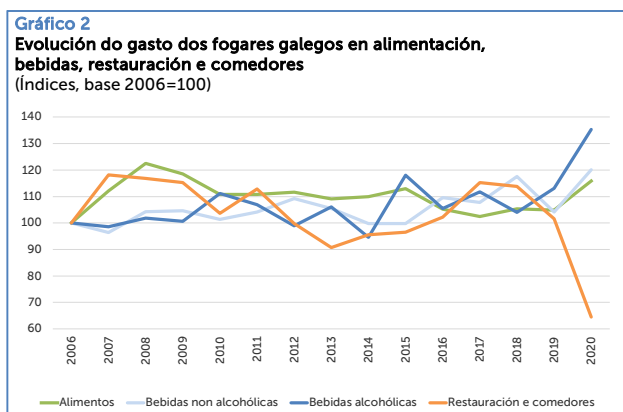
Ao igual que para as restantes ramas da economía, a dinámica do sector agrario e do complexo agroalimentario en Galicia en 2020 estivo marcada de forma decisiva polos efectos da pandemia da COVID-19; uns efectos que continuaron deixándose sentir no primeiro semestre de 2021.

A crise desatada pola COVID-19 tivo un impacto directo nos mercados agroalimentarios, tanto polos cambios nas pautas de consumo derivados das medidas de control sanitario (confinamento, restricións á mobilidade, limitacións á actividade de restauración e hostalería...), como pola redución da renda e do emprego de amplos segmentos da poboación. Ese impacto, tanto a nivel global como no caso de Galicia, foi menor que noutras ramas económicas, debido ao carácter de bens de primeira necesidade que teñen os produtos alimentarios. Isto determina unha baixa elasticidade-renda da demanda, que limita o seu crecemento nas fases de expansión económica pero, de modo recíproco, atenúa a caída nas etapas de crise. Con todo, a pandemia deixou sentir os seus efectos.

As medidas adoptadas para frear a expansión da COVID-19 a partir de marzo de 2020 orixinaron unha forte caída do consumo extra doméstico de alimentos e bebidas, moi afectado polas restricións á mobilidade, a caída do turismo, o peche temporal dos establecementos de hostalería e restauración ou as limitacións á súa

actividade (horarios, cabida etc.). Así, de acordo cos datos do MAPA, o gasto en produtos de alimentación fóra do fogar reduciuse en España en 2020 nun 36,8% en comparación con 2019, baixando o seu valor per cápita de 1.060,29 a 667,22 euros. Esa forte caída do consumo extra doméstico acompañouse dun aumento do consumo alimentario no fogar. Segundo os datos do MAPA, o gasto alimentario nos fogares incrementouse en España en 2020 nun 14,2% respecto a 2019. No caso concreto de Galicia este crecemento foi algo menor (10,3%), pero aínda así supuxo en valores absolutos un aumento de 455 millóns de euros. Xunto á forte redución do consumo extra doméstico e a súa substitución parcial polo realizado no fogar, outro cambio a salientar na demanda alimentaria é o crecemento do comercio *online*. Segundo os datos do MAPA, as vendas por esta vía subiron en volume un 61,5% no Estado en comparación con 2019; se ben seguiron tendo un peso reducido, apenas 2,3% do consumo alimentario doméstico.

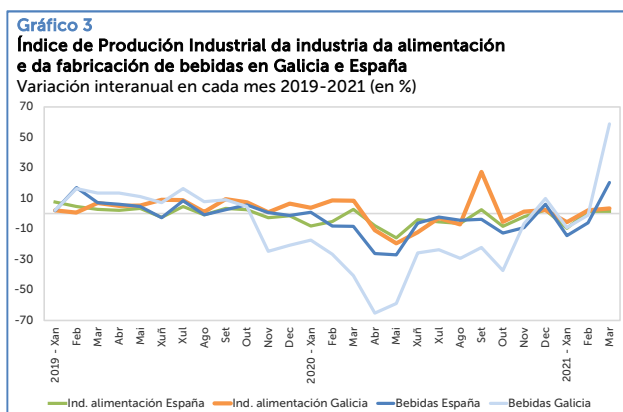
De acordo coa Enquisa de Orzamentos Familiares do INE, o gasto das familias galegas en alimentación (no fogar) aumentou en 456 millóns de euros en 2020 respecto a 2019, un crecemento en termos relativos do 10,5%; acompañándose iso dun incremento relativo aínda maior do consumo de bebidas: 84 millóns de euros,

17,3%. A outra cara da moeda foi que o gasto en restauración e comedores se reduciu en máis de 800 millóns, unha caída do 36,5% (gráfico 2). A diferenza do que indican os datos do MAPA, segundo o INE o impacto da crise no conxunto do Estado foi aínda maior, cun menor crecemento do gasto tanto en alimentos (7,5%) como en bebidas (10,7%) para consumo no fogar, e unha caída máis intensa do gasto en restauración e comedores (39,5%).

A magnitude deses cambios e o seu saldo final foi moi diferente duns a outros produtos. Entre as ramas relevantes en Galicia afectadas máis negativamente cabe salientar o viño e unha parte das producións cárnicas (as de calidade e maior

prezo, como parte das de vacún e as de ovino e cabrún), para as que a hostalería e restauración constituían unha canle de comercialización fundamental. Fóra estritamente do ámbito alimentario, pero dentro do sector agrario, tamén a rama das flores e plantas ornamentais viuse moi afectada, debido á súa vinculación a eventos e celebracións que estiveron fortemente limitados.

Todo iso tivo o seu reflexo nos indicadores da industria de alimentación e bebidas. En España o índice de produción industrial (IPI) da industria da alimentación rexistrou en 2020 unha caída do 4,7% respecto a 2019, que na fabricación de bebidas alcanzou o 8,8%. En Galicia a industria da alimentación (onde se inclúen tamén os derivados da pesca) case non se resentiu (-0,9%), e iso deixou paso nos primeiros cinco meses de 2021 a unha evolución claramente positiva. Deste modo, en maio de 2021 o valor do IPI da industria da alimentación era superior ao do mesmo mes de 2019 (gráfico 3). Porén, o contrario sucedeu na rama de bebidas, que sufriu unha contracción da produción en 2020 (-30,8%) moito máis intensa

que en España, debido á súa dependencia da canle de hostalería e restauración. Os datos da industria de bebidas mostran un derrube nos meses do confinamento (ata alcanzar o -65% en abril de 2020) e a persistencia de taxas de variación interanuais fortemente negativas durante todo o segundo semestre de 2020 e comezos de 2021. Só a partir de marzo de 2021 parece iniciar unha recuperación, pero sen alcanzar os niveis previos á pandemia (gráfico 3).

Tendencias a medio prazo do sector agrario (1990-2019)

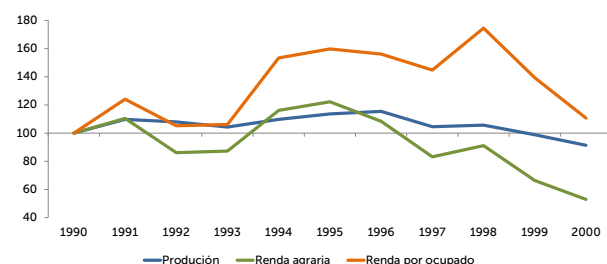
Para contextualizar a conxuntura recente do sector agrario galego (en 2020 e nos primeiros meses de 2021), convén comezar lembrando as súas tendencias a medio prazo. No gráfico 4 recolleemos a evolución anual das macromagnitudes básicas do sector en termos reais no período 1990-2019, que se obtén tomando dúas series: a procedente dos datos do MAPA para 1990-2000 e a resultante de enlazar as estimacións da Consellería do Medio Rural para 2000-2008 coas cifras do IGE para 2008-2018; complementando iso coas

Gráfico 4

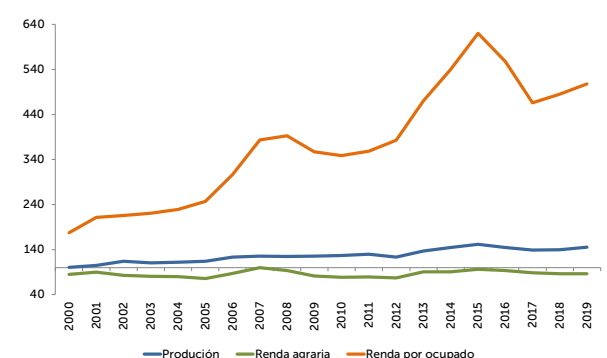
Evolución da produción, da renda e da renda por ocupado no sector agrario galego.

Evolución en termos reais. Índices (Base 1990=100)

a) Serie do MAPA

b) Serie Consellería do Medio Rural-IGE

agricultor se multiplicase por 8,5. E, a pesar da deterioración dos prezos, o resultado foi que a renda por ocupado experimentou tamén un incremento espectacular, multiplicándose por 5,1 en euros constantes.

En suma, o sector agrario galego conta hoxe (en 2019) con menos de 1/5 dos traballadores que tiña hai tres décadas, pero estes xeran unha produción case un 50% superior; e isto, a pesar do empeoramento dos prezos, permítelles obter uns ingresos por persoa que quintuplican os que rexistraban en 1990.

O cadro 1 permite comparar esas tendencias coas da agricultura española, a partir das contas económicas en termos correntes publicadas polo MAPA para o período 1990-2018. As conclusións poden resumirse así.

- O valor económico da produción agraria (resultado da dinámica combinada do *output* e dos prezos) rexistrou en Galicia neses 28 anos un crecemento maior que en España, facendo que o noso peso na produción agraria española ascendese do 6% ao 7%.
- Isto acompañouse, porén, dun incremento máis forte dos consumos intermedios (o gasto das explotacións en *inputs* correntes); o que limitou o crecemento do valor engadido e fixo que o peso da agricultura galega no VEB agrario español mesmo diminuíse lixeiramente: do 6,2% ao 5,9%.
- Se a iso unimos a maior carga das amortizacións do capital fixo (reflexo da intensidade e baixa eficiencia no uso dos bens de capital) e o menor aumento das subvencións², o resultado é que, a pesar da expansión maior do valor da produción, a renda do sector rexistrou en Galicia unha evolución máis desfavorable. Isto reflíctese en que a participación do noso agro na renda agraria de España baixou do 5,8% ao 4,9%.
- Cunha dinámica produtiva mellor e un comportamento máis desfavorable en cambio da renda agregada, a principal singularidade da evolución do sector en Galicia estivo na intensidade alcanzada polo axuste da man de obra. Se en 1990 a agricultura galega xeraba o 5,8% da renda agraria española co

nosas propias estimacións para 2019¹. Catro son as notas que definen as tendencias no conxunto do período 1990-2019, aproximadamente os 35 anos transcorridos desde a integración na UE (gráfico 4).

a. A produción agraria experimentou un crecemento significativo: 45,8% nos 29 anos, o que supón unha taxa media acumulativa anual do 1,3%.

b. Esa expansión do *output* acompañouse, porén, dunha caída moderada da renda do sector en moeda constante (-13,2%); o que se debeu a dous factores: o aumento dos consumos intermedios e das amortizacións do capital fixo, ligado ás mudanzas na tecnoloxía produtiva; e a dinámica desfavorable dos prezos (caída dos prezos dos produtos agrarios en termos reais, empeoramento da relación prezos percibidos/prezos pagados), só compensada en parte pola alza das subvencións.

c. O terceiro feito a salientar foi o fortísimo axuste do emprego, que se concreta en que a poboación ocupada se reduciu a menos de 1/5 do seu volume inicial (-82,9%).

d. Esa acelerada diminución da man de obra fixo que a produción media obtida por cada

¹ As cifras de produción están expresadas en termos reais (descontando a variación dos prezos percibidos) e as relativas á renda agraria en moeda constante (deflactadas polo IPC). Todos os datos refírense á rama "Agricultura, gandería, caza e actividades dos servizos relacionadas", e a produción aparece medida a prezos básicos (suma dos prezos ao produtor máis as subvencións ligadas aos produtos).

² Como se deduce do cadro 1, a ratio "subvencións/produción agraria" limitábase en Galicia en 2018 ao 5,1%, menos da metade da media española.

21% dos agricultores, en 2018 obtiña o 4,9% da renda pero só co 6,8% da poboación ocupada agraria de España (a participación no emprego agrario español baixou a menos de 1/3 da que se rexistraba 28 anos atrás).

- Esa intensidade moito maior do axuste do emprego posibilitou una notable converxencia da renda por ocupado, que segundo estes datos pasou do 27,7% ao 72,8% da media da agricultura española. Noutras palabras, se en 1990 a renda que obtiña cada agricultor galego se limitaba a 1/4 da media do sector en España, en 2018 aproxímase a 3/4 (cadro 1). Contamos cada vez con menos agricultores pero estes obteñen un ingreso medio moito máis próximo ao estándar español, se ben lonxe aínda de completar a converxencia.

Cadro núm. 1

Evolución das macromagnitudes do sector agrario galego e do seu peso na agricultura española*. Período 1990-2018
(valores correntes)

	Millóns de euros correntes							Poboación ocupada (miles)	Renda agraria/ ocupado (miles de euros)
	(A) Producción agraria	(B) Consumos intermedios	(C = A-B) VEB a prezos básicos	(D) Amortiza- cións (consumo de capital fixo)	(E) Outras subvencións á produción	(F) Outros impostos sobre a produción	Renda agraria (VENcf) (C-D+E-F)		
Cifras absolutas									
1990	1.470,8	505,0	965,7	181,2	17,9	1,5	800,8	292,4	2,7
2000	1.653,7	788,3	865,4	266,1	23,9	2,0	621,1	140,0	4,4
2011	3.078,5	1.645,8	1.432,7	400,7	245,8	10,5	1.267,4	64,8	19,6
2012	3.191,8	1.763,7	1.428,1	421,4	227,4	9,5	1.224,6	59,3	20,7
2013	3.653,7	1.959,0	1.694,7	441,9	203,2	10,1	1.445,8	56,3	25,7
2014	3.594,4	1.875,7	1.718,7	454,1	221,3	12,3	1.473,6	49,1	30,0
2015	3.690,8	1.868,2	1.822,6	461,7	161,0	13,8	1.508,1	45,6	33,1
2016	3.472,1	1.708,2	1.763,9	449,6	197,8	15,7	1.496,4	49,2	30,4
2017	3.482,1	1.793,7	1.688,3	452,6	197,3	14,2	1.418,8	55,4	25,6
2018	3.648,3	1.939,5	1.708,8	461,4	186,6	17,3	1.416,7	52,3	27,1
% variación									
1990-2000	12,4	56,1	-10,4	46,8	33,2	27,9	-22,4	-52,1	62,0
2000-2018	120,6	146,0	97,5	73,4	681,9	772,7	128,1	-62,6	510,6
1990-2018	148,1	284,0	76,9	154,6	941,8	1.016,5	76,9	-82,1	889,0
Galicia/España (%)									
1990	6,0	5,7	6,2	9,2	6,1	3,0	5,8	21,0	27,7
2000	4,6	5,9	3,8	9,6	1,8	1,5	2,9	14,5	20,2
2011	7,5	8,3	6,7	8,5	4,1	4,0	5,7	8,9	63,9
2016	7,2	8,1	6,5	8,8	3,4	4,1	5,4	6,7	81,2
2017	6,9	8,2	5,9	8,7	3,3	3,5	4,9	7,1	68,4
2018	7,0	8,3	5,9	8,6	3,2	4,0	4,9	6,8	72,8

*Rama Agricultura, gandería, caza e actividades dos servizos relacionados.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- MAPA (Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación): *Cuentas Económicas de la Agricultura. Resultados nacionales 1990-2019*; *Resultados Renta Agraria Regional (serie histórica 1990-2000)*; *Cuentas Económicas de la Agricultura. Resultados regionales 2011-2018*.
- INE, EPA.

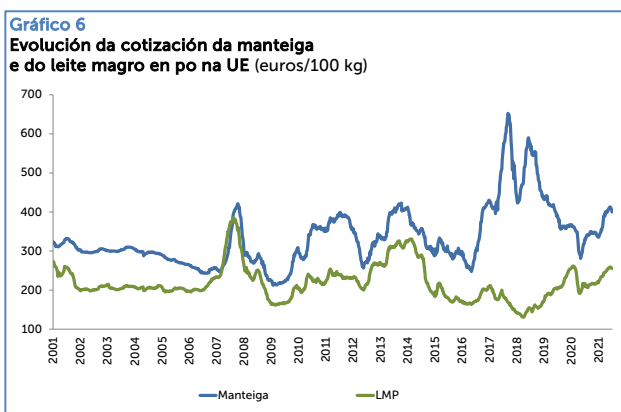
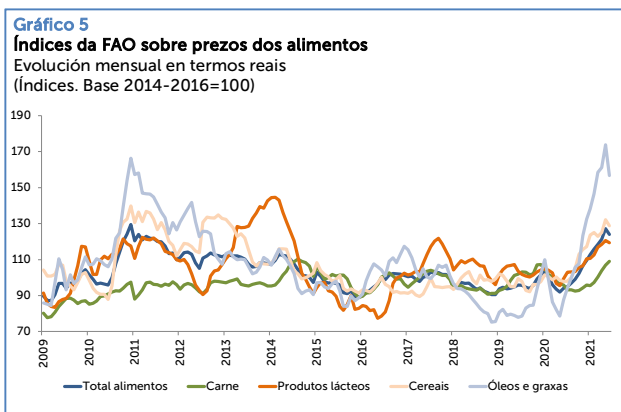
A conxuntura agraria en 2020 e 2021: contexto internacional, na UE e en España

Evolución dos prezos internacionais das *commodities* agrarias

Partindo desas tendencias a medio prazo, a conxuntura do sector agrario galego en 2020 e nos primeiros meses de 2021 estivo condicionada en primeiro lugar pola evolución dos mercados mundiais. Neste aspecto o índice da FAO sobre prezos dos alimentos mostra dous subperíodos claramente diferenciados en 2020: unha caída nas cotizacións internacionais en termos reais das principais *commodities* agrarias ata maio; seguida dunha recuperación continua e máis significativa a partir de xuño (coincidindo aproximadamente, de forma rechamante, co impacto da pandemia da COVID-19). Esta alza non só proseguíu senón que se acelerou de xaneiro a maio de 2021, ata alcanzar o índice neste último mes un valor próximo ao seu máximo no que levamos de século (rexistrado a finais de 2010). O resultado é que a media anual deste índice experimentou en 2020 un incremento en termos reais do 3,6% respecto a 2019. E este aumento acelerouse notablemente nos cinco primeiros meses de 2021: o valor medio neste período supera nun 22,4% o de xaneiro-maio de 2020 (gráfico 5).

Dos cinco grupos de produtos que distingue a FAO³ interésannos en particular, polo seu peso no agro galego, a carne e os produtos lácteos. A carne, máis afectada pola crise da COVID-19, foi o único dos cinco

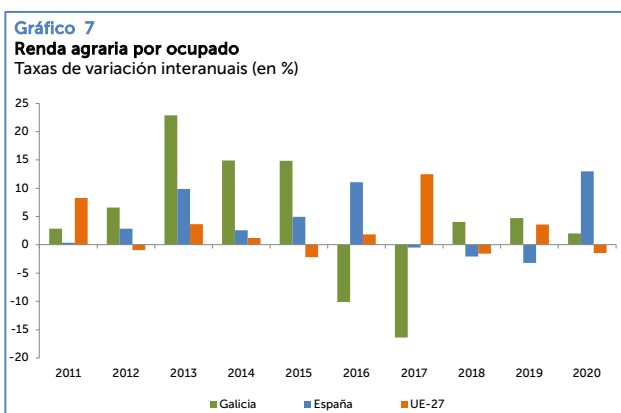
³ No gráfico 5 representamos os datos de catro deses grupos de produtos (carne, produtos lácteos, cereais e óleos e graxas). Prescindimos do azucre debido á súa carencia de interese para o agro galego.

nos produtos lácteos, acompañouse dunha suba moito maior das cotizacións internacionais das materias primas para a alimentación do gando. Esta suba está liderada polos aceites e graxas, cuxo prezo medio en xaneiro-xuño de 2021 se elevou nun 72% respecto aos mesmos meses de 2020, ata alcanzar o nivel máis alto no que levamos de século. Segundo a propia FAO, no caso da soia a alza explicase pola robustez da demanda, especialmente para biodiésel. Pero o comportamento alcista constátase tamén nos cereais, que no primeiro semestre de 2021 rexistraron un prezo medio superior nun 27% ao de xaneiro-xuño de 2020 (gráfico 5).

Conxuntura do sector na Unión Europea e en España

Condicionada por ese contexto a nivel internacional, a dinámica do sector agrario na UE-27 estivo marcada en 2020 por tres fenómenos⁴: i) unha leve contracción do *output* (-0,8%), que se debeu á caída da produción vexetal (-1,6%), mentres a produción animal aumentaba de forma moi moderada (0,9%); ii) un lixeiro incremento do volume dos consumos intermedios (0,5%) que, combinado co retroceso da produción, deu lugar a unha redución maior do VEB (-2,3%); iii) unha caída dos prezos percibidos en euros constantes (-2%) debida

fundamentalmente aos prezos gandeiros (-3,8%), aínda que tamén se deu nas ramas vexetais (-0,9%), compensada parcialmente polo abaratamento simultáneo dos consumos intermedios (-2,7%). O resultado final desa dinámica, definida pola contracción do *output* e o comportamento moderadamente desfavorable dos prezos, foi segundo as estimacións de Eurostat unha significativa caída da renda do sector en euros constantes (-4,2%). Dita caída, a pesar da diminución da man de obra (-2,8%), orixinou un descenso tamén da renda por UTA-Unidade de traballo ano- (-1,5%) (cadro 2, gráficos 7 e 8).

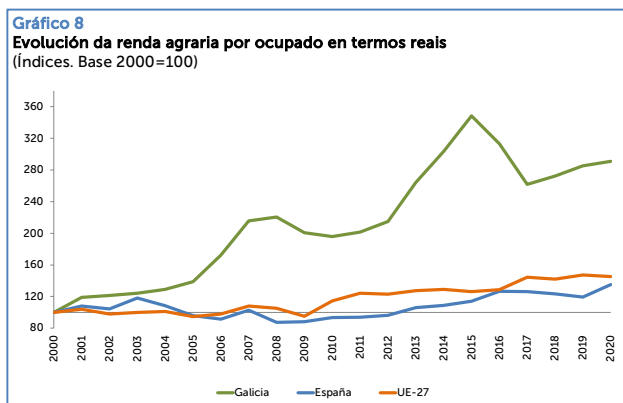
Os datos do *EU Milk Market Observatory* mostran que a recuperación do mercado lácteo a partir de xuño de 2020 tamén se produciu na UE, levando a unha alza das cotizacións tanto da manteiga como do leite magro en po que continuou nos cinco primeiros meses de 2021. Porén, no caso da manteiga, a pesar do crecemento de xuño de 2020 a maio de 2021, as cotizacións seguen lonxe dos niveis récord alcanzados no segundo semestre de 2017 e primeiro de 2018 (gráfico 6).

A alza nos prezos dos produtos gandeiros que se constata no último ano (xuño 2020-maio 2021), moi modesta na carne e máis significativa

en 2020 por tres fenómenos⁴: i) unha leve contracción do *output* (-0,8%), que se debeu á caída da produción vexetal (-1,6%), mentres a produción animal aumentaba de forma moi moderada (0,9%); ii) un lixeiro incremento do volume dos consumos intermedios (0,5%) que, combinado co retroceso da produción, deu lugar a unha redución maior do VEB (-2,3%); iii) unha caída dos prezos percibidos en euros constantes (-2%) debida fundamentalmente aos prezos gandeiros (-3,8%), aínda que tamén se deu nas ramas vexetais (-0,9%), compensada parcialmente polo abaratamento simultáneo dos consumos intermedios (-2,7%). O resultado final desa dinámica, definida pola contracción do *output* e o comportamento moderadamente desfavorable dos prezos, foi segundo as estimacións de Eurostat unha significativa caída da renda do sector en euros constantes (-4,2%). Dita caída, a pesar da diminución da man de obra (-2,8%), orixinou un descenso tamén da renda por UTA-Unidade de traballo ano- (-1,5%) (cadro 2, gráficos 7 e 8).

Esos resultados para o conxunto da agricultura comunitaria esconden dinámicas moi

⁴ Todas as cifras que ofrecemos a continuación para a agricultura comunitaria proceden das series de Eurostat: *Economic Accounts for Agriculture*.

desiguais nos 27 Estados membros. En 2020 a renda por UTA aumentou en 18 dos 27 países pero diminuíu nos 7 restantes, entre eles dous dos que teñen maior peso no sector agrario da UE, Alemaña (-14,6%) e Francia (-7,6%).

O balance foi moito máis positivo para a agricultura española, confirmando as previsións que facíamos no informe de 2019-2020: “a expensas do que ocorra nos meses finais, é moi posible que, a pesar do impacto da COVID-19, o ano 2020 se salde cun incremento da renda agraria e da renda por traballador, despois da súa caída no trienio 2017-2019”. A explicación estivo, en primeiro lugar, na expansión que rexistrou aquí en

2020 o *output* do sector (1,9%), ao contrario do sucedido na UE. Esta expansión deuse sobre todo na produción animal (2,9%), aínda que tamén aumentou a vexetal (1,3%). A outra diferenza esencial coas tendencias na UE foi un comportamento moderadamente favorable dos prezos, consecuencia da leve alza dos prezos percibidos (0,5%), concentrada nas ramas vexetais (1,8%), e sobre todo do abaratamento dos consumos intermedios (-1,9%). Se a iso sumamos o crecemento das subvencións (3%), o resultado final, segundo as estimacións do MAPA, que nutren tamén as cifras publicadas polo Eurostat, foi que a renda agraria (en euros constantes) aumentou en España en 2020 nun 3,7% (frente á caída do 4,2% na UE-27). E iso, unido a unha redución moi forte da man de obra (-8,2%), totalmente inusual na agricultura española durante as últimas décadas, deu como resultado un crecemento considerable da renda por UTA (13%) (cadro 2, gráficos 7 e 8). En suma, un balance claramente positivo, que chama a atención por darse nun ano marcado pola pandemia e pola forte recesión que sufriu a economía española. Aínda que ese balance afectou de modo moi desigual as diferentes ramas ou producións agrarias.

Cadro núm. 2

Evolución da renda global e da renda por ocupado no sector agrario en Galicia, España e a UE
Taxas de variación anuais (en %)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Galicia										
Renda agraria ¹	1,0	-2,5	16,7	0,2	6,7	-3,0	-5,9	-1,8	0,1 *	1,0 *
Man de obra (ocupados)	-1,9	-8,5	-5,1	-12,8	-7,1	7,9	12,6	-5,6	-4,6	-1,0
Renda/ocupado	2,9	6,6	22,9	14,9	14,8	-10,1	-16,4	4,1	4,7 *	2,0 *
España										
Renda agraria ¹	-6,0	1,4	4,4	0,6	4,2	12,5	4,5	-2,9	-4,4	3,7
Man de obra (UTA)	-6,3	-1,5	-5,4	-2,1	-0,7	1,3	5,1	-0,8	-1,2	-8,2
Renda/UTA	0,3	2,9	9,9	2,6	5,0	11,1	-0,5	-2,1	-3,2	13,0
Unión Europea (UE-27)										
Renda agraria ¹	5,4	-1,4	2,6	-0,8	-3,9	1,2	10,8	-3,4	1,3	-4,2
Man de obra (UTA)	-2,7	-0,4	-1,1	-1,9	-1,8	-0,7	-1,5	-1,9	-2,2	-2,8
Renda/UTA	8,3	-0,9	3,7	1,2	-2,2	1,8	12,5	-1,5	3,6	-1,5

¹ VENCf en moeda constante.

* Estimación propia.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- Eurostat, *Economic Accounts for Agriculture*.
- MAPA, *Cuentas Económicas de la Agricultura*.
- IGE, *Contas Económicas de Galicia. Revisión estadística 2019. Serie 2000-2018*
- INE, EPA.

A dinámica do sector agrario galego en 2020: unha visión global

En Galicia non contamos polo momento con ningunha estimación oficial das contas económicas do sector agrario en 2020⁵. Por esta razón debemos conformarnos con perfilar un balance provisional a partir dos datos dispoñibles, referidos á dinámica das principais producións no noso agro e aos prezos percibidos e pagados a nivel español.

Eses datos apuntan a un balance intermedio entre a evolución negativa do sector agrario no conxunto da UE-27 e a positiva que acabamos de indicar para España. Como elemento favorable na conxuntura da agricultura galega está o importante crecemento que seguiu experimentando a produción, superior mesmo ao constatado en España. Pero iso viuse contrarrestado pola deterioración dos prezos, en liña coas tendencias a nivel europeo. O resultado, segundo os nosos cálculos, é que a renda agraria rexistrou aquí un lixeiro incremento

⁵ Para este ano existen estimacións (do IGE e do INE) sobre a evolución do VEB do sector agropesqueiro. Pero estas cifras, ademais de limitarse a esa variable, non son directamente utilizables aos nosos efectos ao incluír tamén a pesca, que en Galicia achega ao redor do 25% do VEB do sector primario.

Cadro núm. 3

Variación real do VEB a prezos básicos das ramas agraria e pesqueira

Taxas de variación interanuais (en %)

Datos corrixidos de efectos estacionais e de calendario

	Galicia	España
2018	-0,5	7,5
2019	-0,2	-2,3
2020	-3,3	5,3
I trim.	-1,8	1,0
II trim.	-1,0	7,6
III trim.	-3,5	4,6
IV trim.	-6,9	8,2
2021		
I trim.	-3,1	2,7

Fonte: IGE e INE.

en euros constantes (1%), lonxe da media española (3,7%) pero que contrasta coa caída na UE-27 (-4,2%). O balance complétase cun descenso da man de obra do sector que, segundo as cifras da EPA, se limitou ao 1%; taxa moi inferior á que viña dándose nos anos anteriores, o que suxire que no noso caso a pandemia cortou os transvases sectoriais. O saldo final foi un aumento moderado da renda por ocupado (2%), moi por baixo do que se deu na agricultura española (13%) pero que contrasta co descenso que sufriu na UE-27 (-1,5%) (cadro 2, gráficos 7 e 8).

Dun modo algo máis detallado, podemos sintetizar así a conxuntura do sector agrario galego en 2020⁶.

- O volume global do *output* rexistrou un incremento significativo (3,3%), grazas á continuidade da expansión da produción gandeira (1,8%) e que a iso se uniu este ano unha alza maior da agrícola ou vexetal (6,5%). A pesar de aumentar o volume dos consumos intermedios, isto posibilitou un crecemento tamén do VEB real (2,3%). Neste aspecto os nosos cálculos suxiren unha evolución claramente mellor que a estimada polo IGE nas Contas económicas trimestrais para o VEB agropesqueiro, que apuntan a unha variación negativa do -3,3%, inferior de todos modos á caída global do PIB (-8,9%) (cadro 3).
- A expansión do *output* e do VEB real acompañouse, porén, dun comportamento desfavorable dos prezos. A notable baixa que sufriron os prezos dos produtos vexetais (-8,6%), unida ao estancamento dos gandeiros, orixinou un descenso global dos prezos percibidos (-3%). O que só foi compensado en parte pola diminución tamén do custo dos consumos intermedios (-2,6%).
- Esa deterioración dos prezos contrarrestou en boa medida o aumento da produción, facendo que a renda agraria rexistrase só un leve crecemento en euros constantes (1% segundo a nosa estimación). Crecemento salientable, de todos modos, se temos presente o contexto económico global. Neste sentido, nun contexto de forte recesión económica, o sector agrario tivo un comportamento moito mellor que o conxunto da economía galega.

Evolución da produción

Estrutura da produción agraria

No cadro 4 resumimos a evolución da estrutura da produción agraria en Galicia no período 1990-2018, incluíndo as cifras máis recentes dispoñibles: as publicadas polo MAPA para 2018. Centrándonos na situación actual, podemos ver que o agro galego continúa presentando unha nidia especialización gandeira, cun peso relativo deste subsector (58,2%) similar ao de tres décadas atrás (61,8%). Esta especialización está focalizada en catro produtos, que aportan en conxunto o 95% do valor da produción animal: leite, carne de vacún, carne de aves e porcino. As ramas vexetais, pola súa parte, achegan o 38,6% da produción agraria, destacando catro grupos de cultivos que suman tamén o 95% do total: plantas forraxeiras, hortalizas, froitas (onde se inclúen as uvas) e patacas (cadro 4).

Esa orientación gandeira do agro galego contrasta coa especialización agrícola da agricultura española: o peso relativo dos dous subsectores móvese en ambos os espazos nunha relación de 60/40, pero con porcentaxes invertidas. Examinando con maior desagregación os datos, constatamos que no ámbito agrícola Galicia só presenta no contexto do Estado un índice de especialización superior a 1 (un peso relativo maior que a media española) nas plantas forraxeiras e nas patacas. Mentres, a nosa especialización gandeira no marco español céntrase no leite, na carne de vacún, na carne de aves e nos coellos; rexistrando en cambio unha desespecialización relativa nos ovos e nas restantes producións cárnicas (porcino, equino e ovino-cabrún) (cadro 4).

Partindo desas cifras sobre o peso económico das distintas ramas, examinamos a continuación a dinámica rexistrada en 2020 polo volume das principais producións agrícolas e gandeiras.

⁶ Os datos nos que se sustenta este balance son analizados de forma pormenorizada nos apartados posteriores.

Cadro núm. 4

Evolución da estrutura da produción agraria en Galicia; comparación con España. Período 1990-2018

	Estrutura da produción agraria (en %)				España 2018	Índices de especialización de Galicia*	Peso de Galicia no total español (%)
	1990	2016	2017	2018			
Produción vexetal	35,2	38,6	36,9	38,6	60,2	0,6	4,5
Cereais	1,2	0,9	1,1	0,8	8,3	0,1	0,6
Plantas industriais ¹	1,0	0,5	0,5	0,4	2,0	0,2	1,3
Plantas forraxeiras	8,5	10,1	8,0	8,3	3,5	2,4	16,4
Hortalizas ²	7,2	11,2	12,8	12,8	17,9	0,7	5,0
Patacas	10,5	5,3	2,3	4,5	1,3	3,5	24,4
Froitas ³	3,6	10,3	10,7	10,6	19,3	0,5	3,8
Viño e mosto	2,8	0,3	1,4	1,3	3,1	0,4	2,9
Outros	0,3	0,0	0,0	0,0	4,8	0,0	0,0
Produción animal	61,8	58,1	59,9	58,2	36,4	1,6	11,2
Carne e gando	32,3	34,4	34,2	32,7	28,0	1,2	8,2
Bovino	16,3	15,6	15,9	14,1	6,1	2,3	16,0
Porcino	7,0	6,6	7,3	6,8	14,1	0,5	3,4
Equino	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,5	3,3
Ovino e caprino	1,1	0,2	0,3	0,2	2,3	0,1	0,6
Aves	6,9	11,1	10,0	10,8	5,0	2,2	15,2
Coellos e outros	1,0	0,8	0,7	0,8	0,4	2,1	14,7
Produtos animais	29,4	23,7	25,7	25,5	8,5	3,0	21,1
Leite	24,1	21,9	23,7	23,8	5,8	4,1	28,5
Ovos	5,1	1,5	1,5	1,4	2,1	0,6	4,4
Outros	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,8	5,7
Servizos e actividades secundarias non agrarias	3,1	3,3	3,2	3,2	3,3	1,0	6,7
Produción rama agraria	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	1,0	7,0

¹ Inclúe remolacha, tabaco, algodón, xirasol e leguminosas en gran.² Inclúe flores e plantas de viveiro.³ Inclúe froitas frescas, cítricos e uvas.

* Relación entre o peso relativo de cada produción en Galicia e o que ten en España.

Fonte: Elaboración propia a partir de MAPA: *Resultados Renta Agraria Regional (serie histórica 1990-2000)*; *Cuentas Económicas de la Agricultura. Resultados regionales 2011-2018*.

Cadro núm. 5

Evolución das principais producións agrícolas en volume en Galicia*

	Produción (miles de toneladas)						TVA (%)				
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2016/ 2015	2017/ 2016	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019
Cereais en gran	208,9	188,3	158,5	156,2	159,5	149,3	-9,9	-15,8	-1,4	2,1	-6,4
Trigo	46,8	35,1	33,3	35,2	38,1	27,6	-25,1	-5,0	5,5	8,5	-27,7
Centeo	13,1	10,9	21,4	18,1	13,0	13,4	-16,9	96,4	-15,4	-28,1	2,8
Millo	149,0	142,3	103,7	102,9	108,3	108,3	-4,5	-27,1	-0,7	5,2	0,0
Leguminosas en gran	4,4	4,8	4,8	3,7	3,8	3,8	8,6	-1,0	-21,3	1,9	0,0
Patacas	505,2	417,1	439,0	317,3	373,0	393,2	-17,4	5,2	-27,7	17,5	5,4
Millo forraxeiro	2.451,0	2.187,8	2.378,2	2.043,2	1.847,1	1.976,0	-10,7	8,7	-14,1	-9,6	7,0
Hortalizas	271,6	261,3	271,8	263,7	259,5	262,4	-3,8	4,1	-3,0	-1,6	1,1
Leituga	19,9	22,2	24,9	25,9	24,0	24,0	11,3	12,5	4,1	-7,6	0,0
Tomate	92,5	89,4	93,2	92,7	91,9	86,9	-3,4	4,3	-0,5	-0,9	-5,4
Pemento	70,3	65,5	72,9	68,5	64,9	71,0	-6,8	11,3	-6,0	-5,3	9,5
Cebola	41,0	32,6	35,0	28,1	31,8	31,8	-20,6	7,4	-19,6	13,1	0,0
Feixón verde	47,8	51,7	45,9	48,5	47,0	48,7	8,1	-11,2	5,7	-3,1	3,6
Froitas	121,7	122,0	134,8	116,1	117,4	135,7	0,2	10,5	-13,9	1,1	15,6
Mazá para sidra	59,3	59,5	66,2	55,3	55,0	65,2	0,3	11,4	-16,5	-0,4	18,5
Mazá de mesa	53,0	53,1	57,6	49,9	50,7	60,5	0,3	8,4	-13,3	1,5	19,4
Pera	9,5	9,4	11,0	10,9	11,7	10,0	-0,8	17,2	-0,9	7,2	-14,7
Uva de vinificación	141,1	123,0	140,9	151,6	139,4	159,7	-12,9	14,5	7,6	-8,0	14,6

* Os datos de 2020 e os dalgúns produtos de 2019 son provisionais.

Fonte: MAPA, *Anuario de Estadística e Avances de superficies y producciones agrícolas*.

Evolución das principais producións agrícolas (en volume)

Segundo as estimacións do Eurostat, o ano 2020 saldouse en España cun crecemento moderado da produción vexetal (1,3%) que contrasta coa súa contracción no conxunto da UE-27 (-1,6%). Considerada nese contexto, a evolución galega hai que cualificala de claramente positiva, moito mellor mesmo que a constatada na agricultura española. En concreto, as cifras subministradas polos *Avances de superficies y producciones de cultivos* do MAPA⁷ apuntan para Galicia a un incremento xeneralizado das colleitas, especialmente significativo nas patacas, froitas, o sector vitícola (uva de vinificación) e os cultivos forraxeiros, onde superou o 5%. Os

⁷ MAPA: Avances de superficies y producciones de cultivos.<https://www.mapa.gob.es/es/estadistica/temas/estadisticas-agrarias/agricultura/avances-superficies-producciones-agricolas/>

únicos contrapuntos foron o descenso da produción de cereais e o seu práctico estancamento nas hortalizas (cadro 5). Ponderando esas taxas de variación polo peso económico dos distintos cultivos, estimamos un crecemento global da produción agrícola do 6,5%, moi por encima do que se deu en España e que contrasta coa súa caída na UE.

Evolución das principais producións gandeiras (en volume)

No ámbito gandeiro a conxuntura en 2020 caracterizouse na UE-27 por un crecemento moi moderado do *output* (0,9%), en tanto que en España proseguíu un incremento máis significativo (2,9%). No caso galego a expansión xeneralizada dos volumes producidos que se dera o ano anterior deixou paso a unha dinámica máis desigual dunhas a outras ramas. No lado positivo hai que salientar o forte ritmo ao que seguiu medrando a produción láctea (3,6%) e o aumento tamén das dúas principais ramas cárnicas intensivas, porcino (2,6%) e aves (1,7%), así como dos ovos (2,2%). Pero iso acompañouse dunha contracción da carne de vacún (-1,6%), ovino (-16%) e caprino (-24,1%), ramas especialmente afectadas polas restricións na hostalería e restauración; ao que se sumou un novo descenso nos coellos (-1,7%) (cadro 6).

Cadro núm. 6

Evolución das principais producións gandeiras en volume en Galicia

	Volume de produción en cada ano							
	1985	2005	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Leite de vaca ¹	1.644,5	2.258,1	2.647,6	2.627,6	2.671,0	2.752,8	2.815,3	2.915,8
Carne de vacún ²	52,5	96,1	89,9	94,6	95,0	94,1	103,4	101,7
Carne de porcino ²	85,6	101,6	74,3	74,5	81,9	76,1	88,1	90,4
Carne de ave ²	92,6	163,4	183,7	191,1	197,7	214,0	224,1	228,0
Carne de ovino ²	0,9	0,6	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
Carne de caprino ²	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0
Carne de coello ²	10,1	6,7	13,1	12,1	14,3	12,1	11,2	11,0
Ovos ³	122,5	58,9	45,8	45,9	41,6	36,7	40,1	

	Taxa de variación acumulativa anual (%)							% variación	Galicia/España (%)	
	1985/2005	2005/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	1985/2020	1985	2020
Leite de vaca ¹	1,6	1,6	-0,8	1,7	3,1	2,3	3,6	77,3	26,9	39,4
Carne de vacún ²	3,1	-0,7	5,2	0,4	-0,9	9,9	-1,6	93,7	13,1	15,0
Carne de porcino ²	0,9	-3,1	0,3	9,9	-7,1	15,8	2,6	5,6	7,4	1,8
Carne de ave ²	2,9	1,2	4,0	3,4	8,3	4,7	1,7	146,2	11,4	13,3
Carne de ovino ²	-2,4	-5,3	22,4	-9,3	-10,0	-5,6	-16,0	-71,4	0,7	0,2
Carne de caprino ²	-3,5	-10,2	11,7	4,4	-22,0	26,1	-24,1	-85,3	3,7	0,4
Carne de coello ²	-2,0	6,9	-7,1	17,6	-15,2	-7,9	-1,7	8,6	12,9	21,4
Ovos ³	-3,6	-2,5	0,2	-9,3	-11,8	9,3		-67,2	13,9	3,7

¹ Millóns de litros.

² Miles de toneladas.

³ Millóns de dúcias.

* Para o leite estimación da produción en función da variación das entregas declaradas a industrias.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- MAPA, *Anuario de estadística, Encuesta de sacrificio de ganado e Estadística láctea*.

- Consellería do Medio Rural, *Anuario de estadística agraria* e información subministrada directamente.

Se ponderamos as taxas de variación recollidas no cadro 6 co peso económico de cada rama, obtemos un crecemento estimado da produción gandeira do 1,8%, un valor intermedio entre os rexistrados en España e na UE. Nunha imaxe recapitulativa temos, en definitiva, que a dinámica do sector agrario galego caracterizouse en 2020 por unha expansión moderada da produción gandeira e un crecemento moito máis forte da agrícola. O resultado foi un incremento global do *output* agrario que estimamos no 3,3%, superior ao que se deu en España (1,9%) e que contrasta coa súa lixeira contracción na UE-27 (-0,8%).

Prezos percibidos e prezos pagados polos agricultores

O incremento significativo da produción agraria en 2020 acompañouse en Galicia dun comportamento desfavorable dos prezos, en liña coas tendencias a nivel europeo e en contraste coa súa evolución lixeiramente positiva en España. Ese comportamento desfavorable debeuse principalmente á forte caída dos prezos dos produtos agrícolas ou vexetais (-8,6%), provocado sobre todo polo descenso nas patacas, no viño e, en menor medida, nas flores e plantas ornamentais e nos cultivos forraxeiros. Ao mesmo tempo, os prezos gandeiros mantivéronse globalmente estancados en termos nominais (variación do 0%), proseguindo co observado en 2019. No lado positivo só cabe destacar aquí a continuación do ascenso moderado do prezo do leite (2,5%) e a alza tamén nos ovos (4%). Pero iso viuse contrarrestado polo empeoramento das cotizacións na práctica totalidade das producións cárnicas, sendo de mencionar as rexistradas na carne de vacún (-3,5%), no porcino (-3,6%) e nos coellos (-6,9%). O resultado foi que o índice xeral de prezos percibidos polos agricultores galegos sufriu un descenso do 3% (cadro 7).

Cadro núm. 7

Porcentaxe de variación dos prezos percibidos e pagados polos agricultores en Galicia

	2017/2016	2018/2017	2019/2018	2020/2019
A. Prezos percibidos*				
Produtos agrícolas	-0,1	9,5	-7,1	-8,6
Cereais	6,0	1,7	2,6	0,0
Leguminosas	17,0	-0,2	-15,5	-7,2
Patacas	-44,0	2,6	-1,6	-21,4
Cítricos	-4,6	2,4	-13,7	29,8
Froitas non cítricas	-4,2	8,1	-16,7	16,7
Hortalizas	11,2	-0,3	-3,2	4,6
Viño e subprodutos	26,8	19,9	-15,0	-16,2
Flores e plantas ornamentais	3,0	5,4	9,7	-3,1
Cultivos forrageiros	1,4	-0,2	15,5	-5,6
Produtos animais	6,6	1,3	0,2	0,0
Leite	3,7	1,2	3,2	2,5
Carne e gando bovino	5,2	1,5	-2,6	-3,5
Carne e gando porcino	10,0	-3,3	10,4	-3,6
Carne e gando aviar	12,1	2,2	-9,1	0,2
Carne e gando ovino	5,0	2,3	-3,1	3,4
Carne e gando caprino	-6,1	0,5	3,8	-2,2
Carne e gando coellos	7,3	0,7	9,0	-6,9
Ovos	25,6	8,0	-12,2	4,0
Índice xeral de prezos percibidos	4,3	4,0	-2,5	-3,0
B. Prezos pagados**				
Sementes selectas e pés	0,5	4,5	-1,5	-2,1
Alimentos para o gando	-1,2	3,5	1,2	-0,3
Fertilizantes	-5,0	1,2	6,5	-6,1
Enerxía e lubricantes	9,2	12,3	-3,1	-18,5
Protección fitopatolóxica	0,6	1,7	-0,1	0,6
Tratamentos zoonosanitarios	1,2	0,5	1,1	0,4
Conservación e reparación de maquinaria	3,3	-0,1	0,3	8,3
Conservación e reparación de edificios	1,5	2,0	2,1	-1,5
Índice xeral de prezos pagados	1,0	4,4	0,5	-2,6

* Evolución dos prezos por grupos de produtos no conxunto de España e variación dos índices de prezos por subsectores que resulta para Galicia ao aplicarlle á evolución anterior a estrutura da produción agraria galega.

** Evolución dos prezos dos diversos inputs correntes no conxunto de España, e variación do índice xeral de prezos pagados que resulta para Galicia ao aplicarlle á

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- MAPA, *Índices de precios percibidos, pagados y salarios agrarios*.

O impacto que iso tivo na renda das explotacións viuse atenuado en parte pola diminución simultánea do custo dos consumos intermedios (-2,6%), grazas ao abaratamento da enerxía e dos fertilizantes e á estabilidade dos prezos dos alimentos para o gando. E no mesmo sentido operou a lixeira baixa do IPC (-0,3%). Mais, aínda así, o saldo final foi unha caída significativa dos prezos percibidos en euros constantes (-2,7%) e unha leve deterioración tamén da relación real de intercambio, da ratio prezos percibidos/prezos pagados (-0,4%) (cadros 7 e 8).

Conxuntura das principais ramas agrarias

A partir dos datos que acabamos de expoñer, sobre os volumes de produción e os prezos, no cadro 9 elaboramos unha estimación da variación que experimentou en 2020 o valor da produción nas principais ramas do sector agrario galego. Unhas cifras que podemos asimilar coa variación dos ingresos dos produtores e que permiten perfilar un balance da conxuntura nas diversas ramas⁸.

Nas ramas vexetais rexistrouse en conxunto unha forte expansión do *output* (6,5%) pero que se acompañou dunha caída maior dos prezos percibidos (-8,6%), dando como resultado un descenso do valor da produción (-2,1%). Esa dinámica está marcada principalmente polo ocorrido no sector vitivinícola e nas patacas, onde, segundo os datos que utilizamos, o aumento das colleitas se viu contrarrestado por un empeoramento maior dos prezos, levando a unha redución do valor da produción. Mentres que, en sentido contrario, hai que salientar o incremento dese valor económico nas froitas e hortalizas (cadro 9).

Pola súa parte, a conxuntura global das ramas gandeiras caracterizouse por un crecemento moderado dos volumes producidos (1,8%) e un estancamento dos prezos, do que se derivou unha alza moderada do valor da produción, dos ingresos das explotacións (1,8%). Pero isto foi o resultado de dinámicas moi dispares. No lado positivo hai que destacar o crecemento dos ingresos das explotacións lácteas: a expansión do volume de leite entregado á industria (3,6%), unida a unha alza do prezo (2,5%), deron como resultado un aumento notable do valor da produción (6,1%), continuando así a dinámica favorable que vén rexistrando este sector desde 2017.

⁸ Convén recalcar que nese cadro os datos sobre os volumes de produción proceden das estimacións do MAPA referidas a Galicia. Mentres, os relativos aos prezos corresponden á evolución dos prezos percibidos de cada produto a nivel español.

Cadro núm. 8

Evolución dos índices de prezos percibidos e pagados polos agricultores galegos

	Índice xeral de prezos percibidos ¹	Índice xeral de prezos pagados ¹	IPC	Prezos percibidos/ Prezos pagados	Prezos percibidos/ IPC
1985	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1986	110,5	102,7	109,1	107,5	101,2
1987	113,1	103,2	115,2	109,5	98,1
1988	119,2	104,4	121,2	114,2	98,4
1989	132,6	105,8	130,0	125,4	102,0
1990	128,3	108,4	138,5	118,4	92,6
1991	127,2	110,4	146,7	115,2	86,7
1992	116,2	112,5	154,7	103,3	75,1
1993	123,8	116,6	162,0	106,1	76,4
1994	147,8	118,9	170,3	124,2	86,8
1995	154,2	125,0	178,3	123,4	86,5
1996	147,2	129,6	184,5	113,5	79,8
1997	149,1	133,9	188,0	111,4	79,3
1998	152,9	132,6	191,7	115,3	79,8
1999	150,8	132,4	196,5	113,9	76,7
2000	158,0	140,6	203,0	112,4	77,9
2001	165,4	143,3	210,1	115,5	78,7
2002	156,7	147,3	218,0	106,4	71,9
2003	165,6	151,0	223,1	109,7	74,3
2004	168,1	159,1	230,4	105,6	73,0
2005	162,0	160,3	238,1	101,1	68,1
2006	168,6	165,1	246,5	102,1	68,4
2007	186,6	179,7	252,6	103,9	73,9
2008	191,4	208,2	263,3	91,9	72,7
2009	168,0	180,9	261,7	92,8	64,2
2010	174,8	188,5	266,7	92,7	65,5
2011	180,7	213,6	275,7	84,6	65,5
2012	196,4	226,4	282,2	86,7	69,6
2013	203,2	226,0	286,5	89,9	70,9
2014	187,8	214,9	286,5	87,4	65,5
2015	183,6	212,3	284,5	86,5	64,5
2016	181,5	204,3	283,6	88,8	64,0
2017	189,4	206,4	289,6	91,8	65,4
2018	196,9	215,4	294,5	91,4	66,8
2019	191,9	216,5	296,3	88,7	64,8
2020	186,2	210,8	295,4	88,3	63,0
TVI (%)					
2017/2016	4,3	1,0	2,1	3,3	2,2
2018/2017	4,0	4,4	1,7	-0,4	2,2
2019/2018	-2,5	0,5	0,6	-3,0	-3,1
2020/2019	-3,0	-2,6	-0,3	-0,4	-2,7

(1) Os índices de prezos percibidos e prezos pagados que ofrecemos son os que resultan de imputarlle os índices sectoriais españois (para os diferentes produtos agrarios e as diversas partidas dos consumos intermedios) á estrutura da produción e dos consumos intermedios da agricultura galega.

Fonte: Elaboración propia a partir de:

- MAPA, *Índices de precios percibidos, pagados y salarios agrarios*.
- Consellería do Medio Rural, *Anuario de Estadística Agraria*.
- INE.

Cadro núm. 9

Estimación da variación do valor da produción nas principais ramas agrícolas e gandeiras de Galicia. Ano 2020*

	TVI (%) 2020/2019		
	Volume de produción	Prezo	Valor da produción
Cereais	-6,4	0,0	-6,4
Patacas	5,4	-21,4	-16,0
Froitas	15,6	16,7	32,3
Hortalizas	1,1	4,6	5,7
Viño	14,6	-16,2	-1,6
Cultivos forraxeiros	7,0	-5,6	1,4
Produción vexetal	6,5	-8,6	-2,1
Leite	3,6	2,5	6,1
Carne e gando vacún	-1,6	-3,5	-5,1
Carne e gando porcino	2,6	-3,6	-1,0
Carne e gando aviar	1,7	0,2	2,0
Carne e gando ovino	-16,0	3,4	-12,6
Carne e gando caprino	-24,1	-2,2	-26,3
Carne e gando coellos	-1,7	-6,9	-8,6
Ovos	2,2	4,0	6,2
Produción animal	1,8	0,0	1,8
Produción agraria	3,3	-3,0	0,3

* As cifras referidas á variación dos volumes de produción proceden das estimacións do MAPA para Galicia. As relativas aos prezos corresponden, en cambio, á evolución dos prezos percibidos en España.

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos dos cadros 5, 6 e 7.

Positiva foi tamén a evolución nos ovos e en menor medida na carne de aves. Mentres que, en sentido contrario, asistimos a unha caída xeneralizada do valor da produción (e polo tanto dos ingresos das explotacións) nas restantes ramas cárnicas. Unha caída lixeira no porcino pero moito máis acusada no vacún de carne, ovino, cabrún e coellos; estando orixinada en proporcións variables pola contracción do *output* e a deterioración dos prezos (cadro 9).

Poboación ocupada

En 2020 a diminución do emprego no sector agrario galego freouse notablemente, ficando no -1% fronte ao -4,6% e -5,6% nos dous anos anteriores. A crise económica desatada pola COVID-19, cun impacto moito maior noutros sectores da economía, con toda probabilidade freou os transvases de man de obra desde a agricultura, explicando ese freo conxuntural (cadro 10).

Máis alá das oscilacións anuais, se nos fixamos nas tendencias a medio prazo hai que salientar dous feitos xa sinalados en anteriores informes. O primeiro é que desde o estalido da crise económica en 2008 tendeu a suavizarse a redución do emprego no sector; e a crise causada pola COVID-19 non fai senón confirmar esta

Cadro núm. 10

Evolución da poboación ocupada no sector agrario en Galicia e en España
(medias anuais)

	Galicia		España	
	Número (miles)	Índices (1985=100)	Número (miles)	Índices (1985=100)
1985	415,1	100,0	1.829,6	100,0
1995	223,9	53,9	1.040,1	56,8
2008	69,8	16,8	779,4	42,1
2009	67,0	16,1	745,5	40,6
2010	66,0	15,9	749,1	41,3
2011	64,8	15,6	721,3	39,7
2012	59,3	14,3	703,5	39,0
2013	56,3	13,6	699,3	38,7
2014	49,1	11,8	702,4	38,4
2015	45,6	11,0	705,0	38,5
2016	49,2	11,9	738,0	40,3
2017	55,4	13,3	778,8	42,6
2018	52,3	12,6	772,9	42,2
2019	49,9	12,0	758,1	41,4
2020	49,4	11,9	723,9	39,6

Taxas de variación media acumulativa anual (%)		
1995/1985	-6,0	-5,5
2008/1995	-8,6	-2,2
2015/2008	-5,9	-1,4
2017/2015	10,2	5,1
2020/2017	-3,7	-2,4
2020/2008	-2,8	-0,6

Fonte: EPA, INE e IGE, *Enquisa de poboación activa en Galicia*.

no sector, esa caída vai continuar con toda probabilidade no futuro. Así en 2020, das 49 mil persoas ocupadas no sector agrario galego (incluída a silvicultura), máis do 35% superaban os 54 anos; unha porcentaxe que no conxunto da economía é apenas o 21%.

tendencia. Non deixa de ser unha evolución lóxica, dado que o acusado empeoramento do mercado de traballo reduciu as oportunidades de emprego fóra da agricultura. Así, no período 2008-2020 o ritmo de diminución da poboación ocupada no sector agrario galego foi do 2,8% acumulativo anual, menos da terceira parte do rexistrado durante a fase de expansión económica 1995-2007 (-8,6%). O segundo feito a sinalar é que, a pesar diso, a diminución do emprego agrario en Galicia mantén un ritmo moi superior ao do total de España, onde a taxa anual de variación foi apenas do -0,6% no período 2008-2020.

En conxunto, aínda co freo da última década, prossegue o que vén sendo a tendencia desde a integración europea: o intenso axuste da poboación ocupada no sector agrario, a unha taxa moi superior á media española. Así, no conxunto dos últimos 35 anos (1985-2020) a diminución alcanzou unha taxa media anual do 5,9% en Galicia fronte ao 2,6% no Estado. Tendo en conta o elevado envellecemento das persoas que permanecen hoxe

Censos gandeiros

Gando bovino

Os últimos datos publicados das *Encuestas ganaderas* do MAPA, correspondentes a novembro de 2020, indican que neste ano proseguíu a dinámica xeral do censo de gando bovino que se vén constatando en Galicia desde 2014: unha estabilidade aproximada do número total de vacas, máis alá de pequenas oscilacións anuais; e simultaneamente a continuación dunha reorientación do rabaño, coa diminución das vacas leiteiras e o aumento paralelo das de carne, se ben esta mudanza na aptitude do cabana de vacún nos dous últimos anos é mínima. A estabilidade do censo de vacún nos últimos sete anos vén suceder a notable redución que se produciu na primeira década do presente século. Sendo de salientar sobre todo o mantemento aproximado nos anos recentes do número de vacas de leite; un síntoma da madurez á que ten chegado o proceso de reconversión da nosa cabana leiteira (cadro 11).

Se nos fixamos na situación actual (2020), pode verse que Galicia concentra o 42% das vacas de leite do Estado, mentres que a porcentaxe non alcanza o 10% para as vacas de carne e supera lixeiramente o 14% para o total de animais bovinos; cifra esta última influída tamén pola menor relevancia que a actividade de cebo ten no noso país en comparación con outras comunidades autónomas. Desde esta perspectiva hai que apuntar que a estabilidade aproximada do censo bovino de Galicia desde 2014 seguiu acompañándose dunha perda,

Cadro núm. 11

Evolución do censo de gando bovino en Galicia *

	1987	1995	2000	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Miles de cabezas										
Vacas	980,1	953,9	1.016,4	963,4	951,9	953,3	941,1	934,8	934,0	939,1
Leiteiras	704,5	624,8	666,5	570,1	557,6	552,3	551,7	545,0	545,1	546,1
Resto	101,9	178,8	234,1	219,8	197,3	200,7	205,8	203,7	205,0	206,1
Total bovinos	602,6	446,0	432,3	350,3	360,3	351,6	345,9	341,3	340,1	340,0
Índices (Base 1987=100)										
Vacas	100,0	97,3	103,7	98,3	97,1	97,3	96,0	95,4	95,3	95,8
Leiteiras	100,0	88,7	94,6	80,9	79,1	78,4	78,3	77,4	77,4	77,5
Resto	100,0	175,4	229,7	215,7	193,6	196,9	201,9	199,8	201,1	202,2
Total bovinos	100,0	74,0	71,7	58,1	59,8	58,4	57,4	56,6	56,4	56,4
Galicia/España (%)										
Vacas	19,2	17,3	16,5	15,3	15,4	15,1	14,6	14,4	14,2	14,2
Leiteiras	25,1	22,1	22,1	20,1	20,2	19,8	19,5	19,2	18,9	18,8
Resto	10,0	11,7	12,5	11,0	10,3	10,3	10,3	10,2	9,9	9,8
Total bovinos	33,6	34,5	37,9	41,8	42,7	42,1	42,0	41,8	41,8	41,9

*Os datos de 1987, 1995 e 2000 son os de decembro. Para os demais anos corresponden a novembro.

Fonte: MAPA, *Anuario de estadística e Encuestas ganaderas*.

lenta pero continua, de peso no total español, tanto no número de vacas como no total de animais; reflexo do aumento que está experimentando o censo no conxunto do Estado (cadro 11).

O IGE aínda non publicou os datos de 2020 do *Rexistro de explotacións de bovino*. Imos referirnos pois aos de 2019 que xa abordamos no anterior informe, mais centrándonos neste caso na estrutura dimensional das explotacións por orientacións produtivas. No cadro 12 recolleemos a distribución das explotacións e do censo de vacas por estratos de tamaño (número de bovinos) segundo a orientación produtiva. Os datos mostran a importante concentración do rabaño vacún nas unidades de maior dimensión. O 18% das explotacións que teñen 50 bovinos ou máis concentran o 62% das vacas, e en concreto o grupo de granxas con 100 ou máis cabezas, apenas 6,7% do total, reúne o 36% das vacas. Mentres que, no extremo contrario, as 13.600 explotacións (44,3% do total) con menos de 10 cabezas apenas posúen o 5% das vacas (cadro 12).

A situación, porén, difire substancialmente en función da orientación produtiva, cunha concentración moito máis acusada no sector lácteo. Neste sector as explotacións con 50 ou máis bovinos concentran en 2019 máis de tres cuartas partes das vacas de leite, e aquelas con 100 ou máis cabezas reúnen máis da metade destas vacas. Mentres, o peso produtivo das explotacións máis pequenas é moi reducido: só o 3,2% das vacas de muidura están en explotacións con menos de 20 bovinos. No vacún de carne, en cambio, o grao de concentración produtiva segue sendo moito menor, conservando as explotacións pequenas un importante peso social e produtivo. En concreto, as explotacións con menos de 20 bovinos son o 71% das especializadas en carne e estas contan co 25% das vacas de carne. No extremo contrario, as unidades con 100 ou máis cabezas só reúnen o 13,7% destas vacas (cadro 12).

Cadro núm. 12

Estrutura dimensional das explotacións de bovino en Galicia. Ano 2019

A. Número (miles)

Tamaño (número de bovinos)	Explotacións				Vacas		
	Leite	Carne	Mixtas e outras	Total	Vacas de muidura	Vacas de non muidura	Total
1-9	0,2	10,3	3,1	13,6	2,3	24,6	26,9
10-19	0,7	3,9	0,1	4,8	8,0	31,9	39,9
20-29	0,9	2,0	0,1	3,1	15,8	29,1	44,9
30-49	1,6	2,1	0,2	3,8	40,6	47,6	88,2
50-99	2,0	1,3	0,2	3,4	86,2	52,4	138,6
100-199	1,1	0,3	0,1	1,6	90,6	23,2	113,8
>=200	0,4	0,0	0,1	0,5	71,4	6,2	77,7
Total	6,9	19,9	4,0	30,8	314,9	215,0	529,9

B. Distribución porcentual

Tamaño (número de bovinos)	Explotacións				Vacas		
	Leite	Carne	Mixtas e outras	Total	Vacas de muidura	Vacas de non muidura	Total
1-9	3,5	51,6	78,5	44,3	0,7	11,4	5,1
10-19	10,0	19,8	3,6	15,5	2,5	14,8	7,5
20-29	13,1	10,2	2,9	9,9	5,0	13,5	8,5
30-49	22,5	10,3	5,2	12,4	12,9	22,1	16,6
50-99	28,5	6,5	4,8	11,2	27,4	24,4	26,2
100-199	16,5	1,4	3,1	5,0	28,8	10,8	21,5
>=200	5,9	0,2	1,9	1,7	22,7	2,9	14,7
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Fonte: IGE, *Rexistro de explotacións de bovino*.

Gando porcino

Tras o forte incremento do censo porcino galego en 2019, no ano 2020 produciuse un retroceso no número de animais. Con todo seguimos con valores claramente superiores aos que se rexistraban ata mediados

Cadro núm. 13

Evolución do censo de gando porcino en Galicia *

	1987	1996	2010	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Miles de cabezas										
Porcos da ceba	561,6	271,7	443,2	437,6	440,2	419,9	529,0	552,3	672,4	780,3
Porcas reprodutoras	178,2	121,9	114,4	107,6	101,9	82,7	79,7	99,8	99,1	81,5
Total	1.619,5	981,3	1.018,9	1.130,7	1.082,0	1.078,6	1.096,9	1.200,8	1.352,5	1.286,7
Índices (Base 1987=100)										
Porcos da ceba			92,2	77,9	78,4	74,8	94,2	98,4	119,7	139,0
Porcas reprodutoras			53,5	60,4	57,2	46,4	44,8	56,0	55,6	45,7
Total			65,1	69,8	66,8	66,6	67,7	74,1	83,5	79,5
Galicia/España (%)										
Porcos da ceba	8,9	3,6	4,3	4,3	3,9	3,4	4,4	4,3	5,1	5,5
Porcas reprodutoras	8,8	5,9	4,7	4,6	4,1	3,4	3,2	4,1	3,8	3,1
Total	9,4	5,3	4,0	4,3	3,8	3,7	3,7	3,9	4,3	3,9

*Os datos de 1987 e 1996 corresponden a decembro. Para os demais anos corresponden a novembro.

Fonte: MAPA, *Anuario de estadística* e *Encuestas ganaderas*.

da década. En concreto, hai que salientar o forte incremento nos dous últimos anos, 2019 e 2020, do número de porcos de cebo, de tal forma que a cifra destes animais en novembro de 2020 superaba en máis dun 40% a do mesmo mes de 2018 (cadro 13).

O notable incremento da cabana porcina galega nos anos recentes apenas se traduciu nunha lixeira alza do seu peso relativo no total español, limitándose este en 2020 ao 3,9% (cadro 13). Este sector vén mantendo en España un forte dinamismo, que lle permitiu converterse no cuarto produtor mundial de carne de porcino. Asemade, a cabana porcina española pasou a ser a primeira da UE, superando o país que historicamente ocupaba esa posición, Alemaña. Esta expansión, en boa medida, explícase polo crecemento das exportacións, en especial das dirixidas ao exterior da UE, con China como principal destino. Concretamente, en 2020 as exportacións españolas de carne de porcino creceron un 20%, aumentado máis do dobre as destinadas a China.

III. Pesca

- O primeiro ano da pandemia da COVID-19 na pesca galega pechouse cun descenso no volume de produción de 9.605 toneladas e cunha caída na facturación de 66,2 millóns de euros. A produción de peixe conxelado non se viu afectada.
- As cotas de pesca da frota galega para 2021 manteñen unha certa estabilidade no caladoiro nacional, pero sofren grandes recortes para os stocks compartidos co Reino Unido.
- O acordo de comercio e cooperación entre a UE e o Reino Unido en materia pesqueira regulará de 2021 en diante todo o relacionado co acceso da frota comunitaria ás augas británicas e á xestión dos recursos compartidos.
- O stock de sardiña en augas ibéricas experimenta unha mellora importante, o que permitirá aumentar as capturas por riba das 40 mil toneladas.
- O Fondo Europeo Marítimo e de Pesca contará para o período 2021-2027 cun orzamento de 6.100 millóns de euros, dos cales 1.200 millóns beneficiarán a España.
- A pandemia aumentou o consumo de conservas e preparados de peixe e marisco. O sector conserveiro incrementou en 2020 un 2% o seu volume de produción e un 4,8% a súa facturación.

III. 1. Pesca

Introdución

A actualidade do sector pesqueiro galego durante os anos 2020 e 2021 vén marcada polos efectos da pandemia da COVID-19. O primeiro ano da pandemia, desde marzo de 2020 ata marzo de 2021, caracterízase por unha caída importante no volume de produción, facturación e prezos, creando unha situación con poucos precedentes na pesca galega. O máis salientable foi o descenso xeneralizado dos ingresos en todas e cada unha das nove zonas costeiras de Galicia, descenso que chegou a superar o 25% en Muros e Cedeira. Pola súa banda, os prezos caeron na maior parte da comunidade, chegando a baixar un 17% na Mariña lucense. Tomando como referencia este primeiro exercicio económico fortemente influído pola crise sanitaria, o presente capítulo describe a situación da pesca extractiva galega durante o ano 2020 e o primeiro semestre de 2021 no referente á frota, á produción pesqueira, e aos acontecementos máis relevantes producidos durante este último ano e medio.

O ano 2020 foi escasamente produtivo, tal e como cabería esperar no actual contexto de crise sanitaria. O volume de produción (150.256 toneladas) foi o máis baixo dos últimos 15 anos e a facturación (412,96 millóns de euros) caeu tamén ata niveis de hai 14 anos. O prezo medio (2,75 euros por quilogramo) diminuíu con respecto a anos anteriores, malia que en menor medida que as outras variables, o que evitou perdas económicas aínda maiores. A diminución do volume de produción débese en boa medida ao peche da hostalería, que repercutiu negativamente na captura de peixe e, sobre todo, de marisco. Por outra banda, o confinamento da poboación redirixiu a demanda de produtos pesqueiros frescos cara ao peixe conxelado ou ás conservas. A caída da demanda tivo un forte impacto negativo nos prezos, especialmente entre marzo e maio. Durante a primeira metade de 2021 continúa a tendencia á baixa do volume de produción, pero a caída da facturación detense grazas á recuperación dos prezos. Non obstante, a pesar da mellora observada, os niveis de produción, facturación e prezos anteriores á pandemia aínda están lonxe de alcanzarse.

Outro importante acontecemento que vai determinar o futuro da pesca galega e europea é o definitivo abandono en 2021 da Política Común de Pesca (PPC) por parte do Reino Unido. O Brexit fíxose efectivo o 31 de xaneiro de 2020, abríndose un período de transición que rematou o 31 de decembro. O ano 2021 inaugura, polo tanto, a era “pos-Brexit”, que, no referente á pesca, será regulada polo Acordo de Comercio e Cooperación entre a UE e o Reino Unido en materia pesqueira. Esta nova etapa comezou cunha complexa negociación de TAC e cotas, que nesta ocasión se prolongou durante medio ano, ata xuño de 2021, debido á necesidade de negociar por separado as cotas dos stocks compartidos co Reino Unido. As posibilidades de pesca destes últimos redúcense considerablemente para a frota española, como xa se prevía tras a entrada en vigor do acordo co Reino Unido. Non obstante, no caladoiro nacional conseguiron suavizarse os recortes máis acusados propostos pola Comisión Europea. Os fortes aranceis previstos para a lura das Malvinas puideron evitarse grazas á aprobación dun continxente arancelario de 75 mil toneladas para esta especie. Outro continxente arancelario, o de 22.500 toneladas de xarda de Noruega, finalmente eliminouse como sanción contra ese país pola súa decisión unilateral de aumentar un 55% a súa cota desta especie, en prexuízo da frota comunitaria. No ámbito dos recursos do caladoiro nacional cabe destacar o excelente estado do stock de sardiña ibero-atlántica, que vai permitir aumentar a súa captura por riba das 40 mil toneladas.

Dentro do ámbito da pesca de grande altura, a UE ratificou en 2020 os acordos pesqueiros de Gambia, Guinea Bissau, Cabo Verde e Santo Tomé, prorrogou os de Mauritania (ata novembro de 2021) e as Illas Cook (ata outubro de 2021), e deu luz verde á renovación por 5 anos dos de Senegal e Seychelles. En decembro rematou o que mantiña con Liberia. En xaneiro de 2021 concluíron as negociacións entre a UE e Groenlandia para un novo acordo pesqueiro de catro anos de duración.

Outras noticias salientables dos últimos meses son a aprobación do novo orzamento de 6.100 millóns de euros do Fondo Europeo Marítimo e de Pesca para o período 2021-2027, que beneficiará principalmente a España, con ata 1.200 millóns; a revisión en curso por parte da Comisión Europea do Regulamento de control para a frota pesqueira, que inclúe cuestións polémicas como o monitoreo electrónico,

e a presentación do anteproxecto de lei nacional sobre pesca sostible e investigación pesqueira, que, entre outras cuestións, vai permitir a retirada das cotas de pesca non utilizadas durante un determinado período de tempo.

Frota pesqueira

A frota pesqueira galega é a principal frota rexional de Europa. A súa actividade desenvólvese en escenarios moi diferentes, desde as augas nacionais e comunitarias ata as augas internacionais ou de países non membros da UE. A dimensión do sector pesqueiro galego en relación co español e co da Unión Europea amósase no cadro 1. Cómpre salientar o feito de que tras o recente abandono da UE polo Reino Unido, a importancia relativa do sector pesqueiro galego dentro de Europa aumentou sensiblemente, sobre todo en termos de capacidade (GT) (1,5 puntos porcentuais máis que en 2019). En xullo de 2021, a frota galega está composta de 4.282 unidades, segundo se reflicte nos cadros 1 e 2. O censo reduciuse en 31 unidades con respecto ao ano anterior, sendo o segmento de artes menores o máis afectado por esta diminución. O emprego estimado na frota galega é de 10.673 tripulantes.

Cadro núm. 1

Dimensión do sector pesqueiro galego en relación co español e co da UE-27. Ano 2020 ¹

	UE-27	España	Galicia	% Galicia/ España	% Galicia/ UE-27
Frota ²					
Núm. de barcos	75.320	8.839	4.282	48,4	5,7
Capacidade (miles de GT)	1.323	330	129	39,1	9,8
Potencia motor (miles de Kw)	5.296	773	259	33,5	4,9
Producción					
Valor dos desembarques (millóns de euros)	7.130	1.932	763	39,5	10,7
Consumo ³					
Quilogramos por persoa e ano	25,1	25,5	29,6		
Renda ⁴					
Valor engadido da pesca e acuicultura/PIB (%)	0,05	0,19	1,90		

¹ *Facts and Figures on the Common Fisheries Policy, 2020*. Comisión Europea.

² Na frota non se consideran os buques auxiliares de cultivos mariños.

³ Consumo *per cápita* = subministración dispoñible de produtos pesqueiros por persoa e ano.

⁴ No peso relativo do sector respecto do PIB considéranse conxuntamente pesca e acuicultura.

Fonte: Elaboración propia a partir da Comisión Europea, Secretaría General de Pesca, INE, IGE, Cepesca e Consellería do Mar.

En función da distribución xeográfica da actividade pesqueira, a frota clasifícase en tres grandes grupos de embarcacións: frota do caladoiro nacional ou Cantábrico-Noroeste, frota de altura ou comunitaria e frota de grande altura ou internacional (ver cadro 2).

A frota do caladoiro nacional ou Cantábrico-Noroeste é con moita diferenza a máis numerosa (4.109 unidades censadas, o 96% da frota galega), se ben representa só un 32,2% da capacidade total da frota. Faena habitualmente en augas próximas do Atlántico e do Cantábrico con embarcacións de pesca e marisqueo de pequeno porte que empregan as modalidades de arrastre, artes menores, cerco, palangre de fondo, palangre de superficie, rascos e volantas. Os buques con autorizacións para a pesca de palangre de fondo e palangre de superficie non traballan a totalidade do ano neste caladoiro, posto que temporalmente poden pescar fóra destas augas baixo a pertinente autorización. As embarcacións do caladoiro nacional teñen unha capacidade media de 10,1 GT e unha potencia media de 36,4 kw. Esta frota xera a meirande parte do emprego pesqueiro directo en Galicia, o 81,8%, e o valor de facturación máis alto da frota galega.

O segmento máis importante do grupo de buques do caladoiro nacional é o de artes menores, que constitúe unha numerosa frota de pequenas embarcacións (3.809 unidades censadas, cunha capacidade media de 2,3 GT e unha potencia media de 21,5 kw). Cabe destacar a redución de 32 unidades durante o último ano neste estrato de frota. As embarcacións de artes menores traballan principalmente nas augas de competencia da comunidade autónoma de Galicia, onde practican unha pesca multiespecífica cunha ampla variedade de artes (trasmallos, miños, palangrillos, marisqueo a flote ou diferentes tipos de nasas), que utiliza de xeito estacional en función da especie obxectivo. Este segmento xera ocupación para o 58,9% dos tripulantes da frota galega, cunha media de 1,65 tripulantes por embarcación, a maioría autónomos, e é tamén o estrato máis importante do caladoiro nacional en termos de facturación. Estes datos sitúan a frota de baixura como un sector estratéxico de grande importancia social para as poboacións costeiras galegas.

Cadro núm.2

Frota pesqueira en Galicia. Datos de xullo de 2021

	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Caladoiro nacional (Cantábrico Noroeste)						
Arrastre	52	7.509	11.975	27.082	19.916	444
Artes menores	3.809	9.184	8.712	111.579	82.055	6.285
Cerco	150	5.071	6.578	32.879	24.179	1.220
Palangre de fondo	21	755	1.174	3.961	2.913	163
Palangre de superficie	52	6.374	11.562	22.620	16.635	444
Rasco	3	97	105	430	316	20
Volanta	22	806	1.454	4.562	3.355	150
Total	4.109	29.796	41.560	203.113	149.369	8.726
Pesqueira comunitaria (altura)						
NEAFC < 100 TRBs	44	6.754	12.779	26.224	19.285	533
NEAFC arrastre	7	579	1.079	2.435	1.791	85
NEAFC palangre de fondo	19	4.277	6.248	14.882	10.944	230
Portugal	4	641	985	1.941	1.427	48
Total	74	12.251	21.091	45.482	33.447	897
Pesqueira internacional (grande altura)						
Bacallaeiros	2	973	6.080	7.434	5.467	31
Cerco	1	1.582	2.082	2.941	2.163	16
Conxeladores	12	8.366	13.708	21.160	15.561	188
NAFO conxeladores	15	11.094	17.047	24.319	17.884	236
Palangre de superficie	69	15.365	27.374	47.935	35.251	580
Total	99	37.380	66.291	103.789	76.326	1.051
Total xeral	4.282	79.427	128.942	352.384	259.143	10.673
Acuicultura/auxiliar bateas	1.269					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A frota de altura está constituída por 74 buques (o 1,7% do total de Galicia), cunha capacidade media de 285 GT e unha potencia media de 452 kw, e traballa habitualmente en augas doutros países da Unión Europea. A frota de grande altura conta cun total de 99 buques (o 2,3% do total), con capacidade media de 669,6 GT e potencia media de 771 kw, e opera en augas internacionais e de terceiros países cos cales a UE asina acordos pesqueiros. Debido ás grandes dimensións destes buques, esta frota representa o 51,4% da tonelaxe total da frota galega pese á súa pequena porcentaxe numérica. A frota de altura embarca o 8,4% dos tripulantes galegos, e a de grande altura o 9,8%. As tripulacións destas froas son máis numerosas que as do caladoiro nacional, debido ás dimensións dos buques e aos longos períodos de marea. Alcanzan os 11 tripulantes de media por buque, cun máximo de 16 tripulantes no caso dos estratos de arrastre e cerco de pesqueiras internacionais.

Distribución da frota e emprego pesqueiro nas diferentes zonas costeiras de Galicia

A frota galega e o emprego pesqueiro distribúense ao longo da costa en nove zonas que van desde a ría de Vigo á Mariña lucense. Os distintos portos e zonas costeiras especialízanse en tipos de frota característicos. Deste xeito, a zona I (ría de Vigo) é o principal núcleo da frota de grande altura, a zona III (ría de Arousa) concentra a frota do caladoiro nacional e a zona IX (Mariña lucense) especialízase na frota de altura.

A zona I (ría de Vigo) ten o porto pesqueiro de Vigo como principal base de operacións. Este porto acumula o 47,4% de toda a tonelaxe da frota galega e o 35,7% da potencia total con só o 15,4% do número de buques, debido á presenza anteriormente mencionada da frota de grande altura, composta polos buques de maiores dimensións, capacidade e potencia. A actividade desta frota está supeditada á participación da Unión Europea en organizacións pesqueiras internacionais e á firma de acordos pesqueiros con terceiros países con recursos de interese nas súas augas. A frota de grande altura componse dos seguintes segmentos de frota: os cerqueiros conxeladores, dedicados á captura de túnidos, que son os buques de maior porte (1 unidade, capacidade de 2.082 GT e potencia de 2.163 kw), seguidos polos bacallaeiros, que faenan principalmente en Noruega (2 unidades, capacidade media de 3.040 GT e potencia media de 2733,8 kw); os arrasteiros conxeladores que operan no Atlántico Sudoeste (incluíndo Arxentina e as Malvinas), Senegal e Mauritania e capturan raias, camarón, pescadas, luras etc. (5 unidades, 1.393,4 GT e 1.579 kw); os arrasteiros conxeladores que capturan fletán negro no Atlántico Noroeste (NAFO) (13 unidades, 1.154,7 GT e 1.195,1 kw) e, por último, o estrato máis numeroso, composto polos palangreiros de

superficie, que teñen como especies obxectivo peixe espada, túnidos e escualos (44 unidades, 364,9 GT e 473,3 kw). A frota de altura opera na área NEAFC (principalmente no Gran Sol), captura sobre todo pescada, peixe sapo, gallo e lagostino, e está composta por 13 arrastreiros (capacidade media de 340,3 GT e potencia media de 558,1 kw), e tres palangreiros (capacidade media de 309,3 GT e potencia media de 443,5 kw). A frota do caladoiro nacional é a máis numerosa (582 unidades, capacidade media de 16,2 GT e potencia media de 47,9 kw); en particular o segmento de artes menores, co 89% das embarcacións desta frota. O emprego estimado na zona I é de 2.228 persoas.

Cadro núm. 3

Frota pesqueira na zona I (ría de Vigo). Datos de xullo de 2021

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Pesqueira internacional (grande altura)						
Arrastre	2	973	6.080	7.434	5.468	31
Conxeladores	5	4.252	6.967	10.737	7.897	79
NAFO conxeladores	13	9.988	15.011	21.124	15.537	204
Cerco	1	1.582	2.082	2.941	2.163	16
Palangre de superficie	44	9.139	16.055	28.313	20.824	370
Pesqueira comunitaria (altura)						
Arrastre	13	3.193	4.424	9.865	7.256	130
Palangre	3	437	928	1809	1331	30
Caladoiro nacional (Cantábrico Noroeste)						
Artes menores	521	1.298	1.073	16.351	12.026	860
Cerco	26	701	913	5.765	4.240	211
Palangre de superficie	34	4.093	7.422	15.539	11.429	290
Enmalle	1	40	41	230	169	7
Rasco						
Totais	663	35.696	60.996	120.108	88.339	2.228
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares	115					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A zona II (ría de Pontevedra) ten en Marín o seu principal porto. Representa o 7,5% da frota galega en número de buques e o 9,7% en tonelaxe. Existe unha frota de grande altura con base no porto de Marín, composta por 8 conxeladores, dos cales dous operan na área NAFO (capacidade media de 1.017,5 GT e potencia media de 1.244,4 kw), e un palangreiro de superficie (627 GT, 359 kw). A frota de altura está composta por 4 arrastreiros (capacidade media de 246 GT e potencia media de 356,9 kw), que traballan en augas de xurisdición portuguesa. A frota do caladoiro nacional está formada por 307 embarcacións (capacidade media de 7,3 GT e potencia media de 34,2 kw), o 94,7% delas de artes menores. Existen 10 cerqueiros con base en Portonovo e Bueu, e 6 arrastreiros, principalmente en Marín. O emprego estimado nesta zona é de 722 persoas.

Cadro núm. 4

Frota pesqueira na zona II (ría de Pontevedra). Datos de xullo de 2021

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Pesqueira internacional (grande altura)						
Arrastre	6	4.031	6.562	10.152	7.466	94
Conxeladores	2	1.101	2.035	3.194	2.349	31
NAFO conxeladores						
Palangre de superficie	1	234	627	488	359	8
Pesqueira comunitaria (altura)						
Arrastre	4	651	989	1.940	1.427	40
Portugal						
Caladoiro nacional (Cantábrico Noroeste)						
Arrastre	6	776	1.215	2.697	1.983	51
Artes menores	291	876	764	10.012	7.363	480
Cerco	10	221	274	1.560	1.147	17
Totais	320	7.890	12.466	30.043	22.094	722
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares	86					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A zona III (ría de Arousa) é a que concentra o maior número de embarcacións en Galicia, cun total de 1.672. Isto supón o 39% da frota galega en número de buques, se ben só o 10,4% en tonelaxe, debido a que se trata na maioría dos casos de pequenas embarcacións adicadas á pesca de baixura. O porto de Ribeira é o máis significativo de Galicia para a frota do caladoiro nacional, no que faena o 99% dos barcos desta zona (capacidade media de 5,4 GT e potencia media de 19,8 kw). A maior parte pertencen ao

segmento de artes menores (capacidade media de 0,9 GT e potencia media de 11,6 kw), que operan sobre todo en augas interiores da ría ou en zonas moi próximas á costa con artes de nasas, liñas ou enmallado. Existen tamén 26 arrasteiros de litoral con base en Ribeira, 26 cerqueiros, en particular en Cambados, un palangreiro de fondo, 2 palangreiros de superficie e un volanteiro. A frota de altura está composta por 3 palangreiros de fondo que operan en NEAFC (capacidade media de 339,3 GT e potencia media de 463,6 kw). Ademais existe en Ribeira unha frota de grande altura constituída por un arrastreiro conxelador e 7 palangreiros de superficie. O emprego estimado nesta zona é de 3.224 persoas, o cal supón o 30,3% do emprego pesqueiro en Galicia.

Cadro núm. 5

Frota pesqueira na zona III (ría de Arousa). Datos de xullo de 2021

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Pesqueira internacional (grande altura)						
Arrastre Conxeladores	1	79	178	270	199	16
Palangre de superficie	7	1.292	2.843	5.192	3.818	59
Pesqueira comunitaria (altura)						
Palangre de fondo NEAFC palangre de fondo	3	521	1.018	1.891	1.391	36
Caladoiro nacional (Cantábrico noroeste)						
Arrastre	26	3.756	5.846	13.108	9.640	222
Artes menores	1.605	1.475	1.499	25.388	18.670	2.648
Cerco	26	821	1.237	5.435	3.997	211
Palangre superficie	2	122	331	390	287	16
Palangre de fondo	1	55	111	270	199	8
Enmalle Volantas	1	23	16	150	110	8
Totais	1.672	8.144	13.078	52.094	38.310	3.224
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares	887					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

As zonas IV (ría de Muros), V (Fisterra) e VI (Costa da Morte) representan xuntas unha pequena porcentaxe da capacidade pesqueira da frota galega, cun 8,2% da tonelaxe total, se ben a actividade pesqueira ten unha grande importancia social para as comunidades costeiras. Contan co 24% das embarcacións galegas (respectivamente, o 14,7%, o 2,9% e o 6,4%), faenando todas elas no caladoiro nacional. Máis do 90% da frota nestas zonas pertence ao grupo de artes menores, aínda que existe tamén unha importante frota de cerco con base en Portosín, Camariñas e Malpica de Bergantiños, outra de arrastre de litoral en Muros e unha de palangre de fondo, en especial en Muxía. O emprego total estimado nestas zonas é de 2.260 persoas.

Cadro núm. 6

Frota pesqueira nas zonas IV (Muros), V (Fisterra) e VI (Costa da Morte). Datos de xullo de 2021

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Caladoiro nacional (Cantábrico noroeste)						
Arrastre	5	688	1.105	2.015	1.482	43
Artes menores	941	2.544	2.537	25.451	18.717	1.553
Cerco	60	2.263	2.883	13.958	10.265	488
Palangre Superficie	1	30	59	120	88	8
Palangre de fondo	13	547	833	2.698	1.984	101
Enmalle Volantas	9	358	583	1.503	1.105	61
Rasco	1	19	21	120	88	7
Totais	1.030	6.449	8.021	45.865	33.729	2.260
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares	39					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A zona VII (A Coruña-Ferrol) ten como porto máis importante o da Coruña, e conta co 7,4% da frota galega en número de buques e co 5,1% en tonelaxe. Existe unha frota de grande altura, composta por 6 palangreiros de superficie (capacidade media de 458 GT e potencia media de 575,5 kw) e outra de altura composta por 3 arrasteiros (capacidade media de 322 GT e potencia media de 641,4 kw) e un palangreiro de fondo (capacidade media de 235,6 GT e potencia media de 443,8 kw), que operan na área NEAFC, ambas as dúas con base no porto da Coruña. A frota do caladoiro nacional dispón de 308 embarcacións (capacidade media de 9,1 GT e potencia media de 36 kw), das cales o 92% son de artes menores. Ademais

existe unha frota de cerco con base sobre todo en Sada e Pontedeume, e outra de arrastre de litoral na Coruña. O emprego estimado nesta zona é de 745 persoas.

Cadro núm. 7

Frota pesqueira na zona VII (A Coruña-Ferrol). Datos de xullo de 2021

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Pesqueira internacional (grande altura)						
Palangre de superficie	6	1.688	2.748	4.695	3.453	50
Pesqueira comunitaria (altura)						
Arrastre NEAFC arrastre	3	570	966	2.616	1.924	30
Palangre de fondo NEAFC palangre de fondo	1	-	236	603	443	12
Caladoiro nacional (Cantábrico noroeste)						
Arrastre	5	788	1.219	3.460	2.544	43
Artes menores	286	790	700	9.535	7.012	472
Cerco	17	624	740	3.572	2.627	138
Totais	318	4.460	6.609	24.481	18.003	745
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares	122					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A zona VIII (Cedeira) ten Cedeira como porto principal e alberga o 2,6% das embarcacións galegas e o 1,3% da tonelaxe total. Conta con 2 buques de altura, palangreiros de fondo con capacidade media de 172 GT e potencia media de 388,7 kw. A frota do caladoiro nacional consta de 108 unidades (capacidade media de 10,1 GT e potencia media de 40,8 kw), o 83,3% de artes menores. Existen tamén 2 cerqueiros con base en Cariño, 4 palangreiros de fondo en Cariño e Cedeira, e 12 embarcacións de enmalle nos dous portos. O emprego pesqueiro estimado nesta zona é de 302 persoas.

Cadro núm. 8

Frota pesqueira na zona VIII (Cedeira). Datos de xullo de 2021

Descrición (caladoiro e arte de pesca)		Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego
Pesqueira comunitaria (altura)							
Palangre de fondo	NEAFC palangre de fondo	2	233	344	1.057	777	24
Caladoiro nacional (Cantábrico noroeste)							
Artes menores		90	295	236	2.695	1.982	149
Cerco		2	41	44	320	235	16
Palangre de fondo		4	59	51	395	290	31
Enmalle	Volantas	11	356	714	2.500	1.838	75
	Rasco	1	39	43	80	59	7
Totais		110	1.023	1.432	7.047	5.182	302
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares		6					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 9

Frota pesqueira na zona IX (María lucense). Datos de xullo de 2021

Descrición (caladoiro e arte de pesca)	Número de barcos	Capacidade (TRB)	GT*	Potencia (CV)	Potencia (Kw)	Estimación do emprego	
Pesqueira internacional (grande altura)							
Palangre de superficie	11	2.992	5.095	9.243	6.797	92	
Pesqueira comunitaria (altura)							
Palangre de fondo	NEAFC palangre de fondo	42	6.118	11.326	23.295	17.131	509
	NEAFC <100 TRB	7	579	1.079	2.435	1.791	85
Arrastre	NEAFC arrastre	3	508	856	2.400	1.765	30
Caladoiro nacional (Cantábrico noroeste)							
Arrastre		10	1.483	2.577	6.038	4.440	85
Artes menores		75	443	456	3.665	2.695	124
Cerco		9	395	481	2.265	1.666	73
Palangre de fondo		3	93	176	596	438	23
Palangre de superficie		16	2.146	3.801	6.691	4.921	137
Enmalle	Volantas	1	68	140	408	300	7
Totais		177	14.825	25.987	57.036	41.944	1.165
Buques dedicados a acuicultura/auxiliares		13					

* Tonelaxe bruta (*Gross tonnage*).

Fonte: Consellería do Mar: *Rexistro de Buques Pesqueiros*. Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

A zona IX (Mariña lucense) ten Celeiro e Burela como portos máis representativos, que albergan unha das frotas máis importantes de Galicia, a frota de altura que opera en augas do Gran Sol coas modalidades de palangre de fondo e arrastre. Existe ademais unha frota de grande altura, composta por 11 palangreiros de superficie (capacidade media de 463,2 GT e potencia media de 618 kw). Dentro da pesqueira comunitaria, o segmento máis numeroso é o de palangre de fondo (42 unidades, capacidade media de 269,7 GT e potencia media de 407,9 kw), que ten a pescada como principal especie obxectivo. Os arrasteiros de altura (3 unidades, capacidade media de 285,3 GT e potencia media de 588,4 kw) dedícanse ante todo á captura de pescada, peixe sapo, rapante e langostino, que desembarcan maioritariamente en Celeiro, Burela e Vigo. A frota do caladoiro nacional consta de 114 unidades (capacidade media de 66,9 GT e potencia

media de 126,8 kw). O segmento máis numeroso (65,7%) é o de artes menores, seguido polo palangre de superficie e o arrastre. O emprego pesqueiro estimado nesta zona é de 1.165 persoas.

Producción pesqueira

De acordo cos datos publicados pola plataforma Pescadegalicia, o volume de pesca fresca (peixe e marisco) puxada nas lonxas de Galicia durante o ano 2020 foi de 150.256 toneladas (un 5% menor que en 2019). Este dato, o máis baixo rexistrado desde 2005, continúa a tendencia á baixa observada desde o máximo histórico de 2017 (212.785 toneladas), tendencia en parte acentuada pola actual pandemia da COVID-19. O impacto da crise sanitaria, non obstante, apréciase mellor na facturación. En 2020, o valor acumulado ao final do ano foi de 412,96 millóns de euros (o máis baixo desde 2006), o cal significa que se produciu unha caída de 51,9 millóns de euros respecto ao anterior exercicio (un 11,17%). O prezo medio dos produtos da pesca fresca situouse en 2,75 euros o quilogramo, o que representa unha redución dun 6,5% con respecto a 2019.

Polo que respecta ao presente ano 2021, a produción da primeira metade do ano aínda parece resentirse dos efectos da pandemia, tanto en volume como en facturación, a pesar da melloría observada nos prezos. Entre o 1 de xaneiro e o 30 de xuño, desembarcáronse na comunidade un total de 60.407 toneladas de peixe e marisco frescos, e facturáronse 180 millóns de euros. O volume é un 10,6% inferior ao do mesmo período de 2020 e un 11,8% inferior ao de 2019. A facturación, porén, aumenta moi lixeiramente con respecto ao ano anterior (un 0,2%), pero segue a experimentar unha caída significativa (un 12,1%) con respecto á situación previa á pandemia. Non obstante, o prezo medio do peixe e marisco frescos nesta primeira metade do ano (2,98 euros/kg) si parece recuperarse con respecto ao mesmo período de 2020 (2,66 euros/kg), case igualándose ao de 2019 (2,99 euros/kg).

O cadro 11 amosa a evolución mensual das vendas de peixes e mariscos frescos nas lonxas galegas durante os anos 2019, 2020 e a

Cadro núm. 10

Evolución da pesca fresca vendida nas lonxas galegas

Ano	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
2000	145.302	350.969	2,42
2001	142.871	354.862	2,48
2002	128.029	329.124	2,57
2003	124.680	335.071	2,69
2004	149.733	383.441	2,56
2005	158.625	403.151	2,54
2006	169.327	432.726	2,56
2007	172.249	463.430	2,69
2008	173.569	451.323	2,60
2009	195.785	422.373	2,16
2010	187.395	458.381	2,45
2011	183.501	474.847	2,59
2012	175.004	440.534	2,52
2013	163.434	413.422	2,53
2014	187.178	432.341	2,31
2015	180.464	458.195	2,54
2016	188.603	491.664	2,61
2017	212.785	508.672	2,39
2018	174.298	490.993	2,82
2019	158.167	464.888	2,94
2020	150.256	412.960	2,75

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estadísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

máis baixo desde 2006), o cal significa que se produciu unha caída de 51,9 millóns de euros respecto ao

Cadro núm. 11

Peixe fresco comercializado en primeira venda en Galicia

Ano	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
2019			
Xaneiro	8.953	36.104	4,03
Febreiro	9.507	30.286	3,19
Marzo	11.432	35.128	3,07
Abril	11.944	35.989	3,01
Maio	12.756	35.820	2,81
Xuño	13.872	31.434	2,27
Xullo	19.392	43.769	2,26
Agosto	18.420	45.128	2,45
Setembro	15.424	37.595	2,44
Outubro	17.361	43.982	2,53
Novembro	9.711	37.065	3,82
Decembro	9.395	52.588	5,60
2020			
Xaneiro	7.392	34.354	4,65
Febreiro	9.240	30.888	3,34
Marzo	13.410	30.904	2,30
Abril	12.741	28.672	2,25
Maio	10.945	24.049	2,20
Xuño	13.823	30.787	2,23
Xullo	15.578	38.846	2,49
Agosto	18.562	39.811	2,14
Setembro	17.012	36.793	2,16
Outubro	12.316	31.523	2,56
Novembro	10.980	37.155	3,38
Decembro	8.257	49.178	5,96
2021			
Xaneiro	7.005	27.123	3,87
Febreiro	7.177	25.475	3,55
Marzo	13.019	36.677	2,82
Abril	12.843	32.758	2,55
Maio	9.771	26.931	2,76
Xuño	10.479	30.577	2,92

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estadísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 12

Produción pesqueira total por zonas

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
Ano 2020			
Zona I-Ría de Vigo	31.517	108.439	3,44
Zona II-Pontevedra	2.857	11.897	4,16
Zona III-Arousa	32.249	82.422	2,56
Zona IV-Muros	8.042	20.942	2,60
Zona V-Fisterra	814	4.490	5,52
Zona VI-Costa da Morte	7.087	9.993	1,41
Zona VII-A Coruña-Ferrol	31.891	63.403	1,99
Zona VIII-Cedeira	1.488	6.201	4,17
Zona IX-Mariña lucense	34.311	105.173	3,07
Totais	150.256	412.960	2,75
Ano 2021 (xaneiro - xuño)			
Zona I-Ría de Vigo	11.450	44.788	3,91
Zona II-Pontevedra	1.157	6.093	5,27
Zona III-Arousa	13.217	33.433	2,53
Zona IV-Muros	1.324	4.111	3,10
Zona V-Fisterra	508	2.592	5,10
Zona VI-Costa da Morte	1.097	3.128	2,85
Zona VII-A Coruña-Ferrol	12.321	29.393	2,39
Zona VIII-Cedeira	539	2.749	5,10
Zona IX-Mariña lucense	18.794	53.718	2,86
Totais	60.407	180.005	2,98

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 13

Produción pesqueira na zona I (ría de Vigo). Ano 2020

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
A Guarda	119	1.645	13,82
Arcade	115	1.311	11,40
Baiona	109	1.856	17,03
Cangas	244	3.113	12,76
Moaña	124	1.405	11,33
Panxón	7	46	6,26
Redondela	73	743	10,18
Vigo	30.641	97.393	3,18
Vigo (Canido)	30	293	9,77
Vilaboa	55	634	11,53
Totais	31.517	108.439	3,44

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

con 5,52 euros por quilogramo. Todas as zonas sen excepción sufriron caídas significativas na facturación

Cadro núm. 14

Produción pesqueira na zona II (Pontevedra). Ano 2020

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
Aldán-Hío	64	489	7,64
Bueu	544	2.443	4,49
Campelo	484	5.245	10,84
Marín	770	2.144	2,78
Pontevedra (Mercado)	13	200	15,38
Portonovo	981	1.376	1,40
Totais	2.856	11.897	4,17

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 15

Produción pesqueira na zona III (Arousa). Ano 2020

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
A Illa de Arousa	640	4.988	7,79
Aguiño	209	2.914	13,94
Cabo de Cruz	322	3.956	12,29
Cambados	1.055	7.458	7,07
Carriñ	898	9.183	10,23
Coop. Ría de Arosa	12	157	13,08
O Grove	707	7.550	10,68
A Pobra do Caramiñal	77	759	9,86
Rianxo	436	3.703	8,49
Ribeira	27.542	37.947	1,38
Vilanova	282	3.064	10,87
Vilaxoán	69	743	10,77
Totais	32.249	82.422	2,56

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

primeira metade de 2021. A produción de 2020 superou a de 2019 en volume en cinco meses (marzo, abril, agosto, setembro e novembro), quedando por baixo o resto do ano. Con todo, a partir de marzo, unha vez iniciada a pandemia, a facturación de 2020 está sempre (agás unha pequena repunta en novembro) por baixo da de 2019, como consecuencia do comportamento dos prezos. Estes comezaron a diminuír significativamente despois da declaración do estado de alarma, e as caídas máis pronunciadas (70 céntimos de media) corresponderon aos meses de marzo, abril e maio, coincidindo co confinamento da poboación e o peche da hostalería. Despois, os prezos fóronse recuperando, pero só superaron lixeiramente aos do ano anterior en xullo, outubro e decembro. Pola súa banda, o que vai de 2021 parece confirmar a senda de recuperación dos prezos iniciada o ano anterior, se ben a comparación con 2019 demostra que aínda non se acadou a equiparación coas cifras de volume, valor e prezos anteriores á pandemia.

A produción pesqueira total por zonas durante o ano 2020 amósase na metade superior do cadro 12. A zona de maior produción en termos de volume foi a IX (Mariña lucense), seguida polas zonas III (Arousa), VII (Coruña-Ferrol) e I (Ría de Vigo), quedando as restantes moi por debaixo. En termos de valor, a Zona I foi a máis produtiva, seguida polas zonas IX, III e VII, a moita distancia do resto. A cotización media máis alta acadouse na Zona V (Fisterra), como consecuencia da pandemia, que chegaron ata un 31,75% na Zona IV (Muros), a máis afectada; un 26,8% na Zona VIII (Cedeira), e un 22,5% na Zona II (Pontevedra). O volume tamén se reduciu en todas as zonas (salvo nas VI e IX) ata un 36,9% na Zona II, un 30,2% na Zona VIII, e un 20,7% na Zona IV. Os prezos caeron, salvo nas zonas I, II e VIII, correspondendo a maior redución (13%) á Zona VI.

A metade inferior do cadro 12 amosa a produción pesqueira por zonas durante a primeira metade do ano 2021 (1 de xaneiro-30 de xuño). A zona de maior produción, tanto en volume como en valor, foi a IX, seguida polas zonas III, VII e I. A produción descende en volume con respecto á primeira metade de 2020 en todas as zonas, agás nas II e V. O descenso máis pronunciado, tanto en volume (40,1%) como en valor (20,3%), prodúcese na Zona VI (Costa da Morte). No resto das zonas hai diminucións menores ou lixeiros aumentos na facturación. Destaca o forte aumento dos ingresos (75,7%) e do prezo (60,8%) na zona II.

Cadro núm. 16

Produción pesqueira nas zonas IV (Muros), V (Fisterra) e VI (Costa da Morte)

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
Esteiro	47	493	10,49
Muros	1.131	3.222	2,85
Noia	1.385	11.705	8,45
Porto do Son	1.159	1.224	1,06
Portosin	4.320	4.299	1,00
Carnota (Lira)	126	932	7,40
Carnota (O Pindo)	0,40	36	93,75
Corcubión	185	895	4,84
Fisterra	502	2.628	5,24
Baldaio	13	95	7,31
Caión	4.244	4.579	1,08
Camariñas	19	75	3,95
Camelle	7	20	2,86
Corme	296	1.104	3,73
Laxe	2.459	3.799	1,54
Malpica	19	67	3,53
Muxia	31	255	8,23
Río Anllóns	7.088	9.994	1,41
Totais	23.031	45.422	1,97

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 17

Produción pesqueira na zona VII (Coruña-Ferrol). Ano 2020

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
A Coruña (Confraría)	16	211	13,19
A Coruña (Lonja Coruña, S.A.)	30.975	60.325	1,95
Barallobre	79	755	9,56
Ferrol	171	1.041	6,09
Miño	15	88	5,87
Mugardos	20	214	10,70
Pontedeume	19	262	13,79
Sada	596	507	0,85
Totais	31.891	63.403	1,99

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 18

Produción pesqueira na zona VIII (Cedeira). Ano 2020

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
Cariño	278	558	2,01
Cedeira	1.192	5.575	4,68
Espasante	18	68	3,78
Totais	1.488	6.201	4,17

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

Cadro núm. 19

Produción pesqueira na zona IX (María lucense). Ano 2020

Lonxa	Cantidade (t)	Valor (miles euros)	Prezo (euros/kg)
Burela	19.348	60.648	3,13
Celeiro	14.908	44.383	2,98
Foz	0	7	25,45
O Barqueiro	36	64	1,78
O Vicedo	14	22	1,57
Ribadeo	5	48	9,60
Totais	34.311	105.172	3,07

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estatísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

desembarcan o peixe conxelado nos portos de Vigo e Marín, ademais de nos de Vilagarcía de Arousa, Ribeira e A Pobra do Caramiñal; estes dous últimos especializados nas descargas de túnidos para a industria conserveira. O porto de Vigo é o máis representativo de Galicia en volume de peixe conxelado comercializado, constituíndo tamén un dos puntos de referencia a nivel mundial. Entre o 80% e o 85% deste volume chega ao porto en contedores procedentes dos países onde faenan os buques das sociedades mixtas, rexistrándose polo tanto como importacións de peixe conxelado, mentres que o 15% ou 20% restante é descargado directamente no porto de Vigo pola frota conxeladora galega de grande altura. En 2020 desembarcáronse en Vigo 569.919 toneladas de peixe conxelado, o cal supón un ascenso dun 1,17%

Os prezos crecen en todas as zonas excepto na V. No conxunto de Galicia, o prezo medio é un 12,1% superior ao do mesmo período de 2020.

A produción pesqueira galega comercialízase a través das 62 lonxas distribuídas ao longo da costa. Na provincia de Pontevedra existen 22 lonxas (ver cadros 13-15). A principal é a do porto de Vigo, co 80,6% do volume total da provincia. En 2020, Pontevedra produciu 38.024 toneladas (o 25,3% da produción galega). A facturación foi de 153,3 millóns de euros (o 37,1% do total) e o prezo medio de 4,03 euros, o máis alto das tres provincias. As principais especies comercializadas en Pontevedra foron: peixe sapo, rapante, xurelo, castañeta, xarda pintada, ameixa xaponesa e pescada.

A provincia da Coruña conta con 34 lonxas (ver cadros 15-18). A produción total da provincia en 2020 foi de 77.956 toneladas, o maior volume das tres provincias, e máis da metade do total vendido en Galicia (o 51,9%). A facturación foi de 154,5 millóns de euros (o 37,4% do total) e o prezo medio foi de 1,98 euros/kg. As lonxas do porto da Coruña e de Ribeira acumulan o 75,1% do volume total comercializado na provincia. As especies que se comercializaron en maior cantidade foron: xurelo, lirio, pescada, xarda, bocarte, sardiña e xarda pintada.

Na provincia de Lugo están situadas 6 lonxas (ver cadro 19). Burela e Celeiro concentran o 99,9% da cantidade e do valor comercializado. A produción total en 2020 foi de 34.276 toneladas (o 22,8% do total de Galicia), a facturación foi de 105,1 millóns de euros (o 25,5% do total), e o prezo medio de 3,07 euros. As especies máis comercializadas foron: pescada, xarda, bocarte, xurelo, bonito do norte, lirio e boga.

O subsector da pesca conxelada desenvolve a súa actividade en augas internacionais e de terceiros países nos que operan empresas mixtas galegas. A frota pesqueira conxeladora (galega, de empresas mixtas ou de embarcacións abandeiradas noutros países), ou ben os buques mercantes e portacontedores,

con respecto a 2019, cando se rexistraron 563.309 toneladas. A pandemia non afectou de xeito apreciable os desembarcos de peixe conxelado, ao contrario do acontecido co peixe fresco.

Balance do primeiro ano da COVID-19

O impacto da pandemia percíbese claramente na análise da produción pesqueira do ano 2020 e dos primeiros seis meses do ano 2021. Non obstante, co obxectivo de cuantificar os seus efectos de maneira máis precisa, esta epígrafe céntrase no primeiro ano da pandemia, contado a partir do día en que se declarou o estado de alarma. Deste xeito, realízase unha comparación entre o período comprendido entre o 15 de marzo de 2020 e o 14 de marzo de 2021, e o que transcorre do 15 de marzo de 2019 ao 14 de marzo de 2020, este último libre dos efectos da pandemia. Os datos de produción pesqueira de ambos os dous períodos amósanse no cadro 20.

Cadro núm 20

Comparativa entre a produción pesqueira durante o primeiro ano de Covid-19 e ano anterior

Zona	15 marzo 2020-14 marzo 2021			15 marzo 2019-14 marzo 2020		
	Cantidade (tm)	Valor (miles de euros)	Prezo (euros/kg)	Cantidade (tm)	Valor (miles de euros)	Prezo (euros/kg)
Zona I-Ría de Vigo	30.694	104.313	3,40	34.818	120.167	3,45
Zona II-Pontevedra	2.896	12.195	4,21	4.353	14.678	3,37
Zona III-Arousa	31.620	78.149	2,47	33.880	95.183	2,81
Zona IV-Muros	7.625	20.134	2,64	10.207	30.279	2,97
Zona V-Fisterra	795	4.293	5,40	849	5.178	6,10
Zona VI-Costa da Morte	6.939	9.773	1,41	6.325	10.000	1,58
Zona VII-A Coruña-Ferrol	30.899	61.282	1,98	33.945	71.908	2,12
Zona VIII-Cedeira	1.395	6.119	4,39	2.090	8.237	3,94
Zona IX-Mariña lucense	34.470	103.104	2,99	30.471	109.964	3,61
Totais	147.333	399.362	2,71	156.938	465.594	2,97

Fonte: Elaboración propia a partir de: Consellería do Mar, *Estadísticas de Producción Pesqueira*, Plataforma Tecnolóxica da Pesca (<http://www.pescadegalicia.com>).

O volume de produción reduciuse en todas as zonas costeiras, agás na VI e na IX. As maiores caídas producíronse nas zonas II (33,5%), IV (25,3%) e VIII (33,3%). Polo que respecta á facturación, houbo unha diminución en todas as zonas, sen excepción. As maiores perdas económicas rexistráronse nas zonas IV (33,5%) e VIII (25,7%). Os prezos caeron en toda Galicia, agás nas zonas II e VIII. A zona IX rexistrou a maior caída dos prezos (17,1%). Tal como se mencionou anteriormente, tanto as medidas de restrición á mobilidade como a interrupción da actividade dos negocios de restauración tiveron como efecto unha baixada da demanda de peixe e marisco frescos, coa conseguinte baixada dos prezos destes produtos. No conxunto de Galicia, a perda de volume de produción ao remate deste primeiro ano de pandemia foi do 6,1% (9.605 toneladas) e a de facturación chegou ao 14,2% (66,2 millóns de euros). O prezo medio dos produtos da pesca reduciuse un 8,6%. As dúas especies que xeraron máis ingresos durante este período, pescada e peixe sapo, baixaron o seu prezo medio, respectivamente, un 10,9% e un 16%.

Xestión e conxuntura do sector pesqueiro galego

A continuación descríbese a conxuntura e acontecementos máis relevantes para a xestión e regulación do sector pesqueiro galego durante os anos 2020 e 2021, agrupados nos eixes de xestión dos recursos, modernización e investimentos na frota galega e mellora da eficiencia enerxética, política comercial e industria de transformación pesqueira, e goberno.

Xestión dos recursos

1. A negociación dos TAC (totais admisibles de capturas) e cotas de pesca para 2021, celebrada en decembro de 2020, foi a primeira despois da entrada en vigor do Brexit. Esta circunstancia complicou o procedemento máis do habitual, de tal xeito que só se puideron determinar definitivamente en decembro as posibilidades de pesca dos stocks non compartidos co Reino Unido. Para os capturados en augas británicas acordáronse cotas provisionais, suxeitas a modificacións e acordos que se foron producindo durante a primeira metade de 2021.

As cotas obtidas por España para o caladoiro nacional descenden na súa maioría con respecto ao ano pasado, aínda que os recortes máis fortes previstos nun principio se suavizaron. O TAC da pescada sur reduciuse nun 5%, fronte ao 12,8% da primeira proposta da Comisión.

Cadro núm 21
Cotas pesqueiras para España. Ano 2021

Especie	Zona ICES	Cota España 2021	Variación % 2020-2021
Brosmio	V, VI e VII	15	-75,0
Anchoa	VIII	29.700	3,5
Boquerón	IX, X, COPACE 34.1.1	0	-100,0
Rapante	VI	168	-75,0
	VII	1.405	-75,0
	VIIIa, VIIIb, VIIIc, VIIIe	248	-75,0
	VIIIc, IX, COPACE 34.1.1	1.912	-10,8
Peixe sapo	VI	77	-74,9
	VII	324	-75,0
	VIIIa,b,d,e	343	-75,0
	VIIIc, IX	2.934	-12,5
Merlán	VIII	880	-13,4
	VI, VII	4.667	-75,0
	VIIIa,b,d,e	3.249	-75,0
	VIIIc, IX, COPACE 34.1.1	5.320	-5,0
Lirio	I-XIV (agás VIIIc e IX)	27.468	-35,0
	VIIIc, IX, X, COPACE 34.1.1	8.952	-75,0
Maruca azul	Vb, VI, VII	89	-75,0
	Zona augas internacionais de XII	33	-75,0
Maruca	VI, VII, VIII, IX, X, XII, XIV	840	-75,0
	VI, Vb	8	-75,0
	VII	252	-75,0
	UF 16 (incluída en zona VII)	199	-75,0
Lagostino	VIIIa,b,d,e	239	2,6
	VIIIc	2	-11,1
	IX, X, COPACE 34.1.1	94	-3,1
	VIIIc, IX, X, COPACE 34.1.1	26	-55,9
Solla	VI	1	-66,7
	VII	6	-62,5
	VIIIa,b,d,e	252	0,0
	VIIIc	149	-20,3
Abadexo	IX e X, COPACE 34.1.1	196	-20,3
	II, IV e augas internacionais de Vb e VI	4	-71,4
Fletán negro	Vla,b, VIIa-c e VIIe-k	278	-75,0
	Zonas VIIfg	5	-76,2
	Zona VIIDE (Raya Ondulada)	6	-73,9
	VIIIc e IX	368	-75,0
Xarda	VI, VII, VIIIabde, VB, XII, XIV	16	-36,0
	VIIIc, IX, COPACE 34.1.1	22.560	-35,0
Linguado	VIIIa, VIIIb	8	0,0
	VIII cde, IX, X, COPACE 34.1.1	258	-19,9
Melga	I, V, VI, VII, VIII, XII, XIV	3	-70,0
	VIIb, VIIc, VIId	25	-79,3
Xurelo	IIa - XIV	4.719	-37,1
	VIIIc	2.504	-75,0
	IX	31.834	5,3

Fonte: Elaboración propia a partir da Comisión Europea.

O linguado do caladoiro nacional evitou a redución do 41,5% estimada inicialmente, e ao final caeu un 20%. Os TAC de rapante e peixe sapo en augas ibéricas diminuíron, respectivamente, un 11% e un 12,5%. O bo estado do xurelo sur permitiu incrementar un 5% as súas posibilidades de captura. A anchoa do Cantábrico, tamén en boas condicións biolóxicas, subiu un 3,5% respecto ao ano anterior. A pesqueira de lagostino do Cantábrico permanecerá pechada por quinto ano consecutivo, malia que se poderán capturar 2 mil quilogramos deste stock con fins científicos.

No caso das pesqueiras afectadas pola saída do Reino Unido da Unión Europea (119 dun total de 146) prorrogáronse as cotas de 2020 durante o primeiro trimestre de 2021, permitindo capturar o 25% das cotas das pesqueiras compartidas ata o 31 de marzo. O acordo sobre o Brexit acadado a finais do ano pasado esíxelle á frota europea a cesión anual do 25% das súas cotas ao Reino Unido ata 2026, a cambio do acceso ás augas británicas durante cinco anos e medio.

En marzo de 2021, o Consello de Ministros da UE conseguiu pechar un acordo, coa unanimidade dos oito países afectados polas negociacións pesqueiras co Reino Unido, que permite prorrogar ata o 31 de xullo as posibilidades de pesca da frota comunitaria. Deste xeito é posible capturar o 58,3% das cotas ata esa data, aínda que pode aumentarse esta porcentaxe no caso dalgunhas especies que concentran a maior parte das súas capturas durante o primeiro semestre, e que requiren máis cota nos primeiros meses do ano. Para

certos stocks, como o da xarda, logrouse que a fixación dos TAC e cotas sexa xa definitiva para todo o ano, posto que se incorporaron os acordos con Noruega.

Polo que respecta ao resto do presente ano 2021, a Comisión Europea acadou en xuño un acordo preliminar co Reino Unido para establecer as posibilidades de pesca definitivas para 75 poboacións de peixes compartidas ata finais de ano, así como para algúns stocks de augas profundas para 2021 e 2022. O TAC de pescada reducírase nun 12,6% tanto no oeste de Francia (zona 8abde) como en Gran Sol. O TAC de rapante caerá entre un 2% e un 11,5% na zona 8abde e o noroeste de Escocia (zonas 5b, 6, 12 e 14). O peixe sapo diminúe un 20% no noroeste de Escocia, aínda que aumenta un 8% en de Irlanda (zona 7) e un 13,4% no oeste de Francia. O TAC de xurelo do cantábrico (zona 8c), que tamén se establece neste acordo porque forma parte dunha poboación biolóxica máis ampla que inclúe augas do Reino Unido, experimenta unha lixeira diminución do 0,52%. O lagostino aumenta un 24,8% no banco de Porcupine e un 7,2% en augas irlandesas. A transposición do acordo á lexislación comunitaria levarase a cabo mediante a modificación do regulamento anual de TAC e cotas. Polo que respecta a España, as cotas definitivas amósanse no cadro 21.

2. As cotas de xarda e bacallau dispoñibles para a frota comunitaria sufriron nos últimos meses un recorte inesperado, non relacionado con informes científicos, senón coas decisións unilaterais adoptadas por Noruega. En decembro de 2020, ese país recortou un 27,5% (de 24.645 toneladas a 17.885) a cota de bacallau dos buques comunitarios no arquipélago de Svalbard, onde operan actualmente tres buques con base en Vigo. En maio de 2021, Noruega decidiu unilateralmente elevar a súa parte do TAC de xarda (850 mil toneladas) do 22% ao 35% (de

191.843 toneladas a 298.299), en detrimento da frota comunitaria, que pediu á UE que adopte medidas comerciais contra Noruega. O Comité de Representantes Permanentes (COREPER) da UE, a petición da presidencia portuguesa, acordou en xullo, por maioría, retirar a cota de 22.500 toneladas de xarda libres de arancel que beneficiaba a Noruega.

O conflito pesqueiro con Noruega pódese considerar un efecto colateral do Brexit. Desde 2014 a UE, Noruega e Illas Feroe negocian cada ano a cota total de xarda a distribuír entre os tres territorios. A saída do Reino Unido da UE convérteo nun cuarto negociador e debilita a posición europea, situación aproveitada por Noruega. Pola súa banda, Feroe, que se autoasignou 167.048 toneladas de xarda, e Islandia, que se adxudicou 140.627 toneladas, parecen adoptar esa mesma estratexia.

3. A campaña científica Iberas, realizada en setembro de 2020 conxuntamente polo Instituto Español de Oceanografía (IEO) e o Instituto Portugués do Mar e da Atmosfera (IPMA) en augas atlánticas da Península Ibérica, detectou un dos mellores recrutamentos de sardiña ibérica (*Sardina pilchardus*) dos últimos quince anos, que se estimou en 136 mil toneladas, superando as 101 mil toneladas de 2019. Como consecuencia desta forte mellora do stock, o nivel de capturas autorizadas para as frots de España e Portugal pasou de 19.106 toneladas en 2020 a 21.472 en 2021.

Para a campaña de pesca de sardiña ibérica de 2020, as capturas totais da frota española limitáronse a 6.400,5 toneladas (o 33,5% do total para España e Portugal), correspondendo 164,5 delas a embarcacións de artes menores que empregan a arte do xeito; 3.741,6 a frots censadas no Cantábrico Noroeste (cerco e aquelas que utilizan artes moi selectivas coma o racú e a piobardeira) e 2.494,4 toneladas a buques de cerco do golfo de Cádiz. Para a campaña de pesca de 2021, as capturas totais para a frota española limitáronse, inicialmente e de xeito provisional, a 7.193 toneladas; das cales 184,9 están destinadas a embarcacións que empreguen o xeito, 4.204,9 a frots do Cantábrico Noroeste, e 2.803,2 á frota de cerco do golfo de Cádiz.

En función dos bos resultados da campaña antes mencionada, Portugal e España deseñaron un novo plan de xestión 2021-2026 baseado en normas de control de capturas (HCR, polas súas siglas en inglés). As cinco HCR propostas prognostican capturas anuais para os anos de duración do plan de 30 mil, 35 mil, 40 mil, 45 mil e 50 mil toneladas. Os responsables pesqueiros de España e Portugal enviaron en febreiro de 2021 unha solicitude de avaliación do plan tanto ao Consello Internacional para a Exploración do Mar (ICES) como á Comisión Europea. O ICES amosou a súa conformidade coa proposta e apoiou o incremento da cota de sardiña ibérica ata as 40.343 toneladas este mesmo ano. O reparto con Portugal deixaría a España 13.500; das cales 8.040 corresponderían ás frots do Cantábrico Noroeste (Galicia e o resto das comunidades do norte).

4. Dentro do marco da normativa de obriga de desembarque para a frota española, a Resolución do 6 de marzo de 2020, da Secretaría General de Pesca, fixo pública a lista de especies para 2020 que teñen unha exención da obriga de desembarque debido á alta supervivencia. O Regulamento UE nº1380/2013 do Parlamento Europeo e do Consello, do 11 de decembro de 2013, relativo á Política Pesqueira Común, establece no seu artigo 15 a obriga de desembarcar todas as capturas de especies sometidas a límites de captura en augas atlánticas e suxeitas a talles mínimas. Por outra banda, no apartado 4 do mesmo artigo 15 determínase que a obriga de desembarque non se aplicará nunha serie de casos, entre os que se atopan as especies das que existan evidencias científicas que demostren altas taxas de supervivencia unha vez devoltas ao mar, tendo en conta as características das artes, as prácticas de pesca e o ecosistema. As especies exentas da obriga de desembarque (segundo artes) foron as seguintes: en augas noroccidentais do Atlántico: raías e solla (trasmallos e arrastre); en augas suroccidentais do Atlántico: lagostino (arrastre de fondo), raías, raía santiaguesa (trasmallos e arrastre), ollomol (voracera, liñas e anzois), anchoa (cerco), xurelo (cerco) e xarda (cerco), e no mar Mediterráneo: concha de peregrino, chirla e ameixa (rastras mecanizadas), lagostino (arrastre de fondo), ollomol (liñas e anzois) e lumbrigante europeo (redes, nasas e trampas). A Resolución de 25 de marzo de 2021, da Secretaría General de Pesca, actualizou a lista anterior, engadindo o lagostino de arrastre de fondo en augas noroccidentais do Atlántico, e a lagosta de redes, nasas e trampas no Mediterráneo.

A Orde do 18 de maio de 2021 da Consellería do Mar establece as bases reguladoras xerais e a convocatoria para o ano 2021, para a concesión, en réxime de concorrència competitiva, de axudas a proxectos colectivos destinados a investimentos en portos pesqueiros, lonxas e lugares de desembarque que faciliten o cumprimento da obriga de desembarque das capturas e o incremento do valor dos compoñentes infrautilizados das capturas, cofinanciadas polo Fondo Europeo Marítimo e de Pesca. O crédito orzamentario para 2021 é de 240 mil euros, e para 2022, de 168 mil euros.

5. Coa publicación da Orde de 31 de decembro de 2020, pola que se aproba o Plan Xeral de explotación marisqueira para o trienio 2021-2023, apróbanse os primeiros plans de marisqueo para recursos xerais que terán vixencia durante tres anos (2021, 2022 e 2023). Por outra banda, de acordo coa disposición transitoria segunda do Decreto 153/2019, do 21 de novembro, todos os plans de xestión de recursos específicos aprobados para 2019 ven prorrogada a súa vixencia nas mesmas condicións de aprobación ata o 31/12/2021, data tras a cal terá inicio o primeiro período de plans trianuais para os recursos específicos (2022-2024). No Decreto 153/2019 do 21 de novembro, régúlase tamén a figura dos plans de xestión de nova incorporación, que as entidades poderán presentar para un período inferior a tres anos para recursos, ámbitos zonais ou útiles, equipos e técnicas de marisqueo regulamentarios, diferentes aos plans de xestión trianuais aprobados para un período, e que se poderán autorizar para determinar a viabilidade da explotación antes da súa aprobación como plan de xestión trianual. Deste xeito, xunto ás fichas dos plans trianuais de marisqueo xeral con inicio en 2021 e ás fichas de plans e recursos específicos de 2019 prorrogados, poderanse incluír fichas de plans de nova incorporación de recursos específicos con inicio de vixencia en 2020 e 2021. As normas de extracción en zonas de libre marisqueo non sometidas a plan e os períodos autorizados para a extracción de crustáceos establecidos no Plan Xeral de explotación marisqueira para o trienio 2021-2023 terán validez durante os tres anos de vixencia do Plan xeral.

Modernización e investimentos na frota galega e mellora da eficiencia enerxética

1. A Orde do 23 de abril de 2020 da Consellería do Mar establece as bases reguladoras xerais e convoca para o ano 2020, en réxime de concorrència competitiva, axudas a proxectos colectivos, financiados polo Fondo Europeo Marítimo e de Pesca (FEMP), que contribúan á protección e recuperación da biodiversidade mariña a través dunha mellor xestión e conservación dos recursos mariños e dos seus ecosistemas, así como ao fomento da sensibilización ambiental. O importe máximo das subvencións concedidas no ano 2020 estableceuse en 5 millóns de euros, e distribúense así: anualidade 2020, 2,5 millóns de euros e anualidade 2021, 2,5 millóns de euros.
2. A Orde do 22 de xullo de 2020 da Consellería do Mar establece as bases reguladoras e a convocatoria, para o ano 2020, de concesión de axudas, en réxime de concorrència competitiva, ás organizacións de produtores pesqueiros do sector dos produtos da pesca e da acuicultura no ámbito exclusivo da comunidade autónoma de Galicia, para a preparación e aplicación dos plans de produción e comercialización, cofinanciadas co FEMP. Para o ano 2020, o importe total máximo das subvencións concedidas foi de 3.336.207,41 euros.
3. A Orde do 3 de decembro de 2020 da Consellería do Mar establece as bases reguladoras para a concesión, en réxime de concorrència competitiva, de subvencións para investimentos produtivos, incremento da eficiencia enerxética e fomento da reconversión das empresas acuícolas a fontes de enerxía renovables, e para a obtención de servizos de asesoramento de carácter técnico, científico, xurídico, ambiental ou económico no ámbito da acuicultura, cofinanciadas co FEMP, e procede á súa convocatoria para o ano 2021, tramitado como expediente anticipado de gasto. As axudas contan co financiamento do FEMP nun 75%, e do Estado membro (comunidade autónoma de Galicia) nun 25%. O importe máximo das subvencións para 2021 será de 6.280.000 euros.
4. A Orde do 29 de decembro de 2020 da Consellería do Mar establece as bases reguladoras xerais e a convocatoria para o ano 2021 para a concesión, en réxime de concorrència competitiva, de axudas a proxectos de rexeneración que permitan mellorar a produtividade dos bancos marisqueiros con problemas de perda de produción, e que contribúan a unha mellora da xestión e conservación sustentables dos recursos mariños. As axudas reguladas na presente convocatoria fináncianse con fondos propios da comunidade autónoma de Galicia. O

importe máximo das subvencións que se concedan en 2021 será de 300 mil euros, nunha única anualidade 2021.

5. A Orde do 29 de decembro de 2020 da Consellería do Mar establece as bases e regula o procedemento para a concesión, en réxime de concorrència competitiva, de axudas para investimentos que fomenten a pesca sostible para propietarios de buques pesqueiros cofinanciadas co FEMP, e convoca para o ano 2021 o devandito procedemento, tramitado como expediente anticipado de gasto. Para o ano 2021, as axudas concederanse con cargo a diferentes aplicacións orzamentarias correspondentes á Consellería do Mar, e o importe total máximo das subvencións que se concedan para cada unha delas, segundo a finalidade, será o seguinte: 274 mil euros para limitar o impacto da pesca no medio mariño e adaptar a pesca á protección das especies; 517 mil euros para mellorar a hixiene, saúde, seguridade e condicións de traballo; 100 mil euros para mellorar a eficiencia enerxética e mitigar o cambio climático (ademais, nesta liña de actuación, destinaranse para cambio de motores 106.231 euros); 235 mil euros para aumentar o valor engadido, a calidade dos produtos e a utilización de capturas non desexadas, e 25 mil euros para servizos de asesoramento para fomentar a pesca sustentable. As axudas mencionadas contan co financiamento do FEMP nun 75% e do Estado membro (comunidade autónoma de Galicia) nun 25%, excepto para os motores, nos que o cofinanciamento do FEMP é dun 50% e o de Galicia doutro 50%.

Política comercial e industria de transformación pesqueira

1. A Orde do 18 de decembro de 2020 da Consellería do Mar establece as bases e regula o procedemento, tramitado como expediente anticipado de gasto, para a concesión, en réxime de concorrència competitiva, de axudas para investimentos en pemes de transformación dos produtos pesqueiros e da acuicultura, cofinanciadas co FEMP, e convoca estas axudas para o ano 2021. O importe máximo das subvencións que se concedan será de 16 millóns de euros. A distribución será a seguinte: anualidade 2021, 6 millóns de euros e anualidade 2022, 10 millóns de euros.
2. O clúster mar-alimentario de Galicia agrupado en ANFACO-CECOPESCA, líder mundial na transformación e comercialización de produtos pesqueiros e acuícolas, conta con 246 empresas asociadas de todos os elos do complexo mar-industria, empregando máis de 26 mil traballadores directos, dos cales máis do 60% traballa en Galicia. As empresas galegas do clúster representan máis do 85% da facturación e o 80% do emprego da industria de transformación e conservación de produtos pesqueiros. En 2020, o sector produciu un total de 359.081 toneladas (un 2% máis que en 2019) e facturou 1.755 millóns de euros (un 4,8% máis). O atún é, de lonxe, a especie principal, con 246.663 toneladas (o 69% do total) e 1.029 millóns de euros. As exportacións de conservas, preparados e semiconservas de peixe e marisco aumentaron en 2020 un 15,4% en volume e un 13,6% en valor, chegando ás 244.168 toneladas e aos 1.145 millóns de euros. Os destinos principais para as exportacións de conservas dentro da UE son Francia, Italia, Portugal, Holanda e Alemaña, e, fóra dela, Reino Unido, Estados Unidos, Marrocos e Turquía. A principal exportación son os túnidos en conserva, que representan o 59% do total.

A COVID-19 incrementou o consumo de conservas e preparados de peixe e marisco nos fogares españois un 9% en volume e un 10,4% en valor, pero ao mesmo tempo presenta múltiples retos para o sector. En marzo de 2021, ANFACO presentou o Plan de transformación e resiliencia do complexo mar-industria para o período 2021-2023, co que pretende atraer máis de 303 millóns de euros dos fondos "Next Generation", proporcionados pola UE para a recuperación da economía na era posterior á COVID-19. O Plan presenta un total de 16 proxectos agrupados en tres piares estratéxicos: dixitalización, produción e crecemento sostible, e competitividade e compromiso social. A partida principal destínase á transición cara a unha economía circular, con 85 millóns de euros.

Goberno

Acordos de pesca

A Unión Europea ratificou en 2020 os acordos pesqueiros de Gambia, Guinea Bissau, Cabo Verde e Santo Tomé e Príncipe. O acordo de Gambia posibilita o regreso dos arrastreiros conxeladores de ANACEF

(vedado desde 1996), e inclúe posibilidades de pesca de 750 toneladas de pescada e 25% de especies demersais, 15% de cefalópodos e 8% de crustáceos. Para acceder, os armadores deberán pagar 500 euros por licenza (por trimestre) e unha taxa de 75 euros por tonelada. O acordo con Guinea-Bissau beneficia a un máximo de 54 arrastreiros conxeladores españois, ademais doutros países como Portugal, Grecia e Italia. Guinea-Bissau obterá a cambio 15,6 millóns de euros anuais da UE. O protocolo con Cabo Verde ofrece posibilidades de pesca para un máximo de 69 buques da UE (28 atuneiros conxeladores cerqueiros, 27 palangreiros de superficie e 14 atuneiros caneiros de España, Portugal e Francia) e unha contribución económica anual de 750 mil euros. O acordo con Santo Tomé beneficia a 28 cerqueiros (16 de España e 12 de Francia) e 6 palangreiros de superficie (5 de España e 1 de Portugal) para a pesca de atún e especies afíns equivalente a unha tonelaxe de referencia de 8 mil toneladas ao ano, así como unha contrapartida financeira anual de 840 mil euros.

Os acordos vixentes con Mauritania e Illas Cook foron prorrogados en xullo de 2020. O protocolo con Mauritania, o máis importante entre a UE e un país terceiro en materia pesqueira, beneficia a un total de 50 buques españois de varias modalidades de Galicia, Canarias, Andalucía e País Vasco. Entre eles atópanse buques marisqueiros, 11 atuneiros conxeladores cerqueiros, 7 atuneiros de pau e liña, 11 embarcacións dedicadas ao peixe dentado, 4 palangreiros de superficie e 6 palangreiros de fondo. Este acordo foi prorrogado por un ano e estará totalmente operativo nas condicións actuais ata o 15 de novembro de 2021. O acordo de Illas Cook ampliouse ata o 14 de outubro de 2021. Este acordo outorga posibilidades de pesca a catro buques atuneiros conxeladores españois, cunha tonelaxe de referencia de 7 mil toneladas ao ano, a cambio dunha contribución anual de un millón de euros. O acordo das Illas Cook é o único activo da UE no Pacífico occidental, e é estratéxico para a continuidade nesta rexión da frota española, que explota de xeito sostible as especies tropicais de atún.

A UE deu tamén a súa aprobación á renovación dos acordos de Senegal e Seychelles en novembro de 2020. O protocolo con Senegal concede acceso ás súas augas, durante un período de cinco anos, a 28 atuneiros cerqueiros conxeladores, 10 caneiros e 5 palangreiros de España, Francia e Portugal, para pescar ata 10 mil toneladas ao ano de atún, e a 2 arrastreiros españois para pescar ata 1.750 toneladas de pescada negra ao ano. A UE pagará anualmente a Senegal 1,7 millóns de euros. O acordo de Seychelles ofrece oportunidades de pesca de atún, durante seis anos, para ata 40 cerqueiros de España, Francia e Italia, e 8 palangreiros de superficie de Francia, España e Portugal, para un total de 50 mil toneladas de atún ao ano. A contrapartida financeira anual da UE será de 5,3 millóns de euros ao ano.

Por último, en decembro de 2020 rematou o acordo que a UE mantiña con Liberia, sen prórroga nin renovación, e en xaneiro de 2021 concluíron con éxito as negociacións entre a UE e Groenlandia para un novo acordo pesqueiro de catro anos. Este acordo permite continuar capturando bacallau, arcea nórdica, fletán negro, camarón, capelán e granadeiro, e tamén se incluíron posibilidades de pesca de xarda. A contribución financeira anual total a Groenlandia será de 21,6 millóns de euros. Durante toda a duración do protocolo, o valor total estimado é de 130 millóns de euros.

Etapa pos-Brexit

ACORDO DE COMERCIO E COOPERACIÓN ENTRE A UE E O REINO UNIDO EN MATERIA PESQUEIRA

O 1 de xaneiro de 2021, o Reino Unido abandonou de maneira definitiva a Política Pesqueira Común, converténdose nun estado costeiro independente. Este feito cambiou radicalmente o panorama da xestión da pesca no océano Atlántico nordeste e no mar do Norte. As augas do Reino Unido (o mar territorial ata 12 millas náuticas e a zona económica exclusiva adxacente ata 200 millas náuticas) xa non forman parte das augas da UE. A falta de disposicións contrarias, o acceso ás augas británicas doutros países europeos xa non está garantido.

O Acordo de Comercio e Cooperación entre a Unión Europea e o Reino Unido en materia pesqueira establece, de conformidade co dereito internacional, un novo marco para a xestión conxunta e sostible dun cento de stocks de peixe compartidos nas augas da UE e do Reino Unido, respectando os dereitos e obrigas de cada unha das partes como Estados costeiros independentes e baseado no mellor asesoramento científico dispoñible.

As frotas pesqueiras da UE seguirán tendo o mesmo nivel de acceso ás augas do Reino Unido durante o período de axuste de 5,5 anos (do 1 de xaneiro de 2021 ao 30 de xuño de 2026). Posteriormente, o acordo prevé consultas anuais para establecer o nivel e as condicións de acceso recíproco ás zonas económicas exclusivas e ás augas territoriais de cada Parte. Nestas consultas, ademais, a UE e o Reino Unido determinarán de forma conxunta o TAC de cada stock, tendo en conta tanto as necesidades de conservación dos recursos como os factores socioeconómicos que afectan as comunidades pesqueiras. Esta

cooperación na xestión de poboacións de peixes compartidas enmárcase dentro das obrigas derivadas da Convención das Nacións Unidas sobre o Dereito do Mar (UNCLOS) e doutros tratados internacionais.

CONTINXENTE ARANCELARIO PARA A LURA DAS MALVINAS

O Acordo de Comercio e Cooperación entre a Unión Europea e o Reino Unido en materia pesqueira non afecta a territorios de ultramar tales como as Illas Malvinas, que polo tanto non se benefician da exención de taxas. Os aranceis para as empresas galegas establecidas en Malvinas oscilarían entre o 6% e o 18%. Esta perspectiva preocúpalles tanto ao sector pesqueiro galego como ao de Malvinas, representado na FIFCA (Asociación de Empresas Pesqueiras de Malvinas), e ao goberno das illas, dado que as exportacións pesqueiras representan o 40% do seu PIB. Ao redor do 90% de ditas exportacións entran na UE a través do porto de Vigo, onde os 16 arrasteiros con base en Vigo e Marín que operan na zona desembarcaron un total de 58.578 toneladas de lura *Loligo* tras a primeira campaña de 2021.

A Comisión Europea acordou en xuño a revisión do regulamento dos continxentes arancelarios (ATQ, polas súas siglas en inglés), que se negociou o ano pasado (con vixencia ata 2023) para determinados produtos da pesca, os cales, en función das cantidades fixadas previamente, poden entrar na UE cun arancel cero. A emenda deste regulamento permitiu crear un continxente arancelario de 75 mil toneladas para a lura da especie *Loligo gahi*, volume que poderá chegar á UE con total exención de taxas. Este continxente pódese aplicar de xeito retroactivo, beneficiando tamén as capturas realizadas na primeira campaña do ano.

Novo orzamento do FEMP

O Parlamento Europeo deu luz verde en xuño de 2021 ao novo orzamento do Fondo Europeo Marítimo e de Pesca para o período 2021-2027. O presuposto ascende a 6.100 millóns de euros, dos que España será o principal destinatario, con ata 1.200 millóns, e dedicárase a pesca, acuicultura, comercialización e xestión. Os seus obxectivos non cambian en relación co período anterior e seguirán a ser os seguintes: garantir unha xestión sostible das poboacións de peixes e reducir os efectos negativos das actividades pesqueiras no ecosistema mariño; preparar o escenario para un sector pesqueiro e acuícola economicamente viable e competitivo; contribuír a un nivel de vida equitativo para os que dependen das actividades pesqueiras; promover actividades de pesca costeira; mellorar a cadea de valor e a calidade dos produtos da pesca e da acuicultura; ter en conta os intereses tanto dos consumidores como dos produtores; permitir o crecemento dunha economía azul sostible e fomentar comunidades costeiras prósperas, e, finalmente, fortalecer a xestión internacional dos océanos e facer que os mares e os océanos sexan ambientes protexidos.

Regulamento de control para a frota pesqueira

O réxime de control da pesca da UE está sendo obxecto de revisión no marco dunha proposta da Comisión Europea para modernizar o seguimento das actividades pesqueiras, mellorar a aplicación e actualizar as normas en consonancia coa última reforma da PPC. En maio de 2018, a Comisión presentou unha proposta para a revisión do réxime de control pesqueiro centrada na modificación do regulamento de control. A proposta introduce un seguimento electrónico de todos os buques pesqueiros da UE, informes totalmente dixitais das capturas, con diarios electrónicos e declaracións de desembarco aplicables a todos os buques e seguimento da pesca recreativa. O control da obriga de desembarco, destinado a acabar cos descartes de peixes, baséase en sistemas de televisión de circuíto pechado (CCTV), que se instalarán nunha porcentaxe mínima de buques.

En febreiro de 2021, a Comisión de Pesca do Parlamento Europeo aprobou un informe no que apoia a proposta nos seus principais aspectos, como a localización de todos os buques pesqueiros, a notificación de todas as capturas e a mellora da rastrexabilidade dos produtos da pesca. Tamén apoia a proposta de harmonización das sancións aplicables ás infraccións das normas pesqueiras en toda a UE e pide a creación dun rexistro europeo de infraccións. Afástase da proposta no que se refire ao uso obrigatorio da tecnoloxía de CCTV, permitindooo só de forma voluntaria (se está asociado a incentivos como o aumento das cotas) ou como sanción para os buques que cometan infraccións de forma reiterada. Exime os buques de menos de 10 metros da obriga de levar diarios electrónicos e introduce excepcións á pesada dos produtos da pesca no momento do desembarque. Aumenta a marxe de tolerancia permitida nas estimacións rexistradas no diario de pesca, en particular para pequenas especies peláxicas e túnidos, e limita o control continuo da potencia motriz a buques de máis de 221 quilovatios que faenen no marco de réximes de esforzo pesqueiro.

O Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación traballa na actualidade nun proxecto de real decreto que establece unha liña de axuda para a adquisición e instalación de sistemas de control electrónico remoto (REM) para o cumprimento da obriga de desembarque e para a dixitalización da frota de pequena escala mediante a adquisición de dispositivos para informar de capturas e posicións. O Ministerio propón dispor de 3,9 millóns de euros, que se distribuirán ata 2023. Pola súa banda, a frota artesanal galega considérase afectada polas medidas de control propostas, principalmente coas relacionadas co monitoreo electrónico, razón pola cal realizou numerosos actos de protesta durante os últimos meses.

Nova lei de pesca

En xuño de 2021, o Goberno de España aprobou o anteproxecto de lei sobre pesca sostible e investigación pesqueira. Esta nova lei derrogará parcialmente a *Ley 3/2001 de Pesca Marítima del Estado* e forma parte do paquete lexislativo do Ministerio de Agricultura, Pesca e Alimentación para reorganizar e mellorar a pesca. Coa futura norma, o Goberno actualiza a lexislación actual para responder aos novos retos ambientais, sociais e económicos, así como para apostar pola modernización, transparencia e seguridade xurídica do sector pesqueiro. O principio de sostibilidade incorpórase de xeito transversal en todos os seus artigos, abranguendo tres aspectos interrelacionados do mesmo: a conservación dos recursos pesqueiros, a cohesión social e o emprego nas zonas costeiras, e a actividade económica.

O anteproxecto de lei, non obstante, inclúe determinados enfoques que están xerando inseguridade xurídica no sector pesqueiro. O concepto de dereito de pesca modifícase no preámbulo, onde se define como “dereito de natureza patrimonial non indemnizable cando a súa privación singular se axuste ao establecido na norma reguladora do seu outorgamento en atención á natureza demanial das posibilidades de pesca”. O artigo 8, sobre as licenzas e a súa renovación, outórgalles una vixencia de catro anos, en lugar de manter a súa renovación automática. O artigo 34, sobre transmisión de cotas, abre a posibilidade de dar entrada aos censos da frota a buques sen un historial previo de pesca en determinadas pesqueiras. Por último, un dos aspectos máis controvertidos trátase no artigo 43, sobre prescrición das cotas, onde se afirma que “a non utilización das posibilidades de pesca asignadas a un buque ou grupo de buques para unha determinada pesqueira e por un período continuado poderá provocar a retirada das oportunidades de pesca correspondentes, salvo causa xustificada”.

IV. Industria

- En 2020 o VEB manufactureiro descendeu un 9,6%, sete décimas máis que o PIB galego.
- A actividade recuperouse nos primeiros meses de 2021 pero, ante a falta de subministracións e o aumento dos prezos, a produción industrial acabou por resentirse.
- Todas as agrupacións industriais, salvo a automoción, presentaron taxas de variación negativas no índice de produción industrial en 2020.
- O grao de utilización da capacidade produtiva da industria galega a principios de 2021 foi do 78,8%; 2,23 puntos inferior ao do comezo de 2020. No grupo de bens destinados ao consumo, a utilización non alcanzaba o 60%.
- Grazas á figura dos ERTE por forza maior, o emprego industrial apenas variou.
- En 2020 caeron os prezos industriais. Nos primeiros meses de 2021 rexistráronse tensións inflacionistas ante o encarecemento das materias primas e os gastos de transporte.
- En 2020 persiste a elevada especialización, con respecto a España, da industria galega en dúas actividades: téxtil-confección e madeira (excluída a industria do moble).
- As medidas contra a pandemia incrementaron en 2020 os recursos das Administracións Públicas destinados á política industrial.
- En 2020 tan só se apoiou un proxecto no programa de incentivos rexionais.
- Para facer fronte á crise, o IGAPE dispuxo en 2021 do dobre (262,5 millóns de euros) dos fondos presupostados en 2020 (126,7 millóns).
- A actividade do IGAPE en 2020 concentrouse no apoio á mellora da produtividade e da competitividade das empresas.
- A finais do primeiro trimestre de 2021 a Administración autonómica presentou a súa candidatura aos Next Generation EU coa proposta de 354 proxectos por un importe de 19.698 millóns de euros; dos que máis do 70% son público-privados.

IV. 1. A industria galega

O comportamento da industria galega

A actividade

En 2020, a crise sanitaria agravou considerablemente o descenso na actividade industrial galega que xa se observou en 2019. Aínda que os resultados no inicio de 2020 auguraban unha recuperación, a mediados de marzo o confinamento supuxo unha brusca caída da produción que se mantivo durante o segundo trimestre. O VEB industrial manufactureiro descendeu neste período, cos últimos datos dispoñibles a expensas de futuras actualizacións, un 29,1%; redución que, obviamente, non se producía desde que se publican estas estimacións e que superaba con moito a do PIB galego. Afortunadamente, unha parte desa actividade perdida foise recuperando no segundo semestre do ano, no que as taxas de variación trimestral se situaron no -4% no verán e no -3,2% no outono. O resultado final de 2020 foi unha caída no VEB manufactureiro dun 9,6%, sete décimas máis que o PIB galego.

O VEB do conxunto da industria descendeu en 2020, nunha primeira estimación, un 8,6% debido a que o VEB da enerxía non baixou tanto como nas manufacturas, malia que os seus resultados tamén foron negativos. Os mellores resultados do VEB industrial no segundo semestre de 2020 confirmáronse nos tres primeiros meses de 2021. O aumento nun 1,2% (0,6% da industria manufactureira) nese período así o testemuña.

Os resultados dos indicadores da actividade industrial contrastan coa evolución do emprego industrial. Froito do uso da figura dos ERTE por forza maior, o emprego apenas variou en 2020 (medrou un 0,5% no sector manufactureiro e un 1,7% na industria no seu conxunto) e, pola contra, aprecíase unha notable caída no primeiro trimestre de 2021 (-12,2% e -11,7% respectivamente), a pesar da recuperación da produción.

Mais alá destes resultados asociados á crise da COVID-19, os problemas na industria en Galicia agraváronse nos últimos anos. O anuncio de peche ou a escasa carga de traballo de sociedades emblemáticas neste sector (entre outras, Alcoa, Endesa, Siemens Gamesa, Navantia, Hijos de Barreras) está situando a industria galega nun escenario difícil, agora empeorado pola crise sanitaria.

Cadro núm. 1

Macromagnitudes básicas do sector industrial en Galicia

	VEB industria	VEB industria manufactureira	PIBpm	% industria manufactureira	% industria
a) IGE					
Prezos correntes (miles de euros)					
2018	10.575.086	7.293.013	62.225.855	11,7	17,0
2019	10.405.255	7.365.939	63.985.457	11,5	16,3
2020	9.353.849	6.624.162	58.750.758	11,3	15,9
TVI (%) 2020/2019	-10,1	-10,1	-8,2		
TVI (%) I trimestre 2020/2019	-5,8	-2,4	-2,8		
TVI (%) II trimestre 2020/2019	-23,7	-29,6	-18,7		
TVI (%) III trimestre 2020/2019	-6,2	-4,5	-4,8		
TVI (%) IV trimestre 2020/2019	-4,7	-3,7	-5,6		
TVI (%) I trimestre 2021/2020	2,9	0,1	-1,6		
Índices de volume					
TVI (%) 2018/2017	8,9	2,2	3,2		
TVI (%) 2019/2018	-1,4	0,6	1,8		
TVI (%) 2020/2019	-8,6	-9,6	-8,9		
TVI (%) I trimestre 2020/2019	-1,7	-2,1	-3,8		
TVI (%) II trimestre 2020/2019	-21,8	-29,1	-18,0		
TVI (%) III trimestre 2020/2019	-5,4	-4,0	-6,2		
TVI (%) IV trimestre 2020/2019	-5,5	-3,2	-7,6		
TVI (%) I trimestre 2021/2020	1,2	0,6	-2,9		

Fonte: IGE. Contabilidade Trimestral de Galicia (Avance).

Un dos sectores tradicionalmente máis potentes na actividade industrial galega é o enerxético. A produción de enerxía mantivo un comportamento desigual conforme transcorreu 2020. O máis notable foi a significativa redución na produción das non renovables, en concreto a xeración de enerxía con carbón, que foi substituída pola eólica e a hidráulica. A produción total, con respecto a 2019, incrementouse no primeiro semestre de 2020, debido sobre todo á hidráulica, nun contexto galego dun sensible freo na actividade industrial e de servizos. No segundo semestre observouse un menor crecemento na xeración de electricidade. Nin a hidráulica nin a eólica compensaron a menor produción das non renovables, o que propiciou que a produción anual no conxunto de 2020 fose inferior á de 2019. Esta situación parece corrixirse nos inicios de 2021, xa que os resultados dos dous primeiros meses do ano reflicten un crecemento do 13,9% pola evolución positiva da hidráulica; produción que se viu favorecida por condicións meteorolóxicas favorables.

Na actividade empresarial neste sector cómpre destacar a situación da planta de Endesa nas Pontes. No momento de redactar estas liñas a incerteza sobre o futuro da central térmica é considerable, posto que o 30 de xuño de 2021 foi a data anunciada do final da vida útil dunha explotación que durou 45 anos. A partir do 1 de xullo, teoricamente, paráizase a actividade e prescindese totalmente das compañías auxiliares. Ademais, hai colectivos en situacións moi difíciles como os transportistas de carbón ao Porto Exterior de Ferrol, autónomos que se quedan sen ningún tipo de protección e, en moitos casos, con investimentos en vehículos feitos nos últimos anos.

A solución definitiva para a planta aínda está por chegar e de momento non hai demasiadas pistas sobre a mesma, á marxe do acordo xeneralizado de tentar alcanzar unha transición xusta. A proposta feita pola Xunta de Galicia no mes de xuño foi a implantación nas instalacións dunha planta de biocombustible que tería que iniciarse en 2022, o que precisaría dun investimento de arredor de 30 millóns de euros; solución ante a que o Goberno central expresou as súas dúbidas sobre a súa viabilidade pola dificultade de poder obter primas á produción.

Próxima á localización de Endesa nas Pontes situábase a planta de Siemens-Gamesa de produción de palas eólicas. Esta empresa, unha das máis emblemáticas e moi relacionada coa xeración de enerxía, pechou de maneira definitiva a principios de 2021; o que supuxo un despedimento de máis de 200 traballadores, nunha comarca xa moi afectada pola crise económica e industrial. Todo parece suxerir que se trata dunha deslocalización cara a Portugal tras a adquisición no país luso da sociedade Ria Blades á empresa alemá do mesmo sector, Senvion. Desde aí, realizará unha produción que se viña facendo en Galicia desde hai 23 anos.

En consonancia coa evolución do VEB, o índice de produción industrial (IPI) xeral caeu en 2020 un 8,5% (10,2% na industria manufacturera), o que significou que a produción galega neste período case fose un terzo inferior á que se alcanzou antes do inicio da crise de 2008. Se se observa o IPI segundo o destino económico dos bens (cadro 2), o valor de 2020 en todos eles foi inferior ao de 2019. O grupo con peor resultado foi o fabricante de produtos destinados ao consumo duradeiro, cunha caída na produción do 17,3%, o dobre que a dos restantes grupos. Este resultado tan negativo debeuse sobre todo á fabricación de mobles. As reducións nos restantes grupos foron relativamente similares (entre o 7,1% e o 9,6%) e cabe salientar que, grazas á dinámica positiva da automoción, tanto na factoría viguesa de montaxe como no

Cadro núm. 2

Índice de produción industrial en Galicia (CNAE-2009)

(Año 2015=100)

		I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	Media	TVA (%)*
Xeral	2018	110,6	113,5	104,2	108,5	109,2	
	2019	104,2	103,7	102,1	110,2	105,1	-3,8
	2020	103,4	73,4	100,3	107,3	96,1	-8,5
Consumo duradeiro	2018	121,3	149,2	125,4	129,1	131,3	
	2019	110,6	132,8	156,2	144,7	136,0	3,6
	2020	105,8	80,4	135,2	129,1	112,6	-17,3
Consumo non duradeiro	2018	101,7	114,5	119,2	109,6	111,3	
	2019	104,8	121,7	128,2	117,8	118,1	6,2
	2020	105,9	79,5	125,3	116,4	106,8	-9,6
Bens equipo	2018	95,6	109,6	90,2	97,3	98,2	
	2019	98,0	103,9	104,3	107,6	103,5	5,4
	2020	99,0	61,2	103,1	113,5	94,2	-9,0
Bens intermedios	2018	124,8	134,1	112,0	113,2	121,0	
	2019	115,7	122,7	112,7	117,1	117,1	-3,3
	2020	110,2	92,7	116,7	115,7	108,8	-7,1
Enerxía	2018	118,8	95,3	97,4	113,1	106,2	
	2019	98,7	69,1	65,9	98,4	83,0	-21,8
	2020	99,1	61,9	59,7	84,7	76,4	-8,0

* Taxa de variación anual (sobre a media).

Fonte: INE.

grupo de compoñentes, o segmento de bens de capital logrou evitar un forte descenso no conxunto da súa actividade.

No cadro 3 preséntanse os resultados do IPI polas divisións establecidas na Clasificación Nacional de Actividades Económicas (CNAE-2009). En primeiro lugar, obsérvase que os resultados de 2020 distan moito de alcanzar os de 2007, ano anterior ao inicio da crise económica. Evidentemente, os datos de 2020 reflicten unha nova crise motivada pola expansión da COVID-19, pero todo parece indicar que non será ni tan intensa ni tan longa como a anterior. Pois ben, o índice xeral, con base 100 en 2015, tomaba o valor 140,1 en 2007 e 96,1 en 2020. O retroceso da produción industrial nestes 13 anos en termos físicos foi dunha enorme contía (o índice caeu un 31,4%); o que suxire un progresivo decaemento da industria en Galicia, de modo similar ao que aconteceu en case toda España ante a puxanza doutros países que tiñan vantaxes competitivas, en especial en custos laborais. Practicamente en todas as divisións industriais diminuíu a produción. As únicas excepcións nesta notable desaceleración foron, por un lado, a industria de alimentación, que tanto na súa vertente agrogandeira como na pesqueira mantivo una traxectoria ascendente, cun incremento nestes anos dun 21,9%. Por outro lado, medrou un sector moi vencellado ás actividades do primario, o de bebidas, froito da consolidación da produción do viño galego que se obtén das denominacións de orixe protexidas e das indicacións xeográficas protexidas. Tamén, neste período creceu o sector de produción de cervexa.

Na maioría dos restantes sectores a produción caeu de tal xeito que en moitos deles supera o 30%. Isto sucede en actividades tan emblemáticas como a automoción, o naval, a metalurxia ou a confección. O descenso que mostra o IPI é tan forte que se precisarán importantes investimentos e moito tempo para volver alcanzar o nivel de produción da primeira década deste século.

No cadro 3 tamén se aprecia que todas as agrupacións industriais, salvo a automoción, presentaron, en 2020, taxas de variación negativas no IPI con respecto a 2019. A fabricación de produtos metálicos, a industria do moble, o sector naval e a confección de pezas de vestir son as divisións que experimentaron os maiores retrocesos. Pola contra, o IPI medio do primeiro trimestre de 2021 confirma unha recuperación

Cadro núm. 3

Índice de produción industrial en Galicia. Por seccións e divisións da CNAE-2009
(Ano 2015=100)

	2007	2019	2020	Xaneiro-marzo 2021	TVA (%) 2020/2019	TVA (%) 2020/2007	TVA (%) Xaneiro-marzo 2021/2020
Índice xeral	140,1	105,1	96,1	107,0	-8,5	-31,4	3,5
B Industrias extractivas	274,8	110,3	122,0	86,9	10,6	-55,6	5,6
08 Outras industrias extractivas	243,1	110,3	122,0	86,9	10,6	-49,8	5,6
C Industria manufacturera	148,5	114,3	102,7	107,8	-10,2	-30,9	1,5
10 Industria da alimentación	93,4	115,0	113,9	113,5	-0,9	21,9	-0,3
11 Fabricación de bebidas	81,8	126,8	87,7	78,7	-30,8	7,2	3,8
13 Industria téxtil	370,7	91,0	81,5	95,8	-10,5	-78,0	4,8
14 Confección de roupa de vestir	154,8	128,3	109,0	116,8	-15,1	-29,6	3,4
15 Industria do coiro e do calzado							
16 Industria da madeira e da cortiza, agás mobles; cestería e espartería	167,2	122,1	108,4	128,7	-11,2	-35,2	21,0
17 Industria do papel	81,5	119,7	106,6	106,7	-11,0	30,9	-11,1
18 Artes gráficas e reprodución de soportes gravados							
19 Coquerías e refino de petróleo							
20 Industria química	111,2	120,2	113,3	93,9	-5,8	1,9	-19,0
21 Fabricación de produtos farmacéuticos							
22 Fabricación de produtos de caucho e plásticos	137,1	105,9	104,8	122,3	-1,1	-23,6	18,5
23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	153,1	110,5	100,0	106,6	-9,5	-34,7	9,8
24 Metalurxia; fabricación de produtos de ferro, aceiro e ferroalixaxes	144,7	98,1	92,1	99,1	-6,1	-36,3	3,1
25 Fabricación de produtos metálicos, agás maquinaria e equipamento	165,1	135,7	103,6	102,3	-23,6	-37,2	-5,5
26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos							
27 Fabricación de material e equipamento eléctrico	195,2	134,2	131,4	121,9	-2,1	-32,7	-5,7
28 Fabricación de maquinaria e equipamento n.c.n.	173,1	143,1	127,6	116,5	-10,8	-26,3	-7,6
29 Fabricación de vehículos de motor, remolques e semirremolques	200,0	94,3	99,4	121,1	5,5	-50,3	11,5
30 Fabricación doutro material de transporte	260,8	95,7	71,0	66,2	-25,8	-72,8	12,2
31 Fabricación de mobles	211,9	132,4	106,9	136,8	-19,3	-49,6	35,7
32 Outras industrias manufactureiras	92,8	135,2	113,6	154,3	-16,0	22,4	7,5
33 Reparación e instalación de maquinaria e equipamento	1690,0	87,2	77,9	67,3	-10,6	-95,4	-18,0
D Fornecemento de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	100,3	73,6	72,0	105,6	-2,2	-28,2	10,4
35 Fornecemento de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	100,3	73,6	72,0	105,6	-2,2	-28,2	10,4

Fonte: IGE.

na maioría dos sectores, pero, en particular, na industria da madeira e do moble, o naval e a fabricación de produtos minerais non metálicos. Máis suave foi a recuperación en confección de pezas de vestir, mentres que a industria química experimentou neste período unha intensa desaceleración. A crise de subministracións e os aumentos, conforme avanza 2021, dos prezos das materias primas lastran esta recuperación.

Seguindo a CNAE-2009, a división 30 (fabricación doutro material de transporte) foi unha das que experimentou peores resultados en 2020. O seu índice caeu un 25,8% con respecto a 2019 e a produción foi un 72,8% menor que a de 2007. No primeiro trimestre de 2021 obsérvase unha lixeira melloría, aínda que o índice do período de 2020 co que se compara tivo un valor medio moi baixo. Nesta división, o que acapara case toda a produción é o naval.

A actividade do naval, concentrada nas rías de Ferrol e Vigo, tivo en 2020 varias empresas con problemas. A situación máis preocupante é a do principal estaleiro privado da ría de Vigo, Hijos de Barreras, S.A., do que tamén se dá conta no capítulo deste informe no que se analiza o investimento estranxeiro directo recibido por Galicia. Co abandono do accionariado da mexicana Pemex e a entrada de Ritz Carlton non conseguiron arranxar os problemas que provocaron que recentemente a consultora Kroll, especialista en liquidacións, iniciase un precurso de acredores. As débedas coas empresas auxiliares e os problemas cos contratos dos armadores abocan a esta sociedade a un futuro incerto. De feito, a situación dos últimos anos motivou que a construción do cruceiro Evrima se desprazase a Santander, mentres se procedeu ao despece dos cascos de dous barcos encargados pola sociedade norueguesa Havila, ao cancelar esta o seu pedido. Finalmente, estes barcos constrúense no estaleiro turco Tersan.

Tampouco foron positivos os resultados dos dous seguintes estaleiros privados por tamaño. Tanto Metalships & Docks como Astilleros San Enrique (antes Vulcano) non tiveron pedidos; situación que arrastra a unha situación de parálise a toda a industria auxiliar. Metalships quedouse sen pedidos tras a venda dun cruceiro de vela e o grupo propietario (a antiga Rodman) parece que o volve poñer á venda, tras a operación con China Sonangol de hai varios anos e que xa fora tratada amplamente nun anterior informe. Pola súa banda, o novo propietario da antiga Vulcano ofreceulle ao porto de Vigo a adquisición das súas instalacións navais.

Posición contraria é a de Freire Shipyard, na ría de Vigo, que conta cunha carteira completa consistente na construción de tres oceanográficos, dous iates de gran tamaño e, ademais, a reconversión de dúas grandes embarcacións (un iate e un oceanográfico). Tamén está atravesando un bo momento o estaleiro da ría de Pontevedra, Nodosa, que en Marín constrúe dous portacontedores para o transporte de mercancías entre Europa e Groenlandia, xunto cun buque draga.

En canto á ría de Ferrol, a actividade naval correspóndelle ao estaleiro público Navantia. Pola súa vez, na antiga Astano, en Fene, desenvólvese unha interesante reconversión á actividade de eólica mariña e, de feito, Navantia acaba de asinar un novo contrato con Iberdrola e Windar por un importe de 400 millóns de euros para a fabricación de cimentacións de grandes dimensións. Este contrato tamén implica a construción dunha nova fábrica de monopiles XXL cun investimento de 36 millóns de euros. Fronte a esta especialización de Fene, o estaleiro de Ferrol agarda desde hai tempo o inicio da construción das fragatas F-110. Mentres, o sector, e con el a cidade, volve sumirse nunha nova crise tras o remate dos buques destinados á Mariña australiana e quedarse sen pedidos. Asemade, acababa de perderse un importante contrato para a Mariña grega. As últimas noticias sitúan o inicio da construción da primeira fragata nos primeiros meses de 2022.

Dentro desta división da CNAE-2009 tamén se atopa o incipiente sector da aeronáutica, obviamente un dos máis castigados pola crise sanitaria ante o freo na mobilidade. Empresas de compoñentes aeronáuticos, como Coasa no Parque Tecnolóxico de Galicia en San Cibrao das Viñas ou Delta Vigo Aeroestructuras no Parque Tecnolóxico de Vigo, reséntense desta situación. Desde esta última sociedade estiman que a recuperación do sector chegará dentro de dous anos e ambas buscan a súa diversificación.

Un caso especial é o da industria de drones, da que se estima que en 2035 mova en España un volume de negocio anual en torno aos 1.220 millóns de euros, e no que Galicia está moi ben situada. O Polo Aeroespacial de Galicia no aeródromo das Rozas na provincia de Lugo, do que xa se daban amplas referencias en informes anteriores, é a principal aposta. Ás dúas empresas tractoras, Indra e Babcock, sumouse recentemente Boeing. Os resultados, proporcionados pola Administración autonómica, indican que entre 2015 e 2020 se mobilizaron 164 millóns de euros de investimento e se incubaron proxectos de 19 *startups*. Na actualidade o proxecto estrela é o Targus, un avión opcionalmente pilotado no que se combinan os beneficios do dron e do avión.

No eido da fabricación de material de transporte, a automoción é a única de todas as divisións da industria manufacturera galega que incrementou a súa actividade en 2020. A factoría de automoción do antigo grupo PSA en Vigo, na actualidade Stellantis, tivo un sensible incremento na súa produción en 2020, nun ano, como indicamos, cunha caída xeral das actividades industriais. Os seus resultados sitúan esta actividade como a máis dinámica do sector industrial galego cun IPI que medrou, en media mensual, un 5,5%. Segundo o IGE, a produción alcanzou as 496.515 unidades, o que supón un incremento do 22,1% fronte ás 406.515 producidas en 2019. Os peches obrigatorios non impediron alcanzar estas cifras, xa que as recuperacións foron moi rápidas. Estes resultados débéronse á fabricación do todoterreo Peugeot 2008 e do Toyota Proace City. Nos restantes modelos, a fabricación descendeu. O IGE cifra un crecemento do 139% no número de turismos fabricados, mentres o de furgonetas caeu un 17,3%.

Estes bos resultados mantivéronse no IPI do primeiro trimestre de 2021, que se incrementou, en media mensual, un 11,5%; pero a falta de subministracións e o aumento dos prezos acabou reducindo a produción. Deixáronse de producir uns 70 mil coches desde xaneiro a mediados de xullo, abocando os traballadores a prolongar os ERTE. A xa coñecida como “crise dos microchips” complicou a evolución dun sector que foi punteiro en Galicia en 2020. Desde o Clúster de Automoción de Galicia (Ceaga) explican que para chegar a esta situación confluiron un cúmulo de factores; dos que sobresaen a recuperación dos mercados a nivel mundial, o incremento dos stocks para atender os clientes sen penalizacións e a revitalización da demanda interna en Estados Unidos e China que freou o envío de bens a Europa. A Administración do país asiático limitou as exportacións para garantir as subministracións ás súas factorías.

Tras a automoción, o mellor resultado do IPI en 2020 obtívoo a industria alimentaria. Os indicadores mostran que a produción apenas variou con respecto a 2019, e este estancamento confirma que un dos sectores determinantes e estratéxicos do tecido industrial galego mantivo a súa actividade habitual en momentos complicados. Obviamente, houbo beneficiados e prexudicados por esta nova situación.

Dentro do sector alimentario cómpre destacar o sector transformador e conserveiro de produtos do mar, do que Galicia absorbe o 85% das empresas de España. A patronal, Anfaco-Cecopesca, estimou un crecemento das vendas de conservas de peixe, en 2020, dun 4,8%, estimuladas por unha maior demanda no comercio retalista. Tamén indican que este crecemento non foi homoxéneo, xa que houbo empresas no sector que pasaron problemas e tiveron os seus traballadores en ERTE. Desde a patronal indican que coa crise sanitaria a industria viuse sometida á necesidade de transformar a súa produción, con medidas hixiénicas e de prevención moi esixentes, e a súa distribución coa “venta *on line*, a diversificación de canais e o incremento das exportacións”.

Dentro deste sector hai que salientar a situación de Nova Pescanova que, como a maioría das empresas, sufriu os efectos da crise sanitaria. Pechou o ano 2020 cunha perda neta de 39 millóns de euros (as perdas en 2019 xa foran de 41 millóns de euros). O peche da hostalería levouna a unha caída da facturación do 14%, que puido ser maior se non fose polo incremento na distribución alimentaria. Nestas elevadas perdas inflúen os custos financeiros da débeda da antiga Pescanova. A pesar destas circunstancias, a compañía mantén os plans de investimentos na súa flota.

Unha das sociedades máis relevantes no sector da alimentación galega, xa que xera parte da súa produción en áreas rurais, sobre todo ourensás, é o grupo Coren. Antes da crise sanitaria, Coren alcanzou un récord de facturación en 2019, 1.033 millóns de euros. O seu obxectivo é o de medrar con adquisicións de empresas do sector e coa expansión internacional, en especial, no mercado chinés. Co inicio da pandemia experimentou un descenso nas súas vendas, en particular, na hostalería, tendo que adaptar a produción aos novos hábitos de consumo.

Tamén na alimentación, pero clasificado nunha división diferente, o sector de bebidas experimentou en 2020 un incremento do 7,2% con respecto a 2019; se ben os problemas na distribución orixinaron unha caída na actividade, con respecto a 2019, -30,8%, que afectou a todo tipo de produtos.

2020 non foi un bo ano para os viños da DO Rías Baixas. Os seu consello regulador indica que a caída das vendas na hostalería e restauración, a incerteza polo Brexit e a política arancelaria de Estados Unidos non permitiron obter os resultados agardados. As vendas diminuíron un 12,3% e a colleita tamén foi inferior á de 2019. A pesar da política proteccionista nas importacións ao estranxeiro, Estados Unidos seguiu sendo o principal cliente. Desde o sector agardan unha melloría do comercio con este país cando se cumpran os anuncios da Administración Biden sobre a nova política comercial coa Unión Europea.

Os resultados das outras denominacións de orixe protexidas son aínda peores que as da DO Rías Baixas. Os descensos nas vendas da DO Ribeiro foron, segundo como se midan, entre o 10 e o 30%; no caso da DO Ribeira Sacra a redución cifrouse nun 18%, acusando moi seriamente o peche da hostalería. A DO

Valdeorras cifrou a súa caída nun 20%, ante a diminución da demanda en Galicia e na cornixa cantábrica, onde se concentran os seus principais clientes. Finalmente, a DO Monterrei foi a que obtivo os peores resultados xa que, segundo indica o seu consello regulador, o tipo de demanda na que se moven aínda non inclúe as grandes distribuidoras do sector da alimentación. Estímase que o descenso roldou entre o 30 e 40%.

Situación parecida á dos viños observouse na cervexa. A principal produtora e distribuidora, a empresa coruñesa Hijos de Rivera, S.A., reduciu un 10% as súas vendas en 2020, o que supuxo unha caída do 27,4% do seu beneficio. Desde a empresa indican que esta caída se debe a que o consumo dos fogares nos meses de crise sanitaria non compensa a caída da restauración. Asumen que esta situación é temporal, polo que manteñen os seus investimentos e os seus plans de expansión. O seu investimento máis importante é a construción, a partir do ano que vén, dunha nova planta no polígono de Morás en Arteixo (A Coruña).

A industria téxtil, xa de por si escasa, practicamente nesta última década desapareceu do tecido industrial galego. De feito, desde 2007 o IPI descendeu nun 78%. Por outro lado, nunha actividade tradicional como é a confección de pezas de vestir o IPI en 2020 caeu un 15,1% debido á crise na demanda deste tipo de bens; descrita no capítulo de Servizos deste informe, no apartado no que se estuda a traxectoria da súa distribución comercial. Desde o clúster do sector, Cointega, alértase das dificultades que xurdiron coa pandemia e estiman que entre a fabricación e a distribución, tras os ERTE, están en perigo en Galicia máis de 30 mil empregos. O sector aposta pola diversificación, de tal xeito que un dos proxectos aspirantes a fondos europeos alentado desde a Xunta de Galicia é o impulso á produción de viscosa, fibra téxtil obtida da madeira, o que permitiría aproveitar unha materia prima abundante en Galicia. O custo total deste investimento elevaríase a 1.140 millóns de euros.

A industria da madeira, excluído o moble, experimentou un descenso medio do seu IPI en 2020 dun 11,2%. No primeiro trimestre de 2021 logrou a expansión dunha produción que neste ano está moi lastrada polo notable incremento dos prezos nos mercados internacionais e pola crise mundial das subministracións. En Galicia a suba nos custos está afectando a construción e provocando alzas de prezos na obra nova.

A empresa máis emblemática deste sector en Galicia, Finsa, localizada en Santiago de Compostela, e cun emprego de 3.287 persoas a finais de 2020, indica que os seus resultados anuais de 2020 estiveron influídos pola contracción da demanda. A facturación de 917 millóns de euros en 2019 reduciuse a 832 millóns en 2020, cun segundo semestre con resultados normalizados, fronte a un primeiro no que a propia empresa sinala que “a actividade diminuíu drasticamente polo gromo da pandemia a nivel mundial”.

Vencellado co sector da madeira está o caso de Ence. Máis que a caída nun 3,8% da facturación do grupo debido ao baixo prezo da celulosa en 2020 e, como resultado, cunha entrada en perdas, o máis preocupante foi a recente publicación da sentenza da Audiencia Nacional sobre a planta de Lourizán en Pontevedra, na que se anula a prórroga da concesión por 60 anos outorgada en 2016. As consecuencias desta sentenza, recentemente emitida, son preocupantes, ante a eventualidade de que a compañía non busque una localización alternativa e viable próxima a Pontevedra; dado o custo que iso supón na ocupación e no desenvolvemento económico da cidade.

No eido dos metais, nun contexto como o actual cun elevado incremento do prezo das materias primas, entre elas do aluminio, é cada vez máis difícil alcanzar unha solución satisfactoria á situación da planta de Alcoa, na Mariña lucense. O abandono da produción en España parece que é unha decisión firme da multinacional norteamericana, polo que a alternativa só é ou o peche das instalacións, que deixaría a economía do norte da provincia de Lugo nunha posición moi difícil polo que esta empresa representa na zona; ou, como mellor alternativa, a súa venda. No momento de redactar este informe acábase de reunir a ministra española de industria co CEO de Alcoa e as noticias do resultado desta reunión son contraditorias, xa que a empresa se nega a unha venda directa que non pase pola SEPI para así ter o compromiso do Goberno español. A multinacional parece que non quere repetir as experiencias das anteriores vendas das factorías da Coruña e Avilés, polo que a situación se volve cada vez máis complicada.

Á marxe da peculiar situación de Alcoa, outras empresas do sector do aluminio en Galicia están atravesando por un bo momento. É o caso de Aluminios Cortizo, que en 2020 obtivo unha facturación récord de 701 millóns de euros e anunciou que “investirá un total de 51 millóns de euros ata 2025 co obxectivo de triplicar a súa capacidade de produción e manter o seu ritmo de crecemento”. Para iso, ampliará as súas actuais instalacións e construír unha nova planta. O seu obxectivo é converterse na empresa líder do sector en Europa. Desde a empresa indican que venden a países moi dispares do mundo. Tras o parón

da etapa de confinamento, recuperou rapidamente a actividade e, en moi pouco tempo, xa se alcanzaban as cifras previas ao comezo da crise sanitaria.

Prezos, custos e salarios

O comportamento dos prezos da enerxía condicionou a traxectoria en Galicia do índice xeral de prezos industriais (IPRI). Utilizando, mes a mes, a variación media do que vai de ano, obsérvase que desde o inicio da pandemia o valor deste índice xeral foi sempre negativo, rematando decembro cunha caída media anual do 1%, debida a unha variación negativa dos prezos da enerxía do 3,9%. Os outros sectores, considerando o destino económico dos bens, mantiveron ao longo do ano unha certa estabilidade dos prezos; de tal xeito que a maior variación media anual recollida no mes de decembro foi no grupo de bens de consumo duradeiro, un 1% e, a menor, no segmento de bens de intermedios, cun 0%.

Esta estabilidade nos prezos industriais trúncase en xaneiro de 2021, mes no que os prezos da enerxía crecen un 12%, o que arrastra a evolución dos outros grupos, sobre todo o de bens intermedios, cuxos prezos se incrementan ata o 1,7%. O índice xeral medrou un 4%. Desde entón, o prezo da enerxía non deixou de subir e alcanzou en xuño un incremento do 30,4% en variación media do ano (un 45% en taxa interanual). A este encarecemento da enerxía súmase, ante a maior demanda internacional, un espectacular aumento nos prezos das subministracións que elevou a un 7,6% o crecemento do índice dos bens intermedios no primeiro semestre de 2021, cun incremento interanual do 8,3% en xaneiro; o que erosiona a posición competitiva deste subsector industrial galego. Nos restantes sectores, as tensións inflacionistas non foron tan fortes, de tal xeito que no primeiro semestre, en media, os prezos oscilaron entre o 0,2% de bens de equipo e o 1,9% de bens de consumo non duradeiro.

Se en 2020 o IPRI caeu un 1% debido á enerxía, o índice da industria manufacturera, sendo positivo, non alcanzou o 1%. Neste mesmo ano, os custos laborais por traballador no conxunto da industria galega baixaron un 1,5%, sendo aínda maior o descenso nos custos salariais, un 2,2%, ante a caída do custo por cotizacións obrigatorias e das subvencións e bonificacións á Seguridade Social. En todo caso, os salarios diminuíron máis que os prezos industriais.

No primeiro trimestre de 2021, e xa nun escenario claramente inflacionista, os custos laborais por traballador volven caer tanto con respecto ao mesmo período de 2020, como con relación ao cuarto trimestre. A Enquisa Trimestral de Custo Laboral reflicte un custo por traballador e mes na industria galega de 3.215,10 euros no outono de 2020, que se reduce a 2.756,98 euros no primeiro trimestre de 2021; redución moi notable debida aos custos salariais non ordinarios (pagos extraordinarios e pagos atrasados). Os custos salariais ordinarios apenas varían nestes dous trimestres.

As opinións dos empresarios industriais

A Enquisa de Conxuntura Industrial publicada mensualmente polo Ministerio de Industria, Comercio e Turismo recolle información obxectiva e subxectiva do comportamento actual da industria e tamén indaga sobre as perspectivas dos vindeiros meses. Céntrase tanto nos resultados empresariais sobre a situación de variables de demanda (carteira de pedidos) como de oferta (produción, existencias), emprego e prezos. Cada tres meses a información proporcionada mensualmente amplíase co grao de utilización da planta produtiva, coa enumeración dos factores esóxenos que poden limitar a produción, co tempo de traballo asegurado e coa competitividade nos mercados español e estranxeiros. Nesta enquisa os resultados clasifícanse en tres grupos segundo o destino económico dos seus bens (consumo, intermedios e de investimento), polo que non presenta información sobre o sector da enerxía.

Do mesmo modo que xa se fixo nos informes precedentes, para simplificar, tomouse a situación descrita pola enquisa a principios de 2020 e comparouse coa proporcionada nos inicios de 2021. En xaneiro de 2020, os empresarios estimaban que, en xeral, a carteira de pedidos da industria galega era a normal, salvo na produción de bens de consumo que estimaban era baixa. As existencias eran as adecuadas e a produción nos últimos tres meses fora inferior á desexada. As expectativas decantábanse por unha caída do emprego e un aumento dos prezos. Neste contexto, o grao de utilización da capacidade de planta (en media un 81,06%) era baixo no segmento de bens destinados ao consumo (63,29%) e estaba case no seu límite da capacidade nos outros dous sectores. Como adoita ser habitual, o principal factor limitativo da produción foi unha demanda débil que, no grupo de bens intermedios, se engade como un factor relevante á falta de liquidez, o que xera problemas de tesourería.

Un ano despois e tras os avatares da crise sanitaria, observouse unha paulatina tendencia á recuperación na produción tras as malas expectativas mantidas ao longo de 2020. Esta percepción vén avalada por unha carteira de pedidos que se vai aproximando ao que os empresarios consideran como normal. En

todo caso, desde un punto de vista obxectivo, obsérvase que o grao de utilización da capacidade produtiva por parte da industria galega, 78,8%, é 2,23 puntos máis baixa que á do comezo de 2020 e, no grupo de bens destinados ao consumo, a utilización non alcanzaba o 60%. A novidade nas percepcións empresariais de inicios de 2021 con respecto a 2020 é a aparición por vez primeira, como obstáculo á actividade, de carencias de materias primas e equipos, especialmente no segmento da fabricación de bens intermedios. Como xa se indicou, a falta de subministracións estase agudizando conforme transcorre o ano. Por outra banda, as tensións inflacionistas que rexistra o IPRI non se reflicten nas percepcións sobre as expectativas de prezos a tres meses que figuran na enquisa.

Outra forma de coñecer a percepción do empresariado sobre a situación xeral dos negocios en Galicia é a través da operación estatística que elabora o INE para obter o índice de confianza empresarial harmonizado. O índice constrúese considerando as percepcións sobre a situación do trimestre anterior e as expectativas do trimestre entrante. Tras uns valores relativamente estables nos catro trimestres de 2019 e no primeiro de 2020, no segundo trimestre, como cabería agardar, o índice experimenta unha caída de máis de 31 puntos; situación que empeora aínda máis no terceiro trimestre. A partir de aí, apréciase unha progresiva recuperación, de tal xeito que o seu valor ao inicio do terceiro trimestre de 2021 (124,8) quedou a só catro puntos do logrado ao comezo de 2020. Esta mellor percepción explícase polas expectativas máis positivas que se observan para o desenvolvemento da actividade económica nos meses de outono de 2021, posto que no inicio do mes de xullo as percepcións sobre os meses de verán eran mellores das que se tiveron durante a primavera. Agardemos que a quinta vaga na crise sanitaria non perturbe en exceso estas sensacións relativamente favorables. Xunto con estes datos, no informe anterior presentábanse os resultados dun módulo especial que adoita elaborar o INE por comunidades autónomas sobre aspectos esóxenos que poden modificar as actuacións empresariais. A última información dispoñible corresponde a 2019 e nese ano as percepcións das variables analizadas son similares ás de 2018. Obviamente, ante os cambios na contorna coa pandemia, agárdanse uns resultados máis desfavorables en 2020 nas percepcións sobre a incidencia destes compoñentes.

A dimensión das empresas

Os últimos datos dispoñibles do Directorio Central de Empresas (DIRCE) sobre o número e as características das empresas industriais galegas refírense ao comezo de 2020, co cal non recollen os cambios experimentados ante a crise sanitaria. Estes resultados, recollidos no cadro 4, mostran a perda de tecido

Cadro núm. 4

Número de empresas industriais localizadas en Galicia

	Total				Microempresas			
	2008	2019	2020	TVA (%) 2020/2019	2008	2019	2020	TVA (%) 2020/2019
05 Extracción de antracita, hulla e lignito	2	2	2	0,0	1	2	2	0,0
06 Extracción de cru e gas natural	2	1	0	-100,0	1	1	0	-100,0
07 Extracción de minerais metálicos	6	9	9	0,0	4	8	9	12,5
08 Outras industrias extractivas	397	220	205	-6,8	287	181	165	-8,8
09 Actividades de apoio ás industrias extractivas	0	2	2	0,0	0	2	2	0,0
10 Industria da alimentación	2.047	1.999	1.954	-2,3	1.664	1.608	1.543	-4,0
11 Fabricación de bebidas	531	527	517	-1,9	478	486	476	-2,1
12 Industria do tabaco	0	0	0		0	0	0	
13 Industria téxtil	437	431	420	-2,6	400	402	392	-2,5
14 Confección de roupa de vestir	1.248	770	708	-8,1	913	672	624	-7,1
15 Industria do coiro e do calzado	62	54	50	-7,4	55	47	42	-10,6
16 Industria da madeira e da cortiza, agás mobles; cestería e espartería	1.549	1.011	958	-5,2	1.331	901	842	-6,5
17 Industria do papel	56	39	39	0,0	35	24	26	8,3
18 Artes gráficas e reprodución de soportes gravados	786	752	719	-4,4	716	715	681	-4,8
19 Coquerías e refino de petróleo	0	0	0		0	0	0	
20 Industria química	154	139	119	-14,4	110	107	94	-12,1
21 Fabricación de produtos farmacéuticos	11	11	12	9,1	7	7	7	0,0
22 Fabricación de produtos de caucho e plásticos	209	164	162	-1,2	126	105	106	1,0
23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	1.084	727	680	-6,5	773	615	564	-8,3
24 Metalurxia; fabricación de produtos de ferro, aceiro e ferroalixes	79	75	78	4,0	47	55	56	1,8
25 Fabricación de produtos metálicos, agás maquinaria e equipamento	2.541	2.101	2.014	-4,1	2.099	1.825	1.741	-4,6
26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos	107	92	90	-2,2	90	80	77	-3,8
27 Fabricación de material e equipamento eléctrico	88	62	59	-4,8	57	46	39	-15,2
28 Fabricación de maquinaria e equipamento n.c.n.	280	269	266	-1,1	179	184	180	-2,2
29 Fabricación de vehículos de motor, remolques e semirremolques	130	92	100	8,7	72	57	61	7,0
30 Fabricación doutro material de transporte	158	142	145	2,1	93	101	101	0,0
31 Fabricación de mobles	1.185	799	756	-5,4	1.068	750	699	-6,8
32 Outras industrias manufactureiras	597	558	532	-4,7	564	531	502	-5,5
33 Reparación e instalación de maquinaria e equipamento	969	912	901	-1,2	810	749	739	-1,3
35 Fornecemento de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	374	387	387	0,0	363	371	370	-0,3
Total	15.089	12.347	11.884	-3,7	12.343	10.632	10.140	-4,6

Fonte: Directorio Central de Empresas, INE.

empresarial que sistematicamente sufriu Galicia desde a crise iniciada en 2008. Así, malia a recuperación observada na segunda metade da pasada década, o número de empresas foi ano a ano descendendo; o que reflicte unha debilidade estrutural que arrastra o conxunto da economía. En 2020, con respecto a 2008, contabilizáronse case mil pemes industriais e máis de 2 mil microempresas menos. A boa noticia é que se rexistraron 29 pemes máis que en 2019, pero, pola contra, neste período, perdéronse case 500 microempresas.

A evolución interanual en 2020 do censo empresarial por divisións da CNAE-09 pon de manifesto unha perda de tecido industrial en case todas as actividades. É especialmente salientable a caída na industria química, sector que na actualidade se está enfrontando a unha escaseza de subministracións; pero tamén na confección de pezas de vestir, actividade moi afectada pola pandemia, e na fabricación doutros produtos minerais non metálicos. En canto aos incrementos, o máis significativo foi o aumento no número de empresas no sector da automoción que, sen chegar aínda aos niveis de 2008, se consolida como o sector máis dinámico da industria.

Cadro núm. 5

Evolución do comercio co estranxeiro por agrupacións industriais (en miles de euros)

a) Exportación

	2019	2020	% sobre o total	TVI (%)	TVI(%) xan-mar 2021 / xan-mar 2020
B Industrias extractivas	122.749	116.614	0,6	-5,0	18,4
C Industria manufacturera	21.297.743	19.987.403	99,4	-6,2	12,0
10 Industria da alimentación	2.661.765	2.690.043	13,4	1,1	3,4
11 Fabricación de bebidas	70.895	74.410	0,4	5,0	5,8
12 Industria do tabaco	3.084	2.917	0,0	-5,4	6,4
13 Industria téxtil	574.614	460.475	2,3	-19,9	15,6
14 Confección de roupa de vestir	5.331.678	3.964.841	19,7	-25,6	-22,8
15 Industria do coiro e do calzado	589.794	435.287	2,2	-26,2	-11,3
16 Industria da madeira e da cortiza, agás mobles; cestería e espartería	401.166	368.148	1,8	-8,2	16,8
17 Industria do papel	317.033	244.925	1,2	-22,7	-2,8
18 Artes gráficas e reprodución de soportes gravados	210	180	0,0	-14,0	15,4
19 Coquerías e refino de petróleo	1.289.862	728.995	3,6	-43,5	7,5
20 Industria química	826.049	701.774	3,5	-15,0	-6,2
21 Fabricación de produtos farmacéuticos	51.133	46.656	0,2	-8,8	-23,2
22 Fabricación de produtos de caucho e plásticos	279.025	298.981	1,5	7,2	26,4
23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	474.728	453.432	2,3	-4,5	15,7
24 Metalurxia; fabricación de produtos de ferro, aceiro e ferroalixes	1.081.036	928.972	4,6	-14,1	24,2
25 Fabricación de produtos metálicos, agás maquinaria e equipamento	341.339	322.852	1,6	-5,4	-1,4
26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos	126.811	114.057	0,6	-10,1	13,7
27 Fabricación de material e equipamento eléctrico	644.647	327.506	1,6	-49,2	18,9
28 Fabricación de maquinaria e equipamento n.c.n.	597.912	537.668	2,7	-10,1	-4,4
29 Fabricación de vehículos de motor, remolques e semirremolques	5.077.700	6.733.156	33,5	32,6	37,6
30 Fabricación doutro material de transporte	261.605	344.131	1,7	31,5	450,6
31 Fabricación de mobles	195.987	124.254	0,6	-36,6	6,4
32 Outras industrias manufacturieras	99.670	83.742	0,4	-16,0	1,9

b) Importación

	2019	2020	% sobre o total	TVI (%)	TVI(%) xan-mar 2021 / xan-mar 2020
B Industrias extractivas	2.913.415	1.289.913	8,1	-55,7	4,4
C Industria manufacturera	16.246.213	14.652.517	91,9	-9,8	6,4
10 Industria da alimentación	3.038.595	2.912.762	18,3	-4,1	-7,5
11 Fabricación de bebidas	23.675	21.508	0,1	-9,2	-31,3
12 Industria do tabaco	14	0	0,0	-97,5	
13 Industria téxtil	532.352	510.764	3,2	-4,1	-4,1
14 Confección de roupa de vestir	1.509.697	1.193.974	7,5	-20,9	-28,6
15 Industria do coiro e do calzado	214.324	144.830	0,9	-32,4	-2,4
16 Industria da madeira e da cortiza, agás mobles; cestería e espartería	109.814	100.496	0,6	-8,5	18,0
17 Industria do papel	218.143	207.990	1,3	-4,7	6,6
18 Artes gráficas e reprodución de soportes gravados	67	67	0,0	-1,0	56,3
19 Coquerías e refino de petróleo	460.093	274.394	1,7	-40,4	68,0
20 Industria química	711.368	603.631	3,8	-15,1	11,4
21 Fabricación de produtos farmacéuticos	37.762	58.096	0,4	53,8	-25,6
22 Fabricación de produtos de caucho e plásticos	284.952	258.639	1,6	-9,2	5,1
23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	95.888	80.076	0,5	-16,5	1,1
24 Metalurxia; fabricación de produtos de ferro, aceiro e ferroalixes	1.155.921	1.087.250	6,8	-5,9	-7,2
25 Fabricación de produtos metálicos, agás maquinaria e equipamento	374.416	311.863	2,0	-16,7	15,8
26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos	199.907	239.689	1,5	19,9	18,3
27 Fabricación de material e equipamento eléctrico	337.831	562.011	3,5	66,4	51,7
28 Fabricación de maquinaria e equipamento n.c.n.	786.483	609.363	3,8	-22,5	24,3
29 Fabricación de vehículos de motor, remolques e semirremolques	5.869.874	5.176.924	32,5	-11,8	16,8
30 Fabricación doutro material de transporte	52.041	26.970	0,2	-48,2	-13,5
31 Fabricación de mobles	149.418	180.239	1,1	20,6	6,7
32 Outras industrias manufacturieras	83.577	90.980	0,6	8,9	4,2

Fonte: DataComex. Ministerio de Industria, Comercio e Turismo.

A presenza da industria galega nos mercados estranxeiros

Coa crise da COVID-19, aínda que non se modificou a base exportadora da economía galega, o comportamento das actividades máis relevantes foi moi asimétrico. Tres agrupacións da CNAE-09, fabricación de vehículos a motor, confección de pezas de vestir e alimentación, absorberon o 66,6% das exportacións de bens industriais en 2020. O dinamismo comercial da automoción levou ao primeiro lugar do ránking exportador galego a esta agrupación e a moita distancia da confección, sector líder en anos anteriores. En 2020, as vendas externas da automoción incrementáronse, en termos monetarios un 32,6%, resultados logrados nun contexto de sensíbles caídas na maior parte das restantes agrupacións. Esta evolución positiva da automoción confirmouse cos resultados do primeiro trimestre de 2021. Polo contrario, o valor do comercio de pezas de vestir reduciuse nunha cuarta parte en 2020, mentres que nos primeiros meses de 2021 non se aprecia unha melloría. Nestes resultados tan negativos, ademais da caída na produción galega que se reflectía nun 15,1% no IPI, inflúen os cambios na distribución a través das súas plataformas loxísticas que está levando a cabo o principal grupo exportador, Inditex. Doutra banda, o comercio co estranxeiro da industria da alimentación mantívose estable con respecto a 2019, polo que apenas se viu afectado pola crise sanitaria.

Das restantes actividades, o comercio de petróleo refinado explica unha boa parte da caída das exportacións totais. Os descensos dos prezos do cru ante a diminución da demanda e o freo na produción reduciron a factura nun 43,5%. Esta situación foi meramente conxuntural, xa que en 2021 asistimos a un novo incremento nos prezos; ata o extremo de que nos tres primeiros meses de 2021 o valor do importado aumentou un 68% e o exportado desde Galicia ao estranxeiro un 7,5%. Doutra banda, entre as agrupacións con certo peso, obsérvase a sensíbel caída en 2020 do comercio de material eléctrico (o valor das exportacións reduciuse á metade), malia que no primeiro trimestre de 2021 xa se produciu unha recuperación.

A evolución das magnitudes económicas na industria galega

Unha das operacións estatísticas máis complexas que realiza o IGE é a de seguir anualmente os resultados económicos e contables das empresas españolas. Iso faino a través da Estatística Estrutural de Empresas e, no referente á actividade que analizamos, no seu apartado, Sector industrial. Os resultados preséntanse fundamentalmente para España. Non obstante, tamén publican por comunidades autónomas o comportamento dunha selección de variables determinantes. Un problema na elaboración deste estudo é que a información de cada ano sae ano e medio despois, polo que ata finais de xuño de 2022 non se disporá dos resultados económico-contables da industria galega do exercicio de inicio da pandemia. Por esta razón, a continuación presentaranse os resultados de 2019 que acaban de saír.

Outra cuestión metodolóxica de interese ten que ver cos cambios normativos realizados en 2018, que supuxeron modificacións na distribución sectorial e que impiden comparar os resultados dese ano e os seguintes cos anteriores. A modificación do concepto empresa afectou, sobre todo, a consideración dos grupos empresariais. O INE fixo esta rectificación seguindo as recomendacións da Unión Europea.

Os resultados referidos a Galicia da Estatística Estrutural de Empresas, Sector Industrial sintetízanse no cadro 6. Compróbase que a cifra total de negocios da industria galega foi algo menor á alcanzada en 2018 (un 0,7%), debido a unha perda na facturación da industria extractiva, que non se compensou ante o incremento do 0,6% da industria manufactureira. Estas pequenas variacións, en termos monetarios, son o resultado de oscilacións moi dispares nas diferentes divisións industriais galegas. As dúas máis importantes seguen a ser a industria da alimentación que, cunha cifra de negocios de 8.747,6 millóns de euros, mantivo o liderado no ránking industrial galego, e a fabricación de vehículos a motor, con 7.230,1 millóns de euros. Entre ambas absorben o 43,5% da facturación total da industria manufactureira. Tendo en conta esta situación estrutural cabe supoñer que a caída da facturación do conxunto da industria galega en 2020 debido á crise sanitaria e ao parón na actividade non será tan negativa, posto que estas dúas actividades están, como xa vimos, entre as que en menor grao se viron afectadas pola perda da produción, ante a redución da demanda e os peches provocados polo confinamento. No cadro 6 e con referencia a esta variable, tamén se comproba que, en sentido negativo, a actividade de fabricación e material eléctrico é a que mostrou os peores resultados ao baixar a súa facturación un 55,3%.

Mentres a EPA proporciona o número de traballadores ocupados na industria galega a través da información que se proporciona desde os fogares, no cadro 6 o número de empregados obtense a través dunha enquisa realizada ás empresas. Neste caso estímase na industria galega 143.792 traballadores ocupados, dos que 132.505 correspondían á industria manufacturera. Na EPA contabilízanse en 2019 un total de 179.400 ocupados. As diferenzas son notables. O emprego, como antes a facturación, concéntrase na

Cadro núm 6

Evolución das magnitudes económicas na industria galega (en miles de euros). Ano 2019

	Cifra de negocios	TVI (%) 2019/2018	Saldos e salarios	TVI (%) 2019/2018
B Industrias extractivas	279.743	-1,0	52.833	-2,4
C Industria manufacturera	36.752.603	0,6	3.332.769	5,9
10 Industria da alimentación	8.747.568	3,1	639.425	13,4
11 Fabricación de bebidas	1.042.460	7,7	88.969	12,2
12 Industria do tabaco				
13 Industria téxtil	165.380	-5,8	40.053	5,6
14 Confección de roupa de vestir	1.622.030	5,5	185.870	-1,8
15 Industria do coiro e do calzado				
16 Industria da madeira e da cortiza, agás mobles; cestería e espartería	1.361.019	2,2	174.294	-0,8
17 Industria do papel	463.516	-13,5	54.835	0,3
18 Artes gráficas e reprodución de soportes gravados	272.514	7,4	55.178	3,3
19 Coquerías e refino de petróleo				
20 Industria química	630.594	-0,2	47.338	15,2
21 Fabricación de produtos farmacéuticos	153.963	-	27.309	-
22 Fabricación de produtos de caucho e plásticos	809.705	3,7	108.857	8,4
23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	1.180.638	55,9	153.893	9,8
24 Metalurxia; fabricación de produtos de ferro, aceiro e ferroalixes	4.515.452	-14,2	145.170	7,8
25 Fabricación de produtos metálicos, agás maquinaria e equipamento	2.256.373	6,4	408.480	9,5
26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos	191.521	8,3	33.037	4,9
27 Fabricación de material e equipamento eléctrico	370.072	-55,3	33.635	-31,9
28 Fabricación de maquinaria e equipamento n.c.n.	680.532	24,2	118.060	15,9
29 Fabricación de vehículos de motor, remolques e semirremolques	7.230.097	3,9	457.548	2,2
30 Fabricación doutro material de transporte	838.154	8,9	147.761	-8,3
31 Fabricación de mobles	359.002	25,1	70.816	21,6
32 Outras industrias manufacturerais	137.577	10,6	26.677	4,8
33 Reparación e instalación de maquinaria e equipamento	921.059	3,3	272.624	4,9
D Fornecemento de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	5.034.796	-8,3	142.644	3,9
E Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación	886.800	-8,4	172.520	-11,2
Total industria galega	42.953.942	-0,7	3.700.766	4,7
Total industria española	681.317.560	1,6	63.921.949	4,7
% Galicia/España	6,3		5,8	

	Investimento en activos materiais	TVI (%) 2019/2018	Persoal ocupado	TVI (%) 2019/2018
B Industrias extractivas	16.042	15,4	2.036	-6,9
C Industria manufacturera	1.228.058	12,7	132.505	2,7
10 Industria da alimentación	256.644	5,8	30.970	5,8
11 Fabricación de bebidas	71.131	0,8	3.106	5,4
12 Industria do tabaco				
13 Industria téxtil	11.973	102,2	2.395	5,0
14 Confección de roupa de vestir	9.550	30,5	7.919	-7,5
15 Industria do coiro e do calzado				
16 Industria da madeira e da cortiza, agás mobles; cestería e espartería	179.098	106,8	8.179	-2,1
17 Industria do papel	58.994	132,3	1.436	-6,6
18 Artes gráficas e reprodución de soportes gravados	14.326	74,1	2.871	0,1
19 Coquerías e refino de petróleo				
20 Industria química	23.654	22,6	1.497	8,7
21 Fabricación de produtos farmacéuticos	11.509	-	710	-
22 Fabricación de produtos de caucho e plásticos	49.627	70,2	4.033	2,3
23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	34.040	39,1	6.233	-0,4
24 Metalurxia; fabricación de produtos de ferro, aceiro e ferroalixes	47.299	-13,8	4.697	7,2
25 Fabricación de produtos metálicos, agás maquinaria e equipamento	81.925	24,9	16.778	7,8
26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos	2.997	-33,1	1.034	0,4
27 Fabricación de material e equipamento eléctrico	9.057	-18,0	1.208	-14,3
28 Fabricación de maquinaria e equipamento n.c.n.	16.474	10,4	4.226	13,2
29 Fabricación de vehículos de motor, remolques e semirremolques	254.875	-13,8	14.513	-0,1
30 Fabricación doutro material de transporte	15.566	26,3	4.171	-8,7
31 Fabricación de mobles	6.418	-4,9	3.812	9,7
32 Outras industrias manufacturerais	5.907	6,0	1.738	-3,8
33 Reparación e instalación de maquinaria e equipamento	26.776	-1,4	9.951	5,1
D Fornecemento de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	465.101	19,6	2.613	1,1
E Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación	49.713	1,9	6.637	-13,0
Total industria galega	1.758.914	14,2	143.792	1,7
Total industria española	27.880.492	5,8	2.311.811	2,6
% Galicia/España	6,3		6,2	

Fonte: Elaboración propia a partir da *Estadística estrutural de empresas: sector industrial*, INE.

industria alimentaria, se ben é moi elevado o número de traballadores da división de produtos metálicos; sector constituído por micro e pequenas empresas e moi intensivo en traballo. O crecemento do emprego nesta actividade nun 7,8% reflicte que estaba atravesando un bo momento. Elevada tamén é a ocupación na automoción, sector no que non medrou o emprego en 2019; mentres, a fabricación doutro material de transporte, actividade na que está a construción naval, perdeu un 8,7% dos seus traballadores, deixando tan só neste sector 4.171 ocupados. Tamén se constata unha significativa perda de emprego, antes da crise sanitaria, no sector da confección de pezas de vestir e, polo contrario, a fabricación de mobles experimentou un incremento en novas contratacións.

Outra das variables estudadas é a suma global de soldos e salarios pagados polas empresas industrias galegas. Tense que notar que, mentres nas restantes variables que figuran nesta enquisa o peso de Galicia no total español oscilaba entre o 6,2%-6,3%, no caso dos salarios esta porcentaxe baixaba ao 5,8%. Iso supón que o peso relativo dos soldos e salarios na cifra de negocios era, en Galicia, o 8,6%, mentres que, en España, era o 9,4%. As maiores porcentaxes desta variable en Galicia obtéñense no sector de confección de pezas de vestir e na fabricación de mobles (moi intensivos en traballo), e as menores no sector enerxético e na automoción (moi intensivos en capital). Por outra banda, apréciase que a facturación por traballador máis elevada da industria manufactureira segue a estar no sector da metalurxia, 961.348 euros en 2019, pero 240.221 euros menor que en 2018. Esta traxectoria reflicte que, a pesar da caída da facturación nun 14,2%, nesta actividade non se prescindiu de postos de traballo, senón que esta variable aumentou un 7,2%, permanecendo estabilizado o salario monetario por ocupado con respecto a 2018. Polo contrario, en 2019, a facturación por traballador máis baixa produciuse na industria téxtil, na fabricación de mobles e nas artes gráficas; actividades nos que o salario medio anual por ocupado non superou os 20 mil euros.

O comportamento das variables anteriores no sector da enerxía adoita ser moi diferente ao da industria manufactureira. Así, fronte a un salario medio por traballador no total da industria de 25.737 euros, nesta actividade a cifra duplícase para alcanzar os 54.590 euros. É a máis intensiva en capital, xa que o peso dos salarios na facturación é do 2,83%, fronte ao 9,1% da industria manufactureira. En 2019 apréciase unha caída na cifra de negocios deste sector, pero mantívose o emprego existente en 2018.

A cuarta variable da que se publica información é o gasto de investimento que fai a industria en activos materiais. Este medrou un 14,2% e un 12,7% na industria manufactureira, o que reflectía que en 2019 as expectativas inversoras eran optimistas en case todas as ramas. As industrias da alimentación e automoción absorben a maior parte deste novo investimento, se ben das actividades cunha certa relevancia en Galicia, a maior contía dase na industria da madeira, na que se investiu en activos materiais o dobre dos fondos empregados en 2018. Difícilmente a evolución positiva desta variable, que medrou a unha taxa moi superior á do conxunto de España (14,2% fronte a 5,8%), proseguirá en 2020, ante o cambio nas expectativas empresariais ante a incerteza xerada pola crise sanitaria.

O INE complementa as estatísticas necesarias para obter unha visión estrutural da industria española e por comunidades autónomas coa publicación dun índice mensual da cifra de negocios que permite seguir as variacións conxunturais do sector. No referente a Galicia, en media anual, este índice experimentou un incremento do 0,7% en 2019; porcentaxe que, como se pode comprobar, coincide co que figura na Estatística Estructural de Empresas, Sector industrial para ese ano. En 2020 rexistrouse unha caída do 5,8%, case 5 puntos menos que a experimentada en España e 2,8 puntos menor que a estimación do VEB que fai o IGE. Obviamente, os peches na actividade, a evolución da pandemia e os cambios na demanda incidiron na cifra de facturación. O índice baixou un 15,9% no primeiro semestre do ano, para recuperarse no segundo. Esta recuperación proseguíu no primeiro trimestre de 2021, cun crecemento do 5,3%, grazas ao considerable incremento do mes de marzo, un 29,1%. Esta elevada subida débese fundamentalmente á sensible perda de actividade na última quincena dese mes en 2020 ante o inicio do confinamento domiciliario; situación que se agravou no mes de abril.

A evolución da especialización industrial galega con respecto a España

Ademais da Estatística Estructural de Empresas: Sector industrial e do índice da cifra de negocios da industria, o INE completa a información sobre a industria coa Enquisa Industrial de Produtos. Para obtela, enquisan a 54 mil establecementos en toda España e nos que se investigan o valor de venda de 4 mil tipos de produtos. Os datos de 2020 referidos a Galicia, que figuran no cadro 7, foron proporcionados a finais de xuño de 2021. As cifras obtidas seguen a liña doutras estatísticas. Así, cuantifica o descenso no valor de

Cadro núm. 7

Composición da oferta industrial galega: valor de venda dos produtos industriais. Ano 2020

	CNAE-2009	Miles de euros	%	% Galicia/España	Coefficiente de especialización	TVI (%) 2020/2019
Alimentación, bebidas e tabaco	10-11-12	7.813.207	24,9	8,1	106,7	-2,1
Téxtil e confección	13-14	1.391.844	4,4	16,2	214,7	-25,1
Coiro e calzado	15	171.531	0,5	4,6	61,0	-29,0
Madeira e cortiza	16	902.054	2,9	17,5	231,8	-8,0
Papel, artes gráficas e reprodución de soportes gravados	17-18	615.650	2,0	3,5	46,4	-13,3
Cocarias, refino, químicas e produtos farmacéuticos	19-20-21	3.439.799	11,0	3,6	47,3	-38,5
Manufacturas de caucho e plástico	22	871.300	2,8	5,0	66,8	-3,7
Produtos minerais non metálicos	23	675.101	2,2	4,5	59,4	-8,6
Producción, primeira transformación e fundición de metais	24	2.107.661	6,7	7,6	101,0	-19,4
Produtos metálicos	25	1.631.584	5,2	6,2	82,3	-1,9
Produtos informáticos, electrónicos, ópticos e eléctricos	26-27	846.680	2,7	3,6	47,2	-37,2
Maquinaria e equipo	28	893.972	2,9	4,8	63,6	-15,2
Material de transporte	29-30	6.956.570	22,2	13,8	182,3	17,3
Mobles e outras industrias manufactureiras	31-32	601.867	1,9	6,4	85,0	-20,5
Reparación e instalación de maquinaria e equipo	33	956.506	3,0	7,7	101,5	-9,4
Producción de enerxía eléctrica, gas e vapor	35	1.490.374	4,8	8,5	112,3	-22,6
Total		31.365.697	100,0	7,5		-7,6

Fonte: Elaboración propia a partir da *Encuesta industrial de productos*, INE.

vendas desta ampla selección de bens fabricados en Galicia nun 7,6% (lembramos que o índice de negocios caera un 5,8%) e os descensoes afectaron a todos os sectores económicos; coa excepción de material de transporte que medrou un 17,3%, cifras igualmente en liña coas que se obteñen no IPI. Nesta enquisa tamén se reflicte o sensible descenso no valor das vendas do grupo no que se inclúe o refinamento de cru, un 38,5%, situación que, como xa se indicou, non se mantén en 2021. Son moi elevados tamén os descensoes en produtos informáticos e electrónicos, mentres a alimentación mantén uns valores moi similares aos alcanzados en 2019.

No cadro 7 obsérvase que o peso de Galicia, con respecto a España, no valor de venda desta ampla selección de produtos é do 7,5%, tres décimas máis que en 2019. Este dato non só reflicte o menor impacto da crise sanitaria nesta comunidade autónoma, senón tamén que o valor engadido que se xera en Galicia a partir da transformación das materias primas e bens intermedios que se reciben non é tan alto como o que resulta no conxunto de España. Cómpre considerar que fronte ao 7,5% do peso relativo das vendas, contraponse un VEB industrial que non alcanza o 6%.

Se se exclúen as industrias extractivas e de refinamento de cru, o cadro 7 mostra unha concentración do valor das vendas en alimentación e material de transporte, dous sectores que absorben aproximadamente a metade do total, quedando moi lonxe deles as outras actividades. Se cunha mera observación resulta evidente a concentración da industria galega nestes dous sectores, o cálculo dun sinxelo coeficiente, repetido sistematicamente nos anteriores informes, permite avaliar a especialización da industria galega e como evolucionou nos últimos anos con respecto a España. O índice que figura na penúltima columna do cadro 7 é o resultado dunha fracción cuxo numerador é o peso relativo dun sector con respecto a España e o denominador é o peso relativo da industria galega sobre a española. O resultado obtido multiplícase por 100. Canto maior sexa o valor deste coeficiente, maior será a especialización de Galicia nese sector. Se supera o 100 significa que o peso dese sector en España é superior ao que ten o conxunto da industria galega.

Na desagregación sectorial da industria galega compróbase a especialización, con respecto a España, en dous grupos de bens: téxtil-confección e madeira (excluída a industria do moble). Estas dúas actividades, cuxo IPI descendeu en 2020 máis dun 10%, para xa recuperarse nos tres primeiros meses de 2021, xeraban en Galicia un 16,2% e un 17,5% do total español respectivamente. Tamén en Galicia, desde fhi décadas, mantense unha certa especialización con respecto ao resto de España, pero xa a un nivel inferior ao dos dous sectores anteriores, na produción de enerxía, material de transporte e produción, primeira transformación e fundición de metais e alimentación, bebidas e tabaco. A situación desta última actividade é moi peculiar, xa que sendo o sector que no cadro 7 figura co maior valor das vendas, absorbendo a cuarta parte do total, o seu peso relativo, no contexto español, é moi similar ao do conxunto da industria. Isto débese a que mentres a transformación de madeira ou a confección de pezas de vestir concentran unha boa parte da súa actividade en Galicia, o sector alimentario está máis diseminado polas comunidades autónomas españolas.

IV. 2. A política industrial

O deseño da futura política rexional comunitaria e as actuacións ante a pandemia

Este informe efectúase cando remata o período de vixencia do Marco Financeiro Plurianual da Unión Europea para o período 2014-2020 e debería comezar a funcionar o previsto para o período 2021-2027. A realidade é que en todo este período se seguiron desenvolvendo os instrumentos e medidas programadas no Marco de 2014-2020, mentres avanza paseniñamente a elaboración da normativa que rexerá co novo marco financeiro. Nesta longa transición axuda o criterio $n+3$, polo que se permite que a xustificación do pago efectivo de cada operación do período 2014-2020 se poida estender ata o 31 de decembro de 2023. Cómpre pois rematar, co maior grao de cumprimento posible, a programación prevista para o período 2014-2020.

A negociación do novo marco, aprobado o 21 de xullo de 2020, realizouse nunhas circunstancias excepcionais marcadas pola crise da COVID-19 e a vontade política de dotar os países da Unión Europea dos recursos necesarios para a reconstrución das economías. Non se desexa repetir as situacións que tiveron que atravesar varios países coa crise financeira de 2008. Así, xunto ao marco financeiro plurianual, que se dotou de 1,0743 billóns de euros, aprobouse o fondo de reconstrución Next Generation EU, por unha contía inicial de 750 mil millóns de euros; fondo que contribuirá a superar a pandemia e alcanzar unha economía diferente pola transición dixital e ecolóxica. Destes fondos, España recibirá no período 2021-2024 un total de 72.700 millóns de euros en subsidios e transferencias a fondo perdido e 67.300 millóns en préstamos.

O elemento principal de recepción dos fondos Next Generation EU é o Mecanismo Europeo de Recuperación e Resiliencia (MRR), dotado con 672.500 millóns de euros. Para que os países da Unión Europea poidan acceder a estes fondos, teñen que presentar un plan de traballo. Ademais, Next Generation EU tamén inclúe 47.500 millóns de euros para a “Axuda á Recuperación para a Cohesión e os Territorios de Europa (REACT-EU)”, que se poñerán a disposición do FEDER, FSE e o Fondo de axuda para as persoas máis desfavorecidas (FEAD). Cómpre entender que se trata dunha nova iniciativa que atende os problemas xurdidos pola pandemia e que se incorpora aos programas operativos existentes nun novo eixe para contribuir á recuperación da economía. O Goberno central, en canto aos fondos REACT-EU, xa fixo a finais de 2020 un anuncio de repartición por unha contía de 10 mil millóns entre as comunidades autónomas españolas, dos que 8 mil se percibirían en 2021 e 2 mil en 2022. Next Generation EU aportará tamén fondos adicionais a outros programas ou fondos europeos como Horizonte Europa, InvestEU, Desenvolvemento Rural, Fondos de Transición Xusta ou RescEU.

Ante as difíciles negociacións políticas, non é ata o 10 de novembro de 2020 cando se chega a un primeiro acordo sobre o Marco Financeiro Plurianual, 2021-2027. O Parlamento Europeo aprobou este documento o 16 de decembro de 2020. O requisito seguinte foi a ratificación polos parlamentos dos estados membros.

Esta nova situación conduce a que, no fondo, o deseño da nova política comunitaria aboca a contar con dous marcos financeiros paralelos: o tradicional, que se prolongará ata 2027 e co novo acordo $n+2$ (non $n+3$ como no marco anterior) alcanzará a 2029; e outro, que xorde dos fondos Next Generation EU efectivos no período 2021-2024 e que perduran ata 2026.

Non é así ata 2021 cando se deseñan e finalmente se aproban os regulamentos dos fondos estruturais; isto ocorreu o 24 de xuño de 2021 e foron publicados seis días despois. Non é posible, por tanto, tratar neste informe os programas operativos que rexerán a política comunitaria no período 2021-2027.

Pola súa banda, o Mecanismo Europeo de Recuperación e Resiliencia foi aprobado polo Parlamento Europeo o 12 de febreiro de 2021 e España presentou o seu Plan de Recuperación, Transformación e Resiliencia a finais de abril, sendo aprobado pola Comisión o 16 de xuño de 2021. O plan contempla 69.500 millóns de euros en transferencias directas, que se poderán ampliar ata máis de 140 mil millóns en créditos se fose necesario ata 2026.

Do documento presentado en Bruxelas cabe destacar, por un lado, a caracterización dos 20 programas tractores de investimento (cadro 8) previstos para a primeira fase do Plan e o investimento proxectado.

Mentres entenden que o maior investimento debe dirixirse ás estratexias de mobilidade sostible, segura e conectada, as da nova política industrial ocupan o sexto lugar cun investimento de 3.782 millóns de euros.

Sobre a política industrial futura, o Plan articula unhas consideracións que se sintetizan de seguido e son perfectamente aplicables á economía galega. Tras determinar os retos aos que se enfronta a industria española durante este decenio, o Plan marca as liñas cara a onde debe ir a política industrial nesta década para alcanzar o que denomina Política Industrial España 2030.

Lograr a transformación dixital; incrementar o seu peso relativo no conxunto da economía; aumentar a dimensión das empresas e mellorar a eficacia da xestión no marco da economía circular son obxectivos cara aos que o conxunto da industria manufacturera española (e tamén a galega) se debe orientar. Isto axudará á parte máis importante do tecido industrial: a automoción e a súa transición ao vehículo eléctrico, a industria alimentaria, o sector naval, o aeronáutico e a economía da saúde. Sobre a elevada importancia relativa en Galicia da maioría destes sectores fíxose referencia na epígrafe anterior.

A proposta dunha nova política industrial artículase en dúas partes. Por unha banda, as reformas necesarias e, pola outra, os investimentos que se teñen que realizar. As reformas canalízanse en dous ámbitos: a Estratexia Española de Impulso Industrial, 2030 (que lle permita á industria e aos servizos unha mellora na competitividade para afrontar os anteriores retos) e a Política de residuos e impulso á economía circular (no que o valor dos produtos, materiais e recursos se manterán na economía o maior tempo posible, reducindo ao mínimo a xeración dos residuos).

En canto aos investimentos deséñanse tres eixes: 1) a procura de espazos de datos sectoriais que garantan economías de escala e eficiencia no investimento; 2) un programa de impulso da competitividade e sostemento industrial (con estes investimentos preténdese, principalmente, impulsar a transformación das cadeas de valor estratéxicas de sectores industriais con grande efecto tractor na economía); e 3) plan de apoio á aplicación da normativa de residuos e ao fomento da economía circular.

Xunto con este Plan Industrial preséntase un conxunto de liñas de actuación de impulso á peme cun investimento estimado de 4.894 millóns de euros.

Por outra parte, en canto á articulación dos proxectos que desenvolverán o programa, terán moita importancia os PERTE (Proxectos Estratéxicos para a Recuperación e Transformación Económica), instrumento de colaboración público-privada definido polo Real Decreto-lei 36/2020 de 30 de decembro. Trátase de "proxectos de carácter estratéxico, cun importante potencial de arrastre para o resto da economía española, que esixen a colaboración entre Administracións, empresas e centros de investigación". En xullo de 2021 aprobouse o primeiro PERTE sobre o vehículo eléctrico e conectado. Acaba de anunciarse que o

segundo será sobre a Saúde de Vangarda e varios máis están en estudo. Pola súa banda, a Administración autonómica, a finais do primeiro trimestre de 2021, presentou a súa candidatura aos Next Generation EU con 354 proxectos por un importe de 19.698 millóns de euros, dos cales máis do 70% son público-privados. A Xunta indicaba que están articulados, en torno ao que denomina un Polo para a Transformación de Galicia, en oito iniciativas; das que o obxectivo de catro delas é xerar un efecto tractor. Ante o seu elevado número, as características dos proxectos son moi variadas.

En canto á xestión dos fondos de recuperación entre as Administración central e autonómica, o Goberno, a finais de xullo de 2021 na Conferencia de Presidentes, anunciou que do anticipo de 19.036 millóns de euros que España recibirá en 2021, o 55%, arredor de 10.500 millóns, serán xestionados polas comunidades autónomas. Polo de agora se descoñecen os criterios cos que se realizará esta repartición.

Cadro núm 8
Os 20 programas tractores do investimento en España no Plan de Recuperación, Transformación e Resiliencia

Programas	Millóns de euros 2012-2023
1. Estratexia de Mobilidade Sostible, Segura e Conectada	13.203
2. Programa de Rehabilitación de Vivenda e Rexeneración Urbana	6.820
3. Modernización das Administracións Públicas	4.315
4. Plan de Dixitalización de Pemes	4.066
5. Folla de Ruta do 5G	3.999
6. Nova Política Industrial España 2030 e Estratexia de Economía Circular	3.782
7. Plan Nacional de Competencias Dixitais	3.593
8. Modernización e Competitividade do Sector Turístico	3.400
9. Desenvolvemento do Sistema Nacional de Ciencia e Innovación	3.380
10. Despregamento e integración de enerxías renovables	3.165
11. Nova Economía dos Coidados	2.492
12. Novas Políticas Públicas para un Mercado de Traballo Dinámico, Resiliente e Inclusivo	2.363
13. Preservación do Litoral e Recursos Hídricos	2.091
14. Plan Estratéxico de Formación Profesional	2.076
15. Modernización e Dixitalización do Sistema Educativo	1.648
16. Conservación e restauración de ecosistemas e biodiversidade	1.642
17. Folla de Ruta do Hidróxeno Renovable	1.555
18. Infraestruturas Eléctricas, Redes Intelixentes, Almacenamento	1.365
19. Renovación e Modernización do Sistema Sanitario	1.069
20. Estratexia Nacional de Intelixencia Artificial	500

Fonte: Plan de Recuperación, Transformación e Resiliencia. 27 de abril de 2021.

A incidencia da política rexional comunitaria en Galicia en 2020

En 2020, coa situación económica creada pola crise sanitaria, seguiron executándose os Programas Operativos (PO) deseñados ao inicio do período de programación 2014-2020, que desenvolven o previsto nos regulamentos dos fondos estruturais e de cohesión.

O Fondo Europeo de Desenvolvemento Rexional (FEDER), que ten como obxectivo “levar a cabo as medidas de política económica coa finalidade de corrixir os principais desequilibrios existentes entre as diversas rexións da Unión Europea” para cumprir cunha parte do obxectivo comunitario de investimento en crecemento e emprego, incidiu na economía de Galicia mediante o Programa Operativo (PO) FEDER Galicia, 2014-2020; que recolle todas as actuacións competencia da Administración autonómica e dous PO plurirrexionais que inclúen actuacións dirixidas ao conxunto das comunidades autónomas españolas e que, obviamente, tamén inciden en Galicia.

O grao de execución a 31 de decembro de 2020 da actuación máis importante de cara á política industrial, o PO FEDER Galicia, 2014-2020, reflíctese no cadro 9. Pode sorprendere que, finalizado o período de programación, a porcentaxe executada sexa do 48,5%. Lémbrese que polo criterio n+3 este PO rematará no 2023, polo que aínda quedan tres anos para a súa realización. As experiencias dos períodos de programación anteriores din que, conforme se van confirmando as actuacións, o maior cumprimento adoita realizarse nos últimos anos. Por outra banda, no cadro 9 apréciase que o obxectivo temático 1 é, logo do da asistencia técnica, o que menos avanzou; e precisamente é aí onde se concentran os fondos para o desenvolvemento da política tecnolóxica e de incentivo aos sectores empresariais.

Cadro núm. 9

Grao de execución do PO FEDER Galicia 2014-2020 a 31 de decembro de 2020 (en euros)

Obxectivo temático	Financiamento total	Axuda FEDER	Total gasto certificado	% execución
1. Potenciar a investigación, o desenvolvemento tecnolóxico e a innovación	213.598.171	170.878.537	67.442.098	31,57
2. Mellorar o uso e calidade das TIC e o acceso ás mesmas	175.875.000	140.700.000	99.737.140	56,71
3. Mellorar a competitividade das pemes, do sector agrícola (no caso do FEADER) e do sector da pesca e a acuicultura (no caso do FEMP)	178.750.000	143.000.000	102.985.945	57,61
4. Favorecer a transición a unha economía baixa en carbono en todos os sectores	221.532.463	177.225.970	119.525.279	53,95
5. Promover a adaptación ao cambio climático e a prevención e xestión de riscos	41.547.659	33.238.127	22.022.818	53,01
6. Conservar e protexer o medio ambiente e promover a eficiencia dos recursos	175.193.044	140.154.435	62.818.732	35,86
9. Promover a inclusión social e loitar contra a pobreza e calquera forma de discriminación	60.798.104	48.638.483	45.498.442	74,84
10. Investir en educación, formación e formación profesional para a adquisición de capacidades e unha aprendizaxe permanente	59.162.500	47.330.000	31.845.735	53,83
13. Asistencia técnica	17.501.031	14.000.825	3.056.642	17,47
Total	1.143.957.971	915.166.377	554.932.831	48,51

Fonte: Dirección Xeral de Política Financeira, Tesouro e Fondos Europeos, Consellería de Facenda e Administración Pública, Xunta de Galicia.

Nos outros eixes obsérvase que o obxectivo 9, a loita contra a exclusión e a pobreza ou de calquera forma de discriminación, foi o que logrou as maiores porcentaxes. Este obxectivo mantivo un alto grao de execución xa desde os primeiros anos de funcionamento deste PO.

A través dos PO plurirrexionais a Administración central realiza as súas políticas na comunidade galega. O PO Plurirrexional de España (POPE), 2014-2020 é o resultado da fusión de dous fondos que estiveron funcionando nos primeiros anos deste período de programación. O programa incide en moitos ámbitos xa que, ademais das políticas tecnolóxicas, responsabilidade do Goberno central, recolle as programacións en infraestruturas de todo tipo, como os investimentos ferroviarios nas liñas do eixe atlántico, a conexión con Madrid ou a estación de Ourense. Tamén tenta a mellora ao acceso as redes de telefonía. O segundo programa denomínase PO Iniciativa Peme, 2014-2020, e canaliza, entre outras actuacións, os apoios ao financiamento das empresas facilitados polo Banco Europeo de Investimentos (BEI). Céntrase en facilitar o acceso ao financiamento ás pemes españolas, a través do Fondo Europeo de Investimentos. Ademais apóiase a creación de novas empresas.

Outros dos obxectivos comunitarios deste período é a cooperación territorial europea. En Galicia destaca a cooperación transfronteiriza, cuxas iniciativas se canalizan no Programa INTERREG V-A España-Portugal (PCTEP) 2014-2020; as súas características, formas de intervención e os resultados publicados das dúas primeiras convocatorias xa se comentaron nos informes anteriores. No referente a Galicia, este PO actúa especificamente na área de cooperación coa Rexión Norte de Portugal e tamén conta cun programa plurirrexional. Tras as dúas convocatorias abríronse recentemente tres máis destinadas á presentación de proxectos denominados estratéxicos ou estruturais. A primeira incidiu sobre todo en

Andalucía e no sur de Portugal, mentres que as dúas seguintes son de 2020 (dotada con 27,3 millóns de euros) e 2021 (con 4 millóns de euros), polo que aínda non se dispón dos resultados.

Na cooperación transnacional Galicia participa en dous espazos. Un primeiro é o PO Espazo Sudoeste 2014-2020, que abarca os territorios de España (excepto as Illas Canarias), Portugal (excepto Madeira e Azores), Xibraltar, Andorra e as rexións do sudoeste francés Aquitania, Auvernia, Languedoc-Rosellón, Le-mosín, Mediodía-Pireneos e Poitou-Charentes. Estructurado en seis eixes, fixéronse dúas convocatorias, unha en 2016 e outra en 2018; e os resultados foron publicados nos informes anteriores. O segundo ámbito con incidencia en Galicia é o Espazo Atlántico. Artículase mediante o PO FEDER Espazo Atlántico 2014-2020. Neste caso, as dúas convocatorias fixéronse en 2017 e 2018.

Finalmente, a cooperación europea interrexional apóiase no PO CTE Interrexional Europa 2014-2020. No período de programación abríronse tres convocatorias. Na primeira aprobouse un proxecto con beneficiarios galegos (participou a Axencia Galega para a Xestión do Coñecemento en Saúde); na segunda contouse con tres proxectos con beneficiarios galegos: o INORDE, a Axencia Galega de Innovación (GAIN) e o Eixo Atlántico; e na terceira recibiron apoio dous proxectos: nun volve participar o INORDE e noutro o Instituto de Estudos do Territorio.

Cadro núm. 10

Grao de execución do PO FSE Galicia 2014-2020 a 31 de decembro de 2020

Obxectivo temático	Financiamento total (euros)	Gasto executado (euros)	% de execución
8. Promover a sostibilidade e a calidade no emprego e favorecer a mobilidade social	132.625.205	75.919.359	57,2
9. Promover a inclusión social e loitar contra a pobreza e calquera forma de discriminación	104.073.585	61.484.606	59,1
10. Investir en educación, formación e formación profesional para a adquisición de capacidades e unha aprendizaxe permanente	155.473.456	102.026.063	65,6
13. Asistencia técnica	10.630.059	2.803.070	26,4
Total	402.802.305	242.233.097	60,1

Fonte: Dirección Xeral de Política Financeira, Tesouro e Fondos Europeos, Consellería de Facenda e Administración Pública, Xunta de Galicia.

No obxectivo comunitario de investimento en crecemento e emprego tamén participa para a súa consecución o segundo fondo estrutural, o FSE. Galicia conta cun programa específico PO FSE Galicia 2014-2020 e tamén pode recibir fondos dos catro PO plurirrexionais. No cadro 10 preséntase o grao de execución a 31 de decembro de 2020 do PO FSE Galicia 2014-2020. Compróbase que o cumprimento deste PO avanzou máis que o do FEDER. A porcentaxe do 74,81% executado, cando aínda faltan tres anos para que remate, case garante a execución da práctica totalidade do gasto programado.

Cadro núm. 11

Axuda comunitaria prevista nos PO de 2020 e 2021 en Galicia xestionada pola Administración autonómica (millóns de euros)

Fondos estruturais e de investimento europeos	2020	2021
PO FEDER Galicia, 2014-2020	257,1	589,3
PO FEDER Plurirrexional, 2014-2020	9,2	1,4
PO FSE Galicia, 2014-2020	62,1	99,8
PO FSE de Emprego Xuvenil	7,7	9,1
Programa Interreg V-A España-Portugal (POCTEP) 2014-2020 - FEDER	1,7	1,9
PO FEDER Espazo Atlántico 2014-2020	0,2	0,1
Interreg Sudoeste	0,1	0,1
Interreg Europa	0,1	0,1
FEADER	203,8	205,7
FEMP	73,0	87,6
Total	615,0	994,8

Fonte: Orzamentos da Comunidade Autónoma de Galicia. Ano 2020 e 2021.

Tamén aquí se percibe a importancia para a comunidade autónoma dos dous fondos de investimento. O Fondo Europeo Agrícola de Desenvolvemento Rural (FEADER), do que, do sector industrial galego, se benefician as empresas transformadoras e comercializadoras dos produtos do sector primario. A cantidade prevista de gasto anual supera os 200 millóns de euros; mentres no Fondo Europeo Marítimo e da Pesca (FEMP), do que Galicia é unha das principais beneficiarias, a contía anual do gasto non está lonxe da do PO FSE, 2014-2020.

En canto ao FEADER, estableceuse un período transitorio en 2021 e 2022, o que na práctica é unha ampliación do período 2014-2020, xa que se seguirán aplicando os mesmos instrumentos. Galicia nestes dous anos recibirá 338 millóns de euros para as liñas do desenvolvemento rural no que se vén denominando FEADER Transición (257,3 millóns) e para a recuperación agrícola denominada FEADER Euri (76,9 millóns). Os fondos restantes ata os 338 millóns destínanse a varias operacións no sector agrícola

Finalmente, no cadro 11 faise un resumo da contía dos fondos comunitarios que agarda recibir Galicia en 2020 e 2021, contemplados nos orzamentos da Xunta de Galicia. Apréciase que o incremento entre 2020 e 2021 é moi elevado debido a que no PO FEDER Galicia, 2014-2020, na anualidade de 2021 se inclúen os 430 millóns de euros da repartición citada anteriormente dos fondos REACT-EU o que permitirá un maior apoio ás pemes e, tamén, o fortalecemento do emprego, en especial nos autónomos, e do sistema de atención sanitaria. Ademais disto apréciase en 2021 un incremento en case todos os fondos.

gandeiro; entre outras na viticultura, na prevención de pragas vexetais e na erradicación de enfermidades nos animais e na apicultura.

Asemade, segundo os orzamentos da Xunta de Galicia, agardábase recibir 87,6 millóns de euros do Fondo Europeo Marítimo e da Pesca (FEMP); acaba de efectuarse a repartición dos fondos por comunidades autónomas españolas deste instrumento, do que está excluída Canarias, para o novo período de programación no que pasará a denominarse Fondo Europeo Marítimo de Pesca e Acuicultura (FEMPA) 2021-2027. Galicia recibirá para este período 366 millóns de euros dun total de 735 millóns. Deste xeito, o fluxo de fondos será similar ao recibido entre 2014 e 2020, xa que a diferenza supón un descenso de tan só o 1,3%.

A política da Administración central aplicada en Galicia

Entre as actuacións dos ministerios e as dos diferentes organismos adscritos aos mesmos articúlase, atendendo ao marco comunitario anteriormente exposto, un complexo sistema de medidas e axudas dirixidas á economía española e que inciden na economía galega. A análise pormenorizada de cada unha das liñas superaría amplamente as dimensións deste informe, polo que co ánimo de ser sintéticos neste apartado se tratarán o sistema de axudas e subvencións que están territorializadas e a política tecnolóxica do Goberno central que executa o CDTI.

O Ministerio de Industria, Comercio e Turismo dispón dun amplo abano de liñas de axuda que se incrementaron en 2020 para atender as necesidades da crise sanitaria. As da industria manufacturera canalízanse sobre todo pola Secretaría Xeral de Industria e da Pequena e Mediana Empresa. Nos informes precedentes adoitamos destacar a liña de Reindustrialización e Fomento da Competitividade Industrial, herdeira do antigo programa Reindus, no que se trataba dun modo específico a determinados territorios españois en crise, ante os problemas do seu sector industrial e que requirían abordar un proceso de reindustrialización. No caso de Galicia, a actuación incidía nas comarcas de Ferrol, Eume e Ortegal. Por cuestións xurídicas, a partir de 2019, este programa de ámbito nacional non se aplica a territorios concretos, polo que as peticións destas comarcas quedaron diluídas e compiten coas do resto de España. As axudas en 2020 consistían en préstamos a longo prazo, que poden alcanzar o 75% do investimento, cun tipo de xuro a partir do 0,1% e 0,19% para pemes e grandes empresas, respectivamente. Non é un programa sectorial, polo que o pode solicitar calquera sociedade. Ante o cambio na aplicación territorial, a incidencia deste programa nestas tres comarcas, xa moi baixa nos últimos anos, tornouse en irrelevante.

A crise nesta parte de Galicia e as axudas mediante apoios específicos foron tratadas de modo recorrente desde 1986 nos informes anteriores e, en 2021, seguen sen resolverse. Un novo intento é o plan elaborado pola Administración autonómica co que se pretende unificar as prioridades da Administración central, a Deputación da Coruña e os concellos da comarca. O amplo documento articúlase en oito eixes de actuación, dos que no primeiro cabe destacar O reforzo das actividades industriais estratéxicas nestas comarcas "como o naval, a industria enerxética ou a electrointensiva, así como modernizar a economía comarcal, coa mellora de Navantia e nos ámbitos como o forestal, o primario e o alimentario". Agardemos que non se quede nunha mera reflexión sobre un problema territorial que é estrutural na economía galega.

A política tecnolóxica en España é xestionada polo Centro para o Desenvolvemento Tecnolóxico Industrial (CDTI), entidade pública empresarial dependente do Ministerio de Ciencia e Innovación. Para levar a cabo esta política dispón dunha serie de instrumentos, algúns xa clásicos e outros máis novos creados a partir do inicio da crise sanitaria, co fin de dar respostas desde as Administracións a cuestións fundamentais para minorar o custo da pandemia. O CDTI incide en toda o territorio español, pero neste apartado estudárase a súa presenza en Galicia; comunidade na que as súas políticas conviven e se complementan coas que xestiona a Axencia Galega de Innovación (GAIN), a axencia tecnolóxica da Administración autonómica.

En 2020, o CDTI aprobou no conxunto de España un total de 1.625 proxectos, nos que tivo un compromiso de gasto de 835,7 millóns de euros. Estas cifras son moi semellantes ás de 2019. Polo contrario, o número de proxectos galegos foi de 58 (7 menos que en 2019), cun gasto de 23,8 millóns de euros (28,1 millóns en 2019). Por tanto, no caso desta comunidade autónoma os resultados foron algo menores. Estes datos xenéricos mostran un peso relativo de Galicia con respecto a España do 3,6% en canto a proxectos; porcentaxe que se reduce ao 2,8% no caso dos compromisos de gastos e dos orzamentos totais. Compróbase como este peso é inferior ao doutras variables económicas, debido á concentración das actividades de I+D+i en Madrid, Cataluña e País Vasco; comunidades cun maior dinamismo económico e onde

contan coas sedes sociais e os departamentos de investigación as principais empresas localizadas en España.

Como xa ocorría nos anos anteriores, a inmensa maioría dos proxectos aprobados en Galicia e España son de I+D individuais, ou sexa, son realizados por unha única sociedade. Con este programa concédense axudas parcialmente reembolsables. En Galicia presentáronse 29, correspondendo a 25 empresas. A distribución sectorial é moi diversa, cunha concentración das iniciativas na Coruña e Pontevedra (en Lugo tan só se realizará un proxecto e dous en Ourense).

Das 14 restantes liñas de actuación, o peso de Galicia no contexto español é moi testemuñal xa que, na maioría dos casos, tan só dispón de un ou dous proxectos e en dúas liñas non se aprobou ningún. Pola contía do compromiso de gasto do CDTI e do orzamento subvencionable, cómpre destacar a Liña Directa de Expansión (LlCa), no apartado de innovación, que contou en Galicia só con dous proxectos, pero supoñen un terzo de todos os fondos dedicados aos proxectos individuais. Vinculado coas axudas prestadas para vencer a pandemia, inclúese neste apartado o apoio prestado a CZ Veterinaria, S.A. para a ampliación da capacidade produtiva de vacina. O outro proxecto subvencionado pertence ao sector aeronáutico.

Cadro núm. 12

Tipoloxía de proxectos aprobados polo CDTI. Ano 2020

	Proxectos/ Operacións	Compromisos CDTI (euros)	Presuposto total (euros)
GALICIA			
I+D Individuais	29	9.398.970	12.595.526
Consorcio de Investigación Empresarial Nacional (CIEN)	1	905.906	1.065.772
Investigación e Desenvolvemento en Cooperación (CID)	3	946.280	1.113.270
Liña Directa de Innovación (LIC)	2	630.108	744.003
Espazo Europeo de Investigación NET COFUND (SERA)	1	87.052	145.086
Proxectos Innovación FEMP (IDF)	1	639.746	1.041.593
Proxecto de Investimento FEMP (LIF)	0	0	0
Liña Directa de Expansión (LlCa)	2	3.192.131	4.256.175
Subprograma Interempresas Internacional (Proxectos) (CIIP)	2	650.874	1.220.229
Cervera	3	2.439.420	2.439.420
Neotec	6	1.392.872	2.064.468
Emerxencia sanitaria Covid-19 (COI)	2	986.227	1.232.785
Emerxencia sanitaria Covid-19 (COP)	0	0,00	0,00
Misións (MIG)	2	1.058.182	1.663.443
Misións (MIP)	4	1.509.348	1.980.373
Total	58	23.837.115	31.562.144
Distribución por provincias			
A Coruña	22	7.314.575	10.218.981
Lugo	4	1.665.309	2.092.700
Ourense	2	1.109.601	1.394.089
Pontevedra	30	13.747.631	17.856.373
Total	58	23.837.115	31.562.144
ESPAÑA			
I+D Individuais	876	412.924.832	536.856.869
Consorcio de Investigación Empresarial Nacional (CIEN)	38	27.337.519	32.161.787
Investigación e Desenvolvemento en Cooperación (CID)	79	26.676.763	38.141.887
Liña Directa de Innovación (LIC)	142	66.129.720	87.859.352
Espazo Europeo de Investigación NET COFUND (SERA)	12	1.698.927	3.232.328
Proxectos Innovación FEMP (IDF)	3	1.007.216	1.540.947
Proxecto de Investimento FEMP (LIF)	8	4.334.441	5.807.296
Liña Directa de Expansión (LlCa)	126	148.887.753	198.517.516
Subprograma Interempresas Internacional (Proxectos) (CIIP)	41	11.032.264	20.052.962
Cervera	16	13.977.232	14.027.630
Neotec	111	26.829.000	43.751.742
Emerxencia sanitaria COVID-19 (COI)	18	7.023.036	8.778.802
Emerxencia sanitaria COVID-19 (COP)	11	4.970.974	6.213.720
Misións (MIG)	105	69.800.139	100.207.816
Misións (MIP)	39	13.061.329	17.511.204
Total	1.625	835.691.145	1.114.661.858

Fonte: CDTI.

A súbita aparición da COVID-19 esixiu a improvisación, por parte do CDTI, en 2020 dunha serie de medidas excepcionais para atender con rapidez a urxencia sanitaria, ao amparo do previsto no Real Decreto-lei 8/2020 de 17 de marzo. Con carácter xeral, xa indicabamos no informe anterior que se flexibilizaron os reembolsos nas axudas parcial ou totalmente reembolsables; o que en esencia consistiu na flexibilización dos xuros de demora para as operacións con vencemento entre o 14 de marzo e o 30 de xuño dese ano. Ademais, créanse novos instrumentos de apoio; no cadro 12 recóllense os resultados desas actuacións, cunha demanda de axudas en Galicia realmente baixa, se se compara coa do conxunto de España. Por outra banda, eliminouse a esixencia de garantías en dúas intervencións que no cadro 12

figuran como Emerxencia Sanitaria, COI e COP. A primeira obedeceu ao que no informe anterior caracterizamos como COVID urxencia, pola que se intenta dunha forma inmediata “incrementar a dispoñibilidade dos produtos considerados de emerxencia, contribuír a mellorar o tratamento da enfermidade, así como o diagnóstico e o manexo clínico de pacientes infectados por SARS-CoV-2 e contribuír ao deseño, desenvolvemento e implantación de medidas de saúde pública para responder eficazmente á epidemia”. En Galicia, aprobouse un proxecto de CZ Veterinaria, S.A. titulado “desenvolvemento dunha vacina fronte ao coronavirus mediante a expresión da proteína no virus vaccinia modificado de Ankara” e outro de Biofabri, S.L. sobre o “desenvolvemento dunha vacina de ADN fronte ao coronavirus SARS-CoV-2”. Foi, por tanto, a contribución da industria farmacéutica galega a loita contra a pandemia.

Na segunda liña de Emerxencia Sanitaria contra a COVID-19, pola que se apoia todo tipo de proxectos para facer fronte á situación de emerxencia, non se aprobou ningunha actuación en Galicia.

Tamén en 2020, con continuidade en 2021, o CDTI implantou o sistema Misións, un anticipo do programa Horizontes Europa, con dúas vertentes: MIG (referidas a agrupacións de entre tres e oito empresas, polo menos unha peme, e liderada por unha grande empresa) e MIP (agrupacións de entre tres e seis empresas, todas pemes, liderada por unha empresa mediana). Para desenvolver o Plan de Recuperación, Transformación e Resiliencia en canto á necesidade de poñer as novas tecnoloxías ao servizo da sociedade, este sistema de axudas proseguirá nos vindeiros anos. Os resultados galegos de 2020 do programa Misións concretouse nun proxecto MIG no que participan dúas empresas, ABCR Laboratorios, S.L. e Ferrroglabe Innovation, S.L., e dous proxectos MIP con catro empresas. As contías reflíctense no cadro 12.

Por outra banda, o desenvolvemento do anterior plan tamén supón un pulo para o veterano proxecto Neotec, do que en 2020 se dispuña de 25 millóns de euros. Este programa de subvencións incide na potenciación de empresas pequenas de base tecnolóxica de recente creación. O CDTI proporcionou investimento a seis iniciativas, das que catro están na provincia de Pontevedra e dúas delas desenvolven o seu negocio no eido da intelixencia artificial.

As axudas Cervera diríxense a centros tecnolóxicos e en 2020 aprobáronse tres proxectos correspondentes á convocatoria que se relanzou en 2019.

A maiores da información que proporciona o cadro 12, varias sociedades galegas participan en sete proxectos internacionais diferentes do Programa Marco, a través do CDTI. A participación total española concretábase en 134 proxectos. No caso de Galicia obsérvase unha concentración nos programas Eureka (iniciativa intergubernamental de apoio á I+D+i cooperativa no ámbito europeo) e Eurostar (programa de apoio ás pemes intensivas en I+D no desenvolvemento de proxectos transnacionais orientados cara ao mercado).

En suma, e ante o aproveitamento dos fondos Next Generation EU, nos vindeiros anos, o CDTI desenvolverá o Plan Recuperación, Transformación e Resiliencia, a través do apoio ás novas tecnoloxías, o incentivo á creación de *startups*, as axudas a transferencias tecnolóxicas, e, finalmente, con apoios a sectores que están afrontando cambios en produtos e modos de produción ante os retos dunha economía sostible e respectuosa co medio ambiente. É o caso da aeronáutica ou da automoción.

En canto ao mapa galego das empresas innovadoras de todo tipo que reciben apoios do CDTI, no cadro 12 obsérvase unha especial concentración das mesmas na provincia de Pontevedra, o que contrasta co escaso peso de Lugo e Ourense. Nesta última, da amplama de programas que dispón o CDTI, tan só se aprobaron dous proxectos no de I+D individual (un de forxa en quente de aluminio, realizado por Cie Galfor, S.A. e outro de Lincbiotech, SL, consistente na investigación dun kit de diagnose rápida do SARS-CoV-2).

O programa de incentivos económicos rexionais, responsabilidade do Ministerio de Facenda e Función Pública, aplícase na parte do territorio español máis economicamente desfavorecida desde finais da década dos 80. As actuacións en Galicia son xestionadas a través do Instituto Galego de Promoción Económica (IGAPE), do que posteriormente se analizará a súa incidencia en 2020 e 2021 na economía galega. Esta actuación consiste na concesión de subvencións a fondo perdido, a proxectos industriais e, en servizos, ao sector de turismo, aos investimentos produtivos que superen os 900 mil euros. O destino ten que ser novas instalacións ou ampliacións ou modernizacións das xa existentes. Unha condición é que se teñen que manter os postos de traballo existentes. As porcentaxes de subvencións que se poden recibir deben cumprir co mapa español de axudas rexionais establecido pola Unión Europea, en vigor ata o 31 de decembro de 2020. Non obstante, ante os atrasos xa comentados na nova programación decidiuse prorrogar este mapa ata finais de 2021. Lembremos que as intensidades das axudas en Galicia son un máximo do 10% para as grandes, un 20% para as medianas e un 30% para as pequenas empresas.

Cadro núm. 13

Proxectos aprobados en España acollidos aos beneficios da ZPE. Ano 2020

	Proxectos		Investimento		Subvención		Postos de traballo		Subvención/ Investimento %	Subvención/ Postos de traballo (euros)
	Número	%	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Número	%		
Andalucía	22	24,2	173.825	18,3	19.194	12,4	297	15,4	11,0	64.625
Aragón	1	1,1	7.207	0,8	504	0,3	50	2,6	7,0	10.090
Asturias	2	2,2	13.920	1,5	1.303	0,8	11	0,6	9,4	118.434
Baleares	2	2,2	2.733	0,3	389	0,3	6	0,3	14,2	64.857
Canarias	23	25,3	340.816	35,8	65.672	42,3	648	33,6	19,3	101.346
Cantabria	1	1,1	922	0,1	166	0,1	2	0,1	18,0	82.994
Castela e León	3	3,3	63.226	6,6	4.827	3,1	74	3,8	7,6	65.229
Castela-A Mancha	14	15,4	231.765	24,3	44.720	28,8	595	30,9	19,3	75.160
Estremadura	5	5,5	52.162	5,5	10.193	6,6	72	3,7	19,5	141.570
Galia	1	1,1	5.548	0,6	888	0,6	9	0,5	16,0	98.630
A Ríoxa	1	1,1	5.877	0,6	470	0,3	3	0,2	8,0	156.716
Murcia	7	7,7	25.650	2,7	3.965	2,6	74	3,8	15,5	53.575
Valencia	9	9,9	28.660	3,0	2.970	1,9	85	4,4	10,4	34.940
Total	91	100,0	952.311	100,0	155.261	100,0	1.926	100,0	16,3	80.613

Fonte: Elaboración propia a partir do publicado no BOE.

En canto á aplicación deste incentivo, toda Galicia está incluída na delimitación de Zona de Promoción Económica (ZPE); se ben, dentro da comunidade as intensidades das axudas son diferentes, xa que 113 concellos son zona prioritaria de intervención e, por tanto, poden optar a porcentaxes máis elevadas. Ante a finalización deste programa a finais de 2020, como no caso do mapa de axudas rexionais, o entón Ministerio de Facenda decidiu prorrogalo durante todo 2021.

Mentres no cadro 13 preséntanse os resultados de toda España, no cadro 14 concréntanse os referidos a Galicia. Para a lectura deses cadros hai que indicar que se trata de proxectos aprobados e non de investimentos feitos. Iso supón que non se ten garantía de que esas actuacións cheguen a realizarse na súa totalidade, xa sexa por desestimación ou por modificacións da contía investida. De feito, segundo incentivos rexionais, a finais de 2020 estábanse tramitando 41 expedientes de incumprimento en toda España.

Cadro núm. 14

Proxectos aprobados acollidos aos beneficios da ZPE de Galicia. Ano 2020

Distribución territorial

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia
Proxectos	1	0	0	0	1
Investimento subvencionable (miles de euros)	5.548	0	0	0	5.548
Subvención (miles de euros)	888	0	0	0	888
Postos de traballo	9	0	0	0	9

Fonte: Elaboración propia a partir do publicado no BOE.

Pois ben, a información dispoñible mostra que os resultados da ZPE de Galicia en 2020 son os peores dos alcanzados en todos os anos de vixencia deste sistema de axudas. No ano da crise sanitaria tan só se apoiou unha empresa, que prevé facer un investimento subvencionable de 5,5 millóns de euros, cunha achega pública de 887.700 euros. Esta sociedade non pertence ao sector industrial.

Trátase dunha instalación de hostalería da cadea Center Coruña Hoteles, S.L.U. Neste difícil ano de crise sanitaria acábase de remodelar o antigo edificio de Rede Eléctrica de España na Coruña, na zona de Zalaeta, para transformalo nun hotel Hilton. O investimento total da obra alcanzou os 14 millóns de euros.

Ante estes pobres resultados, o peso de Galicia no contexto español en 2020 neste programa é irrelevante, xa que tan só recibiu o 0,6% do total de subvención concedida, porcentaxe que coincide coa do investimento subvencionable. As axudas en España concentráronse nas comunidades nas que prima o sector turístico sobre o industrial, destacando Canarias en primeiro lugar e Andalucía no segundo posto en canto proxectos; non así en investimentos, no que é superada polos que están previstos que se realicen en Castela-A Mancha. Como vén sendo habitual, nas dúas últimas columnas do cadro 13 preséntase a porcentaxe media por comunidade autónoma de subvención sobre o investimento incentivable. En Galicia, cun único proxecto, alcanzou o 16%, un valor moi próximo á media española, e ante a creación de nove postos de traballo o gasto público por cada un deles aproximouse aos 100 mil euros, cifra superior á media española.

Os resultados xa coñecidos para o primeiro semestre de 2021 en Galicia melloran os de 2020, malia seguir sendo moi cativos. Nestes seis meses aprobáronse dous proxectos da área metropolitana de Vigo do eido industrial e no grupo de material de transporte. O máis importante, pola súa contía, é o investimento no sector aeronáutico dunha empresa xa comentada no apartado anterior, Delta Vigo Aeroestructuras, S.L.; esta conta investir, no parque empresarial de Nigrán, 13,4 millóns de euros, dos que a Administración central aportará un total de 1.869.700 euros, ante a creación de 20 novos postos de traballo. Agardamos que os problemas xerados no sector coa pandemia non lastren a execución destas obras. O

outro proxecto aprobado é un investimento de 1,2 millóns de euros da empresa do Porriño Ogal Mecanizados, cunha subvención de 232.800 euros e catro novos postos de traballo. Dedicase preferentemente á fabricación de pezas e máquinas especiais para o sector do transporte (automoción, naval, ferroviario e aeronáutico).

No contexto español, de novo a escaseza de proxectos fai irrelevantes os resultados da ZPE de Galicia. Xa se aprobaron nestes seis meses 55 expedientes cun investimento de 648,1 millóns de euros, sobresaíndo de novo o gasto público que se fai en turismo en Canarias e Andalucía.

A política industrial da Administración autonómica

Tendo en conta que no Estatuto a Comunidade Autónoma ten a competencia exclusiva no fomento e planificación da actividade económica en Galicia, o eixe central da política económica galega é a que desenvolven as institucións e organismos da Xunta de Galicia. Como adoita ser habitual, de seguido, analizaranse as características das medidas de política económica e os resultados máis recentes do IGAPE, organismo que é o instrumento básico nas actuacións da Xunta, e tamén de Xesgalicia no capital risco, GAIN no desenvolvemento da política tecnolóxica e as consellerías sectoriais que teñen competencias de impulso e apoio a unha parte do sector industrial galego.

A incidencia de Xesgalicia na economía galega en 2020 e as perspectivas en 2021

Un dos piares da políticas de apoio á empresa galega por parte da Administración autonómica é o capital risco. A entidade encargada da xestión e execución desa política é Xesgalicia, Sociedade Xestora de Entidades de Investimento de Tipo Pechado, S.A.U., empresa participada actualmente ao 100% polo IGAPE.

Xesgalicia xestiona un conxunto de fondos de capital risco no que a axuda á empresa galega consiste na participación temporal e minoritaria no capital social das sociedades ás que, complementariamente, lles pode facilitar préstamos, participativos ou ordinarios, a longo prazo. Estes fondos atenden a situacións e necesidades diversas e foron cambiando desde a súa creación. En 2020 e 2021 os fondos xestionados por Xesgalicia reducíronse a tres: Galicia Compite FICC; Galicia Innova, FICC; Galicia Iniciativas Emprendedoras, FICC e, segue en fase de liquidación, o fondo Adiante 2000 FCR, que se orientaba ao apoio de empresas necesitadas de apoio financeiro e de xestión. Como xa se indicaba nos informes anteriores, tras a liquidación dun fondo, a carteira pasaba a outro. A novidade en 2021 é a creación dunha nova liña de financiamento denominada Liña de Transformación Empresarial, que se dotou con 30 millóns de euros, pola que, considerando a situación provocada pola crise sanitaria, proporciona apoio a “proxectos de internacionalización e reforzo da competitividade a través da dixitalización e innovación, da mellora de produtos e procesos, do desenvolvemento tecnolóxico, da profesionalización de equipos directivos e da reestruturación societaria”. Esta liña é instrumentalizada polos diversos fondos que xestiona Xesgalicia e o importe mínimo, tanto das achegas de capital a conceder como dos préstamos, será de 1 millón de euros e o máximo de 5 millóns. É, por tanto, unha actuación que se dirixe a sociedades galegas cunha certa dimensión. Con esta iniciativa desenvólvese unha das recomendacións realizadas polo comité de expertos económicos que asesorou a Administración autonómica desde o inicio da pandemia.

Lémbrese que ademais deste conxunto de fondos, Xesgalicia xestiona os activos da veterana Sodiga, encargada, na actualidade, de facilitar investimentos a empresas de recoñecida solvencia profesional e cun alto potencial de crecemento. En 2019, Sodiga foi en XesGalicia a sociedade que en maior contía investiu na economía galega, un total de 8,6 millóns de euros sobre 14,7 millóns que se utilizaron para apoiar catro empresas. En 2020, a pesar de que coas previsións orzamentarias se agardaba a entrada no capital social de dúas empresas e a concesión de dous préstamos, no cadro 15 pode comprobarse que non se realizou ningún novo investimento, nin en capital nin en préstamos, por parte desta sociedade.

Do investimento total de 8,5 millóns de euros efectuados por Xesgalicia en 2020, 4,9 millóns corresponden ás actuacións do fondo Galicia Innova, FICC, nova denominación do antigo Fondo Tecnolóxico I2C, FCR-Peme que se xestionaba en cooperación coa axencia tecnolóxica da Administración autonómica, GAIN. Atende a proxectos de marcado carácter innovador, sendo este fondo o principal protagonista no capital risco en 2020. Con el apoiáronse sete sociedades, consistindo todas as operacións na entrada de capital, xa que non se outorgou ningún tipo de préstamo. A maioría das sociedades, excluídas as tres que xestionan fondos de capital risco das que nos referiremos de seguido, xa estaban participadas anteriormente. O feito de que no cadro 15 apareza dúas veces Appentra Solutions, S.L. debeuse a que no mesmo ano se realizou unha nova participación no capital social e tamén se procedeu ao traspaso de 190 mil

euros dun dos fondos xestionados por Xesgalicia, Galicia Iniciativas Emprendedoras, FICC, polo que se capitalizou o préstamo participativo concedido anteriormente por este fondo.

A elevada e non habitual contía do investimento en Galicia Innova, FICC non se debeu a unha participación en empresas produtivas galegas, senón que o máis significativo foi a entrada no capital social de tres fondos privados de capital risco, K Fund, Kibo e Alma Mundi. Ábrese así unha cooperación entre os fondos públicos e privados enfocados, neste caso, á atención das empresas de base tecnolóxica. Desde a Administración indícase que con estas iniciativas se pretende consolidar unha estratexia de investimento de 10 millóns de euros para mobilizar 30 millóns en proxectos tecnolóxicos e de emprendemento. No cadro 15 apréciase que a achega de Xesgalicia aos tres fondos é moi desigual; de tal xeito que 3,3 millóns de euros se destinaron ao fondo privado de capital risco, Alma Mundi Fund II, sendo esta a operación máis importante de 2020, fronte aos 90 mil euros inxectados no capital de Kibo e 200 mil euros en K Fund.

Pola súa banda, co fondo Galicia Iniciativas Emprendedoras, IFCC a Administración autonómica incide nos proxectos empresariais de semente-arranque que promoven investidores privados nos programas articulados para o financiamento do emprendemento. Desde a súa creación en 2014, este fondo vén entrando no capital social e concedendo préstamos a múltiples iniciativas, con pequenos investimentos pero moi necesarios para poder arrancar. En 2020 as actuacións concretáronse en 14 proxectos, dos que en 3 o que se fixo foi capitalizar os préstamos participativos concedidos con anterioridade. O gasto total en 2020 non alcanzou o millón de euros.

Finalmente, o fondo Galicia Compite, FICC, anteriormente Fondo Emprende, é o máis xenérico de todos os que dispón Xesgalicia, xa que pode atender todo o tecido empresarial galego. Tras un investimento de 3,9 millóns de euros en 2019, en 2020 apoiáronse catro sociedades cun gasto total de 2,7 millóns de euros. A tres concedéronlles préstamos participativos, mentres que nunha se produciu unha entrada no capital social. O maior préstamo outorgouse á empresa localizada en Outeiro de Rei (Lugo), Inoxidables de Rábade, S.A., que transforma e distribúe aceiro inoxidable. Propiedade da multinacional Irestal Group, iniciou un investimento de 6,3 millóns de euros para mellorar os seus procesos industriais.

A expectativa de Xesgalicia para 2021, contemplada nos orzamentos da Administración autonómica, é a de realizar a análise e avaliación de 26 proxectos, ademais de facer o seguimento e control das 189

Cadro núm. 15

Investimentos desembolsados polas entidades de capital risco xestionadas por XesGalicia. Ano 2020

	Participación en capital	Préstamo participativo	Outros préstamos	Total
Galicia Compite FICC				
Inoxidables de Rábade, S.A.		1.300.000		1.300.000
Arias Infraestructuras, S.A.		1.000.000		1.000.000
Norlean Manufacturing & Productividad, S.L.	189.949			189.949
Efimob Efficient Solutions, S.L.		250.000		250.000
Total				
Galicia Innova, FICC				
Alma Mundi Fund II	3.333.333			3.333.333
Appentra Solutions, S.L.	190.000			190.000
Appentra Solutions, S.L.	150.000			150.000
Nanogap Sub-NM-Powder, S.A.	91.080			91.080
Kibo Ventures Iberian Fund III FCRE	90.000			90.000
K Fund II FCRE	200.000			200.000
Origo Biopharma, S.L.	650.000			650.000
Oncostellae, S.L.	160.062			160.062
Total	4.864.475			4.864.475
Galicia Iniciativas Emprendedoras, FICC				
Authusb, S.L.		20.000		20.000
Developers Forensics Tools, S.L.		10.000		10.000
In Ertha We Trust, S.L.	19.876			19.876
Galician Brew, S.L.	80.145			80.145
Grilier Gourmet, S.L.	49.955			49.955
Tidyant Cloud, S.L.	400.000			400.000
Fiablone, S.L.	49.987			49.987
Inercial Performance, S.L.	24.967			24.967
Custom Audio, S.L.	25.000			25.000
Norlean Manufacturing & Productividad, S.L.	25.000			25.000
Atelier Bisqato, S.L.	49.915			49.915
Muutech Monitoring Solutions, S.L.	50.000			50.000
Legalmit, S.L.		35.000		35.000
Eccocar Sharing, S.L.	49.702			49.702
Total	824.547	65.000		889.547
INVESTIMENTO TOTAL REALIZADO	5.878.970	2.615.000	0	8.493.970

Fonte: XesGalicia SGEIC, S.A.U.

empresas que ten financiadas. Cumprirá no sucesivo facer o especial seguimento da nova “Liña de Transformación Empresarial”, xunto cos resultados da colaboración dos fondos de capital risco públicos cos da iniciativa privada. En todo caso, en 2021 sobreviven as tres entidades de capital risco que xestiona Xesgalicia, excluindo o fondo Adiante que está en liquidación, e agardemos que Sodiga recupere a súa capacidade de incidir no tecido empresarial galego.

A actuación do Instituto Galego de Promoción Económica (IGAPE) en 2020 e perspectivas para 2021

Desde 1992 o IGAPE é a axencia encargada “de apoiar todas as actividades que contribúan a mellorar o sistema produtivo galego, facilitando os procesos de creación, consolidación e crecemento empresarial”. Na actualidade está adscrita á vicepresidencia segunda e Consellería de Economía, Empresa e Innovación da Xunta de Galicia.

Para garantir a súa misión, o IGAPE dispuña en 2020 dun orzamento total de 126,6 millóns de euros, dos que tiña previsto destinar a transferencias de capital 88,4 millóns. Obviamente, esta previsión fíxose antes de coñecer a crise da COVID-19 do mes de marzo e a súa evolución posterior. Así, houbo que realizar, obrigados polas circunstancias, actuacións extraordinarias non previstas. Coa crise económica iniciada co confinamento de marzo e a necesidade de máis gasto nas liñas de actuación actuais e outras novas, desde a Administración autonómica viuse a necesidade de dotar con máis fondos ao organismo que deseña e executa a política industrial galega; deste xeito, o orzamento do IGAPE para 2021 alcanzou os 262,3 millóns de euros, un pouco máis do dobre que en 2020 e dos que se dedican a transferencias de capital 227,6 millóns, case o triplo do ano anterior. Para 2021, desde o IGAPE indícase que se utilizarán 187 millóns de euros para o financiamento de proxectos industriais e empresariais. Inclúese aquí unha parte da actividade de Xesgalicia. Para préstamos dispórase de 32 millóns de euros e para as subvencións ao investimento a fondo perdido 17,2 millóns. O programa de fomento da competitividade dotárase de 50 millóns de euros dirixidos a centros de fabricación avanzada, proxectos de dixitalización e articulación de novos programas, como Reacciona+ que presta servizos de asesoramento ou o apoio aos emprendedores, e tamén as axudas á adaptación tecnolóxica das empresas. Finalmente refórzase o apoio á internacionalización, ao que se destinan 13 millóns de euros. No próximo informe teremos a oportunidade de comentar os resultados do emprego destes fondos.

Coa finalidade de atender mellor os proxectos que optan aos fondos Next Generation EU, en marzo de 2021 o IGAPE modificou a súa estrutura organizativa que quedou configurada nunha xerencia e catro áreas: investimento, competitividade, internacionalización e proxectos empresariais. Ademais, conta cunha unidade de operacións. A nova área de proxectos empresariais terá como misión “liderar a captación de investimentos susceptibles de ser realizados en Galicia e prestará especial atención a iniciativas consideradas como tractoras, procurando o aproveitamento de fondos procedentes da Unión Europea para o seu financiamento”. Neste sentido avaliarán os candidatos a ser considerados como proxectos tractores para presentalos á Comisión Interdepartamental Next Generation, creada a finais de 2020, para designar as iniciativas para acceder a estes fondos.

En canto ás infraestruturas para o impulso das iniciativas tractoras tamén cómpre salientar a recente constitución da Sociedade para o Desenvolvemento de Proxectos Estratéxicos de Galicia. Trátase dunha sociedade público-privada na que se pretende, coa captación de investimentos, incentivar a economía galega fomentando a participación das empresas beneficiarias dos proxectos financiados cos fondos europeos e prestando servizos de asesoría. A sociedade foi constituída cun capital inicial de 5 millóns de euros, nos que a Xunta aportou 2 millóns de euros, ABANCA (1,9 millóns), Reganosa (0,6 millóns) e Sogama (0,5 millóns). Cada unha destas sociedades responsabilízase da área na que actúa.

O deseño da política industrial que seguiu o IGAPE en 2020, salvo en casos puntuais motivados pola crise da COVID-19, non se afastou moito das liñas mantidas nos anos anteriores e, de feito, segue o previsto na programación relativa ao período 2014-2020, situación que a grandes trazos perdura en 2021. Así, contempla un conxunto de sete programas ou plans de actuacións nos que se incardinan todo un amplo abano de medidas que se desenvolven nunha complexa maraña normativa. Estes programas son: Programa de Competitividade Empresarial; Plan Galicia Inverte; Estratexia de Internacionalización da Empresa Galega; Programa Galicia Emprime; Programa Galicia Capacita; Programa Galicia Equilibra, e Proxectos de colaboración. Con respecto a 2019, mantendo estas liñas, houbo algunha pequena modificación como no caso de Galicia Capacita. As novidades en 2021 son maiores especialmente en Galicia Inverte, coa incorporación da concesión de préstamos ás sociedades máis afectadas pola COVID-19 ou para a potenciación do I+D+i. Tamén se introduciron importantes novidades nas estratexias de internacionalización.

Obviamente, con estas actuacións, ademais de satisfacer as estratexias definidas no PO FEDER Galicia, 2014-2020 para alcanzar os obxectivos, o IGAPE trata de atender o previsto na normativa aprobada polo Parlamento de Galicia, como a lei galega de emprendemento ou a lei de fomento da implantación de iniciativas empresariais de Galicia. Tamén é importante a Axenda de Competitividade Industrial-Galicia Industria, 4.0, aprobada en 2015 polo Consello da Xunta; na que, ademais, se desenvolve a Estratexia de Especialización Intelixente-RIS3, xestionada, neste caso, pola axencia tecnolóxica galega GAIN e na que se establecían as prioridades do I+D+i da Administración autonómica para o período 2014-2020. Sobre esta última, comentábase no informe pasado que en decembro de 2020 se iniciaron consultas para determinar unha nova RIS3 reforzada, para o período 2021-2027, da que aínda non se dispón do documento definitivo, ante os paróns motivados pola crise sanitaria.

A política do IGAPE seguiu, en 2020, o Plan Estratéxico de Galicia 2015-2020, no seu último ano de vixencia. Sobre este documento xa se confirma que non foi posible cumprir cunha boa parte dos obxectivos previstos para finais de 2020. Así, fronte ao obxectivo dunha taxa de paro do 10%, o resultado final foi do 12%; e fronte a un gasto de I+D+i do 1,7% do PIB, en 2019 esa porcentaxe era do 0,97%. Estase á espera do remate da elaboración do Plan Estratéxico de Galicia previsto para o período 2021-2030 e, de feito, os orzamentos da Administración autonómica para 2021 tiveron que presentarse nos termos do PEG 2015-2020, xa que segundo se indica desde a Xunta de Galicia, a pandemia atrasou a realización das reunións precisas para elaborar este novo documento.

A continuación comentáranse os resultados obtidos polo IGAPE en 2020, centrándonos nas políticas que teñen un maior impacto no sector industrial galego. Dentro do Programa Galicia Investe preséntanse, en primeiro lugar, as subvencións a fondo perdido ao investimento empresarial e, de seguido, os resultados das axudas financeiras en todas as modalidades.

Cadro núm. 16

Axudas do IGAPE aos grandes investimentos empresariais. Resultados xerais e distribución provincial e sectorial. Ano 2020

	Proxectos		Investimento subvenc.		Subvención	
	Núm.	%	Euros	%	Euros	%
Distribución provincial						
A Coruña	36	36,0	13.624.372	36,7	3.349.453	35,6
Lugo	11	11,0	2.303.884	6,2	626.369	6,7
Ourense	6	6,0	4.400.346	11,8	1.091.921	11,6
Pontevedra	47	47,0	16.828.330	45,3	4.337.103	46,1
Total	100	100,0	37.156.932	100,0	9.404.845	100,0
Liña de axuda						
Proxectos de investimento xeradores de emprego	30	30,0	12.078.536	32,5	2.903.213	30,9
Proxectos de investimento en equipo produtivo	3	3,0	1.077.000	2,9	115.300	1,2
Proxectos de investimento empresarial cofinanciados polo Feder	67	67,0	24.001.395	64,6	6.386.333	67,9
Total	100	100,0	37.156.932	100,0	9.404.845	100,0
Sector CNAE-2009						
08 Outras industrias extractivas	1	1,0	74.565	0,2	13.422	0,1
10 Industria da alimentación	2	2,0	601.883	1,6	153.691	1,6
11 Fabricación de bebidas	2	2,0	1.181.981	3,2	186.055	2,0
13 Industria téxtil	1	1,0	856.675	2,3	171.335	1,8
15 Industria do coiro e do calzado	1	1,0	128.437	0,3	35.962	0,4
16 Industria da madeira e da cortiza, agás mobles; cestería e espartería	7	7,0	1.798.426	4,8	421.883	4,5
17 Industria do papel	2	2,0	2.165.695	5,8	630.986	6,7
18 Artes gráficas e reprodución de soportes gravados	5	5,0	1.702.831	4,6	301.536	3,2
20 Industria química	2	2,0	1.538.843	4,1	373.880	4,0
22 Fabricación de produtos de caucho e plásticos	5	5,0	2.155.456	5,8	506.608	5,4
23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	8	8,0	3.957.328	10,7	1.057.099	11,2
25 Fabricación de produtos metálicos, agás maquinaria e equipamento	21	21,0	6.814.297	18,3	1.809.172	19,2
28 Fabricación de maquinaria e equipamento n.c.n.	4	4,0	1.058.390	2,8	191.767	2,0
29 Fabricación de vehículos de motor, remolques e semirremolques	1	1,0	1.210.000	3,3	229.900	2,4
31 Fabricación de mobles	4	4,0	244.800	0,7	67.876	0,7
32 Outras industrias manufactureiras	1	1,0	152.000	0,4	22.800	0,2
33 Reparación e instalación de maquinaria e equipamento	2	2,0	270.774	0,7	74.025	0,8
38 Recollida, tratamento e eliminación de residuos; valorización	2	2,0	1.374.245	3,7	412.274	4,4
43 Actividades de construción especializada	1	1,0	143.481	0,4	38.740	0,4
45 Venda e reparación de vehículos de motor e motocicletas	9	9,0	1.900.759	5,1	531.009	5,6
52 Almacenamento e actividades anexas ao transporte	5	5,0	2.139.744	5,8	591.036	6,3
55 Servizos de aloxamento	4	4,0	2.943.464	7,9	825.342	8,8
59 Actividades cinematográficas, de vídeo e de programas de televisión, gravación de son e edición musical	3	3,0	278.401	0,7	65.901	0,7
62 Programación, consultoría e outras actividades relacionadas coa informática	1	1,0	68.575	0,2	19.887	0,2
71 Servizos técnicos de arquitectura e enxeñaría; ensaios e análises técnicas	5	5,0	2.260.049	6,1	631.911	6,7
74 Outras actividades profesionais, científicas e técnicas	1	1,0	135.835	0,4	40.750	0,4
Total	100	100,0	37.156.932	100,0	9.404.845	100,0

Fonte: IGAPE.

A incidencia en Galicia dos programas de axudas con subvencións a fondo perdido do IGAPE para investimentos empresariais, actuación un tanto paralela á de incentivos rexionais, recóllese no cadro 16. Esta iniciativa complementábase coas subvencións a fondo perdido no programa de emprendemento. Fronte aos dous primeiros programas con vixencia nos anteriores exercicios, en 2020 as actuacións unificáanse no que no cadro 16 se denominan proxectos de investimento empresarial cofinanciados polo FEDER. Este financiamento faise no marco do programa operativo FEDER Galicia, 2014-2020. Mantense como nos anos anteriores a esixencia dun investimento subvencionable de entre 50 mil a 2 millóns de euros.

Fronte aos 81 proxectos aprobados en 2019, en 2020, a pesar da pandemia, acolléronse a estas axudas os proxectos de 100 empresas, das que 71 pertencían ao sector industrial. Nesta estatística hai que ter en conta que non poden acollerse a esta subvención as sociedades transformadoras dos produtos da pesca e acuicultura, nin a transformación de produtos agrícolas, cuxas axudas canalizadas a través do Feader se presentarán máis adiante. Tampouco poden beneficiarse o sector do aceiro, o carbón, o de fibras sintéticas nin a construción naval. Cun investimento subvencionable total previsto de 37,2 millóns de euros, moi superiores aos resultados de incentivos rexionais, na industria, cómpre sinalar o dinamismo inversor dos sectores de fabricación de produtos minerais metálicos e non metálicos: actividades, como xa se sinalou, que se estruturan en Galicia como un amplo conglomerado de pequenas empresas.

Por territorios e como adoita ser habitual, no conxunto dos tres programas apréciase a concentración do investimento na fachada atlántica galega cun maior peso da provincia de Pontevedra.

Cadro núm. 17

Resumo dos resultados acadados no ano 2020 polos programas do IGAPE de apoio financeiro ás pemes

Liñas de financiamento subsidiado	Solicitudes		Base incentivable		Subvención		Préstamo incentivable	
	Núm.	%	Euros	%	Euros	%	Euros	%
Programas								
Bonificación dos custos financeiros das empresas. Préstamos ICO superiores a 25.000 euros	171	92,9	23.450.161	99,2	1.002.403	97,4	17.587.621	99,0
Bonificación dos custos financeiros das empresas. Préstamos ICO ata 25.000 euros (microcréditos)	12	6,5	183.437	0,8	25.382	2,5	164.687	0,9
Sector lácteo: Liña 2-Apoio ao circulante	1	0,5	8.000	0,0	1.103	0,1	8.000	0,0
Total	184	100,0	23.641.598	100,0	1.028.889	100,0	17.760.308	100,0
Distribución provincial								
A Coruña	70	38,0	9.249.032	39,1	472.434	45,9	6.946.149	39,1
Lugo	43	23,4	6.236.842	26,4	243.455	23,7	4.680.766	26,4
Ourense	26	14,1	1.847.200	7,8	82.333	8,0	1.409.500	7,9
Pontevedra	45	24,5	6.308.523	26,7	230.667	22,4	4.723.893	26,6
Total	184	100,0	23.641.598	100,0	1.028.889	100,0	17.760.308	100,0

Fonte: IGAPE.

Unha actuación tradicional na política económica galega é o subsidio dos tipos de xuro dos préstamos empresariais dedicados ao investimento produtivo. Hai uns anos era unha das actuacións máis importantes da Administración autonómica pero, coa evolución a baixa dos tipos de xuro, o programa foi perdendo peso, pero, aínda así, segue sendo de interese para o empresariado galego.

Os resultados de 2020 recóllense no cadro 17 e nel apréciase como as axudas que proporciona o IGAPE, contando coas entidades financeiras colaboradoras, son a través dos préstamos do Instituto de Crédito Oficial (ICO). Os resultados son inferiores aos de 2019, dada as escasas bonificacións aos microcréditos; de tal xeito que as axudas se concentraron nos préstamos superiores a 25 mil euros. Por provincias, A Coruña, neste caso, foi a máis beneficiada. No cadro 17 figura, marxinalmente, un crédito aprobado en 2020 da antiga liña de apoio ao sector lácteo. O fin desta liña de axudas supón unha caída no peso relativo da provincia de Lugo que era o territorio onde se concentran as empresas deste sector.

As principais políticas financeiras do IGAPE consisten na concesión, como un intermediario financeiro máis, de préstamos en condicións vantaxosas para as empresas galegas e a concesións de avais e reavais nas operacións financeiras que estas realizan. Como cabería esperar e de acordo coas previsións da Xunta, neste ano de pandemia disparáronse as peticións para esta última liña de axuda e, de feito, foi dotada cun 140% máis que a da convocatoria de 2019. As operacións avaladas polas Sociedades de Garantía Recíproca, nas que Afisal e Sogarpo son as máis implicadas, poderán contar cun reaval que pode alcanzar ata o 25% do risco asumido. En 2020, a actuación novidosa e máis determinante foi o apoio a pemes e autónomos no contexto do gromo da COVID-19. Foi unha intervención urxente que, como se observa no cadro 18, prestou apoio a 2.544 solicitudes.

Cadro núm. 18

Avals e préstamos apoiados polo IGAPE (en euros). Ano 2020

Liña de axuda	Núm. de solicitudes	Base Incentivable	Subvención concedida	Préstamo Incentivable	Aval concedido
Avals					
Marco de apoio ao acceso ao crédito das pemes	2.544	169.812.824	10.939.970	169.812.824	42.453.206
Total	2.544	169.812.824	10.939.970	169.812.824	42.453.206
Préstamos					
Préstamos IFI Emprende	1	198.752		198.752	
Préstamos IFI Industria 4.0	1	91.000		91.000	
Préstamos IFI Innova	11	1.764.974		1.764.974	
Préstamos para investimentos estratéxicos	6	28.690.526		16.587.526	
Préstamos para investimentos en infraestruturas de uso compartido e desenvolvemento de proxectos por parte de centros tecnolóxicos e asociacións empresariais	1	75.000		75.000	
Préstamos para financiar a operativa da industria auxiliar do naval	11	6.677.912		6.677.912	
Total	31	37.498.163		25.395.163	

Fonte: IGAPE.

En 2021, diversificouse e incrementouse o apoio a reavais, de tal xeito que acaba de publicarse a mediados deste ano unha batería de programas que atenden estes eidos: Reaval COVID-19 (para préstamos a longo prazo para o financiamento de necesidades de liquidez); Reaval Garantías (para prestar garantías ante terceiros nas operacións de tráfico); Reaval Funcionamento (para o financiamento do tráfico comercial), e Reaval Crecemento (para o crecemento das pemes).

Por outra banda, no apartado de préstamos aprobáronse 31 solicitudes (26 en 2019) en todas as modalidades establecidas. Seguiron en vigor os préstamos IFI (Instrumento Financeiro Préstamos Pemes Galicia Feder 2014-2020) cos que se promoven actuacións moi diversas. Este programa iniciouse en 2018 e dotouse de tres modalidades (IFI Emprende, IFI Industria, 4.0 e IFI Innova), cuxas características foron explicadas nos Informes precedentes. Os resultados foron parcos e os préstamos concentráronse en IFI Innova. Persistiu tamén o programa especial de financiamento á operativa da industria auxiliar do sector naval iniciado en 2019, cun resultado en 2020 similar ao de 2019. Lembremos que o obxectivo era dotar dun fondo de manobra ás auxiliares do naval co que afrontar os posibles atrasos no cobro dos seus clientes.

En préstamos, no programa no que máis incidiu o IGAPE é o denominado préstamos para investimentos estratéxicos, actuación tamén iniciada en 2019, pero que en 2020 foi o seu primeiro ano de vixencia plena. Concedéronse seis préstamos a un programa que esixe un investimento mínimo de 1,5 millóns de euros e unha contía de préstamo que non pode ser inferior a 750 mil euros nin superar os 5 millóns de euros.

No cadro 18, e como novidade con respecto a 2019, figuran os denominados préstamos para investimentos en infraestruturas de uso compartido e desenvolvemento de proxectos por parte de centros tecnolóxicos e asociacións empresariais. A súa incidencia foi moi pequena xa que tan só se atendeu un proxecto.

Cadro núm. 19

Resumo do resto de axudas con subvención aprobadas polo IGAPE. Ano 2020

Programa	Núm. de expedientes	Importe subvencionable (euros)	Subvención (euros)
Mellora competitiva/ produtividade	845	54.006.637	31.745.904
Emprendedores	49	5.074.993	1.553.778
Internacionalización	367	11.438.697	9.329.980
Proxectos loita contra a COVID-19	4.233	25.736.831	19.586.601
Total	5.494	96.257.157	62.216.264

Fonte: IGAPE.

proseguíu o programa Re-Acciona, do que se aprobaron 530 solicitudes. Este programa, no que tamén participan GAIN e a Axencia para a Modernización Tecnolóxica de Galicia (AMTEGA), dispón de 15 servizos cos que se pretende mellorar a competitividade empresarial.

Pola súa banda, e a pesar da pandemia, a liña de emprendedores atendeu 49 proxectos, dos que 48 corresponden ás axudas aos novos emprendedores. En canto á internacionalización, o gasto do IGAPE ascendeu en 2020 a 9,3 millóns de euros; unha cifra inferior á de 2019 (13,7 millóns), explicable pola crise

No cadro 19 preséntase un breve resumo das accións levadas a cabo polo IGAPE no resto dos seus programas, o que supuxo un gasto público en 2020 de 62,2 millóns de euros (33,7 millóns en 2019). Pola contía sobresaen, como en 2019, os fondos investidos no programa Mellora competitiva/produtividade, tanto na vertente das axudas aos investimentos empresariais a pemes como nos proxectos colaborativos para conseguir a transformación das industria en fábricas 4.0. Ademais

sanitaria e o seu impacto nas estratexias empresariais nos mercados estranxeiros. O gasto concentrouse na liña denominada Galicia Exporta Dixital (5,6 millóns de subvención), consistente na axuda ás empresas galegas “nos seus procesos de internacionalización dixital xa que o desenvolvemento das tecnoloxías dixitais supón un enorme potencial para a mellora da competitividade nos mercados internacionais”. Aprobáronse 155 solicitudes. Neste ano tamén estivo vixente o Plan de Fomento ás Exportacións Galegas (FO-EXGA), que se desenvolve en colaboración coas Cámaras de Comercio, Industria e Navegación de Galicia.

Finalmente, a excepcionalidade de 2020 deu lugar a que o IGAPE artellase unha serie de proxectos con intención de axudar directa ou indirectamente os sectores máis afectados pola crise sanitaria. Atendeu 4.233 solicitudes que, en parte, contribuíron aos gastos de adaptación ás normas sanitarias no comercio, turismo e, en xeral, nos servizos. O maior número de solicitudes e gasto realizouse no coñecido como Cheques Dixitalización COVID-19 (2.393 solicitudes), co que subvencionaban actuacións tendentes a adaptarse, ao uso das tecnoloxías dixitais, ás novas esixencias como, entre outras, o control de cabidas e do estado sanitario das persoas ou solucións á interconectividade e ao teletraballo.

A actuación das consellerías sectoriais e da Axencia Galega de Innovación (GAIN)

Se o CDTI era o organismo encargado do fomento, vertebración e execución da política tecnolóxica da Administración central, GAIN é a axencia autonómica con personalidade xurídica propia, pero adscrita á Vicepresidencia segunda da Consellería de Economía, Empresa e Innovación, que cumpre con ese mesmo fin no eido galego.

En canto ás cuestións organizativas sobre a política de I+D+i en Galicia, o máis significativo ao noso xuízo en 2020 foi a creación, a finais de ano, da Comisión Interdepartamental de I+D+i que ten como misión “a planificación e coordinación dos obxectivos, actuacións, instrumentos e fondos da Comunidade Autónoma en materia de I+D+i”.

O I+D+i, do que a Xunta indica que é unha das cuestións máis prioritaria xa que del depende o desenvolvemento económico galego e, tamén, o do conxunto do continente europeo, é unha materia na que se tería que avanzar moito máis do que se fai. Desde a Xunta indicase que o orzamento dispoñible para este fin en 2021 é de 228 millóns de euros; pero, certamente, o peso do gasto público de todas as administracións no PIBI (0,97% en 2019) ilustra a escaseza de recursos dunha materia que se considera vital. A cuestión é máis chocante cando antes da crise de 2008 a porcentaxe era do 1,04%, polo que nos anos de recuperación non se retornou aos niveis previos. A taxa galega queda aínda moi lonxe da do País Vasco, Madrid ou Navarra. En 2019 ocupaba o oitavo lugar no ránking español.

No informe anterior, no referente ao orzamento de GAIN xa se indicaba que en 2020 dispuxo de 101,4 millóns, cifra que en 2021 se incrementou aos 126,7 millóns; dos que para operacións de capital se destinan 83,3 millóns e 108,7 millóns respectivamente. Nestas cifras apréciase o maior esforzo inversor coa pandemia.

As medidas e actuacións programadas nestes anos seguen obedecendo ao indicado no Plan Galicia Innova 2020, que desenvolve o RIS3, e no Programa de Deseño para a Innovación 2020, dos que xa se deu unha ampla referencia en informes anteriores. Os atrasos na programación, polos motivos xa indicados, tamén se reflicten no sistema de apoio a I+D+i.

En 2020, GAIN dispuxo dun total de 12 programas de axudas, das que varias delas se dirixen ás universidades e aos centros públicos e privados de investigación galegos para o fomento da investigación básica e aplicada nestes organismos e tamén para a súa transferencia á sociedade. No cadro 19 preséntase o resultado en 2020 das axudas aos centros tecnolóxicos sectoriais para a consolidación e estruturación das súas unidades de investigación. Tras os nove centros beneficiados en 2019, en 2020 concedéronse subvencións para actuacións programadas para catro anos a catro centros tecnolóxicos galegos.

Na loita contra SARS-CoV-2, GAIN fixo unha convocatoria en 2020 para apoiar os proxectos de investigación galegos que se presentaron á convocatoria do Instituto de Salud Carlos III (ISCIII) e, sendo avaliados favorablemente, non recibiron financiamento. Son beneficiarios os organismos de investigación do Sistema Galego de I+D+i, públicos ou privados. En 2021 a actuación máis directa reflíctese no programa Conecta COVID cofinanciado polo FEDER, no apartado REACT-UE, como reacción á pandemia. Contémplase o apoio aos “proxectos de investigación industrial, desenvolvemento experimental e innovación en produto, que aborden a investigación relacionada coa COVID-19 para facer fronte á pandemia”. Para a súa execución dispónse de 4 millóns de euros.

Cadro núm. 20

Axudas en Galicia para a consolidación e estruturación de unidades de investigación competitivas
Ano 2020 (en euros)

Centros tecnolóxicos	Importe da axuda anualidade 2020	Importe da axuda anualidade 2021	Importe da axuda anualidade 2022	Importe da axuda anualidade 2023	Total
Fundación Instituto Tecnolóxico de Galicia (ITG)	119.083,6	175.190,8	177.778,6	108.204,9	580.257,8
Fundación Centro Tecnolóxico de Telecomunicacións de Galicia (Gradient)	64.340,2	178.289,7	182.147,0	118.386,9	543.163,7
Fundación Centro Tecnolóxico de Eficiencia e Sostenibilidade Enerxética (Energylab)	66.554,5	276.723,1	205.320,9	65.242,9	613.841,4
Asoc. Nac. de Fabricantes de Conservas Pescados y Mariscos-Centro Técnico Nacional Conservación Productos Pesca (Anfaco-Cecopesca)	71.024,7	191.560,0	179.321,9	108.165,4	550.071,9
Total	321.003,0	821.763,6	744.568,3	400.000,0	2.287.334,9

Fonte: Elaboración propia a partir do DOG.

Cadro núm. 21

Axudas concedidas á industria agroalimentaria en 2020 (miles de euros)

ORDE de 26 de decembro de 2019 pola que se establecen as bases reguladoras das axudas para os investimentos en transformación e comercialización de produtos agrarios do período 2014-2020, cofinanciadas polo Fondo Europeo Agrícola de Desenvolvemento Rural (Feader), e se convocan para o exercicio orzamentario de 2020

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Total
Cárnicas					
Núm. de empresas	4	8	4	11	27
%	14,8	29,6	14,8	40,7	100,0
Investimento subvencionable	983,5	3.638,1	413,9	16.873,3	21.908,8
%	4,5	16,6	1,9	77,0	100,0
Subvención	245,9	1.201,2	124,2	6.119,2	7.690,4
%	3,2	15,6	1,6	79,6	100,0
Lácteas					
Núm. de empresas	11	14	1	2	28
%	39,3	50,0	3,6	7,1	100,0
Investimento subvencionable	17.094,6	23.393,4	140,1	809,5	41.437,6
%	41,3	56,5	0,3	2,0	100,0
Subvención	5.624,3	6.362,5	70,0	312,1	12.368,9
%	45,5	51,4	0,6	2,5	100,0
Vitivinicola					
Núm. de empresas	0	2	14	15	31
%	0,0	6,5	45,2	48,4	100,0
Investimento subvencionable	0,0	53,7	1.505,7	4.237,6	5.797,0
%	0,0	0,9	26,0	73,1	100,0
Subvención	0,0	21,5	602,3	1.695,1	2.318,8
%	0,0	0,9	26,0	73,1	100,0
Hortofrutícola					
Núm. de empresas	2	2	4	2	10
%	20,0	20,0	40,0	20,0	100,0
Investimento subvencionable	733,7	1.163,5	1.449,9	3.656,7	7.003,8
%	10,5	16,6	20,7	52,2	100,0
Subvención	250,7	439,6	435,0	1.132,1	2.257,4
%	11,1	19,5	19,3	50,1	100,0
Alimentación animal					
Núm. de empresas	5	5	1	0	11
%	45,5	45,5	9,1	0,0	100,0
Investimento subvencionable	1.655,3	1.910,4	1.075,9	0,0	4.641,6
%	35,7	41,2	23,2	0,0	100,0
Subvención	573,4	711,4	430,3	0,0	1.715,2
%	33,4	41,5	25,1	0,0	100,0
Outras					
Núm. de empresas	1	5	1	2	9
%	11,1	55,6	11,1	22,2	100,0
Investimento subvencionable	69,8	5.421,8	163,4	540,4	6.195,4
%	1,1	87,5	2,6	8,7	100,0
Subvención	21,0	1.200,7	57,2	171,7	1.450,5
%	1,4	82,8	3,9	11,8	100,0
Totais					
Núm. de empresas	23	36	25	32	116
%	19,8	31,0	21,6	27,6	100,0
Investimento subvencionable	20.536,9	35.580,8	4.748,9	26.117,6	86.984,2
%	23,6	40,9	5,5	30,0	100,0
Subvención	6.715,1	9.936,9	1.719,0	9.430,1	27.801,2
%	24,2	35,7	6,2	33,9	100,0

Fonte: Consellería do Medio Rural.

Un dos programas con incidencia directa no sector empresarial galego é o denominado InnovaPeme, que na súa edición de 2020 contaba cunha dotación orzamentaria de 2,7 millóns de euros que serviron para atender 38 empresas. A maior subvención concedeuse a BMC Desarrollo Industrial y Mobiliario, S.L.,

dedicada á fabricación de mobiliario de calidade para a industria hostaleira e restauración. Ademais deste programa, GAIN, en cooperación co IGAPE, tamén actúa no programa Re-Acciona, facilitando tres servizos referidos á innovación. Desta iniciativa xa se informou anteriormente.

Nas actuacións de apoio ao sector produtivo galego, xunto con organismos como o IGAPE e GAIN, tamén as consellerías sectoriais, no ámbito da súa competencia, inciden no sector industrial. É o caso da Consellería do Medio Rural que con fondos FEADER convocaba habitualmente un programa de axudas ao investimento en activos fixos materiais das empresas dedicadas á transformación ou comercialización de produtos agrarios. Estas subvencións, destinadas á creación, ampliación e modernización das instalacións situadas en Galicia, incidían sobre unha parte da industria alimentaria galega que non podía recibir axudas doutros organismos. Xa se indicou no informe anterior que, ante a falta de orzamentos, este sistema de axudas non se realizou en 2019, pero volveu poñerse en marcha en 2020. Os resultados alcanzados preséntanse no cadro 21; no que se aprecia que os fondos públicos gastados, 27,8 millóns de euros, se dirixiron ás provincias de Lugo e Pontevedra, debido ao peso das industrias do sector lácteo na primeira e do cárnico e vitivinícola na segunda. Precisamente, os maiores investimentos en 2020 e tamén as maiores subvencións foron as que realizou o sector lácteo nas provincias de Lugo e A Coruña.

Pola súa banda, a Consellería do Mar, neste caso con fondos FEMP, de forma paralela ao que se fai co FEADER, subvenciona os investimentos da pequena e mediana empresa que se dedican á transformación dos produtos pesqueiros e da acuicultura. En 2020, dispúxose dun orzamento de 17 millóns de euros. No momento de redactar este informe acábanse de publicar os resultados da convocatoria de 2021, que dispuña dun crédito inicial de 16 millóns de euros pero que foi ampliado con outros 6,4 millóns máis para atender todas as empresas solicitantes que cumprían os requisitos. Aprobáronse axudas para 57 proxectos do sector; do que destaca o investimento de 9,6 millóns de euros (4,7 millóns de subvención) que pretende realizar a sociedade Auxiliar Conservera (Aucosa), cos que tenta renovar a súa factoría de Chapela (Redondela).

V. Sector exterior

- Os resultados en 2020 do comercio externo galego reflicten os efectos negativos da pandemia. As exportacións caeron en termos monetarios, con respecto a 2019, un 6,2% e as importacións un 16,7%.
- No primeiro trimestre de 2021 os resultados melloraron os alcanzados en 2020. Os incrementos dun 10,9% en exportacións e dun 6,2% en importacións reflicten unha recuperación.
- En 2020, o peso relativo das exportacións no PIB galego aumentou en algo máis de sete décimas.
- A boa traxectoria da automoción evitou unha caída máis brusca das exportacións galegas.
- O máis salientable nas importacións galegas foi a redución, en valor e volume, a case a metade, das provisións de combustibles minerais.
- O comportamento negativo das exportacións da confección de pezas de vestir e positivo das da automoción produciu un incremento do índice de concentración. Nas importacións este índice mantívose a un nivel similar ao dos últimos cinco anos.
- Entre un 71-72% do comercio externo galego pódese caracterizar como intraindustrial.
- Coa crise sanitaria, as exportacións galegas circunscribíronse aínda máis á Unión Europea e, en especial, á Eurozona.
- Nas importacións, o peso relativo da Unión Europea e do resto de Europa é menor que nas exportacións, debido ao cada vez máis potente comercio con China e á compra de materias primas nos restantes continentes.
- O IED recibido por Galicia en 2020 foi de tan só 80,4 millóns de euros; os resultados do primeiro trimestre de 2021 reflicten un freo radical na entrada de capital estranxeiro.
- A industria manufactureira galega apenas recibiu IED en 2020.
- Os resultados de 2020 do IED emitido desde Galicia foron peores que os de 2019, cunha caída do 21,6%; pero, malia a crise sanitaria, a cifra provisional de 1.814,6 millóns de euros debe considerarse elevada e supón un 5,2% do total español.

Comercio exterior de mercancías

A inserción do comercio galego no comercio mundial

A caída do comercio mundial en 2020, un 5,3% medido en volume, non foi tan elevada como indicaban as previsións que foi efectuando a Organización Mundial do Comercio (OMC) ao longo do ano. O inicio do confinamento e o derrube do comercio de mercancías no segundo trimestre, que finalmente se estimou nun descenso do 15%, auguraban un resultado anual cunha porcentaxe negativa de dous díxitos. Con todo, os mellores resultados do segundo semestre, xunto cos anuncios de que nun curto prazo se dispoñería de vacina, motivou unha mellora xeneralizada das expectativas e con iso uns resultados máis positivos. Non obstante, a contracción no comercio foi superior á caída do PIB mundial, que se estimou nun 4,3%

En termos monetarios (dólares), a caída no comercio foi superior á alcanzada en volume, un 8%, debido fundamentalmente ao descenso do prezo dos combustibles, que reduciu a súa factura nun 35%. Esta evolución truncouse en 2021 tras o brusco incremento dos prezos da enerxía, xa que a OPEP non aumentou a súa produción a pesar da subida da demanda. Porén, a maior preocupación da OMC nos últimos meses céntrase no comercio de servizos, en especial os do turismo. Un descenso en 2020 do 63% dos servizos de viaxes arrastrou o conxunto do comercio de servizos a unha caída en torno ao 20%.

A OMC explica este inesperado e máis positivo comportamento do comercio en 2020, tras os malos augurios do inicio da pandemia, a partir de dous factores. O primeiro foi o comportamento dos gobernos. A aprendizaxe da anterior crise motivou un cambio nas políticas fiscais que permitiron manter o nivel de renda das familias e, con iso, favorecer o comercio internacional. Tamén as políticas monetarias axudaron a superar a crise grazas ás medidas adoptadas, diferentes ás de 2008. O segundo factor positivo foi o comportamento das familias ante os cambios obrigados pola nova situación. Observouse un desprazamento do consumo de servizos cara ao de mercancías e iso viuse favorecido pola implantación de novos modos de distribución. Ademais, relaxáronse medidas proteccionistas, o que supuxo un respiro para o comercio tras as dificultades observadas nos últimos anos.

A superación do descenso do fluxo comercial reflíctese nas perspectivas para 2021 efectuadas pola OMC no pasado mes de marzo. Agardábase un crecemento, en volume, do 8%, fronte a un incremento do PIB do 5,1%, co cal xa se superaban as cifras alcanzadas en 2019. Este aumento no volume do comercio frearase en 2022 (a previsión é un incremento do 4%), se ben coa esperanza de que as economías retomen paulatinamente a situación de normalidade.

Por territorios, en todas as grandes áreas xeográficas aprecíase o efecto da pandemia. As taxas de variación das exportacións, como se mostra no cadro 1, foron negativas en todas elas (destacan as caídas en Europa e América do Norte) coa excepción de Asia. Neste último continente, os resultados son case idénticos aos de 2019 ao apenas resentirse o comercio do primeiro exportador do mundo, China, cunha xestión da pandemia, segundo a OMC, que limitou o seu impacto.

Cadro núm. 1

Evolución do comercio mundial de mercancías en volume

Taxas de variación interanuais (en %)

	2017	2018	2019	2020	2021*	2022*
Comercio mundial	4,9	3,2	0,2	-5,3	8,0	4,0
Exportacións						
América do Norte	3,4	3,8	0,3	-8,5	7,7	5,1
América do Sur e Central	2,3	0,0	-2,2	-4,5	3,2	2,7
Europa	4,1	1,9	0,6	-8,0	8,3	3,9
Asia	6,7	3,8	0,8	0,3	8,4	3,5
Outros territorios	4,7	2,7	-0,5	-8,1	8,1	3,0
Importacións						
América do Norte	4,4	5,1	-0,6	-6,1	11,4	4,9
América do Sur e Central	4,5	5,4	-2,6	-9,3	8,1	3,7
Europa	3,9	1,9	0,3	-7,6	8,4	3,7
Asia	8,4	5,0	-0,5	-1,3	5,7	4,4
Outros territorios	-1,7	5,4	2,6	-8,8	5,5	4,0

* Previsión publicada o 31 de marzo de 2021.

Fonte: Secretaría da OMC.

En canto ao fluxo importador, no cadro 1 apréciase como os peores resultados alcanzáronse nos territorios dos que se importan recursos naturais: África, América do Sur e Oriente Medio. O descenso dun 11,3% nesta última rexión debeuse á caída no prezo dos combustibles.

Neste contexto do comercio mundial, China consolidou en 2020 a súa posición como primeira potencia exportadora (2.268,5 miles de millóns de euros, aos que hai que engadir os 480,5 exportados desde Hong Kong), moi lonxe de Estados Unidos (1.253,4 miles de

millóns) ou de Alemaña (1.207,5 miles de millóns), que mantiñan o segundo e terceiro lugar do ránking mundial. Nesta estatística, España pasa ou ocupar o posto 18 cunha desaceleración similar á dos países da nosa contorna.

Pola contra, o fluxo importador segue liderado polos Estados Unidos, que sería superado por China se engadimos ao seu comercio as cifras de Hong Kong. A caída das importacións en Europa tivo o seu maior impacto nunha das súas principais vías de entrada de mercancías, os Países Baixos. En 2020, España ocupaba o lugar 16 con cifras próximas ás de Singapur e Suíza.

O comercio externo galego en 2020. Trazos básicos e a súa evolución con respecto ao comercio español

Ao igual que na maioría dos países, os resultados en 2020 do comercio galego co estranxeiro reflicten os efectos negativos da pandemia. Aínda con datos provisionais, as exportacións caeron en termos monetarios, con respecto a 2019, un 6,2% e as importacións un 16,7%. A maior robustez das exportacións debeuse, sobre todo, á evolución positiva de material de transportes, cuxa traxectoria contrarrestou os cuantiosos descenso observados en actividades básicas no comercio como o téxtil e confección, a pesca ou caldeiras e maquinaria. Pola contra, o descenso nas importacións galegas de material de transporte, acompañado dunha evolución negativa doutros sectores importantes, conduciu a ese elevado descenso no total importado.

Cadro núm. 2

Evolución, en volume, do comercio de mercancías en Galicia e España
Taxas de variación interanuais (en %)

		2018	2019	2020	Xan-mar 2021
Galicia					
Total sen combustibles e aceites minerais	Exportacións	10,4	0,7	-2,5	6,1
	Importacións	8,0	7,8	-4,3	4,8
Combustibles e aceites minerais	Exportacións	0,6	-10,9	-13,9	11,5
	Importacións	1,5	-22,5	-48,9	19,2
Total	Exportacións	7,6	-2,3	-5,2	6,9
	Importacións	4,6	-7,7	-23,5	9,5
España					
Total sen combustibles e aceites minerais	Exportacións	0,9	-0,5	-3,1	5,6
	Importacións	4,8	1,3	-9,6	-0,8
Combustibles e aceites minerais	Exportacións	2,2	6,1	-15,9	-3,0
	Importacións	-4,7	-5,7	-15,7	-10,2
Total	Exportacións	1,1	0,9	-5,9	4,0
	Importacións	0,0	-2,1	-12,5	-5,3

Datos 2018 e 2019 definitivos, 2020 e 2021 provisionais.

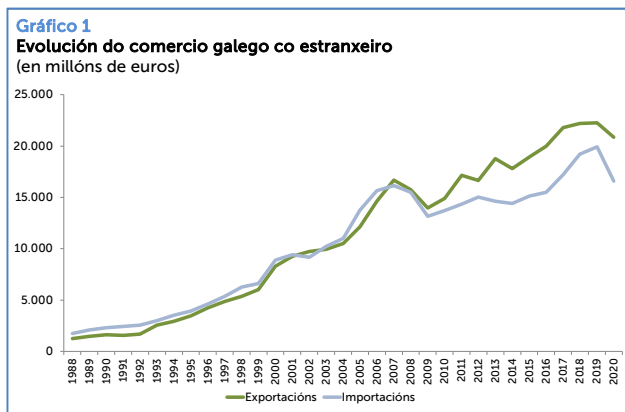
Fonte: DataComex. Ministerio de Industria, Comercio e Turismo.

No primeiro trimestre de 2021 os resultados melloraron os alcanzados en 2020. Os incrementos dun 10,9% en exportacións e dun 6,2% en importacións reflicten unha recuperación que, malia que afectou a maioría dos bens, non se observou en téxtil e confección; cuxas cifras son cada vez máis baixas debido, sobre todo, aos cambios que se están observando nas plataformas loxísticas de Inditex, cada vez máis concentradas no nordeste español, o que está repercutindo negativamente no comercio galego destes bens.

Ante esta evolución xeral, o saldo comercial presentou un novo superávit e o seu valor en 2020 case duplica o de 2019. Un maior peso das exportacións que as importacións xa é algo recorrente no comercio externo galego.

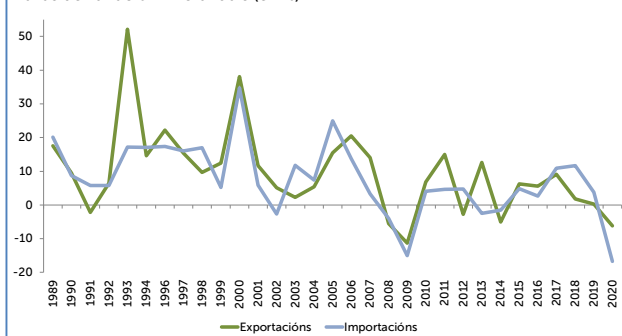
Desde 2007 este saldo foi de maneira ininterrompida positivo grazas, sobre todo, ao comportamento de automoción, confección e sector naval. Iso contrasta co sistemático déficit da economía española que, malia reducirse en 2020, se espera que o saldo negativo se manteña nos próximos exercicios. A aceleración do prezo dos combustibles en 2021 non axuda o logro dun equilibrio na balanza comercial.

En volume, obsérvase un menor descenso nas exportacións que se esta variable se expresa en termos monetarios; mentres que, nas importacións, a caída foi máis elevada debido, sobre todo, ao brusco freo no comercio de carburantes.

A evolución asimétrica do fluxo exportador fronte ao importador en 2020 supuxo unha reconfiguración no valor dos indicadores que permiten caracterizar o comercio externo galego. A maior desaceleración da demanda española de bens procedentes de Galicia que da demanda estranxeira supuxo un aumento de algo máis de sete décimas no peso relativo das exportacións no PIB galego; se ben, ese 35,5% queda lonxe do obxectivo trazado para ese ano polas políticas de apoio á internacionalización da empresa galega mantidas pola Administración autonómica ao longo da década, coas que se pretendía

Gráfico 2
Comercio galego co estranxeiro
Taxas de variación interanuais (en %)

alcanzar o 40%. Este obxectivo xa se viu case imposible a partir de 2016 e así o demostran os anos seguintes, nos que o PIB estaba crecendo a un maior ritmo que as exportacións. De feito, en 2019 o seu peso era practicamente similar ao de 2016. O pequeno incremento de 2020 non augura un sensible aumento nos primeiros anos da década actual. En todo caso, a diferenza co conxunto de España, como se aprecia no cadro 3, segue sendo notable (35,5% de Galicia fronte a 23,3% de España), ao ser esta última unha economía de maior dimensión e peso relativo da demanda interna.

Doutra banda, o grao de apertura externa, medido como o cociente da suma das exportacións e importacións con relación ao PIB, é menor en 2020 que en 2019 debido, sobre todo, á elevada caída das importacións. Coa crise freouse a compra de subministracións no estranxeiro, o que en termos de coeficientes implicou que a economía galega é máis dependente do mercado español, situación que previsiblemente non vai persistir en 2021.

Con respecto ao conxunto de España, o comercio galego resistiu mellor o embate da crise no fluxo exportador que no importador. Por comunidades autónomas, Galicia ocupou en 2020 o quinto lugar en canto ao valor do exportado e importado, superando o País Vasco, comunidade que experimentou nese ano un significativo descenso no seu comercio.

Malia caer un 10,3% o fluxo exportador de Cataluña (un 10,2% o total de España), esta comunidade seguiu liderando o comercio español a unha enorme distancia de Madrid, a Comunidade Valenciana e Andalucía; nas cales os valores das exportacións foron moi similares, pero nin tan sequera alcanzan a metade do vendido por Cataluña. En todas as comunidades descendeu en 2020 este comercio cunha única excepción, Estremadura, a pesar de que o peso desta rexión non chega nin ao 1% do total do exportado desde España.

En canto ao importado, os resultados son aínda máis negativos en todas as comunidades, tamén coa excepción de Estremadura. O peso de Madrid é máis elevado que nas exportacións, pero Cataluña mantivo o seu liderado malia un descenso dun 17,8% no valor das súas compras.

Cadro núm. 3

Evolución do comercio externo galego e español (en millóns de euros)

	2006	2010	2016	2017	2018	2019	2020
Galicia							
Exportacións	14.611,6	14.911,9	19.981,3	21.798,4	22.195,6	22.258,1	20.871,7
Importacións	15.639,4	13.699,7	15.508,5	17.199,7	19.201,8	19.919,5	16.597,4
Saldo comercial	-1.027,8	1.212,2	4.472,7	4.598,6	2.993,8	2.338,7	4.274,3
Taxa de cobertura (%)	93,4	108,8	128,8	126,7	115,6	111,7	125,8
Grao de apertura	0,57	0,50	0,62	0,66	0,67	0,66	0,64
% exportacións no PIB	27,30	26,21	34,72	36,68	35,67	34,79	35,53
España							
Exportacións	170.438,6	186.780,1	256.393,4	276.142,9	285.260,5	290.892,8	261.175,5
Importacións	262.687,2	240.055,9	273.778,6	302.431,2	319.647,3	322.436,9	274.597,5
Saldo comercial	-92.248,6	-53.275,8	-17.385,2	-26.288,3	-34.386,8	-31.544,1	-13.422,1
Taxa de cobertura (%)	64,9	77,8	93,6	91,3	89,2	90,2	95,1
Grao de apertura	0,43	0,40	0,48	0,50	0,50	0,49	0,48
% exportacións no PIB	16,98	17,41	23,02	23,77	23,69	23,37	23,28

Fonte: DataComex (Ministerio de Industria, Comercio e Turismo) e *Contabilidad Regional de España*. Base 2015 (INE).

Evolución dos principais grupos arancelarios

A estrutura do comercio externo galego, segundo a súa distribución por grupos arancelarios, mantívose moi estable nos últimos anos. A principal novidade foi o auxe do grupo de bens do sector téxtil e confección motivado polas decisións de Inditex sobre as súas plataformas loxísticas. O seu peso creceu de tal xeito que foi o grupo líder nas exportacións galegas no período 2017-2019. En 2020, os efectos da crise sanitaria e os cambios na distribución levados a cabo por Inditex motivaron que se producise unha elevada caída deste comercio, polo que material de transporte recuperou o liderado perdido en 2017. Se

en 2019 sete grupos superaban ou roldaban os mil millóns de euros en valor do exportado, en 2020 estes mesmos sete grupos seguen sendo os máis relevantes na estrutura exportadora, a pesar de que aumentou sensiblemente o peso de material de transporte, que xa representaba a terceira parte deste comercio, así como o de produtos de alimentación. Mentres, as exportacións de combustibles minerais se reducían case á metade e as do sector de téxtil e confección nunha cuarta parte. Polo lado das importacións, estes mesmos sete grupos tamén superan ou están próximos a alcanzar os mil millóns de euros, coa particularidade en 2020 dunha caída xeneralizada do comercio de todos eles a excepción de caldeiras, maquinaria e material eléctrico.

Coa taxa de cobertura, que recolle o peso das exportacións sobre as importacións e que mostra cantos euros se exportan por cada euro que se importa, obsérvase que o maior valor o alcanza o grupo da pedra natural, cemento, cerámica e vidro (case 6 euros exportados por cada euro importado), o que suxire que é un sector moi aberto cara ao exterior e do que, desde Galicia, se compra pouco ao estranxeiro. Algo similar, pero en menor grao, sucede coas madeiras e as súas manufacturas. No lado contrario, a taxa de cobertura é moi baixa en graxas e aceites vexetais e animais (comprámolos no exterior e practicamente non vendemos no estranxeiro) e instrumentos de precisión e relojería. En sectores máis relevantes, como cabería agardar, a taxa de cobertura é baixa (saldo comercial moi deficitario) en minerais e combustibles minerais, tamén en caldeiras e maquinaria, o que reflicte a dependencia galega do estranxeiro na provisión de bens de capital.

Por grupos arancelarios, como se indicou, a traxectoria de 2020 levou a material de transporte a absorber o 33,3% do total exportado por Galicia, cando en 2020 esta porcentaxe era do 23,9%. Iso debeuse a un incremento do exportado dun 33,9%, explicable pola subida de algo menos de 1.700 millóns de euros no comercio do sector da automoción, aínda que tamén tiveron unha evolución positiva (pero con cifras moito máis modestas) o sector naval e o aeronáutico, non así o ferroviario.

O sucedido no período de pandemia na produción e vendas de automóviles en Galicia foi sorprendente. Nun contexto de crise mundial, o antes denominado grupo PSA e na actualidade Stellantis tras a súa fusión con Fiat Chrysler, aumentou a súa produción en Vigo, alcanzando en 2020 unha facturación récord, un 7,3% maior que a de 2019. Unha parte significativa desas vendas dirixíronse ao estranxeiro, en particular a Francia, onde o grupo conta co groso das súas plataformas loxísticas e ás que, a través da autopista do mar que une Vigo con Nantes-Saint Nazaire, se dirixe unha boa parte da produción galega. Este impulso na automoción debeuse máis á venda de automóviles que á de compoñentes. A facturación destes últimos mantívose nuns valores próximos aos alcanzados en 2019.

A traxectoria da automoción evitou unha caída máis brusca das exportacións galegas en 2020. Se do total exportado se exclúe material de transportes, o descenso, en lugar dun 6,2% sería dun 19,7%. A este resultado máis positivo tamén axudou o sector naval, que incrementou o seu facturación en 83,5 millóns de euros tras a entrega por parte de Navantia do primeiro dos dous buques de clase AOR á Mariña australiana. O valor do exportado nesta operación alcanzou os 241 millóns de euros. Pola súa banda, as exportacións do sector aeronáutico apenas alcanzaron os 10 millóns de euros, nun contexto de crecemento do mercado dunha actividade nacente en Galicia.

Ao incremento dun 33,3% de material de transporte contraponse a caída dun 25% das exportacións do grupo de materiais téxtiles e confección. Iso supuxo que o comercio destes bens pase a ocupar o segundo lugar no ránking galego tras varios anos liderándoo. Como se sinalou anteriormente, tanto o descenso nas vendas como os cambios nos modos de distribución incidiron neste resultado. A aposta polo comercio en liña e o progresivo retroceso na forma de venda tradicional motivou unha reconfiguración da loxística de Inditex, sociedade determinante nos resultados deste grupo exportador en Galicia, da que esta comunidade non saíu beneficiada. A pandemia acelerou a dixitalización, ata o punto de que en tan só un ano as vendas desta compañía nesta modalidade se incrementaron un 77%, o que multiplicou por catro os resultados de hai catro anos. Pola contra, a súa facturación total baixou un 28% en 2020. A 31 de xaneiro de 2021, Inditex contaba con 620 tendas menos que un ano antes e o 30% de todos os centros de venda físicos estaban pechados. Ao longo de 2020 a totalidade dos seus comercios no mundo tiveron limitacións nas súas aperturas.

No grupo de animais, peces e moluscos, leite e ovos, a pesca representaba en 2020 o 71,8% do total, 3,4 puntos menos que en 2019, debido a unha redución, en valor, nas descargas de peixe dun 14,3%; este, en parte, viuse compensado polo incremento dun 26,1% da venda de leite e produtos lácteos destinados, sobre todo, a Francia, China, Portugal e Italia.

Malia unha menor exportación de peixe, en case todas as especies que se comercializan (a caída foi de 206,5 millóns de euros), este capítulo arancelario sitúase no cuarto lugar en Galicia (tras automoción e confección de pezas de vestir). O descenso produciuse en todos os seus principais mercados, especialmente, en Italia, Portugal, Francia e China. Aínda así, en España a provincia de Pontevedra mantivo o seu liderado, seguida da Coruña. As vendas en Pontevedra quintuplican as que se realizan desde A Coruña, mentres que as realizadas desde Galicia supoñen o 46,2% das que se fan en toda España, moi lonxe de Cataluña e Andalucía, ambas as dúas cun 8,9% do total exportado. Estas cifras mostran, como tamén se recolle no capítulo de pesca deste mesmo informe, a importancia do sector pesqueiro galego e as consecuencias que poden ter na súa economía os acordos sobre os seus principais caladoiros.

Os metais e as súas manufacturas e ferramentas pasan a ocupar o cuarto lugar no ránking galego en 2020 tras a desaceleración experimentada pola comercialización de combustibles e de caldeiras, maquinaria e material eléctrico. Malia todo, neste grupo rexistrouse unha caída dun 10,1% ante o retroceso na facturación no apartado de metais, en concreto de perfís de ferro e as manufacturas de fundición; o que contrasta cunha estabilización nas vendas de aluminio, e iso a pesar das convulsións no sector galego no último ano.

As exportacións dos produtos da alimentación tiveron un excelente ano pese á crise mundial. O seu crecemento dun 18,4% así o avala. Non obstante, hai sectores que se viron moi prexudicados polo proteccionismo dos países de destino e tamén polo Brexit. É o caso do viño galego, cuxas vendas no exterior caeron un 20%, se ben a expectativa para os próximos cinco anos é máis optimista ante o acordo de supresión de aranceis alcanzado recentemente en Bruxelas entre a Unión Europea e os Estados Unidos. Porén, neste grupo o ben determinante é a conserva de peixe, cuns resultados en 2020 excelentes. O crecemento nas vendas dun 20,8% mostra que se perpetúa o tradicional dinamismo que vén mostrando un dos sectores industriais de maior tradición en Galicia. Os principais clientes están moi próximos e todos na

Cadro núm. 4

Estrutura do comercio exterior de Galicia por grupos arancelarios

Ano 2020

Capítulos	Grupos	Produtos	Importacións			Exportacións			Taxa de cobertura (%)	Índice de vantaxe comparativa revelada
			Millóns de euros	%	TVI (%) 2020-2019	Millóns de euros	%	TVI (%) 2020-2019		
01/05	I	Animais, peixes e moluscos, leite e ovos	2.039,9	12,3	-8,2	1.728,1	8,3	-10,3	84,7	-8,3
06/14	II	Vexetais, froitos, café e sementes	316,7	1,9	-13,0	219,6	1,1	1,9	69,3	-18,1
15	III	Graxas e aceites vexetais e animais	259,8	1,6	24,4	76,8	0,4	17,5	29,6	-54,4
16/24	IV	Produtos de alimentación	821,3	4,9	-0,9	1.101,2	5,3	18,4	134,1	14,6
25/27	V	Minerais e combustibles minerais	1.610,9	9,7	-52,6	895,2	4,3	-43,7	55,6	-28,6
28/38	VI	Produtos químicos	480,6	2,9	-16,0	757,5	3,6	-9,6	157,6	22,4
39/40	VII	Plástico, caucho e as súas manufacturas	407,0	2,5	-10,0	325,9	1,6	6,3	80,1	-11,1
41/43	VIII	Peles, coiros e as súas manufacturas	73,4	0,4	-39,0	149,6	0,7	-32,1	203,9	34,2
44/46	IX	Madeira e as súas manufacturas	109,9	0,7	-9,5	450,7	2,2	-6,6	410,2	60,8
47/49	X	Pastas papeleiras, papel e edición	212,0	1,3	-4,8	254,3	1,2	-21,3	119,9	9,1
50/63	XI	Materias téxtiles e confección	1.702,1	10,3	-16,5	4.376,7	21,0	-25,0	257,1	44,0
64/67	XII	Calzado, paraugas e sombreiros	93,3	0,6	-23,6	347,7	1,7	-24,6	372,7	57,7
68/70	XIII	Produtos da pedra, cemento, cerámica e vidro	69,3	0,4	-14,8	404,1	1,9	0,1	582,7	70,7
71	XIV	Xoiería	13,6	0,1	-34,5	19,0	0,1	-33,8	139,8	16,6
72/83	XV	Metais e as súas manufacturas, ferramentas	1.493,2	9,0	-10,1	1.221,4	5,9	-10,1	81,8	-10,0
84/85	XVI	Caldeiras, maquinaria e material eléctrico	1.435,7	8,6	2,5	964,8	4,6	-29,7	67,2	-19,6
86/89	XVII	Material de transporte	5.073,5	30,6	-12,1	7.075,8	33,9	33,3	139,5	16,5
90/92	XVIII	Instrumentos de precisión e relojería	139,8	0,8	56,7	41,9	0,2	5,7	30,0	-53,9
93	XIX	Armas	0,3	0,0	-94,3	0,4	0,0	92,1	127,4	12,0
94/96	XX	Mobiliario, artigos de recreo e varios	230,5	1,4	10,0	193,2	0,9	-33,6	83,8	-8,8
97	XXI	Obxectos de arte e non clasificados	2,9	0,0	399,5	0,2	0,0	-61,4	5,1	-90,2
98-99		Non clasificados	11,7	0,1	-2,4	267,6	1,3	2,8	2.293,5	91,6
Total			16.597,4	100,0	-16,7	20.871,7	100,0	-6,2	125,8	11,4

Datos provisionais.

Cadro núm. 4 (continuación)

Estrutura do comercio exterior de Galicia por grupos arancelarios**Xaneiro-marzo 2021**

Capítulos	Grupos	Produtos	Importacións			Exportacións			Taxa de cobertura (%)	Índice de vantaxe comparativa revelada
			Millóns de euros	%	TVI (%) xan-mar 2021-2020	Millóns de euros	%	TVI (%) xan-mar 2021-2020		
01/05	I	Animais, peixes e moluscos, leite e ovos	447,5	9,1	-5,4	443,8	8,1	6,5	99,2	-0,4
06/14	II	Vexetais, froitos, café e sementes	66,0	1,3	-4,0	56,6	1,0	-3,9	85,6	-7,7
15	III	Graxas e aceites vexetais e animais	41,4	0,8	-38,6	24,8	0,5	32,9	59,7	-25,2
16/24	IV	Produtos de alimentación	269,5	5,5	0,3	239,9	4,4	-6,4	89,0	-5,8
25/27	V	Minerais e combustibles minerais	602,8	12,2	14,1	230,9	4,2	13,8	38,3	-44,6
28/38	VI	Produtos químicos	130,0	2,6	-1,9	188,5	3,5	-8,5	145,0	18,4
39/40	VII	Plástico, caucho e as súas manufacturas	114,4	2,3	5,2	94,4	1,7	24,4	82,5	-9,6
41/43	VIII	Peles, coiros e as súas manufacturas	21,1	0,4	-9,2	29,8	0,5	-32,6	141,2	17,1
44/46	IX	Madeira e as súas manufacturas	32,7	0,7	16,4	128,4	2,4	16,1	392,9	59,4
47/49	X	Pastas papeleiras, papel e edición	58,9	1,2	5,4	66,2	1,2	-2,6	112,3	5,8
50/63	XI	Materias téxtiles e confección	390,3	7,9	-20,5	859,8	15,8	-17,8	220,3	37,6
64/67	XII	Calzado, paraugas e sombreiros	26,5	0,5	-3,5	67,6	1,2	-10,7	255,2	43,7
68/70	XIII	Produtos da pedra, cemento, cerámica e vidro	19,3	0,4	-0,7	109,6	2,0	12,1	567,5	70,0
71	XIV	Xoiería	3,2	0,1	-18,7	5,2	0,1	-1,5	163,5	24,1
72/83	XV	Metais e as súas manufacturas, ferramentas	405,7	8,2	-3,1	406,4	7,4	24,7	100,2	0,1
84/85	XVI	Caldeiras, maquinaria e material eléctrico	459,7	9,3	31,4	244,5	4,5	3,3	53,2	-30,6
86/89	XVII	Material de transporte	1.735,1	35,2	17,2	2.137,4	39,2	41,3	123,2	10,4
90/92	XVIII	Instrumentos de precisión e relojería	37,0	0,7	5,2	8,3	0,2	-18,3	22,5	-63,2
93	XIX	Armas	0,0	0,0	-31,1	0,0	0,0	30,4	113,0	6,1
94/96	XX	Mobiliario, artigos de recreo e varios	65,2	1,3	8,3	57,9	1,1	9,9	88,8	-5,9
97	XXI	Obxectos de arte e non clasificados	0,2	0,0	-7,7	0,0	0,0	187,7	20,4	-66,2
98-99		Non clasificados	4,3	0,1	74,9	57,1	1,0	-43,4	1.334,9	86,1
Total			4.930,9	100,0	6,2	5.457,2	100,0	10,9	110,7	5,1

Datos provisionais.

Fonte: DataComex. Ministerio de Industria, Comercio e Turismo.

Unión Europea: Italia, Francia, Portugal, Países Baixos e Alemaña. As posibilidades de expandirse por outros mercados malia as políticas proteccionistas son evidentes.

En canto ao resto dos grupos arancelarios, cabe subliñar a gran volatilidade que se observa nas exportacións de combustibles minerais debido ás oscilacións nos prezos e ás decisións sobre o destino dos produtos refinados na Coruña que adopta Repsol, actividade que pouco inflúe no comportamento da economía galega no seu conxunto. Doutra banda, a venda de madeira e as súas manufacturas ao estranxeiro ten un peso moi baixo dentro da estrutura exportadora galega. Este grupo arancelario apenas representaba en 2020 o 2,2% e os resultados dese ano son negativos. Ademais, sendo tamén baixo o peso relativo de produtos de pedra, cemento, cerámica e vidro, a súa importancia en determinadas comarcas galegas é fundamental. É o caso da zona ourensá de Valdeorras coa industria do xisto. En 2020 logrou manter estable unha exportación que rolda os 200 millóns de euros.

No primeiro trimestre de 2021, o crecemento interanual dun 10,9% nas exportacións explícase fundamentalmente por un incremento dun 41,3% de material de transporte. O valor das súas operacións case alcanza o 40% do total. Tamén se aprecia que persiste a notable caída de materiais téxtiles e confección, actividade que, aínda mantendo o segundo lugar no ránking galego, o valor do exportado case é un terzo do de material de transporte. Prosegue, polo tanto, a reconfiguración da loxística de Inditex, outorgándolle un papel diferente aos centros de distribución en España, ante a súa forte aposta pola venda en liña e a progresiva redución dos seus puntos de venda tradicionais. Dos restantes sectores cabe subliñar o incremento no valor do exportado en combustibles minerais debido á subida tanto nas cantidades coma nos prezos, o que o coloca no terceiro lugar, mentres que baixou o valor dos produtos da pesca vendidos no estranxeiro. Pola súa banda, o comercio de produtos de alimentación mantívose estabilizado.

O comportamento das importacións galegas en 2020 non foi simétrico ao das exportacións. Produciuse un descenso do 16,7%, con caídas na totalidade dos capítulos máis significativos. O máis salientable foi a redución, en valor e volume, a case a metade, das provisións de combustibles minerais. Tamén se rexistraron descensos de dous díxitos nos capítulos de material de transporte e materias téxtiles e confección. A traxectoria do primeiro contrasta coa evolución positiva das exportacións. Nese ano observouse unha substantiva caída na entrada de vehículos terminados froito do freo, na demanda de adquisición de automóbiles, que supuxo a crise sanitaria. Ao contrario, a adquisición de compoñentes mantívose en niveis similares aos de 2019. En canto ao sector téxtil-confección, dominado, como xa se indicou, polo grupo Inditex, reduciuse case á metade o valor da entrada de pezas que non son de punto, perda que se observou en todos os principais países de procedencia: Turquía, Portugal, Marrocos, Bangladesh, China e Paquistán. Tamén se constata a caída no número de provedores. Con respecto a Portugal, cabe subliñar o incremento nas importacións de pezas de punto. Iso é relevante dado que as compras deste produto (689 millóns de euros) foron historicamente das máis elevadas e Portugal, con 198 millóns de euros, volve converterse no principal subministrador, desbancando a Turquía e Bangladesh.

En consonancia coa evolución das exportacións, dado o elevado tráfico intraindustrial existente neste capítulo arancelario, as importacións de metais e as súas manufacturas reducíronse exactamente na mesma contía que as exportacións, un 10,1%. As fluctuacións no comercio explícanse, sobre todo, polo tráfico comercial de Megasa con Portugal e Francia, en canto á función e manufacturas do ferro, e polas provisións da industria do aluminio nas que, en 2020, sobresaí o desprazamento das importacións do Reino Unido de aluminio en bruto á costa de Mozambique.

A recuperación das importacións no sector de material de transporte é o principal factor do crecemento dun 6,2% no total importado desde Galicia no primeiro trimestre de 2021. Esta mellora debeuse a un sensible aumento na adquisición de compoñentes para a automoción máis que á entrada de novos vehículos. Ademais, a recuperación na compra de combustibles minerais, xunto coa subida dos seus prezos, volve colocar este capítulo arancelario no segundo lugar do ránking importador galego. Esta segunda posición tamén se debeu a unha nova caída na adquisición de produtos téxtiles e confección que, a diferenza de 2020, afectou, sobre todo, as importacións de pezas de punto provenientes de Portugal. A factura co país veciño reduciuse nestes tres meses con respecto a 2020 a case a metade e, de novo, Turquía e Bangladesh son os provedores principais. Pola súa banda, o sector pesqueiro tampouco recuperou neste trimestre as perdas nas importacións observadas en 2020.

Nivel tecnolóxico dos bens que se comercian

Como xa se indicaba nos informes precedentes, a caracterización do comercio externo segundo o nivel tecnolóxico dos bens non é sinxela a non ser que se realice produto a produto. Ante a complexidade que isto supón, no noso caso inténtase realizar unha aproximación utilizando a desagregación do comercio seguindo a CNAE-2009 a tres díxitos, co problema de que en cada grupo atopamos bens de moi diversas características. Dous exemplos son os casos da industria da alimentación e da confección de pezas de vestir, que tradicionalmente se caracterizan como bens cunha achega tecnolóxica baixa e nestas actividades obsérvase que se mesturan produtos con moi pouca transformación e deseño con outros que incorporan contribucións de I+D+i importantes. Para manter a metodoloxía dos anos anteriores, para esta clasificación utilízase a proposta de Eurostat adaptada á CNAE-2009, establecéndose catro grupos segundo o grao de intensidade tecnolóxica: alta, media-alta, media-baixa e baixa.

A traxectoria positiva de material de transporte e, en particular, da fabricación de vehículos a motor en 2020, xunto co descenso nas exportacións de pezas de vestir, modificou significativamente a clasificación que se alcanzaba en 2019. Se nese ano case a metade dos bens que se vendían ao estranxeiro se caracterizaban como de tecnoloxía baixa, en 2020 o seu peso relativo caeu ao 42,2%, sendo aínda menor no primeiro trimestre de 2021 (35,6%). Pola contra, o grupo de tecnoloxía media-alta alcanzaba en 2020 o 41,6% do total exportado, porcentaxe como se aprecia moi similar á de tecnoloxía baixa e oito puntos máis elevada que a de 2019. Esta reconfiguración apenas afectou o peso da tecnoloxía alta, que en todo momento segue nun 0,9% e o da tecnoloxía media-baixa, moi condicionada en Galicia polo refino de petróleo e a metalurxia.

Todo iso significa, en canto aos bens que se exportan, que se perpetúa co paso dos anos en Galicia a comercialización de produtos sempre dos mesmos grupos, os cales, obviamente, van incorporando innovacións de proceso e produto. Cabe indicar que o peso relativo dos catro grupos no primeiro trimestre de 2020 é case o mesmo que se obtiña en 2008, xusto antes de iniciarse a crise económica. O significativo en todos estes anos foi o progresivo aumento nas vendas de confección de pezas de vestir que, ante os

cambios nas plataformas loxísticas xa sinalados, se reduciron de maneira considerable en 2020 e no primeiro trimestre de 2021.

Non se observa, polo de agora, un grupo de produtos emerxentes de alta tecnoloxía. Os bens deste tipo en Galicia apenas teñen relevancia no comercio externo e actividades como a construción aeronáutica, polas que se fan fortes apostas, non acaban de despuntar; agora tamén afectadas polas consecuencias da crise sanitaria no sector da aviación. Tampouco se incrementan as vendas ao estranxeiro das industrias farmacéuticas, a pesar do conglomerado existente na área metropolitana de Vigo. Doutra banda, o peso da fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos é moi baixo. Esta situación segue contrastando coa estrutura do comercio do conxunto de España no que o grupo de bens de tecnoloxía alta representaba en 2020 un 10,7% do comercio total.

A estrutura, por nivel tecnolóxico, das importacións galegas difire pouco das exportacións. De igual xeito, neste caso, as compras de automóviles e dos seus compoñentes no estranxeiro condicionan esta clasificación, que en 2020 se asemella á de 2019. Case a metade do valor do importado corresponde a bens caracterizados como de tecnoloxía media-alta e algo máis dun terzo aos produtos de tecnoloxía baixa. Neste último caso, a traxectoria da alimentación e as pezas de vestir explican a evolución. Non se observa un cambio significativo na estrutura importadora nos últimos anos, malia que foi perdendo peso o grupo de bens de tecnoloxía alta debido ao descenso nas importacións dos produtos farmacéuticos.

Cadro núm. 5

Evolución do comercio externo en Galicia de produtos da industria manufacturera por nivel tecnolóxico
(en millóns de euros)

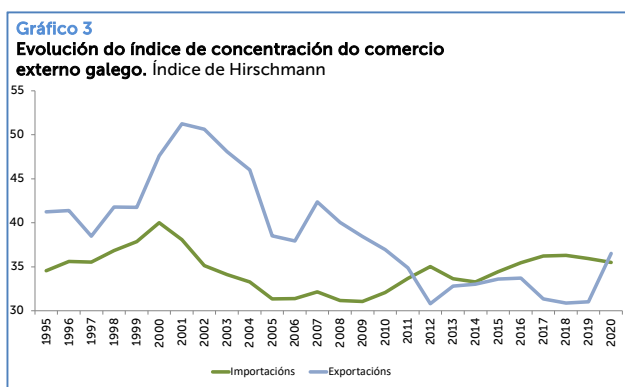
Nivel tecnolóxico	Denominación	Exportacións			Importacións		
		2008	2020	Xan-mar 2021	2008	2020	Xan-mar 2021
Alto	21 Fabricación de produtos farmacéuticos	82,6	46,7	14,9	395,0	58,1	13,5
	26 Fabricación de produtos informáticos, electrónicos e ópticos	52,9	114,1	30,3	188,6	239,7	72,1
	303 Construción aeronáutica e espacial	0,4	9,9	1,2	2,3	8,1	0,3
	Total do nivel tecnolóxico alto	135,8	170,7	46,4	585,9	305,8	85,9
	% sobre o total	0,9	0,9	0,9	5,0	2,1	2,0
Medio-Alto	20 Industria química	328,7	701,8	169,7	542,2	603,6	182,6
	254 Fabricación de armas e municións	1,3	0,4	0,0	0,6	0,3	0,0
	27 Fabricación de material e equipo eléctrico	661,2	327,5	94,4	482,9	562,0	179,4
	28 Fabricación de maquinaria e equipo	335,6	537,7	126,9	514,7	609,4	198,3
	29 Fabricación de vehículos de motor	5.821,2	6.733,2	2.061,7	2.604,8	5.176,9	1.769,1
	302 Fabricación de locomotoras e material ferroviario	0,1	0,3	0,1	3,7	0,6	1,1
	304 Fabricación de vehículos militares	0,0	0,0	0,8	0,0	3,5	0,0
	309 Fabricación doutro material de transporte	5,8	1,9	0,6	21,7	8,1	2,2
	325 Fabricación de instrumentos e subministracións médicos e odontolóxicos	4,2	14,8	1,3	8,7	40,9	7,7
	Total do nivel tecnolóxico medio-alto	7.158,2	8.317,5	2.455,6	4.179,3	7.005,4	2.340,4
	% sobre o total	48,1	41,6	47,0	35,7	47,8	54,5
Medio-Baixo	182 Reprodución de soportes gravados	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	19 Coquerías e refino de petróleo	548,6	729,0	186,8	630,6	274,4	97,5
	22 Fabricación de produtos de caucho e plástico	118,0	299,0	86,9	198,4	258,6	69,3
	23 Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	337,0	453,4	122,0	149,7	80,1	22,0
	24 Metalurxia; produtos de ferro, aceiro e ferroalixes	970,1	929,0	313,7	1.374,4	1.087,2	281,2
	25 Fabricación de produtos metálicos excepto maquinaria e equipo (agás 254)	201,9	322,4	83,9	265,0	311,5	100,3
	301 Construción naval	164,4	332,0	73,3	57,9	6,6	1,4
	33 Reparación e instalación de maquinaria e equipo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Total do nivel tecnolóxico medio-baixo	2.340,0	3.064,8	866,6	2.676,1	2.018,5	571,7
	% sobre o total	15,7	15,3	16,6	22,9	13,8	13,3
Baixo	10 Industria da alimentación	1.580,2	2.690,0	660,1	1.720,2	2.912,8	710,1
	11 Fabricación de bebidas	31,7	74,4	17,2	12,4	21,5	4,2
	12 Industria do tabaco	0,2	2,9	0,9	0,0	0,0	0,0
	13 Industria téxtil	303,0	460,5	138,7	405,3	510,8	123,7
	14 Confeción de pezas de vestir	2.288,5	3.964,8	726,7	1.387,2	1.194,0	259,3
	15 Industria do coiro e do calzado	267,9	435,3	88,3	70,7	144,8	42,2
	16 Industria da madeira e da cortiza	332,8	368,1	107,8	266,3	100,5	30,2
	17 Industria do papel	303,2	244,9	64,1	166,1	208,0	58,3
	181 Artes gráficas	0,8	0,2	0,0	0,1	0,1	0,0
	31 Fabricación de mobles	71,0	124,3	37,1	171,6	180,2	50,9
	32 Outras industrias manufacturais (agás 325)	66,1	68,9	19,8	56,1	50,1	14,0
	Total do nivel tecnolóxico baixo	5.245,3	8.434,4	1.860,8	4.256,0	5.322,7	1.293,0
	% sobre o total	35,3	42,2	35,6	36,4	36,3	30,1
Total		14.879,3	19.987,4	5.229,5	11.697,2	14.652,5	4.291,0

Datos 2008 definitivos e 2020 e 2021 provisionais.

Fonte: DataComex. Ministerio de Industria, Comercio e Turismo.

Evolución dos índices de comercio exterior

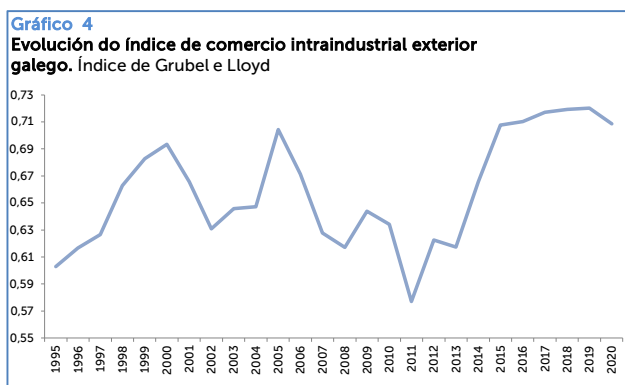
Aos índices simples xa comentados que figuran nos cadros 3 e 4 (taxa de cobertura, grao de apertura, porcentaxe de exportacións no PIB, índice de vantaxe comparativa revelada) súmanse a epígrafe dous índices máis complexos que, ao longo dos sucesivos informes, cuantificaron dúas características estruturais do comercio externo galego. Por unha banda, o grao de concentración do comercio (en Galicia relativamente elevado) mídese polo índice de Hirschmann. Nótese que o seu resultado está, obviamente, moi condicionado pola desagregación que se utilice. No noso caso, o exercicio realízase empregando os 98 capítulos arancelarios da Taric (Regulamento da Unión Europea, cuxo acrónimo procede do francés *Tarif Intégrée Communautaire*). O índice pode oscilar entre 10,1 e 100 e, canto maior sexa o seu valor, maior será a concentración do comercio. Doutra banda, o comercio inter e intraindustrial calcúlase, no noso caso, co índice de Grubel e Lloyd sen corrixir. A construción deste índice establece un campo de definición entre os valores 0 (a totalidade do comercio é interindustrial) e 1 (todo o comercio é intraindustrial).

A utilización do índice de Hirschmann (gráfico 3) suxire un cambio significativo no grao de concentración das exportacións en 2020, mentres que as importacións manteñen un nivel similar ao dos últimos cinco anos. Así, o progresivo aumento das exportacións de confección de pezas de vestir e unha maior diversificación, en xeral, no grupo de bens exportados, moi concentrados na primeira década deste século no sector da automoción, motivou un paulatino descenso no grao de concentración. Este alcanzou o seu valor mínimo, 30,9, en 2018. Con todo, a evolución asimétrica en 2020 dos grupos de

bens máis importantes, en especial o comportamento negativo de confección de pezas de vestir e positivo de automoción, produciu un incremento elevado deste índice, e alcanzou un valor similar ao que tiña en 2010, 36,6. O cambio en 2020 na estrutura do fluxo exportador foi de tal entidade que o seu grao de concentración superou o das importacións. En 2019 estas mostraban un índice case 4 puntos máis alto que as exportacións.

O valor do índice de concentración nas importacións en 2020 foi moi similar ao de 2019, sendo máis elevado que o observado no inicio da crise de 2008. Neste fluxo de comercio, a reconfiguración en 2020 do peso relativo dos diferentes capítulos arancelarios, ante a caída das importacións en case todos eles, apenas variou o seu nivel de concentración. Recordemos que este grao se mantivo a pesar da caída en máis da metade na facturación de combustibles minerais.

Fronte a este comportamento do grao de concentración, o elevado carácter intraindustrial do comercio galego case non variou nos últimos anos. Desde 2015 o valor do índice de Grubel e Lloyd oscilou entre 0,71 e 0,72. Iso suxire que nada menos que un 71-72% do comercio externo galego se pode caracterizar como intraindustrial, pero sen poder discernir, coa información utilizada, se o tipo de produto que se exporta é de mellor ou peor calidade que o que se importa. Varios estudos indican que a calidade do exportado supera o importado. En todo caso, cunha simple ollada á distribución sectorial apré-

ciase que os principais capítulos exportadores galegos coinciden cos importadores, sendo en moitos casos estes últimos bens intermedios ou materias primas que logo se comercializan ao estranxeiro cun maior valor engadido. Son os casos da compra de cru, compoñentes de automoción, produtos pesqueiros ou pezas de vestir. Así, o exercicio realizado confirma que a evolución dos dous fluxos do comercio tras a pandemia non afectou o carácter inter ou intraindustrial que xa tiña o comercio exterior galego nos últimos anos.

Destino e orixe do comercio externo galego en 2020 e no primeiro trimestre de 2021

Coa crise sanitaria, as exportacións galegas circunscribíronse aínda máis á Unión Europea e, en especial, á Eurozona. Máis do 70% do valor do exportado en 2020 ao estranxeiro dirixiuse cara aos socios comunitarios, e que, no fondo, non deixan de ser operacións que se realizan en condicións similares ás que se efectúan coas diferentes comunidades autónomas españolas. Dentro da Eurozona, historicamente os nosos veciños máis próximos, Francia e Portugal, son os dous clientes máis importantes, seguidos de Italia. Cara a eles destínase case a metade do exportado, polo que na próxima epígrafe se expoñerán con máis detalle as características do seu comercio. Do conxunto dos oito países da Unión Europea que non adoptaron o euro, sobresaen, no comercio galego, as exportacións a Polonia; estas experimentaron un crecemento dun 15,8% en 2020, o que as aproxima a Alemaña. As operacións determinantes son de pezas de vestir sexan ou non de punto e, de feito, o comercio con Polonia, no que Inditex dispón de plataformas lóxicas, lidera as exportacións galegas destes produtos ao alcanzar valores superiores ás dirixidas a Francia, Italia e Reino Unido.

Dos restantes países de Europa que non forman parte da Unión Europea cabe salientar que o Reino Unido mantén un peso relevante, malia que o seu fluxo exportador descendeu un 10,8% en 2020, caída que se acentuou no primeiro trimestre de 2021. Pola contra, en 2020 incrementouse o comercio con Turquía.

Nos restantes continentes, a presenza de produtos procedentes de Galicia, xa de por si escasa, experimentou unha notable diminución en 2020. Ademais do retroceso na demanda provocado pola crise sanitaria, o comercio vese afectado polo rexurdir das políticas proteccionistas e polos enfrontamentos entre os principais bloques comerciais do mundo. América continuou sendo o principal lugar de destino dos bens galegos, se ben a caída no valor do exportado dun 29,3% (1.226,5 millóns de euros en 2020 fronte a 1.735,6 millóns en 2019) reflicte unha severa redución do mercado, en especial Estados Unidos, México, Chile, Canadá e Brasil. O fluxo comercial cara a América mellorou levemente no primeiro trimestre de 2021, grazas ás transaccións pesqueiras nas illas Malvinas, que contrarrestaron a forte caída, de novo, do comercio con Estados Unidos e México. Como xa se indicou, cabe agardar unha recuperación do mercado estadounidense ao longo de 2021, axiña que mellore a política arancelaria cara aos produtos da Unión Europea por parte da nova Administración americana.

Cadro núm. 6

Evolución do comercio exterior en Galicia e España (en millóns de euros)

	Exportacións					Importacións				
	2017	2018	2019	2020	Xan-mar 2021	2017	2018	2019	2020	Xan-mar 2021
Galicia										
Eurozona	13.276,6	13.905,7	13.789,3	13.112,1	3.442,9	8.932,7	9.420,9	9.796,9	8.512,6	2.692,2
Resto UE-27	1.625,1	1.681,8	1.851,0	1.837,7	445,8	480,9	554,1	555,1	510,0	176,2
Resto de Europa	2.480,4	2.387,3	2.340,6	2.342,7	573,4	1.155,4	1.343,2	1.640,7	1.279,9	275,2
África	1.207,7	1.084,5	1.183,6	1.000,4	315,3	2.094,2	2.653,9	2.758,5	1.808,8	457,3
América	1.914,0	1.827,8	1.735,6	1.226,5	352,0	2.209,0	2.712,7	2.639,0	2.115,8	663,3
Asia	1.079,1	1.045,8	1.120,7	882,9	257,4	2.205,2	2.369,5	2.384,0	2.239,9	641,5
Oceanía	60,8	39,1	32,4	273,6	9,7	81,4	115,4	103,9	93,0	16,9
Sen determinar	154,6	223,6	204,8	195,8	60,6	41,0	32,1	41,3	37,5	8,4
Total	21.798,4	22.195,6	22.258,1	20.871,7	5.457,2	17.199,7	19.201,8	19.919,5	16.597,4	4.930,9
España										
Eurozona	142.523,6	147.759,3	150.358,5	138.828,6	38.871,8	134.309,7	139.094,8	137.906,2	120.418,0	33.462,6
Resto UE-27	17.497,9	17.899,9	18.803,2	17.358,8	5.058,6	18.728,1	19.819,7	20.472,3	18.818,3	5.361,4
Resto de Europa	34.901,2	34.556,0	36.319,9	32.688,3	8.666,9	28.675,8	30.116,0	31.184,6	25.470,3	6.987,7
África	17.666,5	18.554,4	18.571,5	15.615,2	4.434,4	24.153,1	27.724,1	27.297,1	19.012,8	5.696,7
América	29.740,1	30.405,3	31.273,2	25.922,2	6.973,3	32.693,2	33.636,8	33.725,4	29.142,1	7.361,1
Asia	25.451,2	26.114,4	26.676,9	24.900,8	6.932,5	60.917,8	66.140,0	67.240,1	57.988,7	15.550,1
Oceanía	1.999,3	1.915,2	1.863,9	1.788,8	424,2	987,4	1.036,0	783,7	637,7	171,8
Sen determinar	6.363,1	8.056,0	7.025,6	4.072,8	946,1	1.966,0	2.079,9	3.827,6	3.109,7	979,4
Total	276.142,9	285.260,5	290.892,8	261.175,5	72.307,9	302.431,2	319.647,3	322.436,9	274.597,5	75.570,7
%Galicia/España										
Eurozona	9,3	9,4	9,2	9,4	8,9	6,7	6,8	7,1	7,1	8,0
Resto UE-27	9,3	9,4	9,8	10,6	8,8	2,6	2,8	2,7	2,7	3,3
Resto de Europa	7,1	6,9	6,4	7,2	6,6	4,0	4,5	5,3	5,0	3,9
África	6,8	5,8	6,4	6,4	7,1	8,7	9,6	10,1	9,5	8,0
América	6,4	6,0	5,5	4,7	5,0	6,8	8,1	7,8	7,3	9,0
Asia	4,2	4,0	4,2	3,5	3,7	3,6	3,6	3,5	3,9	4,1
Oceanía	3,0	2,0	1,7	15,3	2,3	8,2	11,1	13,3	14,6	9,8
Sen determinar	2,4	2,8	2,9	4,8	6,4	2,1	1,5	1,1	1,2	0,9
Total	7,9	7,8	7,7	8,0	7,5	5,7	6,0	6,2	6,0	6,5

Datos 2017 a 2019 definitivos, 2010 e 2021 provisionais.

Fonte: DataComex. Ministerio de Industria, Comercio e Turismo.

Cadro núm. 7

Estrutura espacial do comercio exterior de Galicia

Principais países de procedencia e destino dos intercambios

	2019		2020		Xan-mar 2021		TVI (%) 2020-2019
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	
Exportacións							
Francia	4.257,8	19,1	5.101,3	24,4	1.278,4	23,4	19,8
Portugal	3.261,0	14,7	2.729,2	13,1	653,1	12,0	-16,3
Italia	1.969,7	8,8	1.757,6	8,4	510,3	9,4	-10,8
Reino Unido	1.509,5	6,8	1.346,0	6,4	295,6	5,4	-10,8
Alemaña	1.218,4	5,5	1.066,5	5,1	305,3	5,6	-12,5
Polonia	795,8	3,6	921,8	4,4	234,9	4,3	15,8
Países Baixos	1.108,1	5,0	762,8	3,7	208,8	3,8	-31,2
Bélxica	746,7	3,4	738,7	3,5	235,1	4,3	-1,1
Marrocos	745,7	3,4	622,2	3,0	207,4	3,8	-16,6
Turquía	328,3	1,5	468,8	2,2	143,6	2,6	42,8
Resto de países	6.317,2	28,4	5.356,7	25,7	1.384,7	25,4	-15,2
Total	22.258,1	100,0	20.871,7	100,0	5.457,2	100,0	-6,2
Importacións							
Francia	5.317,8	26,7	4.523,2	27,3	1.594,0	32,3	-14,9
Portugal	1.825,2	9,2	1.702,3	10,3	480,9	9,8	-6,7
China	981,2	4,9	1.188,0	7,2	383,4	7,8	21,1
Marrocos	677,8	3,4	734,5	4,4	239,4	4,9	8,4
Italia	792,9	4,0	701,9	4,2	173,2	3,5	-11,5
Alemaña	745,4	3,7	667,2	4,0	159,3	3,2	-10,5
Reino Unido	483,8	2,4	484,5	2,9	52,9	1,1	0,2
Estados Unidos	403,9	2,0	467,0	2,8	346,4	7,0	15,6
México	709,6	3,6	405,8	2,4	92,1	1,9	-42,8
Turquía	600,6	3,0	388,9	2,3	108,2	2,2	-35,2
Resto de países	7.381,3	37,1	5.334,1	32,1	1.301,1	26,4	-27,7
Total	19.919,5	100,0	16.597,4	100,0	4.930,9	100,0	-16,7

Datos 2019 definitivos, 2020 e 2021 provisionais.

Fonte: DataComex. Ministerio de Industria, Comercio e Turismo.

As vendas a África tamén diminuíron neste período debido, sobre todo, ao descenso no valor das transaccións nun 16,6% do principal cliente galego, Marrocos. As perspectivas para 2021 no eran positivas e, no momento de redactar este informe, empeoraron ante a crise diplomática existente co país magrebí. Recordemos que o peso de Marrocos no comercio co continente africano foi en 2020 do 62,2% e que os restantes países no ránking exportador, Exipto e Alxeria, o seguen a unha gran distancia.

O fluxo exportador galego con Asia tamén se viu seriamente danado en 2020 (baixou un 21,2%) e, neste caso, o retroceso explícase pola elevada caída das vendas no mercado chinés, o que contrasta, como se observará máis adiante, co notable incremento das importacións. En canto a Oceanía, a venda do buque loxístico construído por Navantia a Australia outorga un peso ás exportacións cara a ese continente que non adoita ser o habitual. De feito, nos últimos anos, o comercio galego cara a ese continente redúcese ás operacións de venda de buques á Armada australiana.

En canto ao peso relativo por continentes das exportacións galegas con respecto ás do conxunto de España, cabe indicar que mentres o comercio con Europa, África e Australia (de forma circunstancial en 2020) é sensiblemente superior ao peso do PIB galego sobre o español; non sucede o mesmo nos mercados de América e Asia, en especial neste último, no que, como xa indicamos, a presenza galega é escasa.

Polo lado das importacións, a importancia relativa da Unión Europea e do resto de Europa é menor que nas exportacións debido ao cada vez máis potente comercio con China e á compra de materias primas nos restantes continentes. Aínda así, as importacións á Eurozona absorbían máis da metade das realizadas desde Galicia en 2020, sendo tamén Francia e Portugal os dous provedores máis relevantes. En canto ao Resto de Europa, mantívose o comercio co Reino Unido (sétimo país no ránking galego), malia que este colapsou no primeiro trimestre de 2021. As estatísticas de Aduanas tan só reflicten transaccións por un valor de 52,9 millóns de euros, cifra que contrasta cos 127 millóns do primeiro trimestre de 2020.

O saldo comercial galego con África, América e Asia é moi deficitario, en particular co continente asiático. Neste último, por cada 2,5 euros que se importaban, exportábase 1 euro. As compras, neste caso, están moi condicionadas por China, país no que o valor das importacións creceu en 2020 un 21,1%, nun contexto de subida nos prezos. Multiplicáronse por 4 as importacións de aparellos e material eléctrico, sobre todo, acumuladores de ións de litio e tamén creceron considerablemente as transaccións de conservas de atún. No inicio de 2021 non cambiaron as pautas do comercio reafirmando, sobre todo, as compras de baterías de litio.

En canto ao comercio importador con África, o país determinante volve ser Marrocos, que se sitúa en 2020 no cuarto lugar do ránking importador galego. A facturación medrou un 8,4%, froito da automoción e os seus compoñentes que contrarrestou as caídas na confección de pezas de vestir e produtos da pesca. Esta mesma dinámica mantívose no primeiro trimestre de 2021. No conxunto do continente o comercio caeu en 2020 un 34,4% debido ao derrube na compra de combustibles minerais en Libia e Alxeria. Os seus lugares no ránking foron ocupados por Namibia (pesca) e Guinea (minerais de aluminio).

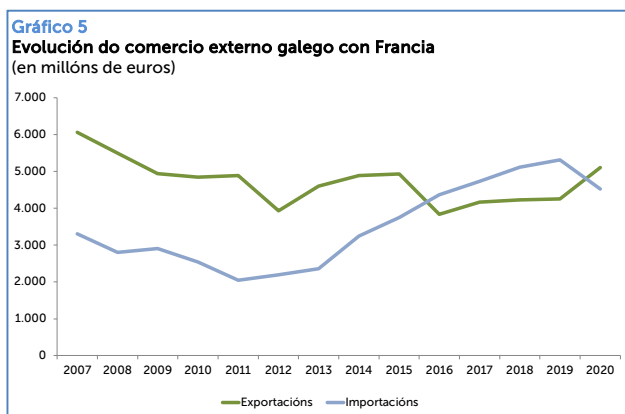
Finalmente, mentres a contía das importacións procedentes de Oceanía é case irrelevante no contexto global, as realizadas con orixe no continente americano descenderon en 2020 un 19,8%, a causa, ante todo, da caída no valor dos produtos petrolíferos procedentes de México. Deste xeito, Estados Unidos pasa a ser o país cunha maior contía de importacións ante un crecemento do 15,6%, debido xustamente aos combustibles minerais xa que nos restantes capítulos arancelarios se aprecia unha sensible perda, en concreto nos produtos químicos inorgánicos.

O comercio externo galego en 2020 e no primeiro trimestre de 2021 con catro países: Francia, Portugal, Italia e Reino Unido

No cadro 7 apréciase que tanto en 2019 como en 2020 os catro países aos que en maior medida se dirixen as exportacións galegas son Francia, Portugal, Italia e Reino Unido. Este destino dos bens tamén se mantén no primeiro trimestre de 2021, coa única excepción de que Alemaña pasa a ocupar o cuarto lugar a costa do Reino Unido. Polo lado das importacións, estes países tamén teñen un peso determinante na provisión de bens a Galicia, en especial, Francia e Portugal que tamén ocupan o primeiro e segundo lugar.

Arredor da cuarta parte do valor do importado e exportado desde Galicia ten como destino e orixe Francia. O comercio da automoción e os seus compoñentes xustifica ese papel capital do país galo. No gráfico 5 reflíctese a traxectoria deste comercio, o cal en 2020 deu un cambio importante posto que, cun incremento dun 19,8% das exportacións e unha caída dun 14,9% nas importacións, o saldo comercial galego pasou de ser deficitario a alcanzar un superávit; situación que de novo cambia despois dos resultados do primeiro trimestre de 2021.

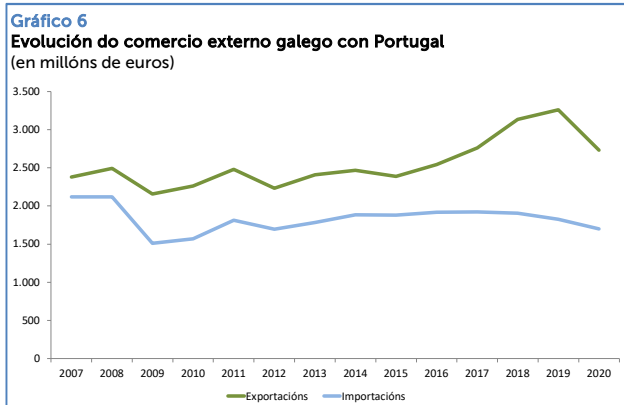
O feito de que en 2020 se exporte máis do que se importa debeuse ao comportamento do capítulo arancelario no que se contabilizan os vehículos automóbiles. Tradicionalmente neste capítulo as importacións superaban con claridade as exportacións. Así, en 2019 por cada euro exportado, importábase por un valor de 2,3 euros. En 2020 esta diferenza recortouse enormemente, de tal modo que, por cada euro exportado, se importaban 1,2 euros. Esta circunstancia, sumada ao feito do elevado déficit en fundición ferro e aceiro, xustifica o saldo comercial negativo.

O comercio con Francia é, sobre todo, automoción e os seus compoñentes. Esta actividade, en 2020, representaba o 85,1% das importacións (85,9% en 2019), o que dá unha idea da dependencia existente cara a ese tipo de bens. As exportacións, con todo, estaban nos últimos anos máis diversificadas debido ao peso da confección de pezas de vestir. En 2020 produciuse unha redución de case un 30% nas vendas galegas a Francia das pezas de vestir que non son de puntos, o que fixo que a automoción, de representar un 47,3% do total exportado, pasase en 2020 ao o 63,5%. Esta caída na confección explícase máis polo envío de produtos a Francia a tra-

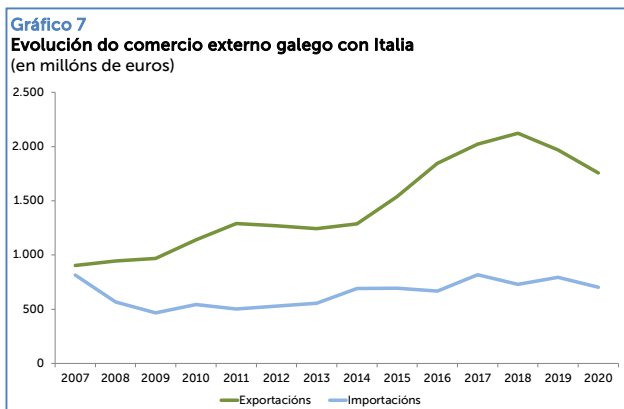
vés de plataformas loxísticas española que non están en Galicia que pola menor demanda gala en tempos de crise sanitaria. A pesar de que é certo que as vendas a Francia en pezas de vestir que non son de punto desde outras comunidades como, por exemplo Cataluña, apenas variaron en 2020, en Galicia produciuse a diminución do 30% citado con anterioridade.

Portugal segue sendo en 2020 o segundo país do mundo ao que en maior contía se dirixe o comercio galego tanto no fluxo exportador como no importador. O comercio continúa moi diversificado, malia que predominan pesca, pezas de vestir non de punto, automoción e combustibles minerais nas exportacións; e automoción, pezas de vestir de punto, fundición de ferro e aceiro, e pesca nas importacións. A crise

existente con Galicia. Esta situación non deixa en boa posición o sector de compoñentes localizado no sur galego. Tamén se constata unha caída na distribución de pezas de vestir que non son de punto, motivada polo escaso pulso comercial deste tipo de bens en momentos de confinamento e, de igual xeito, obsérvase unha sensible caída nas vendas no sector pesqueiro, pese ao cal este capítulo pasou a liderar o fluxo exportador.

No primeiro trimestre de 2021, no que as exportacións cara a Portugal diminúen un 10,5% e as importacións soben un 6,5%, reducíndose o saldo comercial, acentúase a evolución do comercio que se debuxaba en 2020. Modifícase o saldo comercial na automoción, agora positivo para Portugal, ante un sensible aumento das importacións galegas e unha caída das súas exportacións, o que incrementa o peso da industria de compoñentes portuguesas no mercado galego, mentres que se reduce o protagonismo do sector galego en Portugal. Pola súa banda, o sector pesqueiro mostra un comportamento similar, coa salvidade de que o valor do comercializado é menor e que se mantén un saldo comercial positivo a favor de Galicia, pero menor que o do mesmo período de 2020. Por último, neste período tamén sobresa a redución á metade (tanto de exportacións como de importacións) do comercio de pezas de vestir de punto, produto tradicionalmente moi importante nas relacións comerciais entre Galicia e a Rexión Norte de Portugal.

de punto e tamén por un menor comercio de peixe. Polo lado das importacións, observouse unha sensible caída na venda a Galicia de maquinaria e aparellos mecánicos. Estes descensos contrarrestáronse, en parte, polo dinamismo observado na automoción, en especial, no seu fluxo exportador; ao que hai que engadir o incremento da facturación galega de conservas de peixe, produtos cuxo consumo subiu de maneira sensible neste período de crise.

Os resultados do primeiro trimestre de 2021 parecen afastarnos da crise vivida en 2020. O comercio medrou un 9,6% nas exportacións e un 2,4% nas importacións, cunha balanza comercial que mantivo un elevado superávit a favor de Galicia. O máis significativo en exportacións foi o incremento dos produtos da pesca nunha actividade que non xera importacións. Neste último fluxo sobresa a recuperación do sector de maquinaria e aparellos mecánicos.

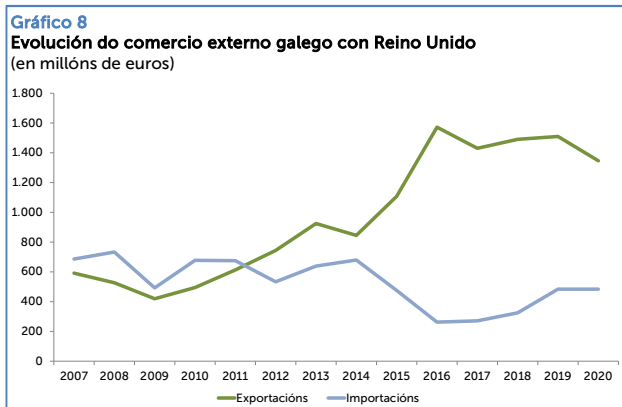
As relacións comerciais entre Galicia e o Reino Unido foron moi intensas nos últimos anos. As compras e vendas galegas a este país foron moi semellantes ata 2011 e, como se aprecia no gráfico 8, cun lixeiro

sanitaria afectou notablemente o tráfico de mercancías entre os dous territorios. Nese ano, as exportacións diminuíron un 16,3% e as importacións un 6,7%.

O descenso das exportacións afectou os capítulos arancelarios máis relevantes pero, sobre todo, a automoción, cuxa factura baixou en máis de 110 millóns de euros. Esta traxectoria contrasta co incremento do importado neste grupo de bens. Os datos de Aduanas reflicten que mentres desde Galicia se deixaron de vender compoñentes e accesorios da automoción cara a Portugal, desde o país luso se mantivo o fluxo de vendas xa

Coa crise sanitaria diminuíron as relacións comerciais con Italia, habitualmente terceiro país en importancia no comercio galego co estranxeiro. En 2020, a pesar do descenso do 10,8%, conseguiu manter ese terceiro lugar nas exportacións, mentres que, nas importacións, cunha caída do 11,5%, ocupou o quinto posto tras China (que se consolidou na terceira posición) e Marrocos. Estes dous últimos países experimentaron un incremento nas súas vendas a Galicia.

A crise do comercio con Italia veu motivada, no fluxo exportador, pola elevada caída na distribución galega de pezas de vestir non

déficit. A partir de entón as exportacións crearon de forma notable ata 2016, mentres decaeron as importacións. Deste xeito, o superávit comercial foise incrementando ata alcanzar en 2016 un máximo. A partir dese ano, as exportacións estabilizáronse, mentres que subiron levemente as importacións. En 2020, aínda sumidos na incerteza do Brexit, reduciuse o fluxo do comercio pero o Reino Unido mantense nos primeiros lugares do ránking comercial galego.

A exportación de automóbiles e pezas de vestir de punto e non de punto absorbían o 66,3% do fluxo exportador galego ao Reino

Unido en 2019 e case esta mesma porcentaxe, malia que nunha menor contía, alcanzábase en 2020 (67%), nun contexto de caída dun 10,8% na facturación. As estatísticas amosan que son as decisións e o mercado de Stellantis (automoción) e de Inditex (confección) as que determinan as vendas galegas ao Reino Unido. As importacións supoñen arredor dun terzo das exportacións. En 2020 mantivéronse estables con respecto a 2019 e iso grazas ao incremento nas compras de aluminio en bruto, o que eclipsou a caída doutros capítulos arancelarios, como a compra de combustibles minerais e de produtos pesqueiros. Apreciamos que o comercio, nestes apartados, dista de ser estable, xa que está sometido ás incertezas que atravesaba en Galicia a industria do aluminio, á volatilidade nas compras de produtos petrolíferos e ao desenvolvemento dos acordos pesqueiros tras o Brexit.

Os resultados do comercio co Reino Unido nos tres primeiros meses de 2021 nas importacións son moi negativos e confirman os anteriores temores. O seu valor pasou de 127 millóns en 2020 a tan só 53 millóns. Practicamente non houbo compras de aluminio; a pesca (nos dous fluxos do comercio) reduciuse drasticamente, e tampouco houbo importacións de produtos petrolíferos. As importacións estaban lideradas pola compra de aparellos ópticos. Con todo, no fluxo exportador obsérvase un incremento na automoción, mentres deixaron de comercializarse desde Galicia as pezas de vestir sexan ou non de punto.

As empresas exportadoras e importadoras en Galicia

A pesar do descenso no valor monetario do fluxo comercial en 2020, o número de empresas que realizaron algunha exportación co estranxeiro en Galicia apenas variou con relación a 2019, mentres que se incrementou nun 10% a contía de sociedades que importaron algún tipo de ben. Estes resultados suxiren que as empresas galegas mantiveron, con maior ou menor volume de facturación, a súa presenza nos mercados internacionais e, incluso, ante as dificultades que podería estar atravesando o mercado español, novas sociedades acudiron ao mercado internacional para aprovisionarse. Estes resultados certamente positivos, ante a situación económica mundial e os descensos no comercio, melloraron no primeiro trimestre de 2021; período no que se percibe un sensible aumento de empresas que decidiron vender os seus produtos no estranxeiro e aínda medrou máis o das sociedades de todos os tamaños que importan todo tipo de bens. Así, fronte ás 5.422 empresas contabilizadas en 2020, importaron 8.281 en 2021. Trátase dunha cifra récord desde o ano 2000, momento no que o Ministerio de Industria, Comercio e Turismo publicou por primeira vez esta información. Cómpre salientar a contía da subida, posto que as 5.422 empresas que se internacionalizan tamén establecen un récord. En 2000 ese número reducíase a 2.537.

Cadro núm. 8

Número total de empresas galegas exportadoras e importadoras

	2017	2018	2019	2020	Xan-mar 2020	Xan-mar 2021
Exportadoras	6.714	7.249	7.167	7.118	3.673	4.344
Importadoras	10.616	12.225	12.359	13.589	5.422	8.281

Fonte: DataComex. Ministerio de Industria, Comercio e Turismo.

Como nos anos anteriores, en 2020, Portugal, Estados Unidos e Francia continúan a ser os tres países con máis empresas exportadoras galegas. Estes territorios tiveron en todo este século un peso determinante nesta clasificación, pero a súa traxectoria non foi similar. Así, mentres en 2000 a decisión de exportar por parte dun gran número de empresas galegas se vinculaba a Portugal, conforme transcorreron os anos as sociedades que acudían ao país veciño diminuían e crecía a presenza das empresas galegas en mercados máis afastados. Ascendeu progresivamente o número de sociedades en Francia (tamén en Italia, Alemaña e Reino Unido), pero, sobre todo, en Estados Unidos; país no que, malia as trabas que impuxo ao seu comercio internacional, segue resultando tan atractivo para Galicia que o volume de empresas exportadoras xa é similar ao existente en Portugal.

Cadro núm. 9

Número de empresas galegas exportadoras e importadoras por grupos arancelarios

Capítulos	Grupos	Produtos	2018	2019	2020	TVI (%) 2020/2019	Xan-mar 2020	Xan-mar 2021	TVI (%) xan-mar 2021/2020
Exportacións									
01/05	I	Animais, peixes e moluscos, leite e ovos	785	815	701	-14,0	476	471	-1,1
06/14	II	Vexetais, froitos, café e sementes	207	235	208	-11,5	123	143	16,3
15	III	Graxas e aceites vexetais e animais	39	50	53	6,0	22	34	54,5
16/24	IV	Produtos de alimentación	1.015	1.046	1.074	2,7	595	653	9,7
25/27	V	Minerais e combustibles minerais	242	237	220	-7,2	137	145	5,8
28/38	VI	Produtos químicos	786	740	826	11,6	432	455	5,3
39/40	VII	Plástico, caucho e as súas manufacturas	826	873	842	-3,6	481	500	4,0
41/43	VIII	Peles, coiros e as súas manufacturas	173	206	195	-5,3	113	125	10,6
44/46	IX	Madeira e as súas manufacturas	288	297	282	-5,1	171	208	21,6
47/49	X	Pastas papeleiras, papel e edición	442	426	435	2,1	211	244	15,6
50/63	XI	Materias téxtiles e confección	1.168	1.104	1.170	6,0	667	771	15,6
64/67	XII	Calzado, paraugas e sombreiros	223	233	258	10,7	152	158	3,9
68/70	XIII	Produtos da pedra, cemento, cerámica e vidro	496	485	484	-0,2	266	272	2,3
71	XIV	Xoiería	83	77	81	5,2	40	41	2,5
72/83	XV	Metais e as súas manufacturas, ferramentas	1.553	1.560	1.500	-3,8	835	883	5,7
84/85	XVI	Caldeiras, maquinaria e material eléctrico	1.907	1.950	1.939	-0,6	1.007	1.050	4,3
86/89	XVII	Material de transporte	845	842	873	3,7	375	410	9,3
90/92	XVIII	Instrumentos de precisión e relojería	405	396	422	6,6	198	217	9,6
93	XIX	Armas							
94/96	XX	Mobiliario, artigos de recreo e varios	663	689	622	-9,7	348	346	-0,6
97	XXI	Obxectos de arte e non clasificados	21	32	25	-21,9	8	12	50,0
98-99		Non clasificados	3.399	3.357	3.156	-6,0	1.460	1.866	27,8
Importacións									
01/05	I	Animais, peixes e moluscos, leite e ovos	574	592	579	-2,2	415	431	3,9
06/14	II	Vexetais, froitos, café e sementes	335	355	360	1,4	205	247	20,5
15	III	Graxas e aceites vexetais e animais	56	43	55	27,9	36	36	0,0
16/24	IV	Produtos de alimentación	557	571	585	2,5	347	362	4,3
25/27	V	Minerais e combustibles minerais	283	299	311	4,0	193	191	-1,0
28/38	VI	Produtos químicos	1.543	1.624	1.678	3,3	960	1.112	15,8
39/40	VII	Plástico, caucho e as súas manufacturas	1.781	1.948	2.017	3,5	1.111	1.252	12,7
41/43	VIII	Peles, coiros e as súas manufacturas	630	669	678	1,3	281	381	35,6
44/46	IX	Madeira e as súas manufacturas	401	409	383	-6,4	214	224	4,7
47/49	X	Pastas papeleiras, papel e edición	1.012	1.096	1.126	2,7	544	687	26,3
50/63	XI	Materias téxtiles e confección	3.024	3.275	3.836	17,1	1.638	2.315	41,3
64/67	XII	Calzado, paraugas e sombreiros	692	829	951	14,7	408	634	55,4
68/70	XIII	Produtos da pedra, cemento, cerámica e vidro	767	845	813	-3,8	440	477	8,4
71	XIV	Xoiería	302	323	308	-4,6	125	157	25,6
72/83	XV	Metais e as súas manufacturas, ferramentas	2.850	3.059	2.981	-2,5	1.643	1.881	14,5
84/85	XVI	Caldeiras, maquinaria e material eléctrico	4.756	4.887	5.545	13,5	2.331	3.196	37,1
86/89	XVII	Material de transporte	1.412	1.603	1.449	-9,6	554	856	54,5
90/92	XVIII	Instrumentos de precisión e relojería	1.441	1.542	1.631	5,8	649	898	38,4
93	XIX	Armas	35	26	18	-30,8	7	8	14,3
94/96	XX	Mobiliario, artigos de recreo e varios	1.442	1.567	1.503	-4,1	691	872	26,2
97	XXI	Obxectos de arte e non clasificados	83	95	89	-6,3	22	43	95,5
98-99		Non clasificados	3.740	3.444	3.949	14,7	1.433	2.115	47,6

Fonte: DataComex. Ministerio de Industria, Comercio e Turismo.

En canto ao tipo de produtos, hai catro grupos arancelarios que nos últimos anos excederon o número de mil sociedades exportadoras e cuxo liderado se perpetúa no tempo. Estes son produtos de alimentación, téxtil-confección, metais e manufacturas e caldeiras, maquinaria e material eléctrico. En 2020 apréciase unha leve caída nas sociedades dos dous últimos grupos, o que contrasta co incremento das empresas que venden produtos de alimentación e, tamén, confección de pezas de vestir, e iso a pesar do retroceso que na produción galega experimentou esta última actividade nese ano. Por outra parte, estas cifras descubren que malia que as transaccións das grandes corporacións (Stellantis, Inditex, Alcoa, Repsol) son as que determinan as características do fluxo comercial existente en Galicia, ao seu carón conviven un nutrido grupo de medianas, pequenas e microempresas que realizan operacións comerciais no estranxeiro, cun volume de facturación máis modesto e sen tanta repercusión nos resultados globais.

En canto ao fluxo importador, o lugar común desde 2011 de aprovisionamento das sociedades galegas é China. A esa fábrica do mundo acudiron un total de 5.011 empresas en 2020, sobre un total das 13.589 sociedades que adquiriron produtos no exterior. Hai que ter en conta que, en 2000, importaban desde China tan só 192 empresas galegas. A unha considerable distancia de China sitúase Estados Unidos, país no que a presenza galega foise paulatinamente incrementando desde 2000 a 2008. Nos anos de crises caeu de forma brusca o número de empresas que acudían a ese mercado. Na recuperación económica e na posterior crise sanitaria non se lograron recuperar as cifras alcanzadas en 2008. O terceiro país ao que

acoden máis empresas importadoras é Portugal, aínda que na actualidade cun número de sociedades moi próximo ao de Alemaña. Desde 2016 o volume de sociedades que compran bens no mercado luso apenas variou, pero en 2020 apréciase un sensible aumento a pesar das dificultades de acceso ante a crise sanitaria a ambos os lados da fronteira.

Por grupos arancelarios, a distribución das empresas nas importacións mostra unha maior diversificación que nas exportacións. Con todo, predominan as empresas que adquiren caldeiras, material eléctrico e maquinaria e obsérvase que o número de sociedades que importan este tipo de produtos en Galicia é cada vez maior. Tamén é elevado o grupo de empresas que adquire no estranxeiro materiais téxtiles e significativo o de metais e ferramentas. Fronte a este dato, resulta baixo o número de empresas que adquire no estranxeiro produtos da alimentación, ao igual que o da madeira e as súas manufacturas, sectores básicos na estrutura industrial galega.

Finalmente, os bos resultados do primeiro trimestre de 2021 (período no que todos os grupos arancelarios, salvo dous, contaban con máis empresas que no mesmo período de 2020) reproducen a estrutura existente en 2020. En exportacións conséntase un sensible aumento nas empresas que venden produtos de alimentación, sector que mantivo a súa actividade habitual na crise sanitaria, e tamén de materiais téxtiles e confección, neste caso cun mercado moi afectado pola pandemia. En todo caso, caldeiras, maquinaria e material eléctrico segue liderando en número de empresas exportadoras, pese a que o seu ritmo de crecemento, un 4,3%, queda moi lonxe do alcanzado polo de sociedades que importan estes mesmos produtos, un 37,1%.

Nas transaccións de compras de bens ao estranxeiro, considerando os resultados de 2020, estanse contabilizando neste primeiro trimestre de 2021 moitas das empresas galegas que adoitan operar periodicamente ao longo de todo o ano. Esta información suxire, por tanto, que, fronte a adquisicións puntuais, as relacións comerciais e os aprovisionamentos se están realizando cunha certa regularidade.

O comercio externo galego en 2020 e no primeiro trimestre de 2021 por provincias

Nas exportacións, o bo comportamento do sector da automoción, xunto coa caída dun 25% no valor dos materiais téxtiles e da confección situou a provincia de Pontevedra no primeiro lugar do ránking galego e a unha distancia de 10,5 puntos da provincia da Coruña. Así, máis da metade do exportado por Galicia en 2020 realizouse desde Pontevedra, provincia que concentra o seu comercio en dous capítulos arancelarios: vehículos automóbiles (61,2% do valor total) e produtos pesqueiros (9,2%). Entre os dous superan o 70% do total. Co crecemento dun 34,7% da facturación da automoción en 2020, Pontevedra pasou de ocupar o oitavo lugar en 2019 ao quinto lugar (posto que en 2019 correspondía á Coruña), tras Barcelona, Madrid, Valencia e Zaragoza. En canto aos dous capítulos máis importantes, en automoción superou a Valencia e colocouse en segundo lugar, tras Barcelona; mentres que na pesca mantén, a unha enorme distancia da Coruña, o liderado en España. En canto ás importacións, a menor facturación en vehículos automóbiles e compoñentes non impediu que incrementase o seu peso relativo en Galicia ata case alcanzar o 60% do total.

Pola súa banda, a perda de peso relativo en Galicia e España do comercio exterior realizado desde A Coruña en 2020 produciuse polo comportamento xa descrito do grupo de materiais téxtiles e confección, en particular, as pezas de vestir que non son de punto. Dese modo, en exportacións, o valor total do comercio efectuado desde esa provincia pasa en tan só un ano do quinto ao oitavo lugar entre as comunidades autónomas españolas, mentres que o total importado se mantén no undécimo posto, a pesar, como se observa no cadro 10, da notable caída sufrida. Os capítulos arancelarios relevantes nas importacións coruñesas (confección, petróleo, fundición) experimentaron un intenso retroceso. O único que se mantivo estable foi o sector pesqueiro.

As dúas provincias máis orientais, Lugo e Ourense, manteñen un peso relativo moi baixo no conxunto do comercio externo galego ante o valor do exportado e importado desde A Coruña e Pontevedra. As exportacións realizadas por Lugo en 2020 tan só alcanzaban o 2,8% do total galego, nun contexto de caída deste comercio en todas as provincias salvo Pontevedra. O óxido e hidróxido de aluminio, o leite e os produtos lácteos, a madeira, o aluminio en bruto e a pesca son os principais bens que se comercializan nesta provincia e, como se observa, case todos eles son materias primas. Como nos exercicios anteriores, a industria de alumina-aluminio é a determinante no comercio de Lugo en 2020 e nel se aprecia un sensible retroceso con respecto a 2019. O peso das importacións efectuadas desde Lugo é algo máis elevado no contexto galego que o das exportacións e concéntrase na compra de mineral de aluminio e en aluminio en bruto. Este último, malia a crise no sector, experimentou un incremento en 2020.

Cadro núm. 10
Distribución do comercio exterior por provincias

	2019		2020		Xan-mar 2021	
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%
Importacións						
A Coruña	7.992,6	40,1	5.492,2	33,1	1.664,1	33,7
Lugo	748,6	3,8	724,2	4,4	132,6	2,7
Ourense	594,6	3,0	481,9	2,9	153,5	3,1
Pontevedra	10.583,7	53,1	9.899,1	59,6	2.980,6	60,4
Galicia	19.919,5	100,0	16.597,4	100,0	4.930,9	100,0
Exportacións						
A Coruña	10.969,1	49,3	8.661,1	41,5	1.842,3	33,8
Lugo	664,4	3,0	585,1	2,8	226,2	4,1
Ourense	884,8	4,0	769,2	3,7	229,8	4,2
Pontevedra	9.739,8	43,8	10.856,3	52,0	3.158,8	57,9
Galicia	22.258,1	100,0	20.871,7	100,0	5.457,2	100,0

Datos 2019 definitivos, 2020 e 2021 provisionais.

Fonte: DataComex. Ministerio de Industria, Comercio e Turismo.

Finalmente, en consonancia coa evolución xeral, o comercio de Ourense tamén caeu en 2020, pero en maior proporción que no resto de Galicia. A industria do xisto mantivo o liderado das exportacións e conseguiu aumentar as súas vendas. En canto ás importacións, cuxo peso no total galego foi de tan só o 2,9%, estas cada ano están máis lideradas pola compra de aceites de xirasol (procedentes sobre todo de Ucraína); cuxo valor, que se incrementou en 2020, contrarrestou nese ano os descenso observados en fundición, ferro e aceiro, materias plásticas e pezas de vestir que non son de punto.

No cadro 10 tamén se observa como Pontevedra incrementou a súa posición de liderado en Galicia nos dous segmentos do comercio no primeiro trimestre de 2021. Destaca a caída do peso relativo da Coruña no fluxo exportador debido, sobre todo, ao descenso das vendas das pezas e vestir que non son de punto; caída que non foi contrarrestada por outros capítulos relevantes como a adquisición de combustibles minerais ou as conservas de carne.

O investimento directo estranxeiro (IED)

O IED no mundo. Os cambios normativos na Unión Europea e en España

A crise sanitaria causou un notable retroceso do IED no mundo en 2020. As primeiras estimacións cuantifican este descenso nun 35%, xa que, tras superar o fluxo inversor os 1,5 billóns de dólares en 2019, en 2020 non chegou nin tan sequera a un billón. Esta cifra é moi inferior á lograda en 2009, cando o mundo se enfrontaba a unha dura crise financeira. Os resultados de 2020 serían peores se no segundo semestre non se chegan a recuperar os investimentos tras o afundimento do segundo trimestre. Non obstante, o freo aos novos proxectos mantívose durante todo o ano e tamén proseguíu no primeiro trimestre de 2021.

Cadro núm. 11
Evolución do investimento directo estranxeiro (IED) no mundo

	Entradas			Saídas		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Miles de millóns de dólares						
Economías desenvolvidas	708	749	312	431	780	347
Economías en desenvolvemento	692	723	663	403	417	387
Economías en transición	37	58	24	38	23	6
Total mundial	1.437	1.530	999	871	1.220	740
Porcentaxes						
Economías desenvolvidas	49,3	48,9	31,3	49,5	64,0	46,9
Economías en desenvolvemento	48,2	47,3	66,3	46,2	34,1	52,3
Economías en transición	2,5	3,8	2,4	4,3	1,9	0,8

Fonte: UNCTAD, *Informe sobre las inversiones en el mundo 2021*.

No cadro 11 obsérvase a sensible caída do investimento en 2020 nas economías desenvolvidas (de 0,749 billóns de dólares en 2019 pasouse a 0,312 billóns). A UNCTAD explica que esa situación se debeu, sobre todo, "ás oscilacións causadas polas transaccións corporativas e polos fluxos financeiros que moven internamente as empresas".

A evolución tan negativa do IED nas economías desenvolvidas contrasta co estancamento observado nas economías en desenvolvemento, de tal xeito que, nestas, case se duplican as entradas de investimento realizadas polas desenvolvidas. Iso debeuse a que se mantivo en 2020 o ritmo investidor no continente asiático, territorio que mostrou unha maior resistencia á crise. Constatase así que, en 2020, case dous terzos do IED mundial foron recibidos por estas economías. Porén, estas cifras están ocultando que o investimento nestes países non se concretou en novos proxectos. O IED deste tipo caeu, de feito, un 42%, polo que o mantemento do fluxo inversor se logrou grazas aos investimentos en proxectos xa existentes; e iso ocorreu nun contexto de caída nos beneficios empresariais das máis importantes multinacionais, o que freou as operacións de investimento nas súas filiais. No cadro 11 se observa, ademais, que o IED

dirixido ás economías en transición se reduciu, segundo a UNCTAD, a 24 mil millóns de dólares, o que supón un descenso de máis da metade.

Por continentes, os resultados en 2020 foron en todos moi negativos salvo en Asia. En Europa, o investimento procedente dos países desenvolvidos baixou en case un 80%. Cabe destacar un descenso do 20% en América do Norte que afectou especialmente os Estados Unidos polas caídas das ganancias reinvestidas. Pola súa banda, o colapso do turismo e dos investimentos en recursos naturais fixo que se frease bruscamente o IED recibido por América latina e o Caribe, cuantificándose esa redución nun 45%. En canto a África, a caída foi dun 16%, a máis elevada desde hai 15 anos. Quedaron interrompidos proxectos industriais de investimento claves para o desenvolvemento do continente e diminuíron os investimentos nos sectores de materias primas. Estas circunstancias poden agudizar as crises migratorias para fuxir da pobreza. Pola súa banda, en Asia asistimos en 2020 a un incremento do fluxo inversor cara a China nun 6%, o que a converte no primeiro receptor mundial de IED e que, con estes resultados, parece permanecer á marxe do freo inversor observado en case todo o mundo. Situación similar foi a de India, na que o IED tamén aumentou. Os resultados destes países permitiron contrarrestar a perda dun 25% do IED no sudoeste asiático.

As perspectivas da UNCTAD ao comezo de 2021 era que, salvo un agravamento das crise sanitaria, os resultados anuais de 2021 mellorasen entre un 10 e un 15% os de 2020; isto suporía que aínda faltaría por recuperar un 25% adicional para alcanzar os resultados de 2019, cifras que agardan lograr en 2022, segundo a proxección máis optimista. Con todo, subliñan que as circunstancias non son as máis adecuadas para a realización de proxeccións ante a incerteza da mellora económica mundial, a evolución da pandemia, os gastos na recuperación que, obviamente, afectan as decisións de investir e, finalmente, sinalan, ademais, as posibles presións políticas.

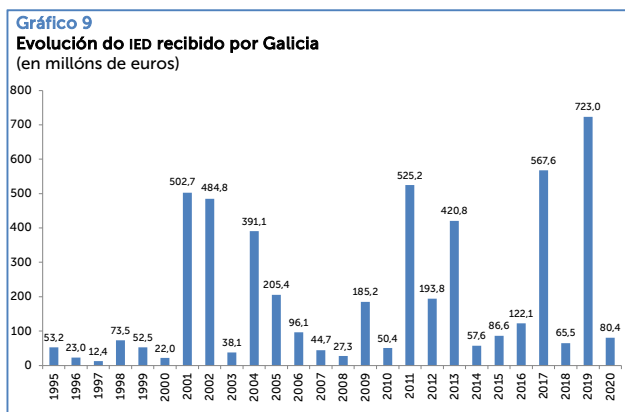
Coa pandemia tamén se aceleraron, cun carácter máis restritivo, as medidas reguladoras do fluxo inversor nos diferentes países. A crise económica xurdida coa pandemia deixou ao descuberto os problemas que supoñen o control das industrias sensibles dun país por inversores estranxeiros, que poden afectar a seguridade nacional. Ademais no ámbito específico da Unión Europea entrou en vigor o acordo co que se intenta poñer fin a todos os tratados bilaterais intracomunitarios e co que se pretende consolidar os acordos por grandes territorios para fortalecer e racionalizar as políticas bilaterais de investimento.

Neste contexto, xa no informe anterior se apuntaban os cambios normativos observados nos últimos anos que se acentuaron coa pandemia. A partir do 11 de outubro de 2020 entrou en vigor o Regulamento (UE) 2019/452 do Parlamento Europeo e do Consello de 19 de marzo de 2019 para o control dos investimentos estranxeiros directos, polo que se pretende incidir en sectores estratéxicos e polo que se lles permite aos Estados membros a adopción de mecanismos de control do IED por motivos de seguridade ou orde pública. Ademais ponse unha especial énfase en se existe un risco grave de que se poidan realizar actividades delituosas ou ilegais, ou que o IED poida estar controlado directa ou indirectamente polo goberno dalgún país estranxeiro.

En España, ata 2020 o IED estaba liberalizado salvo nas operacións que podían afectar a defensa nacional, para as que debería obter autorización previa. Coa pandemia e tras as medidas normativas adaptadas para combater a difícil situación económica creada, establecéronse certas restricións como a existencia da verificación administrativa previa para o IED recibido en sectores ou actividades claves que poidan afectar a seguridade, orde ou saúde pública como: infraestruturas críticas, tecnoloxías críticas e produtos de dobre uso, sectores con acceso a información sensible, *inputs* fundamentais ou medios de comunicación; coa peculiaridade de que non se consideran investimentos estranxeiros os provenientes dos países da Unión Europea e os catro asinantes do Acordo Europeo de Libre Comercio (Noruega, Islandia, Suíza e Liechtenstein). Non obstante, neste caso no Real Decreto-lei 34/2020, de 17 de novembro, estableceuse un réxime transitorio ata o 30 de xuño de 2021 sobre a suspensión da liberación dos investimentos sobre empresas cotizadas en España, ou sobre empresas non cotizadas se o valor do investimento supera os 500 millóns de euros. De forma provisional excluíronse da verificación as operacións por un importe inferior a un millón de euros co fin de salvagardar as que estaban en curso.

O IED recibido declarado no Rexistro de Investimentos Exteriores en Galicia

Se coa crise sanitaria se reduciu en 2020 nun 58,3% o fluxo de IED dirixido cara ás economías desenvolvidas, os resultados de España non tiveron ese comportamento debido ao dinamismo mostrado pola comunidade de Madrid como gran receptora de capital estranxeiro no conxunto do Estado. Pola contra, os resultados de Galicia de 2020 supoñen que o IED recibido caeu un 88,9%, sendo tan só de 80,4 millóns

de euros, cando un ano antes alcanzara os 723 millóns. Este resultado non só se lle pode achacar á situación pola que atravesamos a economía mundial e, en especial, naqueles territorios nos que se adoita concentrar o IED galego, senón, máis ben, á tradicional volatilidade desas variables na que unha ou dúas operacións cunha certa envergadura determinan o resultado anual. No gráfico 9 obsérvase como o IED recibido en 2020 está en liña co dos últimos anos, nos que non se rexistraron operacións con grandes desembolsos (2014, 2015, 2016 e 2018). En todo caso, a información actual podería incrementarse, dada a provisionalidade dos resultados do Rexistro de

Mentres o IED recibido por Galicia en 2020 foi de tan só 80,4 millóns de euros, os resultados do primeiro trimestre de 2021 reflicten un freo radical na entrada de capital estranxeiro. Os 361.380 euros recibidos é unha das cifras máis baixas rexistradas nun trimestre e, pola súa insignificancia no contexto xeral da economía galega, seguramente evidencia un atraso nas decisións de investimento á espera de que se aclare o horizonte económico tras a pandemia.

A información sobre o IED proporcionada polo Rexistro de Inversións Estranxeiras polo común distingue entre as operacións de entidades que administran valores estranxeiros (ETVE) e as que non o son. As primeiras, realizadas por sociedades instrumentais, non acostuman ter efectos reais sobre as economías que reciben esa contía inversora. Trátase de sociedades cun réxime fiscal especial debido á exención das ganancias obtidas por dividendos e plusvalías logradas pola transmisión de accións en sociedades estranxeiras. Como xa se comentaba nos informes precedentes, estas sociedades tiveron certo auxilio en España nos primeiros anos de vixencia legal tras a implantación do seu réxime fiscal en 1995. Iso fíxose para poder competir en igualdade con outros países da Unión Europea como Holanda, Bélxica ou Irlanda, que xa regularan o réxime fiscal desas sociedades. Co paso do tempo, a súa presenza en España foi decaendo, malia que os resultados de 2020 aínda reflicten un conxunto significativo de operacións deste tipo na Comunidade de Madrid (case 5 mil millóns de euros). En Galicia, os 80,4 millóns de IED recibidos en 2020 corresponden a operacións que non son ETVE.

O cadro 12 mostra o mapa español de IED recibido desde 2019 ao primeiro trimestre de 2021. Nun contexto dun incremento dun 9,8%, en 2020, o que non deixa de ser sorprendente nun momento económico e social tan negativo, destaca a concentración do investimento en Madrid, comunidade que acapa-

Cadro núm. 12

Distribución territorial do investimento estranxeiro bruto en España

	2019		2020		I trimestre 2020		I trimestre 2021		TVI (%) 2020/2019	TVI (%) I trimestre 2021/2020
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%		
Andalucía	994,02	3,68	720,32	2,43	128,50	3,62	308,42	9,88	-27,53	140,01
Aragón	102,80	0,38	23,76	0,08	1,07	0,03	1,84	0,06	-76,89	73,09
Cantabria	5,88	0,02	12,27	0,04	12,26	0,34	12,31	0,39	108,68	0,43
Castela e León	1.844,76	6,84	57,08	0,19	30,32	0,85	58,22	1,86	-96,91	92,02
Castela-A Mancha	96,62	0,36	59,96	0,20	5,56	0,16	0,06	0,00	-37,94	-98,87
Cataluña	3.869,48	14,34	3.164,83	10,68	723,56	20,36	465,65	14,91	-18,21	-35,64
Madrid	16.676,08	61,82	23.278,49	78,58	2.479,45	69,76	1.941,93	62,18	39,59	-21,68
C. Valenciana	833,40	3,09	350,22	1,18	48,11	1,35	194,89	6,24	-57,98	305,06
Extremadura	22,97	0,09	233,84	0,79	0,01	0,00	1,00	0,03	918,13	11.618,46
Galicia	723,01	2,68	80,44	0,27	15,48	0,44	0,36	0,01	-88,87	-97,67
Baleares	627,85	2,33	116,58	0,39	18,63	0,52	22,22	0,71	-81,43	19,28
Canarias	185,00	0,69	67,79	0,23	1,88	0,05	34,62	1,11	-63,36	1.736,80
A Rioxa	26,81	0,10	5,26	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	-80,37	
Navarra	125,12	0,46	119,87	0,40	17,51	0,49	0,30	0,01	-4,20	-98,29
País Vasco	325,97	1,21	863,41	2,91	40,62	1,14	48,50	1,55	164,88	19,40
Asturias	125,31	0,46	48,91	0,17	30,57	0,86	0,27	0,01	-60,97	-99,10
Murcia	247,88	0,92	181,59	0,61	0,51	0,01	31,69	1,01	-26,74	6.153,79
Ceuta e Melilla	2,57	0,01	1,34	0,00	0,04	0,00	0,00	0,00	-47,64	
Non clasificable	139,74	0,52	239,04	0,81	0,41	0,01	0,90	0,03	71,06	118,40
Total	26.975,29	100,00	29.625,00	100,00	3.554,50	100,00	3.123,21	100,00	9,82	-12,13

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

rou, coas ETVE, o 78,6% de todo o fluxo de capital recibido e supuxo un crecemento próximo ao 40%. O

seu peso é tan determinante, que a segunda comunidade con maior recepción de IED, Cataluña, tan só absorbeu o 10,7% do total, mentres ningunha das restantes comunidades superou o 3%. Ademais, en case todas elas o investimento en 2020 foi inferior ao de 2019.

Aínda que o efecto só pode explicar unha parte desta concentración do IED en Madrid, a realidade é que non debería ser así posto que desde o Rexistro se indica que os investimentos se contabilizan na comunidade na que realmente se van executar. Con todo, en moitas ocasións é difícil determinar o destino real destas operacións. En calquera caso, as operacións de grande envergadura de 2020 realizáronse en empresas que teñen a súa sede en Madrid e esta rexión parece alcanzar estes éxitos e ser un reclamo para os posibles inversores ante un clima fiscal máis favorable que no resto das comunidades autónomas. Unha das transaccións máis importantes en 2020 imputadas a Madrid, cunha contía próxima aos 3 mil millóns de euros, foi a adquisición do 100% do capital do Grupo MásMóvil por tres fondos estranxeiros, KKR, Providence e Cinven, para o que crearon a sociedade Lorca Telecom Bido. Esta operación foi aprobada polo Consello de Ministros en xuño de 2020.

Mentres en 2019 un conxunto de investimentos puntuais elevaba a contía do IED en varias comunidades, por exemplo a compra en Castela-León da papeleira Europac (Papeles y Cartonajes de Europa) pola sociedade do Reino Unido DS Smith, en 2020 case non houbo estas grandes operacións, o que se reflicte nos resultados do cadro 12. Porén, ademais de Madrid tamén destaca en 2020 o peso relativo do País Vasco, cun investimento de 863,4 millóns de euros fronte aos 326 millóns de 2019. Este incremento dun 164,9% consolida a esta comunidade como lugar receptor de IED o que avala o esforzo realizado por diversas sociedades, en especial o Grupo SPRI, entidade dependente do departamento de Desenvolvemento Económico, Sostibilidade e Medio Ambiente do Goberno vasco, para conseguir este obxectivo. Tamén no cadro 12 se aprecia o sensible retroceso de Cataluña, cuxo fluxo de 3.164,8 millóns de euros, malia ser o segundo de España e a distancia do terceiro, queda moi lonxe dos 8.295 millóns alcanzados en 2016.

Os resultados do primeiro trimestre de 2021 en España mostran unha caída dun 12,1% con respecto ao mesmo período de 2020, a pesar de que en Galicia, ante a case inexistencia de operacións de IED, o descenso foi do 97,7%. Se as previsións da UNCTAD se cumpren, cabería agardar melloras conforme transcorra 2021; e, en particular, durante o segundo semestre, cunha situación sanitaria máis controlada pola vacinación da poboación, unha vez se supere a quinta vaga do mes de xullo. A desaceleración do primeiro trimestre de 2021 explícase por uns resultados de Madrid non tan positivos e por unha nova brusca caída do IED en Cataluña. Esta situación contrarrestase grazas ao sensible crecemento en Andalucía, o que a coloca no terceiro lugar de España.

No cadro 13 apréciase como as operacións de ETVE tan só se realizaron en catro comunidades autónomas, sendo Madrid a única con cifras significativas. Sen as transaccións destas entidades, o peso relativo de Madrid reduciríase en catro puntos, pero, aínda así, 3 de cada 4 euros recibidos de IED por España diríxense a esa comunidade autónoma. Como se sinalou, e se recolle no cadro 13, en Galicia non houbo este tipo de operacións.

Cadro núm. 13

Distribución territorial do investimento estranxeiro bruto en España. Ano 2020

	Sen ETVE		Con ETVE	
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%
Andalucía	720,32	2,94	720,32	2,43
Aragón	23,76	0,10	23,76	0,08
Cantabria	0,02	0,00	12,27	0,04
Castela e León	57,08	0,23	57,08	0,19
Castela-A Mancha	59,96	0,24	59,96	0,20
Cataluña	3.076,48	12,54	3.164,83	10,68
Madrid	18.286,71	74,55	23.278,49	78,58
C. Valenciana	350,00	1,43	350,22	1,18
Extremadura	233,84	0,95	233,84	0,79
Galicia	80,44	0,33	80,44	0,27
Baleares	113,19	0,46	116,58	0,39
Canarias	67,79	0,28	67,79	0,23
A Ríoxa	5,26	0,02	5,26	0,02
Navarra	119,87	0,49	119,87	0,40
País Vasco	863,17	3,52	863,41	2,91
Asturias	48,91	0,20	48,91	0,17
Murcia	181,59	0,74	181,59	0,61
Ceuta e Melilla	1,34	0,01	1,34	0,00
Non clasificable	238,63	0,97	239,04	0,81
Total	24.528,36	100,00	29.625,00	100,00

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

Un debate permanente sobre a incidencia na economía española e galega do investimento estranxeiro é se realmente a entrada de capital é unha operación beneficiosa no caso de que se trate da adquisición dunha sociedade xa existente ou de que se fusionen unha empresa española con outra estranxeira. Certamente, nestes casos, o relevante é que se produce un cambio na titularidade que incide na toma de decisións. Con todo, en moitas ocasións estas inxeccións de capital dan viabilidade a sociedades que atravesan por momentos difíciles. En 2020, a falta de información sobre o investimento en Galicia pero previsiblemente en liña co conxunto do Estado, en España tan só o 17,8% da contía total de todas as operacións que non son ETVE se destinaban a proxectos novos (*greenfields*) ou a proxectos novos pero que aproveitan instalacións existentes (*brownfields*). Esta

porcentaxe foi sensiblemente inferior ao de 2019, o que suxire a dificultade de captar novas iniciativas empresariais proveniente do estranxeiro dada as incertezas dunha crise sanitaria que se prolongou todo o ano. Así, o 42,7% do IED total destinouse en España a fusións ou adquisicións de instalacións xa existentes e unha porcentaxe algo inferior, o 39,5%, a ampliacións de sociedades existentes.

Fronte a entrada de capital, outro factor clave, sobre todo ante o freo da economía, é o coñecemento dos desinvestimentos que se realizaron en España e Galicia. A Dirección Xeral de Comercio Internacional e Investimentos só facilita, por comunidades autónomas, o valor agregado destes desinvestimentos, polo que non é posible presentar neste informe o desinvestido en Galicia por sectores de actividade ou países. En España, o desinvestimento total incluíndo ETVE alcanzou os 11.832 millóns de euros, polo que o fluxo de investimento neto foi de 17.793,1 millóns de euros. México, Reino Unido e Alemaña foron os principais países desde onde se realizaron estes desinvestimentos. Se se observa esta variable en termos relativos con respecto ao IED recibido, pódese concluír que o desinvestimento en 2020 mantivo unha traxectoria similar á dos anos precedentes. Doutra banda, tampouco se rexistraron grandes modificacións no desinvestimento realizado no primeiro trimestre de 2021. Sobre un investimento bruto de 3.123,1 millóns de euros, rexistrouse un desinvestimento de 1.498,5 millóns. No referente a Galicia, fronte aos 80,44 millóns de euros recibidos, o valor total do desinvestido só alcanzou (sen ETVE) os 35 millóns de euros; contía menor á de 2019, 158 millóns de euros, e á da media dos últimos 5 anos, 80 millóns. Iso suxire que, aínda que a comunidade non ten o atractivo de Madrid, Cataluña ou País Vasco para captar capital foráneo, foi capaz de manter o recibido, malia a incerteza que xerou a actual crise sanitaria.

Con relación aos 80,4 millóns de 2020, xa se indicou que ningunha das operacións contabilizadas é de ETVE, o que contrasta cos resultados de 2019, xa que dos 723 millóns de IED recibidos, 500 millóns correspondían ás transaccións que desde Vigo realizaba, no sector do cemento, o *holding* brasileiro

Cadro núm. 14

Distribución sectorial do investimento estranxeiro bruto

Sectores	2020					I trimestre 2021				
	Galicia		España		%	Galicia		España		%
	Miles de euros	%	Miles de euros	%		Miles de euros	%	Miles de euros	%	
Agricultura, gandería, selvicultura e pesca	50,0	0,1	255.037,1	0,9	0,0			5.913,8	0,2	
Industrias extractivas			19.946,9	0,1				4.795,3	0,2	
Industria manufacturera	5.187,5	6,4	3.435.872,3	11,6	0,2	0,9	0,2	829.049,4	26,5	0,0
Subministración de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado	2,4	0,0	1.393.139,3	4,7	0,0			714.389,6	22,9	
Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación			39.650,0	0,1				9.203,0	0,3	
Construción	228,3	0,3	1.942.202,9	6,6	0,0	165,0	45,7	290.265,5	9,3	0,1
Comercio por xunto e polo miúdo; reparación de vehículos de motor e motocicletas	394,5	0,5	6.089.894,6	20,6	0,0	155,8	43,1	185.940,3	6,0	0,1
Transporte e almacenamento	21.148,6	26,3	1.696.652,9	5,7	1,2			3.675,1	0,1	
Hostalería	11.154,5	13,9	232.703,0	0,8	4,8			237.519,3	7,6	
Información e comunicacións	29.850,9	37,1	5.463.990,7	18,4	0,5			417.514,4	13,4	
Actividades financeiras e de seguros	7.813,6	9,7	6.060.312,1	20,5	0,1			99.979,9	3,2	
Actividades inmobiliarias	3.120,5	3,9	1.287.808,7	4,3	0,2			202.079,2	6,5	
Actividades profesionais, científicas e técnicas	1.479,0	1,8	572.234,4	1,9	0,3			42.754,7	1,4	
Actividades administrativas e servizos auxiliares	2,3	0,0	451.685,0	1,5	0,0	30,0	8,3	39.081,2	1,3	0,1
Administración pública e defensa; Seguridade Social obrigatoria										
Educación	3,0	0,0	170.618,9	0,6	0,0			24.313,1	0,8	
Actividades sanitarias e de servizos sociais			471.309,2	1,6				15.236,5	0,5	
Actividades artísticas, recreativas e de entretemento			24.983,3	0,1				1.291,2		
Outros servizos			15.111,0	0,1		9,7	2,7	207,1	0,0	4,7
Actividades dos fogares como empregadores de persoal doméstico; actividades dos fogares como produtores de bens e servizos para uso propio			1.847,2	0,0						
Actividades de organizacións e organismos extraterritoriais										
Total	80.435,1	100,0	29.624.999,5	100,0	0,3	361,4	100,0	3.123.208,4	100,0	0,0

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

Votorantim propietario da antiga Corporación Noroeste. Desde Vigo xestionábanse un amplo grupo de sociedades, se ben recentemente, a reorganización do grupo brasileiro trasladou unha parte significativa destas operacións a Luxemburgo. Agora se canalizan a través da empresa de nova creación, Votorantim Cimentos Internacional.

Sen operacións de ETVE e sen expedientes de grande envergadura, a distribución sectorial destes 80,4 millóns preséntase, como se aprecia no cadro 14, relativamente diversificada. O 37,1% deste IED, 29,8 millóns de euros, corresponde ao sector de información e comunicacións; contía, en todo caso, moi pequena no contexto español nesta actividade, posto que só representaba o 0,5%. Neste sector, a única operación relevante pola súa contía, a máis importante en 2020 en Galicia segundo o Rexistro de Inversións Exteriores, correspondeulle á edición de libros, cun investimento de 29 millóns de euros. Esta operación incide nun sector no que en Galicia compiten grupos editoriais con tradición como Galaxia, Xerais, Kalandraka ou Tambre. Desde 2008 o sector atópase nunha situación difícil, posto que, ademais da crise económica, se produciron cambios de hábitos e se desenvolveu a dixitalización. Os editores galegos veñen reclamando desde hai tempo un cambio de modelo que, coa crise sanitaria, xa se fai imprescindible. En 2020 o peche de librerías, a cancelación de feiras e eventos, o adiamento nas presentacións, entre outras causas, colocou o mundo do libro nunha situación delicada, polo que non deixa de ser relevante en Galicia a inxección de IED nesta actividade.

O transporte e almacenamento con 21,2 millóns de euros alcanzou o segundo lugar no IED recibido por Galicia. Ante unha entrada de capital en España non tan forte como o sector anterior, o seu peso relativo foi do 1,2%; en todo caso tamén moi baixo. Este fluxo de investimento descomponse a partes iguais entre almacenamento (10,2 millóns de euros) e actividades postais (10,9 millóns). A primeira trátase dunha actividade de almacenamento anexa ao transporte terrestre, con capital procedente do Reino Unido, mentres que a segunda, proveniente de México, se encadra nos servizos de mensaxería.

O terceiro sector con maior contía de IED en 2020 é o da hostalería e restauración. A cantidade de 11,2 millóns de euros representaba en 4,8% do total español, xa que en España apenas entrou IED nesta actividade; dato que non pode sorprender ao tratarse dunha das máis danadas pola pandemia con peches obrigados, falta de mobilidade e, en consecuencia, o derrube do turismo. O investimento, tamén procedente de México, realizouse na restauración

As actividades financeiras e de seguros en 2019 recibiran unha importante contía de IED debido á operación efectuada por ABANCA e Crédit Agricole Assurances para a creación dunha aseguradora. A través desta nova sociedade participarán no mercado español e portugués. Antes deste acordo, cunha duración

de 30 anos, realizouse a venda do 50% de ABANCA Xerais Seguros e Reaseguros (antiga GPS do Noroeste) a Crédit Agricole Assurances. En 2020 este sector segue mantendo un certo protagonismo ao formalizarse unha nova entrada de capital procedente de Francia por valor de 7,8 millóns de euros. Na estreita relación entre ABANCA e Crédit Agricole tamén se ten que inscribir a recente adquisición á sociedade francesa por parte de ABANCA do banco vasco Bankoia, o que lle permite reforzar a súa presenza no norte de España.

A industria manufacturera galega apenas recibiu IED en 2020. Produciuse unha entrada de capital de tan só 5,19 millóns de euros, o que supón o 0,2% do total estatal. A operación máis relevante tivo un importe de 4,9 millóns de euros e procede do pequeno estado de Malta. Todo apunta a que se trata de operacións da sociedade instrumental Cruise Yacht OpCo, coa que actúa Ritz Carlton Yacht Collection a través do fondo Oaktree, o seu principal accionista, propietarios do maior estaleiro da ría de Vigo, Hijos de J. Barreras. A actual situación dun dos estaleiros máis

Cadro núm. 15

Procedencia do investimento estranxeiro bruto en Galicia e España

Área de procedencia	Galicia		España		% Galicia/España
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	
2019					
UE-27	104.347	14,4	9.726.144	36,1	1,07
Resto de Europa	100.263	13,9	6.715.418	24,9	1,49
América do Norte	5.145	0,7	5.014.181	18,6	0,10
Latinoamérica	508.859	70,4	3.549.818	13,2	14,33
Resto de América	0	0,0	60.038	0,2	0,00
Asia e Oceanía	4.394	0,6	1.642.523	6,1	0,27
África	0	0,0	267.162	1,0	0,00
Total	723.009	100,0	26.975.285	100,0	2,68
2020					
UE-27	43.264	53,8	9.491.505	32,0	0,46
Resto de Europa	10.635	13,2	6.909.326	23,3	0,15
América do Norte	2.583	3,2	4.660.080	15,7	0,06
Latinoamérica	23.746	29,5	5.063.406	17,1	0,47
Resto de América	0	0,0	57.721	0,2	0,00
Asia e Oceanía	202	0,3	3.399.805	11,5	0,01
África	5	0,0	34.275	0,1	0,01
Sen asignar			8.881	0,0	
Total	80.435	100,0	29.624.999	100,0	0,27
I trimestre 2021					
UE-27	44	12,3	1.738.789	55,7	0,00
Resto de Europa	45	12,5	295.423	9,5	0,02
América do Norte	0	0,0	363.594	11,6	0,00
Latinoamérica	7	1,9	57.423	1,8	0,01
Resto de América	0	0,0	15.113	0,5	0,00
Asia e Oceanía	265	73,3	549.433	17,6	0,05
África	0	0,0	103.434	3,3	0,00
Total	361	100,0	3.123.208	100,0	0,01

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

emblemáticos de Vigo está xerando unha gran preocupación, posto que, no momento de redactar este informe, a consultora Kroll, especialista en liquidacións, se fixo cargo dun precurso de acredores. A primeira medida adoptada foi cesar o consello de administración nomeado en 2020. Os últimos acontecementos non apuntan cara a un rexurdimento desta compañía que, no seu día, foi propiedade pública.

As actividades inmobiliarias recibiron un fluxo de capital de 3,1 millóns de euros, dos que 2,9 millóns se dirixiron ao sector do aluguer de inmobles, na súa maioría de capital procedente dos Estados Unidos.

Como xa se indicou, no primeiro trimestre de 2021, o IED recibido por Galicia foi, con datos provisionais, de tan só 361 mil euros, cifra irrelevante no contexto dunha economía galega cuxa formación bruta de capital, segundo as contas económicas do IGE, alcanzaba nese período os 2.407,5 millóns de euros. A novidade na entrada de capitais deste período é que na súa gran maioría proceden de China, país que alcanzou un certo protagonismo nos investimentos recibidos por Galicia nesta última década polas adquisicións realizadas no sector industrial (caldeirería pesada, conservas de peixe e construción naval). Neste caso, só se trata de 165 mil euros dirixidos ao sector da edificación. O outro país do que se recibiu IED é Bangladesh, na intermediación do comercio de téxtil e confección, por unha contía de 100 mil euros.

Na distribución dos 80,4 millóns de euros de IED recibida por Galicia en 2020 por grandes territorios apréciase un cambio substancial con respecto a 2019. Nese ano, a maior parte do investimento realizouse desde Latinoamérica debido ás operacións, na súa maior parte asimilables a ETVE, do sector cementeiro, xestionadas en Vigo pero procedentes de Brasil. En 2020, o peso xa comentado do IED recibido de Luxemburgo, Francia e Malta determinou que máis da metade deste fluxo proceda da Unión Europea. A distribución preséntase no cadro 15 e nel obsérvase unha maior diversificación na procedencia destes

Cadro núm. 16

Orixe última do investimento estranxeiro bruto

Ano 2020

Galicia			España		
País ou territorio	Miles de euros	%	País ou territorio	Miles de euros	%
Luxemburgo	29.450,8	36,61	Estados Unidos	4.384.553,5	14,80
México	22.477,1	27,94	Suíza	3.988.073,0	13,46
Reino Unido	10.231,6	12,72	Costa Rica	3.839.608,0	12,96
Francia	7.813,6	9,71	Reino Unido	2.775.958,6	9,37
Malta	4.900,0	6,09	Francia	2.577.960,9	8,70
Estados Unidos	2.583,1	3,21	Alemaña	1.589.539,2	5,37
Portugal	1.029,5	1,28	Suecia	1.434.700,9	4,84
Panamá	737,1	0,92	Qatar	1.218.374,2	4,11
Arxentina	328,2	0,41	España	1.006.163,2	3,40
Suíza	237,3	0,30	China	956.066,6	3,23
Qatar	198,8	0,25	Xapón	728.927,2	2,46
Andorra	163,0	0,20	Países Baixos	659.380,8	2,23
República Dominicana	127,4	0,16	Bélxica	541.808,1	1,83
Venezuela	67,5	0,08	México	494.268,6	1,67
Alemaña	54,4	0,07	Finlandia	409.438,3	1,38
Brasil	5,7	0,01	Italia	395.611,4	1,34
Angola	4,0	0,00	Luxemburgo	358.172,9	1,21
Corea do Sur	3,0	0,00	Arxentina	300.998,6	1,02
España	3,0	0,00	Canadá	275.526,7	0,93
Finlandia	3,0	0,00	Dinamarca	212.889,3	0,72
Italia	3,0	0,00	Portugal	185.199,4	0,63
Noruega	3,0	0,00	Australia	183.678,3	0,62
Países Baixos	3,0	0,00	Uruguai	107.106,8	0,36
Perú	3,0	0,00	Bolivia	99.869,7	0,34
Polonia	3,0	0,00	Corea do Sur	82.195,9	0,28
Bélxica	1,0	0,00	Noruega	75.533,5	0,25
Namibia	1,0	0,00	Resto do Mundo	743.396,0	2,51
Total	80.435,1	100,00	Total	29.624.999,5	100,00

I trimestre 2021

Galicia			España		
País ou territorio	Miles de euros	%	País ou territorio	Miles de euros	%
China	165,0	45,66	Francia	499.410,3	15,99
Bangladés	100,0	27,67	Alemaña	359.190,9	11,50
Suíza	45,0	12,45	Estados Unidos	346.024,4	11,08
España	30,0	8,30	China	336.088,4	10,76
Portugal	13,5	3,73	Italia	243.359,4	7,79
Arxentina	7,0	1,94	Reino Unido	239.926,7	7,68
Francia	0,9	0,25	Países Baixos	239.151,7	7,66
Noruega	0,0	0,00	Resto do Mundo	860.056,6	27,54
Total	361,4	100,00	Total	3.123.208,4	100,00

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

fondos que no fluxo de exportacións de bens, moito máis concentrada nos nosos veciños máis próximos. Neste mesmo cadro tamén se aprecia o peso moi elevado de Asia no IED do primeiro trimestre de 2021. Ante a escasa contía do IED recibido é posible que a distribución territorial desta variable neste período non se pareza á que finalmente se alcance cos resultados completos de 2021. En todo caso, as expectativas de alcanzar unha elevada IED nese ano non son optimistas e só poderá ter unha certa relevancia se xorde unha operación de grande envergadura o que, actualmente, non parece probable.

No cadro 16 recóllese a distribución por países do IED recibido. En 2020, Galicia recibiu de 27 países, aínda que en dez deles o investimento non superou os 3 mil euros. Esta clasificación varía moito dun ano a outro, xa que habitualmente unha única operación de certo tamaño absorbe a maior parte das entradas anuais de capital estranxeiro directo. Iso explica que os países que lideran este ránking son distintos cada ano. A excepción acostuman ser Luxemburgo e os Países Baixos porque desde estes territorios adoitan operar sociedades instrumentais que canalizan investimentos cuxa procedencia última son lugares moi dispares no mundo. Precisamente, en 2020 o liderado foi para Luxemburgo grazas á operación do sector de edición de libros. Doutra banda, tamén se comproba que, normalmente, non existen coincidencias entre a clasificación do conxunto de España e Galicia. Iso é debido á singularidade dos investimentos e ao feito de que o peso relativo do IED galego é baixo, un 0,3% en 2020, polo que o que recibe Galicia en case nada afecta a clasificación española. Ademais existe unha grande asimetría nos territorios de procedencia dos fluxos comerciais e dos de capital estranxeiro directo. Mentres os primeiros concéntranse nos países máis próximos e mantéñense case invariables no tempo, nos segundos os lugares de procedencia son territorios máis afastados e, como indicamos, a composición territorial varía de maneira significativa dun ano a outro.

Por outra parte, ante a escasa entrada de IED no primeiro trimestre de 2021, no cadro 16 obsérvase que son moi poucos os países de procedencia. Tan só oito, malia que o investimento realizado desde Francia e Noruega é tan pequeno que na práctica pode indicarse que este fluxo provén de seis países, dos que un deles é España; e iso debido aos investimentos que realizan no Estado sociedades de capital estranxeiro xa radicadas anteriormente.

Cadro núm. 17

Procedencia última do investimento estranxeiro bruto efectuado en Galicia desde 2008 a marzo de 2021

País	Miles de euros	%
Portugal	899.000	28,94
Brasil	672.333	21,65
Luxemburgo	302.238	9,73
Reino Unido	258.986	8,34
Italia	252.726	8,14
Francia	164.199	5,29
Resto países	556.524	17,92
Total	3.106.006	100,00

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

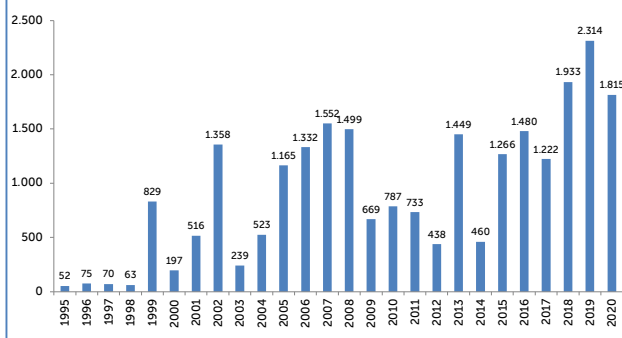
No cadro 17 preséntase a totalidade do investimento recibido por Galicia desde 2008 ata o último mes con información dispoñible (marzo 2021). Cos datos máis agregados, apréciase como o noso veciño Portugal obtén o liderado grazas á realización de varias operacións singulares, sobre todo nos sectores de metalurxia e cementos; neste último caso a través da cementeira lusa Cimpor, a partir da adquisición de Corporación Noroeste, hoxe en mans da brasileira Votorantim, o que permite explicar o segundo lugar dese país latinoamericano. O papel de intermediación do Luxemburgo cólloca no terceiro lugar do ránking dos países ou territorios dos que Galicia recibiu máis capital estranxeiro directo desde o inicio da crise de 2008.

O IED emitido desde Galicia declarado no Rexistro de Investimentos

Nos diferentes informes foise reiterando a substancial diferenza entre o IED recibido e o IED emitido por Galicia, no sentido de que se inviste moito máis no estranxeiro que o que se recibe desde o exterior. Nalgúns anos a diferenza foi moi notable, como en 2019, no que o IED emitido por Galicia, 2.314 millóns de euros, supuxo unha cifra récord desde 1995, primeiro ano con información do Rexistro. Os resultados de 2020 foron peores que os de 2019, cunha caída do 21,6%, pero, malia a crise sanitaria, a cifra provisional de 1.814,6 millón de euros debe considerarse elevada. Esta supón un 5,2% do total español, multiplicando por 22,6 os 80,4 millóns de euros do IED recibido. Esta saída de capital foi a terceira máis alta desde 1995, só superada en 2018 e 2019. Deste xeito, a información dispoñible parece apuntar cara a unha desaceleración ante a crise sanitaria, o que se corrobora cos resultados de 2021, os peores de toda a serie histórica.

En 2019, o IED emitido desde Galicia foi o maior de todas as comunidades autónomas, excepto Madrid. A caída do investimento galego xunto coa recuperación, con respecto a 2019, do fluxo en Cataluña e no País Vasco, situaron a Galicia no cuarto lugar en 2020, a unha gran distancia da Comunidade Valenciana que, se ben ocupaba a quinta posición, contabilizaba un cuarto do IED emitido desde Galicia. No País

Gráfico 10
Evolución do IED emitido por Galicia
(en millóns de euros)

conta o domicilio social das entidades que emiten capitais), que sempre a sitúa no primeiro lugar do ránking español e a unha gran distancia do resto. Nos últimos anos Madrid vén absorbendo en torno aos dous terzos do IED total.

Cadro núm. 18

Distribución territorial do investimento español bruto no exterior

	2019		2020		I trimestre 2020		I trimestre 2021		TVI (%) 2019/2018	TVI (%) I trimestre 2021/2020
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%		
Andalucía	839,0	3,2	39,4	0,1	14,5	0,2	5,3	0,2	-95,3	-63,7
Aragón	22,4	0,1	84,0	0,2	0,1	0,0	5,1	0,2	274,9	4.340,1
Cantabria	400,1	1,5	60,7	0,2	29,7	0,3	18,0	0,8	-84,8	-39,5
Castela e León	880,4	3,4	95,2	0,3	58,6	0,6	7,9	0,3	-89,2	-86,5
Castela-A Mancha	0,5	0,0	30,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	5.377,0	565,9
Cataluña	1.489,2	5,7	3.718,6	10,6	1.830,9	19,6	192,1	8,3	149,7	-89,5
Madrid	16.724,0	64,1	23.688,4	67,4	4.170,4	44,6	1.515,8	65,7	41,6	-63,7
C. Valenciana	196,4	0,8	493,0	1,4	272,5	2,9	499,4	21,6	151,0	83,3
Extremadura			6,6	0,0						
Galicia	2.314,0	8,9	1.814,6	5,2	1.739,8	18,6	0,0	0,0	-21,6	-100,0
Baleares	628,3	2,4	147,1	0,4	33,6	0,4	8,8	0,4	-76,6	-73,8
Canarias	8,2	0,0	126,3	0,4			28,2	1,2	1.442,3	
A Rioxa		0,0	29,0	0,1	29,0	0,3				
Navarra	11,2	0,0	6,2	0,0	4,5	0,0			-44,5	
País Vasco	1.205,0	4,6	3.468,6	9,9	1.150,3	12,3	26,7	1,2	187,9	-97,7
Asturias	1.147,6	4,4	1.304,8	3,7	21,1	0,2			13,7	
Murcia	237,1	0,9	29,0	0,1	0,2	0,0			-87,7	
Total	26.103,4	100,0	35.141,8	100,0	9.355,2	100,0	2.307,3	100,0	34,6	-75,3

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

Os resultados do primeiro trimestre de 2021 en Galicia indican que practicamente non houbo saídas de capital neste período, circunstancia que non parece que se manteña no resto do ano. A cifra de 41 mil euros de IED emitido ilustra ben o freo e a escaseza na saída de capital galego ao exterior.

A gran diferenza cuantitativa existente entre o IED recibido e o emitido en 2020 por Galicia explicase de novo polas mesmas causas dos anos anteriores. A saída de capital debeuse, sobre todo, ás operacións no estranxeiro que realiza Inditex desde Arteixo e ás adquisicións de inmobles realizadas desde o Grupo Pontegadea; sociedade pola que se canalizan parte dos dividendos que o principal propietario de Inditex obtén cada ano. Os resultados de 2020 obedecen máis ás operacións relativas ao comercio polo miúdo, no que Inditex está realizando a transición internacional ao comercio en liña, que ás actividades inmobiliarias. De feito, estas últimas mostran as cifras máis baixas dos últimos anos. A crise sanitaria parece que paralizou as continuas transaccións en inmobles ante as actuais incertezas. Tamén, os resultados de Inditex non foron tan positivos como os de anos anteriores, reducindo os ingresos dispoñibles de Pontegadea para realizar estas transaccións. Porén, aínda que non ao ritmo anterior, en xullo de 2021 acábese de anunciar a adquisición para o aluguer a Columbia Threadneedle dun novo edificio emblemático na praza de Saint James de Londres, por un importe que rolda os 220 millóns de euros. A compañía indica que esta adquisición se pechou en realidade en decembro de 2020.

No cadro 19 preséntase a distribución territorial do IED emitido por comunidades autónomas desde dúas vertentes. Por unha banda, diferénciase entre operacións de ETVE das que non o son. Pola outra, pódense observar os desinvestimentos efectuados en 2020 e no primeiro trimestre de 2021 ao comparar

o investimento bruto co neto. En canto á primeira cuestión, resulta evidente que se as operacións de ETVE do IED recibido se concentraban en Madrid; tamén o deberán facer as saídas de capital, xa que, normalmente, as súas anotacións no Rexistro supoñen unha saída e unha entrada de similar contía de capital estranxeiro. En 2020, ademais de en Madrid, realizáronse pequenas operacións deste tipo en Cantabria, Cataluña, Comunidade Valenciana e Baleares. No primeiro trimestre de 2021 as operacións de ETVE só se levaron a cabo en Madrid. Por tanto, en Galicia non houbo, nin co IED recibido nin co emitido, movementos de capital destas sociedades instrumentais.

Cadro núm. 19

Distribución territorial, con e sen ETVE, do investimento español bruto e neto no exterior

Ano 2020

	Investimento bruto				Investimento neto	
	Sen ETVE		Con ETVE		Sen ETVE	Con ETVE
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	Millóns de euros
Andalucía	39,41	0,13	39,41	0,11	36,23	36,23
Aragón	84,05	0,28	84,05	0,24	82,79	82,79
Cantabria	48,42	0,16	60,67	0,17	19,99	32,24
Castela e León	95,18	0,32	95,18	0,27	71,15	71,15
Castela-A Mancha	30,02	0,10	30,02	0,09	30,02	30,02
Cataluña	3.683,89	12,48	3.718,55	10,58	626,87	623,32
Madrid	18.150,21	61,51	23.688,43	67,41	14.133,07	18.040,26
C. Valenciana	455,44	1,54	492,99	1,40	448,02	485,56
Extremadura	6,63	0,02	6,63	0,02	6,63	6,63
Galicia	1.814,61	6,15	1.814,61	5,16	1.665,24	1.665,24
Baleares	136,53	0,46	147,12	0,42	132,01	142,49
Canarias	126,34	0,43	126,34	0,36	119,78	117,79
A Rioxa	29,03	0,10	29,03	0,08	29,03	29,03
Navarra	6,23	0,02	6,23	0,02	2,87	2,87
País Vasco	3.468,61	11,75	3.468,61	9,87	3.084,68	3.084,68
Asturias	1.304,84	4,42	1.304,84	3,71	1.097,28	1.097,28
Murcia	29,05	0,10	29,05	0,08	29,05	29,05
Total	29.508,49	100,00	35.141,77	100,00	21.614,71	25.576,63

I trimestre de 2021

	Investimento bruto				Investimento neto	
	Sen ETVE		Con ETVE		Sen ETVE	Con ETVE
	Millóns de euros	%	Millóns de euros	%	Millóns de euros	Millóns de euros
Andalucía	5,26	0,25	5,26	0,23	5,26	5,26
Aragón	5,05	0,24	5,05	0,22	5,05	5,05
Cantabria	17,98	0,85	17,98	0,78	17,92	17,92
Castela e León	7,91	0,38	7,91	0,34	6,50	6,50
Castela-A Mancha	0,03	0,00	0,03	0,00	0,03	0,03
Cataluña	192,11	9,11	192,11	8,33	189,26	189,26
Madrid	1.326,36	62,90	1.515,82	65,70	1.283,82	1.472,60
C. Valenciana	499,41	23,68	499,41	21,65	469,27	469,27
Extremadura						
Galicia	0,04	0,00	0,04	0,00	0,04	0,04
Baleares	8,78	0,42	8,78	0,38	8,78	8,78
Canarias	28,19	1,34	28,19	1,22	-43,40	-43,40
A Rioxa						
Navarra						
País Vasco	17,44	0,83	26,67	1,16	-191,12	-181,90
Asturias						
Murcia						
Total	2.108,57	100,00	2.307,25	100,00	1.751,40	1.949,40

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

Os desinvestimentos calcúlanse como a diferenza entre o investimento bruto e neto. Aínda que se podería agardar que ante esta crise se incrementaría a retirada de capitais, os resultados mostran que as diferenzas con respecto aos anos anteriores, salvo en Cataluña, apenas existiron. En Galicia, fronte a un investimento bruto de 1.814,6 millóns de euros, contabilizouse un investimento neto de 1.665,2, o que supón unha retirada de capital no estranxeiro por valor de 149,4 millóns de euros. As principais saídas de capital rexistráronse en catro sectores. A maior parte dos desinvestimentos realizáronse en Brasil en dúas actividades. Por unha contía de 46,4 millóns de euros retirouse o capital dunha sociedade fabricante de produtos de ferro e aceiro e, tamén no sector da enerxía, procedeuse a dous desinvestimentos: un de 27,8 millóns na produción de enerxía eléctrica e outro por 14,8 millóns na eólica. Ademais, deuse unha retirada de capital na República Dominicana por valor de 42 millóns de euros. As actividades inmobiliarias foron o terceiro sector no que se produciu un desinvestimento. O importe foi por 11,6 millóns de euros e os países

son Canadá e Malta. Finalmente, un cuarto sector con desinvestimentos é o pesqueiro, que rexistrou unha saída de capital por valor de 6,7 millóns de euros de Arxentina e Irlanda.

No cadro 19 obsérvase que, no primeiro trimestre de 2021, practicamente non houbo en Galicia saídas de capital ao exterior e tampouco desinvestimentos. Isto último ocorreu en case todas as comunidades autónomas españolas, coa excepción de Madrid e o País Vasco e, con pequenos desinvestimentos, en Castela e León, Cataluña e Canarias.

Centrándose en Galicia, no cadro 20 preséntase a distribución sectorial do IED emitido considerando o sector de orixe e de destino. En 2020, desde a industria manufacturera e, máis en concreto, desde a confección de pezas de vestir dirixiuse o investimento cara ao comercio polo miúdo. Estas operacións, seguramente provenientes do grupo Inditex, representaron case o 90% do total do IED emitido e

Cadro núm. 20

Distribución sectorial do investimento estranxeiro bruto galego no exterior

Ano 2020

Sectores	Sector de orixe		Sector de destino	
	Miles de euros	%	Miles de euros	%
Agricultura, gandería, selvicultura e pesca	3.174,9	0,2	16.275,0	0,9
Industrias extractivas				
Industria manufacturera	1.615.316,3	89,0	1.594,6	0,1
Subministración de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado				
Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación				
Construción	1.396,6	0,1	16.165,4	0,9
Comercio por xunto e polo miúdo; reparación de vehículos de motor e motocicletas	16.824,7	0,9	1.613.449,5	88,9
Transporte e almacenamento	416,0	0,0	1.498,3	0,1
Hostalería	217,5	0,0	217,5	0,0
Información e comunicacións	14.075,0	0,8	15.873,6	0,9
Actividades financeiras e de seguros	1.891,1	0,1	987,9	0,1
Actividades inmobiliarias	157.846,1	8,7	146.523,2	8,1
Actividades profesionais, científicas e técnicas	3.448,4	0,2	2.021,5	0,1
Actividades administrativas e servizos auxiliares				
Administración pública e defensa; Seguridade Social obrigatoria				
Educación				
Actividades sanitarias e de servizos sociais				
Actividades artísticas, recreativas e de entretemento				
Outros servizos				
Actividades dos fogares como empregadores de persoal doméstico; actividades dos fogares como produtores de bens e servizos para uso propio				
Actividades de organizacións e organismos extraterritoriais				
Persoas físicas (sen sector de actividade)				
Total	1.814.606,5	100,0	1.814.606,5	100,0

I trimestre 2021

Sectores	Sector de orixe		Sector de destino	
	Miles de euros	%	Miles de euros	%
Agricultura, gandería, selvicultura e pesca	3.174,9	0,2	16.275,0	0,9
Industrias extractivas				
Industria manufacturera	1.615.316,3	89,0	1.594,6	0,1
Subministración de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado				
Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación				
Construción	1.396,6	0,1	16.165,4	0,9
Comercio por xunto e polo miúdo; reparación de vehículos de motor e motocicletas	16.824,7	0,9	1.613.449,5	88,9
Transporte e almacenamento	416,0	0,0	1.498,3	0,1
Hostalería	217,5	0,0	217,5	0,0
Información e comunicacións	14.075,0	0,8	15.873,6	0,9
Actividades financeiras e de seguros	1.891,1	0,1	987,9	0,1
Actividades inmobiliarias	157.846,1	8,7	146.523,2	8,1
Actividades profesionais, científicas e técnicas	3.448,4	0,2	2.021,5	0,1
Actividades administrativas e servizos auxiliares				
Administración pública e defensa; Seguridade Social obrigatoria				
Educación				
Actividades sanitarias e de servizos sociais				
Actividades artísticas, recreativas e de entretemento				
Outros servizos				
Actividades dos fogares como empregadores de persoal doméstico; actividades dos fogares como produtores de bens e servizos para uso propio				
Actividades de organizacións e organismos extraterritoriais				
Persoas físicas (sen sector de actividade)				
Total	1.814.606,5	100,0	1.814.606,5	100,0

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

canalizáronse cara aos Países Baixos. Pola súa banda, as actividades inmobiliarias, tanto como sector de orixe como de destino, absorberon algo máis dun 8% do IED total. Neste caso, os investimentos realizados polo Grupo Pontegadea, como xa se comentou, dirixíronse sobre todo ao Reino Unido, pero tamén a Francia e Luxemburgo. Obsérvase como a concentración sectorial do capital emitido é tan alto elevado que en ningún dos restantes sectores o seu peso relativo excede o 1% do total.

Dos 41 mil euros do IED dirixido ao estranxeiro no primeiro trimestre de 2021, 40 mil teñen como sector galego de orixe e de destino a restauración en Francia.

Cadro núm. 21

Distribución do investimento estranxeiro bruto no exterior por sector de destino

Ano 2020

Sectores	Galicia		España		%
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Galicia/España
Agricultura, gandería, selvicultura e pesca	16.275,0	0,9	148.791,3	0,4	10,9
Industrias extractivas			1.661.431,3	4,7	
Industria manufacturera	1.594,6	0,1	5.607.055,9	16,0	0,0
Subministración de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado			5.123.014,7	14,6	
Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación			177.987,5	0,5	
Construción	16.165,4	0,9	999.181,7	2,8	1,6
Comercio por xunto e polo miúdo; reparación de vehículos de motor e motocicletas	1.613.449,5	88,9	7.054.924,2	20,1	22,9
Transporte e almacenamento	1.498,3	0,1	2.462.376,1	7,0	0,1
Hostalería	217,5	0,0	212.677,5	0,6	0,1
Información e comunicacións	15.873,6	0,9	2.304.455,3	6,6	0,7
Actividades financeiras e de seguros	987,9	0,1	8.822.568,5	25,1	0,0
Actividades inmobiliarias	146.523,2	8,1	270.661,8	0,8	54,1
Actividades profesionais, científicas e técnicas	2.021,5	0,1	103.930,9	0,3	1,9
Actividades administrativas e servizos auxiliares			147.042,0	0,4	
Administración pública e defensa; Seguridade Social obrigatoria			0,0		
Educación			1.300,0	0,0	
Actividades sanitarias e de servizos sociais			41.142,3	0,1	
Actividades artísticas, recreativas e de entretemento			1.782,2	0,0	
Outros servizos			1.442,4	0,0	
Actividades dos fogares como empregadores de persoal doméstico; actividades dos fogares como produtores de bens e servizos para uso propio					
Actividades de organizacións e organismos extraterritoriais					
Total	1.814.606,5	100,0	35.141.765,7	100,0	5,2

I trimestre 2021

Sectores	Galicia		España		%
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	Galicia/España
Agricultura, gandería, selvicultura e pesca			2.106,2	0,1	
Industrias extractivas			168.400,6	7,3	
Industria manufacturera			770.075,2	33,4	
Subministración de enerxía eléctrica, gas, vapor e aire acondicionado			28.507,4	1,2	
Subministración de auga, actividades de saneamento, xestión de residuos e descontaminación			43.055,0	1,9	
Construción			26.116,2	1,1	
Comercio por xunto e polo miúdo; reparación de vehículos de motor e motocicletas	1,0	2,4	744.108,1	32,3	0,0
Transporte e almacenamento			29.528,8	1,3	
Hostalería	40,0	97,6	8.018,0	0,3	0,5
Información e comunicacións			345.641,7	15,0	
Actividades financeiras e de seguros			96.434,6	4,2	
Actividades inmobiliarias			22.306,8	1,0	
Actividades profesionais, científicas e técnicas			6.541,2	0,3	
Actividades administrativas e servizos auxiliares			81,7	0,0	
Administración pública e defensa; Seguridade Social obrigatoria					
Educación					
Actividades sanitarias e de servizos sociais			15.711,2	0,7	
Actividades artísticas, recreativas e de entretemento			620,0	0,0	
Outros servizos					
Actividades dos fogares como empregadores de persoal doméstico; actividades dos fogares como produtores de bens e servizos para uso propio					
Actividades de organizacións e organismos extraterritoriais					
Total	41,0	100,0	2.307.252,7	100,0	0,0

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

Cadro núm. 22

Destino do investimento bruto galego e español no exterior

Área de destino	Galicia		España		% Galicia/ España
	Miles de euros	%	Miles de euros	%	
2019					
UE-27	270.232	11,7	7.959.011	30,5	3,40
Resto de Europa	266.891	11,5	1.966.332	7,5	13,57
América do Norte	698.306	30,2	5.007.032	19,2	13,95
Latinoamérica	1.028.151	44,4	9.141.902	35,0	11,25
Resto de América	30	0,0	103.548	0,4	0,03
Asia e Oceanía	5.376	0,2	1.348.111	5,2	0,40
África	45.001	1,9	577.433	2,2	7,79
Total	2.313.985	100,0	26.103.369	100,0	8,86
2020					
UE-27	1.703.826	93,9	12.069.382	34,3	14,12
Resto de Europa	64.131	3,5	2.172.929	6,2	2,95
América do Norte	18.567	1,0	5.345.903	15,2	0,35
Latinoamérica	28.065	1,5	12.408.070	35,3	0,23
Resto de América	17	0,0	187.942	0,5	0,01
Asia e Oceanía	0	0,0	2.864.377	8,2	0,00
África	0	0,0	93.162	0,3	0,00
Total	1.814.606	100,0	35.141.766	100,0	5,16
I trimestre 2021					
UE-27	40	97,6	723.359	31,4	0,01
Resto de Europa	0	0,0	65.632	2,8	0,00
América do Norte	1	2,4	524.779	22,7	0,00
Latinoamérica	0	0,0	913.474	39,6	0,00
Resto de América	0	0,0	9.103	0,4	0,00
Asia e Oceanía	0	0,0	46.140	2,0	0,00
África	0	0,0	24.766	1,1	0,00
Total	41	100,0	2.307.253	100,0	0,00

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

Cadro núm. 23

Destino do investimento bruto galego e español no exterior**Ano 2020**

Galicia			España		
País ou territorio	Miles de euros	%	País ou territorio	Miles de euros	%
Países Baixos	1.600.000,0	88,17	Estados Unidos	5.334.483,8	15,18
Reino Unido	64.131,5	3,53	Luxemburgo	5.333.888,7	15,18
Luxemburgo	47.240,4	2,60	Brasil	4.856.532,3	13,82
Francia	31.401,5	1,73	Panamá	3.731.514,3	10,62
Estados Unidos	18.566,8	1,02	México	2.180.344,4	6,20
Portugal	18.262,9	1,01	Reino Unido	2.063.430,5	5,87
Arxentina	11.277,1	0,62	China	1.822.202,1	5,19
Brasil	10.416,3	0,57	Países Baixos	1.815.682,1	5,17
Austria	4.900,0	0,27	Alemaña	1.439.119,0	4,10
Guatemala	3.264,9	0,18	Portugal	884.723,0	2,52
Perú	2.401,5	0,13	Australia	865.828,7	2,46
Polonia	2.021,5	0,11	Suecia	807.113,5	2,30
Ecuador	691,4	0,04	Chile	601.939,0	1,71
Groenlandia	16,8	0,00	Italia	532.438,6	1,52
Panamá	13,5	0,00	Francia	439.709,9	1,25
Chile	0,5	0,00	Bélxica	410.222,6	1,17
Costa Rica	0,1	0,00	Resto do Mundo	2.022.593,2	5,76
Total	1.814.606,3	100,00	Total	35.141.765,7	100,00

I trimestre 2021

Galicia			España		
País ou territorio	Miles de euros	%	País ou territorio	Miles de euros	%
Francia	40,0	97,56	México	676.115,4	29,30
Estados Unidos	1,0	2,44	Estados Unidos	517.533,6	22,43
			Portugal	443.428,9	19,22
			Francia	151.736,6	6,58
			Resto do Mundo	518.438,3	22,47
Total	41,0	100,00	Total	2.307.252,7	100,00

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

No cadro 21 efectúase a comparación da distribución por sector de destino do IED emitido por Galicia e polo conxunto de España. Obsérvase que máis da metade do capital en actividades inmobiliarias e case a cuarta parte dos investimentos en empresas estranxeiras dedicadas á distribución comercial procede de Galicia. Este último sector conta cun peso relevante no contexto español, xa que tan só é superado polas saídas de capital dirixidas ás actividades financeiras e de seguros, que, no caso español, absorbían a cuarta parte do total. Estes últimos investimentos canalízanse na súa maior parte cara a Luxemburgo, o que de novo coloca este país, que adoita exercer de intermediario, no segundo lugar do ránking español, cun IED moi similar ao dos Estados Unidos situado na primeira posición.

Aínda que Latinoamérica acostuma ser o principal destino dos investimentos estranxeiros galegos e españois, e así ocorreu en Galicia en 2019, o fluxo de IED en 2020 concentrouse na Unión Europea, ante as transaccións sinaladas anteriormente e realizadas cos Países Baixos (as máis importantes), Luxemburgo e Francia. Temos que indicar que, en 2020, non houbo operacións nin co continente asiático nin co africano. Pola súa banda, o IED emitido cara a Estados Unidos, como en anos anteriores, dirixiuse ás actividades inmobiliarias, neste caso á promoción.

Cadro núm. 24

**Destino do investimento estranxeiro
bruto emitido por Galicia desde 2008 ao I trimestre de 2021**

País	Miles de euros	%
Estados Unidos	3.802.974	23,68
Reino Unido	2.254.630	14,04
Países Baixos	1.823.690	11,35
Brasil	1.303.669	8,12
Luxemburgo	962.334	5,99
Arxentina	956.167	5,95
Austria	559.335	3,48
Francia	536.482	3,34
Turquía	377.543	2,35
Marrocos	274.762	1,71
Resto países	3.210.497	19,99
Total	16.062.083	100,00

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

En canto á análise do IED acumulado desde 2008 ata o primeiro trimestre de 2021, obsérvase, desde a perspectiva territorial, que a aposta dos investimentos inmobiliarios en Estados Unidos e Reino Unido foi determinante á hora de observar o destino final do fluxo inversor. Neste amplo período, os dous países absorbían o 37,2% do total. Na Unión Europea, sobresaen Luxemburgo e Países Baixos polos motivos de intermediación xa comentados e, curiosamente, apréciase o baixo peso nos fluxos de IED emitido dos últimos anos do noso veciño Portugal, como tamén de Francia; países que lideran as exportacións

e importacións de bens. Este investimento está máis aberto cara a América, de tal modo que o capital galego apenas alcanza os continentes asiáticos e africanos. Neste último cabe destacar a Marrocos, malia que o seu peso relativo sobre o total é de tan só o 1,71%. O país magrebí presenta un fluxo inversor que se diversificou nestes anos, aínda que destacan as operacións efectuadas en 2018 na edificación. Pola súa banda, a Asia unicamente se dirixiu, en todo este período, un total de 508,9 millóns de euros sobre un investimento de 16.062 millóns. O fluxo de capital concentrouse en dous anos, 2008 (India) e 2016 (Corea do Sur), mentres que, cara a China, o principal receptor deste fluxo no mundo en 2020, só se emitiu nestes anos desde Galicia un total de 52,7 millóns no comercio polo miúdo.

Cadro núm. 25

Situación en 2019 dos stocks xerados polo investimento galego no exterior. Distribución sectorial

Sectores	Stock emprego	Stock da posición investidora (en miles de euros)	Stock da cifra de negocio (en miles de euros)
Comercio polo miúdo, excepto de vehículos de motor	117.529	9.433.380	21.947.600
Actividades inmobiliarias	488	8.256.450	518.720
Fabricación de outros produtos minerais non metálicos	1.211	1.361.140	1.457.920
Fabricación de vehículos de motor, remolques	7.663	761.100	1.483.920
Construción de edificios	1.958	685.310	469.620
Pesca e acuicultura	8.225	384.780	567.450
Fabricación de material e equipo eléctrico	181	289.090	131.430
Industria da alimentación	6.433	244.370	663.840
Comercio polo xunto e intermediación do comercio	1.414	191.890	722.450
Industria do papel	677	157.030	405.240
Resto	4.805	981.770	1.995.260
Total	150.584	22.746.310	30.363.450

Datos provisionais.

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

Fronte á perspectiva da evolución dos fluxos de IED comentada ata agora, os resultados dos stocks presentan a contía en cada ano do investimento existente, xunto coa cifra de negocio e o nivel de emprego que xera. Os últimos resultados publicados pola Secretaría de Estado de Comercio refírense a 2019. As cifras que figuran nos cadros 25 e 26 son moi semellantes aos cadros homólogos do informe anterior, posto que cun ano de diferenza moi poucos son os cambios que se aprecian nestas variables. En canto á

clasificación sectorial, o liderado indiscutible do investimento galego realizado fóra de España corresponde ao comercio polo miúdo, froito, sobre todo, da expansión internacional xerada por Inditex. Este sector proporcionaba emprego a 117.529 persoas sobre 150.584 dos investimentos totais. A cifra de negocios case alcanzaba os 22 mil millóns de euros (máis de dous terzos do total) e a contía investida aproximábase aos 9.500 millóns de euros. As dúas últimas cifras eran inferiores ás de 2018, se ben o emprego aumentou en 4 mil persoas. Nos seguintes anos haberá que valorar como evolucionan estas variables, ante a creación de novas estruturas que potencien o comercio electrónico, moitas veces en detrimento das tendas tradicionais. Pola súa banda, o reinvestimento de parte dos beneficios de Inditex en activos inmobiliarios destinados ao aluguer xera unha elevada posición inversora, pero é relativamente baixa a cifra de negocio e o volume de emprego.

Cadro núm. 26

Situación en 2019 dos stocks xerados polo investimento galego no exterior. Distribución por países ou territorios

Sectores	Stock Emprego	Stock da posición investidora (en miles de euros)	Stock da cifra de negocio (en miles de euros)
Países Baixos	3.153	5.452.250	2.605.430
Estados Unidos	6.579	4.466.650	1.994.140
Reino Unido	7.530	3.123.240	1.364.090
Portugal	7.024	1.507.240	1.752.570
Arxentina	4.874	992.810	1.183.200
Francia	10.376	872.540	2.086.080
Italia	9.008	719.120	2.139.450
Suráfrica	558	432.270	201.550
Brasil	5.410	423.470	1.161.240
México	6.341	402.780	1.897.460
Resto do mundo	89.731	4.353.940	13.978.240
Total	150.584	22.746.310	30.363.450

Fonte: Registro de Inversiones Exteriores.

No cadro 25 apréciase que a terceira posición sectorial é ocupada pola fabricación doutros produtos non metálicos, en concreto polo sector do cemento, en cuxo IED Galicia desenvolve un papel de mera intermediación. Os resultados do cuarto sector, fabricación de vehículos de motor, están máis entroncados coa economía real que a actividade anterior, e recollen a expansión da industria de automoción galega e os seus compoñentes no mundo, cun importante impacto sobre o emprego. Sobre os restantes sectores cabe reparar na importancia que ten o sector pesqueiro no conxunto dos investimentos exteriores galegos e o menor peso da industria da alimentación que, con todo, xera a cuarta maior cifra en canto ao volume de negocio alcanzado. Finalmente, a distribución territorial dos stocks está liderada polos Países Baixos. En 2020, tendo en conta o destino do fluxo de IED, cabe agardar que este país amplíe aínda máis o seu liderado no que se refire á posición investidora.

VI. Construción

- Obsérvase unha recuperación nas vendas de vivenda no primeiro trimestre de 2021
- Forte caída do VAB de construción e desemprego no mercado laboral a comezos de 2021
- A oferta de vivenda en Galicia tivo un comportamento positivo en 2020, pero no primeiro trimestre de 2021 a edificación residencial sofre unha forte caída
- A demanda de vivenda en 2020 e comezos do 2021 mostrouse máis resistente na comunidade galega que no resto de España.
- Os baixos tipos de xuro favorecen a concesión de hipotecas e melloran a accesibilidade financeira á vivenda.
- O prezo da vivenda nas cidades galegas sobe fortemente no primeiro trimestre de 2021
- O custo real da vivenda supón 5,7 anos de traballo para a familia media galega e 7,1 anos para a española
- Grazas ao forte aumento do gasto autonómico a demanda pública de obras crece en Galicia mentres se reduce en España

Introdución

Este informe estuda a evolución do sector construtor galego e español no ano 2020 e os primeiros meses de 2021. É este un período de excepción, dominado polos devastadores efectos da COVID-19. A consecuencia das medidas tomadas para controlar a pandemia prodúcese unha fortísima recesión xeneralizada na economía do país que non pode deixar de afectar a vivenda, cuxa demanda depende fortemente do emprego, das rendas familiares e das expectativas a medio e longo prazo. Co avance do proceso de vacinación e a perspectiva do control da praga, a principios de 2021 o sector da construción parece comezar a recuperarse, a pesar de que segue existindo unha grande incerteza sanitaria e económica que dificulta as previsións a medio e curto prazo.

No ano 2019 a recuperación da construción consolidábase con niveis de actividade próximos aos de dez anos antes. Pero en 2020 a oferta de vivenda experimenta unha forte caída no conxunto de España, malia que en Galicia esta é menos intensa, e a comezos de 2021 constátase un estancamento da actividade. Polo lado da demanda, dominado polas compras de vivenda usada, despois do forte descenso das compras nos primeiros seis meses de 2020, no último trimestre deste ano e no primeiro de 2021 as hipotecas constituídas, os rexistros de propiedade e as transmisións notariais sinalan unha repunta esperanzadora, aínda que incipiente, da compra de vivenda. Por outra banda, o custo da vivenda galega deu sinais de maior estabilidade que no resto do país. O prezo medio cae no conxunto de España, mentres que en Galicia se mostra estable en 2020 e inflacionista a comezos de 2021. Por último, polo que respecta á demanda pública de obras, aínda que en España dominan as tendencias recesivas, no ano 2020 o gasto en edificación e obra civil das Administracións Públicas en Galicia seguiu unha tendencia crecente grazas ao forte impulso dos investimentos da Administración autonómica.

Cadro núm. 1

Indicadores do sector da construción en España. Taxas de variación interanuais (en %)

	2018	2019	2020	2020				2021
				I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	I trim.
VEB construción	4,1	4,3	-14,5	-6,8	-28,3	-10,2	-12,7	-10,1
FBCF. Construción. Vivendas	12,4	4,1	-16,6	-5,9	-27,1	-16,3	-17,2	-12,6
FBCF. Construción. Outros	5,7	-1,5	-10,4	-6,8	-23,3	-7,4	-3,6	-12,4
Produción das empresas	4,0	-1,1	-13,5	-9,3	-25,4	-10,3	-9,1	-11,3
Nova contratación	9,2	-1,6	-22,7	-14,0	-38,6	-14,1	-23,7	-17,3
Ocupación	8,3	4,6	-2,6	-0,3	-8,4	-1,6	-0,3	-1,3
Paro estimado	-10,3	1,9	11,7	3,3	25,0	13,3	5,4	13,7
Afiliación á Seguridade Social	6,6	5,0	-1,9	-1,8	-5,3	-0,5	0,2	2,8
Paro rexistrado	-11,6	-10,9	7,2	-31,7	27,2	17,9	16,9	71,1
Consumo de cemento	8,6	9,3	-9,6	-12,7	-21,4	-1,8	-1,6	7,7
Licitación oficial SEOPAN	27,6	7,2	-19,3	-33,6	-26,7	-34,7	21,0	15,7
Índice de custos do sector	2,3	1,0	-1,2	-0,4	-3,5	-1,5	0,6	2,8

Fonte: Ministerio de Trabajo, Migracións e Seguridade Social, SEPE, EPA, INE e IGE.

Indicadores de actividade

Os tres primeiros cadros e gráficos mostran distintos estimadores de actividade do sector da construción para Galicia e España. De media, os índices de actividade ofrecen un resultado moi negativo para 2020 e moi lixeiras melloras nos primeiros meses de 2021. A contabilidade trimestral española presenta un descenso continuado do valor engadido bruto (VEB) de construción nos sucesivos trimestres de 2020, pechándose o ano cunha caída estimada media da produción do 14,5% e iniciándose o ano 2021 cun descenso da mesma do 10,1% no primeiro trimestre. A produción de construción galega seguiu a mesma traxectoria en 2020, cunha baixada media do 12,6% no ano e comezando 2021 moderando a caída ata o 6,3% interanual. Así mesmo, a contabilidade trimestral do INE mostra unha perda de peso da construción na formación bruta de capital fixo (FBCF) e un descenso da participación da vivenda na FBCF. Así, o investimento en vivenda reflectido pola FBCF baixa un 16,6% en 2020 e un 12,6% no primeiro trimestre de 2021, descensos maiores que os experimentados polo PIB español. A contabilidade galega amosa uns resultados “menos malos” que os do conxunto de España en canto á evolución do VEB de construción, aínda que as caídas da produción do VEB galego en 2020 e 2021 non dan lugar a demasiado optimismo (cadro 2 e

gráfico 1). Outros indicadores, como a contratación das empresas e os seus novos traballos presentan fortes caídas en 2020 e o primeiro trimestre de 2021 e só o consumo de cemento exhibe un cambio positivo nos tres primeiros meses deste ano (cadro 1). Por outra banda, a finais de 2020 os custos de construción comezan a medrar fortemente debido, sobre todo, á suba dos prezos das materias primas. Estímase que na primeira metade do ano 2021 os custos de edificación aumentaron case un 8%, o cal acabará trasladándose ao comprador final desincentivando a demanda.

Cadro núm. 2

Indicadores do sector da construción en Galicia. Taxas de variación interanuais (en %)

	2018	2019	2020	2020				2021
				I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.	I trim.
VEB construción	2,7	3,4	-12,6	-6,8	-22,2	-10,2	-11,1	-6,3
Ocupación	1,2	4,0	7,2	17,7	7,0	3,8	1,5	-8,4
Paro estimado	-15,5	-8,1	24,1	57,1	45,5	35,0	-25,5	3,6
Afiliación á Seguridade Social	3,8	2,3	-3,4	-1,9	-6,4	-3,9	-1,3	-0,2
Paro rexistrado	-17,1	-18,4	-1,5	-35,4	17,8	10,6	4,8	47,4
Licitación oficial SEOPAN	67,4	-14,4	26,6	-13,2	8,8	-3,2	131,0	71,9

Fonte: Ministerio de Traballo, Migracións e Seguridade Social, SEPE, EPA, INE e IGE.

Cadro núm. 3

O mercado de traballo na construción (medias do período). Ano 2020

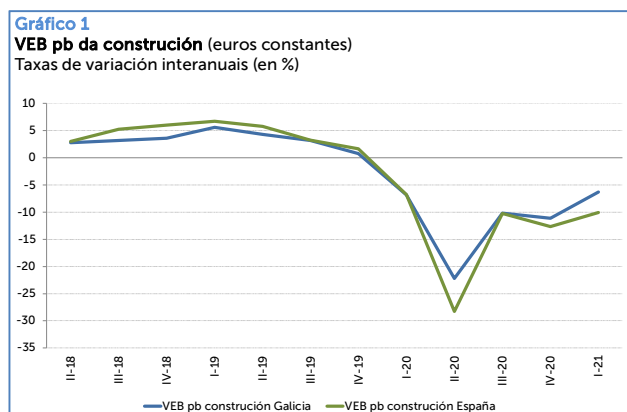
	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia	España
Ocupación						
Miles	35,4	8,1	8,0	23,6	75,1	1.244,1
TVI (%)	18,3	1,9	5,2	-4,1	7,2	-2,6
Paro estimado						
Miles	2,1	0,5	0,7	2,0	5,3	153,4
TVI (%)	39,0	-20,8	-6,5	44,6	24,1	11,7
Paro rexistrado						
Miles	5,8	1,4	1,4	4,6	13,1	277,9
TVI (%)	1,1	-4,0	-5,7	-2,7	-1,5	7,2
Afiliación á Seguridade Social						
Miles	34,1	8,7	8,2	24,2	75,3	1,2
TVI (%)	-3,6	-3,3	-3,0	-3,1	-3,4	-1,9

Fonte: Ministerio de Traballo, Migracións e Seguridade Social, SEPE, EPA e INE.

A pesar de que os indicadores de actividade son na súa maioría negativos, o índice de clima da construción¹ (gráfico 2) mostra un cambio positivo sorprendente no mes de xuño de 2021. En efecto, por primeira vez en moito tempo o saldo de opinións presenta un valor positivo de +11, indicando o predominio de valoracións optimistas nese mes. O forte incremento nas expectativas de emprego é a principal explicación deste resultado, producíndose tamén unha lixeira mellora na carteira de pedidos. Por sectores, o ascenso dase en obra civil e actividades especializadas, mentres que a construción de edificios, malia que mellora, continúa cun saldo negativo de -4,5 nese mes. Por outra banda, o período de traballo asegurado

fixase en xuño de 2021 en 436,4 días (5,3 días máis que no mes anterior). A mellora sanitaria co avance do proceso de vacinación e a expectativa da chegada dos fondos europeos de axuda poden explicar esta mellora repentina na valoración dos axentes do sector cuxa consolidación haberá que agardar no futuro.

Respecto ao mercado de traballo, en 2020 a EPA ofrece un agudo contraste entre a súa evolución no conxunto de España e en Galicia. En España o emprego cae de forma continuada, mentres que Galicia mostra taxas interanuais de aumento da ocupación en cada un dos sucesivos trimestres, acabando

¹ O indicador de clima é a media dos saldos de opinións empresariais referidos á tendencia do emprego e a carteira de pedidos do sector, recollidos na Enquisa de Conxuntura Industrial elaborada polo Ministerio de Industria. Por exemplo, un valor de -12 do saldo significa que a porcentaxe de opinións negativas supera en 12 puntos a de opinións positivas.

Gráfico 2
Indicador do clima de construción en España

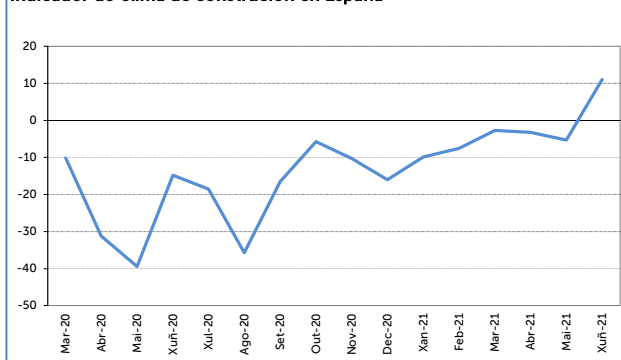
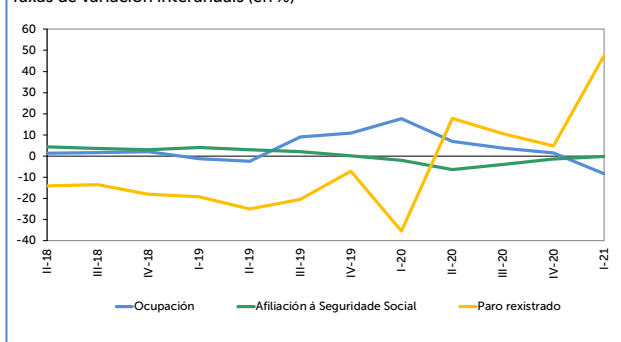

Gráfico 3
Mercado de traballo na construción en Galicia
Taxas de variación interanuais (en %)

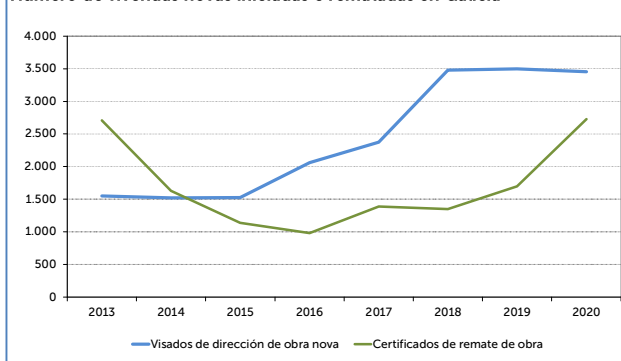

o ano con 75.500 ocupados. Con todo, hai que moderar o optimismo ao que poden inducir estas cifras, xa que é posible que parte desta ocupación se trate de traballadores afectados por expedientes de regulación de emprego temporal (ERTE) que son contabilizados como ocupados². No primeiro trimestre de 2021 a construción galega mostra unha caída do 8,1% na ocupación estimada pola EPA, mentres que no conxunto de España o descenso é de menor contía (-1,3%). A metodoloxía da EPA non é a máis adecuada para estimar a situación laboral nestas circunstancias excepcionais e outros indicadores do mercado de traballo amosan unha evolución peor. Así, hai unha perda continuada de afiliacións á Seguridade Social, que no primeiro trimestre de 2021 se sitúan en 75.389 en Galicia; cifra que aumenta lixeiramente en abril e maio deste ano. No conxunto de España as afiliacións á Seguridade Social descenden en menor grao que en Galicia, aínda que esta variable tampouco é plenamente fiable dado que tamén recolle “falsos afiliados” pola existencia dos ERTE. Por outra banda, o paro estimado e o rexistrado crecen intensamente tanto en Galicia como en España en 2020 e nos primeiros meses de 2021, indicando unha mala situación do mercado laboral (cadros 1, 2 e 3 e gráfico 3).

Vivenda

Como indicadores de oferta de vivenda utilizamos os certificados de inicio de obra (vivendas iniciadas) e de final de obra (vivendas terminadas) dos arquitectos técnicos, que se recollen nos cadros 4, 5 e 6, e no gráfico 4. Os datos de inicio e final de obra cobren ata o primeiro trimestre de 2021.

Gráfico 4
Número de vivendas novas iniciadas e rematadas en Galicia

En 2019 no conxunto de España a oferta mostrábase puxante co aumento de obras e a finalización de novas vivendas, mentres que as compras presentaban menor dinamismo. E en Galicia o panorama era tamén expansivo coa entrada de novas vivendas ao mercado e cunha demanda relativamente dinámica. No ano 2020 en España as vivendas terminadas, levadas pola inercia da actividade e a pesar do baixón do segundo trimestre, aumentan un 9% interanual; non obstante, as vivendas

² No caso de traballadores afectados polos ERTE, a pesar das suspensións de emprego, para a EPA estas persoas considéranse ocupadas se existe unha garantía de reincorporación posterior, aínda que esa garantía resulta dificilmente verificable. Por outra banda, a EPA cuantifica como parados aquelas persoas que buscan activamente emprego e están en disposición para traballar. Pero na situación de confinamento moitas persoas que perderon o seu traballo non puideron realizar procura de emprego polo peche de empresas e a reclusión, pasando a considerarse como inactivas e non como paradas para a EPA. Debido tamén á inexistencia de datos sectoriais dos ERTE, as cifras da ocupación e o paro estimado desde o segundo trimestre de 2020 resultan moi difíciles de interpretar e identificar a realidade laboral subxacente.

iniciadas, que reflicten as expectativas dos axentes, caen fortemente no conxunto de España a unha taxa interanual do 19,5%.

Cadro núm. 4

A vivenda en España. Principais indicadores de oferta

	2019	2020	I trim. 2021	TVI (%)		
				2019	2020	I trim. 2021
Visados de dirección de obra.	106.266	85.535	23.783	5,5	-19,5	-0,6
Vivenda nova						
Visados de dirección de obra.	31.110	28.229	7.975	10,8	-9,3	17,3
Obras de ampliación e reforma						
Certificados de fin de obra	78.789	85.945	20.280	22,4	9,1	0,7
VPO obra nova. Vivendas iniciadas	12.496	11.569	2.522	5,0	-7,4	-7,6
VPO obra nova. Vivendas rematadas	6.615	9.038	2.338	27,4	36,6	98,5

VPO: Vivenda de protección oficial.

Fonte: Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana.

Cadro núm. 5

A vivenda en Galicia. Principais indicadores de oferta

	2019	2020	I trim. 2021	TVI (%)		
				2019	2020	I trim. 2021
Visados de dirección de obra.	3.497	3.453	630	0,6	-1,3	-33,4
Vivenda nova						
Visados de dirección de obra.	1.444	1.398	290	3,8	-3,2	1,4
Obras de ampliación e reforma						
Certificados de fin de obra	1.700	2.726	376	26,0	60,4	-46,5
VPO obra nova. Vivendas iniciadas	65	326	0	3.150,0	401,5	-100,0
VPO obra nova. Vivendas rematadas	4	313	4	-50,0	7.725,0	-97,2

VPO: Vivenda de protección oficial.

Fonte: Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana.

Cadro núm. 6

Indicadores de oferta. Vivendas iniciadas e rematadas

	2017	2018	2019	2020	I trim. 2021
Vivendas iniciadas (obra nova)					
A Coruña	1.463	1.451	1.828	1.210	115
Lugo	168	565	389	455	136
Ourense	130	250	160	461	52
Pontevedra	612	1.210	1.120	1.327	327
Galicia	2.373	3.476	3.497	3.453	630
España	80.786	100.733	106.266	85.535	23.783
Vivendas rematadas					
A Coruña	331	455	669	916	108
Lugo	601	311	438	583	137
Ourense	303	336	183	283	41
Pontevedra	152	247	410	944	90
Galicia	1.387	1.349	1.700	2.726	376
España	54.610	64.354	78.789	85.945	20.280

Fonte: Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana.

Cadro núm. 7

Indicadores de demanda de vivenda

	Número de transaccións			TVI (%)		
	2019	2020	I trim. 2021	2019	2020	I trim. 2021
Galicia						
Notarios	20.462	19.456	5.187	3,4	-4,9	17,8
A Coruña	9.002	8.557	2.221	3,6	-4,9	14,5
Lugo	2.866	2.718	815	4,0	-5,2	51,5
Ourense	2.040	2.042	471	6,6	0,1	3,5
Pontevedra	6.554	6.139	1.680	2,0	-6,3	14,1
Reixistradores	17.108	15.004	4.706	3,6	-12,3	10,0
A Coruña	8.060	6.981	2.298	11,1	-13,4	21,3
Lugo	1.842	1.488	448	-7,6	-19,2	-0,9
Ourense	1.676	1.492	430	-4,8	-11,0	-5,3
Pontevedra	5.530	5.043	1.530	0,4	-8,8	3,6
España						
Notarías	569.993	487.354	141.447	-2,2	-14,5	21,9
Reixistros	505.467	417.775	130.270	-2,4	-17,3	1,9

Fonte: Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana. *Estadística de Transmisiones de Derechos de la Propiedad*. INE.

En Galicia a evolución da oferta é máis positiva en 2020. Neste ano termináanse 2.726 vivendas en toda a comunidade, o que supón un incremento do 60,4% con relación ás 1.700 finalizadas no ano anterior. As iniciacións de obra, con 3.453 vivendas novas, mantéñense respecto ao ano precedente. Así, en 2020 a oferta de vivenda en Galicia tivo un comportamento de maior dinamismo que o resto de España. No entanto, a comezos de 2021 obsérvanse tendencias fortemente negativas da oferta. No primeiro trimestre deste ano as residencias terminadas españolas caeron un 39% e un 36,6% as iniciacións de obra. En Galicia as cifras son aínda máis negativas, e neste trimestre as vivendas iniciadas baixan un 58,6% interanual e as terminadas un 59,7%. Así, pois, os primeiros meses de 2021 non son demasiado positivos para a actividade de edificación residencial.

A vivenda de protección oficial acóllese ao Plan Estatal de Vivenda 2018-2021, centrado nas axudas ao alugueiro e á rehabilitación, que xa foi comentado en pasados informes. As actuacións protexidas en Galicia articúlanse a través do Plan RehaVita (Plan galego de rehabilitación, aluguer e mellora de acceso á vivenda) vixente entre 2015 e 2020. Tanto o plan autonómico como o estatal céntranse en axudas á rehabilitación e ao

aluguer, o que reduce a importancia da compra de vivenda protexida (VP). Nos cadros 4 e 5 indicase que a tradicional VP en réxime de compra en España presenta un descenso das iniciacións, con 11.569 VP iniciadas en 2020 e 2.522 no primeiro trimestre de 2021, e un forte aumento das finalizacións de obra, con 9.038 e 2.338 vivendas nos dous períodos respectivamente. En Galicia en 2020 comezáronse 326 VP e finalizáronse 313 que, a pesar da súa escasa dimensión, representan fortes aumentos en relación ás exiguas cifras de 2019 (cadros 4 e 5); mentres que no primeiro trimestre de 2021 non se contabiliza actividade neste apartado.

Cadro núm. 8

Transaccións de vivenda en notaría. Ano 2020

	Núm. de transaccións		TVI (%)	
	Nova	Usada	Nova	Usada
A Coruña	863	7.557	19,2	-6,2
Lugo	309	2.324	-8,0	-3,9
Ourense	202	1.801	-21,1	3,1
Pontevedra	445	5.636	-13,1	-4,9
Galicia	1.819	17.318	-0,5	-4,6
España	54.731	413.108	7,9	-16,7

Vivendas rexistradas. Ano 2020

	Núm. de transmisións		TVI (%)	
	Nova	Usada	Nova	Usada
A Coruña	1.513	5.468	-8,7	-14,6
Lugo	384	1.104	-9,0	-22,3
Ourense	361	1.131	-20,3	-7,5
Pontevedra	1.037	4.006	-9,0	-8,7
Galicia	3.295	11.709	-10,3	-12,9
España	83.104	334.671	-10,6	-18,9

Fonte: Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana. *Estadística de Transmisiones de Derechos de la Propiedad*. INE.

atividade destrúen emprego e rendas, xerando inseguridade económica e boa parte das compras previstas anuláanse ou pospóñense. Na segunda metade do ano e o primeiro trimestre de 2021 hai indicios de certa recuperación da demanda reflectida tanto por hipotecas como polas transmisións notariais e os rexistros da propiedade.

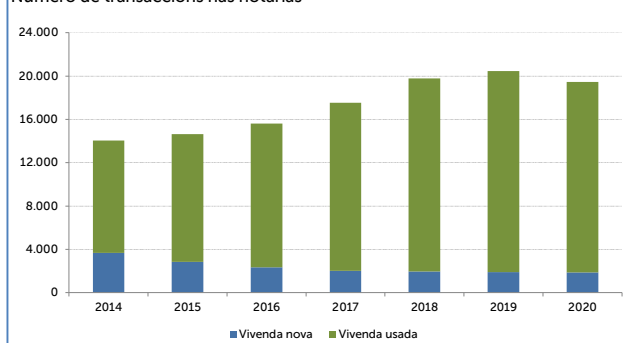
En 2019 as compras de vivenda en España contabilizadas nas transmisións notariais alcanzaron a cifra de 569.993, que supuñan un pequeno descenso respecto ao ano precedente. En 2020 en notaría formalizáronse un total de 487.089 transmisións, que representan unha caída do 14,5%, concretada nos dous primeiros trimestres, cun forte descenso do 47% no segundo. Con todo, no primeiro trimestre de 2021, con 141.447 transmisións, as compras nas notaría españolas crecen un 22% interanual, o que permite un certo optimismo sobre a futura evolución da demanda neste ano. Se esta cifra se mantivese nos sucesivos

Estimamos a demanda efectiva no mercado da vivenda a través das compravendas realizadas nas notaría, as transaccións inscritas nos rexistros da propiedade e as series de hipotecas constituídas³. As series rexistrais refírense ás mesmas operacións recollidas polas notaría, pero cun atraso temporal variable entre as dúas entradas. Estas variables cobren as operacións levadas a cabo en España e Galicia ata o primeiro trimestre de 2021 e móstranse nos cadros 7, 8 e 10 e nos gráficos 5 e 6.

Os datos de compra de vivenda amosan a distorsión que produce a irrupción da COVID-19 nos dous primeiros trimestres de 2020. O confinamento e a paralización de ac-

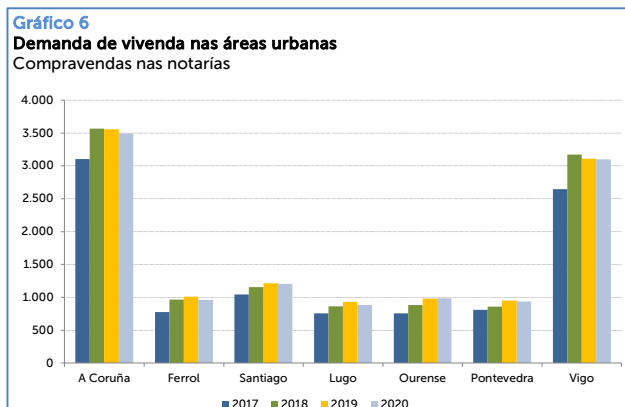
trimestres, a compra de vivendas en España en 2021 superaría a de 2019. Os rexistros da propiedade e hipotecas constituídas ofrecen un perfil similar. Os rexistros da propiedade, que recollen as compravendas notariais cun certo atraso, subliñan a enérxica caída de compras na primeira parte do ano, ofrecendo un esperanzador, aínda que curto, aumento das transaccións no primeiro trimestre de 2021. A pesar das atractivas condicións de financiamento, o número de hipotecas constituídas sobre vivendas en toda España en 2020 só foi de 335.276, cun descenso do 7,2%, ofrecendo un perfil cunha enérxica caída no segundo trimestre e unha

Gráfico 5
Demanda de vivenda en Galicia
Número de transaccións nas notaría

³ O Consello Xeral do Notariado estima o número de transaccións levadas a cabo en notaría e estes cálculos son publicados polo Ministerio de Transportes. O Colexio de Rexistradores de España compila as transaccións inscritas nos Rexistros da Propiedade na *Estadística Registral Inmobiliaria* e estas cifras tamén se recollen nas series de compravenda de vivendas publicadas polo INE desde o ano 2007. O INE publica a estatística de hipotecas coas hipotecas constituídas sobre bens inmobles; estes datos son fornecidos polo Servizo de Sistemas de Información do *Colegio Oficial de Registradores de la Propiedad y Mercantiles* de España.

recuperación nos dous seguintes; con todo, no primeiro trimestre de 2021 as hipotecas soben un 15,5% uníndose ás tendencias crecentes mostradas polos rexistros da propiedade e, sobre todo, os notariais.

O gráfico 5 mostra as compras de vivenda en Galicia nos últimos sete anos completos a través dos datos de notarias galegas. Pódese observar a evolución da demanda desde o ano 2014 diferenciando vivenda nova e usada. Apréciase a tendencia crecente ata 2019 e a moderada caída no 2020, que, dadas as circunstancias, débese considerar como unha mostra de solidez da demanda en Galicia. Tamén se pon de manifesto o dominio da vivenda usada no mercado, xa que supón o 90% do total das compravendas, tres puntos por riba da media nacional. En Galicia as transmisións en notarias en 2020 supuxeron un total de 19.465, cun descenso próximo ao

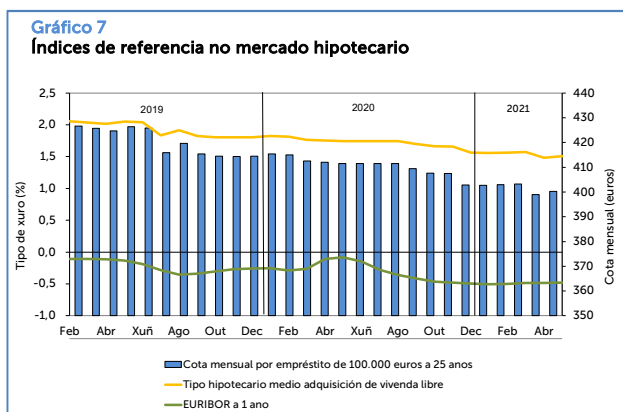
5%, moi inferior ao estatal. A caída das compras comeza no primeiro trimestre e agudízase no segundo, con fortes baixadas en todas as provincias; así e todo, nos trimestres seguintes os cómputos notariais mostran unha sostida expansión da demanda con crecementos do 24,5% e do 13,7% no terceiro e cuarto trimestre de 2020. Ademais, no primeiro trimestre de 2021 a tendencia continúa con 5.187 transmisións que mostran un crecemento interanual do 17,8%. Os rexistros da propiedade galegos, sempre cun desfacemento de varios meses respecto das notariais, expresan caídas nas compras no tres primeiros trimestres e recuperación no seguintes seis meses, nos que as compravendas soben a un ritmo medio do 10%. Respecto ao outro indicador de demanda, as hipotecas, obsérvase una fortaleza que se explica polas boas condicións financeiras existentes. En 2020 en Galicia constituíronse un total de 11.362 hipotecas sobre vivendas, cifra que só difire en 6 da do ano anterior. Así, a pesar da forte caída experimentada no segundo trimestre, o volume de hipotecas en Galicia mantense en 2020, e experimenta un forte aumento do 25% no primeiro trimestre de 2021 con 3.628 hipotecas constituídas. Os tres indicadores subliñan, pois, unha puxanza da demanda de vivenda en Galicia, o que pon unha pincelada de optimismo nun panorama falto de boas novas.

No gráfico 6 preséntanse as transaccións notariais localizadas nas zonas urbanas galegas⁴. Nas sete áreas urbanas producíronse 10.510 compravendas en 2020, que representan o 54% do total galego, absorbendo A Coruña e Vigo o 56,6% das transaccións urbanas. A vivenda usada perde algo de peso respecto ao ano anterior, pero segue representando case o 90% das operacións nas sete cidades. As transaccións urbanas de 2020 supoñen un descenso interanual do 10,6%. Neste ano a demanda caeu en todas as áreas, sendo as maiores caídas as de Pontevedra, Lugo e Vigo. No primeiro trimestre de 2021 a tendencia cambia e nas sete zonas cómpranse 2.913 vivendas, o que significa un aumento conxunto do 12,1% respecto ao mesmo trimestre do ano anterior; neste trimestre as transaccións crecen en todas as urbes fóra da de Ourense, que ve reducirse as súas transmisións nun 10% interanual.

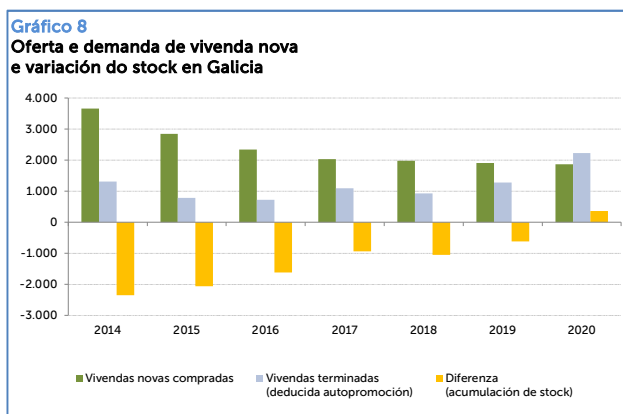
No cadro 8 móstrase o stock aparente de vivendas en Galicia. O stock mide a saúde do mercado inmobiliario indicando as existencias de vivenda nova non vendida. O stock de vivenda obtense como a diferenza entre as compras de vivenda nova, medidas pola estatística notarial, e as vivendas terminadas medidas polos certificados de fin de obra dos arquitectos técnicos, das cales se deduce a proporción non escriturada da autopromoción⁵, e do réxime de cooperativa. Desde o ano 2011 o stock de vivenda viña

⁴ Os municipios integrantes das sete áreas urbanas son os seguintes. A Coruña: A Coruña, Arteixo, Cambre, Culleredo e Oleiros. Ferrol: Ferrol, Narón e Fene; Santiago: Santiago de Compostela, Ames, Oroso e Teo; Lugo: Lugo; Ourense: Ourense e Barbadás; Pontevedra: Pontevedra, Marín e Poio; Vigo: Vigo, Gondomar, Mos, Nigrán, Pontearreas, Porriño e Redondela.

⁵ O tratamento da autopromoción pode levar a resultados moi diferentes en canto á avaliación do stock de vivenda. Dado que non é posible coñecer con exactitude en que medida os propietarios das vivendas de autopromoción escrituran ou non a compravenda. A estimación das existencias de vivenda móvese dentro dunha ampla franxa. Dentro desta marxe de variación o Ministerio de Transportes opta polo límite inferior. Os nosos cálculos sitúanse no centro desa banda, propondo que só o 50% das vivendas autopromocionadas non pasan por notaría e dedúcense, por tanto, do total anual de vivendas terminadas.

ros meses de 2021 esa caída minora o seu ritmo ata o 0,94%. En marzo de 2020 a débeda hipotecaria das familias representaba o 41,8% do PIB español e en decembro esa proporción subira ata o 45,7%; este aumento é debido ao esborralle da produción neste ano e non ao crecemento do saldo vivo da débeda. Por

Cadro núm. 9

Valor medio declarado das transmisións inmobiliarias de vivenda libre

	Euros			TVI (%)	
	2018	2019	2020	2019	2020
A Coruña	116.695	122.343	126.233	4,8	3,2
Lugo	85.226	95.390	94.044	11,9	-1,4
Ourense	91.525	95.792	91.945	4,7	-4,0
Pontevedra	126.360	136.782	135.006	8,2	-1,3
Galicia	113.119	120.621	121.003	6,6	0,3
España	150.108	157.979	165.778	5,2	4,9

Fonte: Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana.

Cadro núm. 10

Hipotecas constituídas sobre vivendas

	Núm. de hipotecas			TVI (%)		
	2019	2020	I trim. 2021	2019	2020	I trim. 2021
A Coruña	5.399	5.107	1.620	0,9	-5,4	15,1
Lugo	1.051	958	269	-1,8	-8,8	30,0
Ourense	895	1.083	295	-0,8	21,0	14,3
Pontevedra	4.011	4.214	1.444	-3,7	5,1	40,3
Galicia	11.356	11.362	3.628	-1,1	0,1	25,0
España	361.291	335.276	96.051	3,7	-7,2	15,5

Fonte: INE.

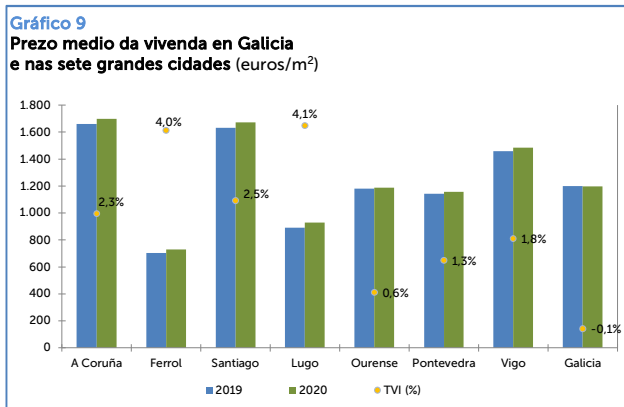
dade mostrados no gráfico 7 empeorarán rapidamente e sería un factor negativo a engadir que atrasaría a recuperación da demanda.

No gráfico 9 e os cadros 9, 11, 12 e 13 recóllense distintas estimacións do prezo da vivenda en España e Galicia para 2020 e o primeiro trimestre de 2021. Ao contrario do que viña sucedendo en anos anteriores, a vivenda galega mostrouse máis inflacionista –ou menos deflacionista– que a española. Mentres que os prezos da vivenda en España reaccionan con rapidez á crise con moderados descensos, os prezos en Galicia mantéñense en 2020 e a comezos de 2021 repuntan lixeiramente.

reducíndose continuamente como se pode apreciar no gráfico 8. A crise da COVID-19 provocou que en 2020 se acumulasen 359 vivendas non vendidas. Como vimos, na segunda metade de 2020 e o tres primeiros meses de 2021 as compras parecen reanimarse na nosa comunidade, de modo que é de esperar que neste ano o stock de vivendas retome a senda decrecente dos anos anteriores.

Segundo datos do Banco de España, durante 2020 o crédito aos fogares para adquisición de vivendas en España reduciuse a unha taxa media do 1,4% e nos dous primeiros meses de 2021 alcanza récords de mínimos, situándose en -0,481% en maio deste ano. Segundo datos da Asociación Hipotecaria Española, o tipo medio variable das hipotecas españolas amosou unha tendencia decrecente nos últimos dezasete meses, situándose nun valor de 1,507% en maio de 2021. Así, a cota mensual a pagar por cada 100 mil euros de crédito hipotecario a 25 anos fíxase en 400 euros en maio de 2021, 15 euros menos que en xaneiro de 2020. Nunha economía non tensionada pola COVID-19 a mellora destas cifras debería estimular a compra de vivendas, pero no actual escenario a relevancia dos indicadores de accesibilidade financeira é relativa, xa que existen outras variables de orde superior que condicionan negativamente á demanda. Nestes momentos a repunta da inflación xera expectativas de que o Banco Central Europeo poida iniciar un proceso de subidas de tipos de xuro. Se iso sucedese, os niveis de accesibilidade mostrados no gráfico 7 empeorarán rapidamente e sería un factor negativo a engadir que atrasaría a recuperación da demanda.

No gráfico 7 expóñense variables de tipo financeiro que mostran unhas óptimas condicións para o endebedamento e que provocaron que a concesión de hipotecas non se derrubase en 2020. O EURIBOR a un ano mantense en valores negativos en 2020 e nos primeiros meses de 2021 alcanza récords de mínimos, situándose en -0,481% en maio deste ano. Segundo datos da Asociación Hipotecaria Española, o tipo medio variable das hipotecas españolas amosou unha tendencia decrecente nos últimos dezasete meses, situándose nun valor de 1,507% en maio de 2021. Así, a cota mensual a pagar por cada 100 mil euros de crédito hipotecario a 25 anos fíxase en 400 euros en maio de 2021, 15 euros menos que en xaneiro de 2020. Nunha economía non tensionada pola COVID-19 a mellora destas cifras debería estimular a compra de vivendas, pero no actual escenario a relevancia dos indicadores de accesibilidade financeira é relativa, xa que existen outras variables de orde superior que condicionan negativamente á demanda. Nestes momentos a repunta da inflación xera expectativas de que o Banco Central Europeo poida iniciar un proceso de subidas de tipos de xuro. Se iso sucedese, os niveis de accesibilidade mostrados no gráfico 7 empeorarán rapidamente e sería un factor negativo a engadir que atrasaría a recuperación da demanda.

paña, sendo a nova a que máis se encarece, cun incremento do 6,5%, mentres que o prezo da usada medra un 1,4%. No primeiro trimestre de 2021 este estimador reduce a inflación ata o 0,9% (2,3% a vivenda nova e 0,7% a usada).

Cadro núm. 11
Prezo medio da vivenda libre

	Euros/m ²		TVI (%)	
	Galicia	España	Galicia	España
2019	1199,1	1641,2	0,81	3,17
2020	1.191,8	1.625,3	-0,11	-1,10
I trim.	1.198,2	1.640,4	0,66	0,25
II trim.	1.185,3	1.610,1	-1,49	-1,67
III trim.	1.201,6	1.619,6	0,35	-1,14
IV trim.	1.206,2	1.622,3	0,07	-1,85
I trim. 2021	1210,2	1625,4	1,00	-0,91

Fonte: Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana.

Cadro núm. 12
Prezo medio da vivenda libre. Detalle por provincias

	Euros/m ²			TVI (%)	
	2019	2020	I trim. 2021	2020	I trim. 2021
A Coruña	1.235,5	1.244,3	1.261,1	0,7	2,0
Lugo	849,6	850,6	854,0	0,1	1,7
Ourense	950,6	923,8	898,7	-2,8	-4,7
Pontevedra	1.262,4	1.262,3	1.288,8	0,0	1,6

Fonte: Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana.

Cadro núm. 13
Índice de prezos da vivenda. Taxas de variación interanuais (%)

	2019		2020			2021
	2019	2020	II trim.	III trim.	IV trim.	I trim.
Galicia						
Xeral	4,0	2,2	2,7	1,9	1,2	2,2
Vivenda nova	7,0	5,5	4,2	10,0	2,5	1,7
Vivenda usada	3,5	1,8	2,5	0,9	1,0	2,3
España						
Xeral	5,1	2,1	2,1	1,7	1,5	0,9
Vivenda nova	7,3	6,5	4,2	7,5	8,2	2,3
Vivenda usada	4,7	1,4	1,8	0,8	0,4	0,7

Fonte: INE.

dentemente, o custo da usada medra máis (2,3%) que o da nova (1,7%). Así pois, os dous indicadores do custo da vivenda concordan en expor tendencias máis inflacionistas para a vivenda galega que para a media estatal no período considerado.

No cadro 9 expónse o valor medio declarado nas transmisións notariais, que é un indicador de tipo cualitativo do custo da vivenda, xa que se trata de vivendas heteroxéneas e desta cifra non se pode extraer directamente o prezo por m². O valor medio declarado foi de 121 mil euros para Galicia e de 165.778 euros para España, cantidades que supoñen un aumento do 4,9 % para España e do 0,3% para Galicia. O valor medio só subiu na Coruña (3,2%), baixando moderadamente nas restantes provincias (cadro 9).

No gráfico 9 recóllense as estimacións de prezos da vivenda libre publicadas polo Ministerio de Transportes para Galicia e as súas sete grandes cidades nos dous últimos anos. Aínda que en 2020 o prezo

Segundo as estimacións do Ministerio de Transportes, o prezo medio da vivenda española en 2020 foi de 1.623,1 euros/m², o que supón un descenso do 1,1%, respecto de 2019. Os prezos taxados comezan a baixar no segundo trimestre de 2020 e no primeiro de 2021 continúan caendo a un ritmo interanual do 0,9%. No cadro 13, como estimación alternativa do prezo da vivenda, móstrase tamén a evolución do índice de prezos da vivenda (IPV), elaborado polo INE baseándose no importe declarado das transaccións notariais. Este indicador presenta unha tendencia máis inflacionista en 2020, cun aumento do custo da vivenda do 2,1% no conxunto de Es-

O Ministerio de Transportes propón un prezo medio de 1.197,8 euros/m² para a vivenda galega en 2020, o que representa un mínimo descenso do 0,1% respecto ao ano anterior. No primeiro trimestre de 2021 o custo da vivenda galega alcanza os 1.210,2 euros/m², o que supón un crecemento do 1% en taxa interanual. Como se aprecia no cadro 11, o valor da vivenda só se reduce no segundo trimestre de 2020 (-1,5%), aumentando no tres trimestres seguintes. No cadro 12 o prezo aparece desagregado por provincias, sendo a vivenda máis cara a de Pontevedra (1.289 euso/m²) e a de Lugo a máis barata (854 euros/m²). Coa excepción de Ourense, na que o prezo baixa un 2,8% en 2020 e un 4,7% no primeiro trimestre de 2021, nas restantes provincias o custo creceu, observándose unha repunta de prezos no tres primeiros meses de 2021 (cadro 12).

Como estimación alternativa do custo da vivenda, o IPV estimado polo INE en Galicia expón un encarecemento medio do 2,2% en 2020, cunha subida do 5,5% na nova e un 1,8% na usada, cifras semellantes ás da media estatal. Segundo este indicador, a vivenda galega móstrase máis inflacionista no primeiro trimestre de 2021, cun aumento medio do IPV do 2,2%; incremento no que, sorprendentemente, o custo da usada medra máis (2,3%) que o da nova (1,7%).

taxado medio galego apenas varía (0,1%), non sucede o mesmo nas cidades da comunidade, que se mostran máis inflacionistas. En 2020 a vivenda da Coruña é a máis cara con 1.698 euros/m², seguida moi de preto pola compostelá (1.672 euros/m²) e, a maior distancia, a de Vigo (1.484 euros/m²); mentres a de prezo menor é a de Ferrol con 731 euros/m². Pese a que, como comentabamos anteriormente, en todas as áreas urbanas as vendas descenderon en 2020, non o fixeron así os prezos, e a vivenda encárase en cada unha das sete cidades, malia que con variada intensidade. A residencia que experimenta a maior subida neste ano é a de Lugo cun aumento interanual do 4,1%, seguida de Ferrol (4%), Santiago (2,5%) e A Coruña (2,3%), sendo a cidade menos inflacionista Ourense (0,6%). No primeiro trimestre de 2021 o panorama da vivenda urbana galega segue sendo inflacionista, con fortes subas en Lugo (9,9%), A Coruña (7,9%), Pontevedra (5,7%) e Ferrol (5,1%), e máis moderadas en Vigo (3,6%) e Santiago (2,3%); mentres Ourense é a única cidade que ve descender o prezo da súa vivenda (-1,9%).

Cadro núm. 14

Accesibilidade á vivenda (referida á compra dunha vivenda de 100 m²)

Ano	Anos de salario necesarios para a compra dunha vivenda		Proporción da renda familiar que representa o pago das cotas dun crédito de 25 anos (%)			
	Galicia	España	Un salario		Salario ponderado	
			Galicia	España	Galicia	España
2016	6,0	6,6	24,5	26,9	18,8	22,4
2017	5,9	6,7	23,8	27,4	18,3	22,8
2018	5,8	6,9	23,6	28,0	18,2	23,4
2019	5,7	7,0	23,1	28,4	17,7	23,7
2020	5,7	7,1	22,8	28,2	19,0	25,6

Fonte: Ministerio de Transportes, Movilidad e Axenda Urbana, Índice de Custos Laborais (INE) e elaboración propia.

Completando os datos do gráfico 7, no cadro 14 preséntanse dúas medidas específicas de accesibilidade á vivenda para Galicia e España⁶. Neste cadro mídese, por unha banda, a relación entre ingresos e prezo da vivenda e, por outra, a accesibilidade financeira ou proporción entre as cotas dunha hipoteca e o ingreso familiar en cada zona. A primeira é a razón entre o custo e a renda familiar, que estima o tempo de traballo necesario para pagar a totalidade dunha vivenda

de 100 m², para prezos e rendas medios. A segunda mide a accesibilidade financeira á vivenda, pondo en relación os pagos dun crédito hipotecario-tipo coa renda familiar⁷.

Na medición do custo real, en 2020 a compra dunha vivenda de 100 m² representa o salario de 7,1 anos dunha familia media española e 5,7 anos do soldo medio dunha familia galega. É dicir, un traballador medio español debe traballar aproximadamente un ano e medio máis que o seu homólogo galego para comprar o mesmo tipo de vivenda. Como se observa no cadro 14, o custo real da vivenda para Galicia e España practicamente se mantivo en 2020. A pesar de que a vivenda galega mostra un custo real máis moderado que o da media estatal, aínda hai marxe para reduci-lo, xa que se estima como de equilibrio a longo prazo un cociente prezo/renda de entre catro e cinco veces a renda familiar anual.

A accesibilidade financeira á vivenda en 2020 mellorou tanto en Galicia como no conxunto de España. Para Galicia as cotas dun crédito a 25 anos polo 80% do valor da vivenda supoñen o 22,8% da renda familiar monosalarial, cifra que reduce lixeiramente o 23% do ano anterior. Para a familia media española o pago representa o 28,2% dos seus ingresos, mellorando en dúas décimas a proporción do ano anterior. Situados en niveis mínimos históricos, os tipos de xuro apenas teñen marxe de baixada, polo que as futuras posibles melloras significativas na accesibilidade só poderán proceder dun abaratamento no custo real das vivendas; é dicir, coas variacións de prezos manténdose por detrás das rendas familiares. A medio prazo a expectativa é de empeoramento da accesibilidade se o Banco Central Europeo cumpre as previsións dun endurecemento da política monetaria coa consecuente subida de tipos de xuro.

⁶ No actual escenario de crise e convulsión económica e social os indicadores habituais perden parte do seu significado, e isto é o que lles sucede aos índices de accesibilidade, que estiman o esforzo de compra de vivenda para unha familia representativa. Estes índices están pensados para avaliar a capacidade adquisitiva nunha situación "normal" na que as decisións económicas se poden tomar nunha contorna de expectativas estables. Con todo, aínda que existen factores económicos e sociais que poden deixar sen significado a análise a curto termo, a medio e longo prazo, a medida que a actividade se vaia recuperando, son elementos fundamentais da demanda que incidirán nas decisións dos potenciais compradores.

⁷ No cadro 14 calcúlase a proporción de renda que unha familia debe dedicar á compra dunha vivenda de 100 m² construídos. Valórase o importe das cotas dun crédito de 25 anos financiando o 80% do importe ao prezo medio de cada ano. O custo da vivenda estimouse a partir das series de prezos do Ministerio de Transportes, os ingresos familiares obtivéronse da Enquisa Trimestral de Custo Laboral elaborada polo INE e o tipo de xuro do préstamo é o tipo hipotecario medio publicado pola AHE.

Demanda pública de obras

Segundo os datos de SEOPAN o importe licitado polas Administracións Públicas españolas en 2020 foi de 28.806,78 millóns de euros⁸ (o 60,5% destinados a obra civil e o 39,5% restante a edificación), o que representa unha caída do 19,3% en termos reais, rompendo unha tendencia crecente mantida desde 2015. O descenso máis forte prodúcese na obra civil (-21%), mentres que a edificación baixa nun 16,1%. As administracións locais realizan a maior parte do gasto co 42,7%, as autonómicas o 34,5% e o gasto da Administración central redúcese ata o 22,8% do total, cunha caída interanual do 47,4%.

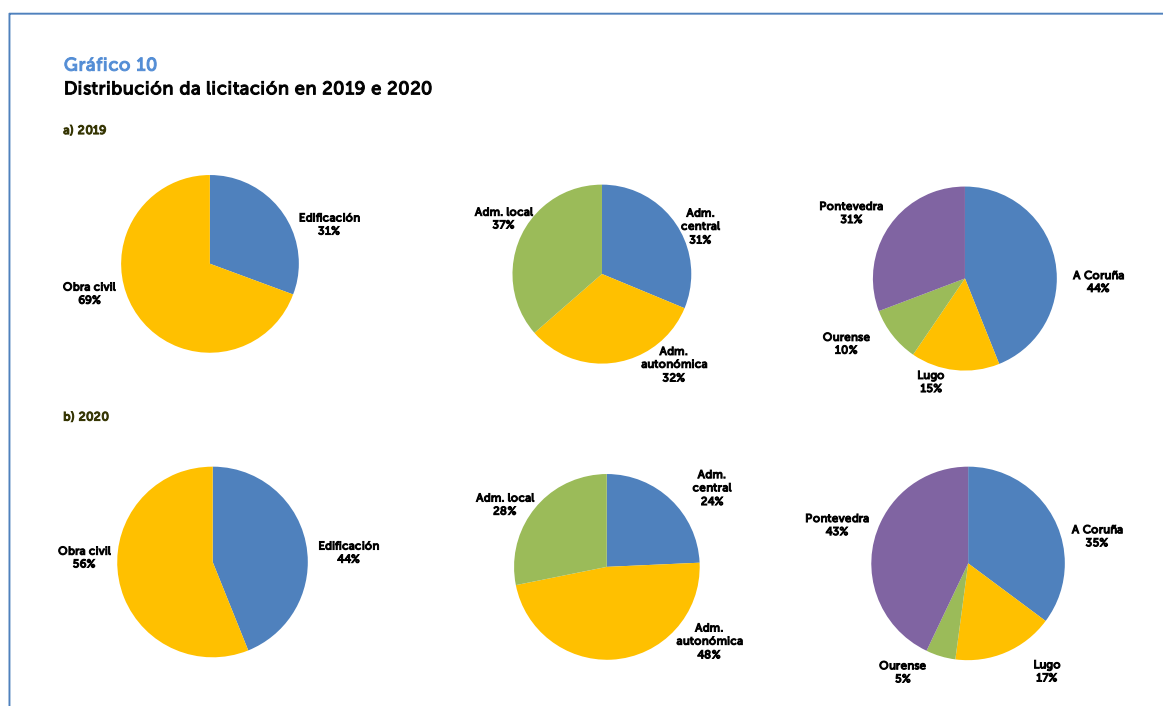
Cadro núm. 15

Licitación oficial en Galicia

	Miles de euros			TVI (%) Galicia*		TVI (%) España*	
	2018	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Edificación	371.697	283.690	508.551	-24,66	81,06	22,26	-16,11
Obra civil	700.083	642.821	650.012	-8,41	2,85	0,32	-21,00
Adm. central	329.710	289.239	281.137	-13,14	-1,63	16,09	-47,35
Adm. autonómica	336.824	299.821	551.136	-11,87	86,03	40,34	-15,16
Adm. local	405.246	337.452	326.291	-17,55	-2,14	-18,90	6,78
Total	1.071.780	926.512	1.158.564	-14,41	26,55	7,23	-19,32
Galicia/España (%)	6,36	5,08	7,97				

* Euros constantes.

Fonte: SEOPAN.

En Galicia a licitación das Administracións Públicas en 2020 alcanzou un importe de 1.158,5 millóns de euros, que representa o 8% do total español e supón un aumento real do 26,5% respecto ao ano anterior. Descompoñendo a cantidade total por tipo de gasto, 508.551 millóns corresponden a edificación (44%) e os 650.012 restantes a obras civís (56%) (gráfico 10).

Asignando o investimento ás distintas administracións, vemos que a Administración local (-2,1%) e a Administración central (-1,6%) reducen lixeiramente o seu gasto respecto ao ano anterior; mentres, a Administración autonómica lidera a expansión cun importe de 551.136 millóns, que supón un aumento do 86% na súa licitación real respecto de 2019. No cadro 16 descomponse a licitación de 2020 entre as catro

⁸ Os datos de licitación referenciados neste apartado foron publicados por SEOPAN (Asociación de Empresas Constructoras e Concesionarias de infraestruturas). Para obter as taxas reais de variación estes datos foron deflactados polos índices de custos da construción publicados polo Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana.

Cadro núm. 16

Licitación (en miles de euros). Ano 2020

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra
Edificación	138.683	28.094	14.486	327.213
Obra civil	267.298	167.516	43.200	168.750
Adm. central	96.995	105.549	9.584	65.676
Adm. autonómica	152.168	49.302	19.285	330.380
Adm. local	156.814	40.756	28.814	99.907
Total	405.977	195.607	57.683	495.963
% sobre o total galego	35,0	16,9	5,0	42,8
TVI (%) (euros constantes)	5,8	43,0	-32,2	84,6

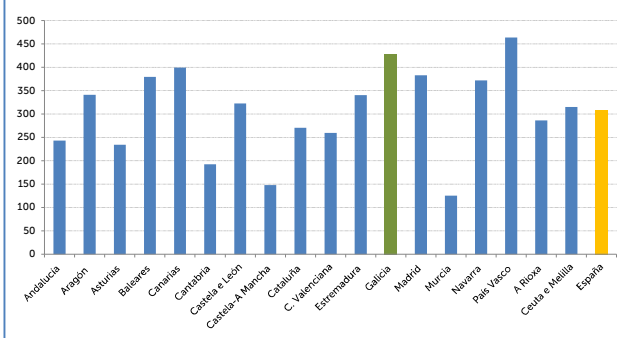
Fonte: SEOPAN.

Cadro núm. 17

Licitación por habitante e km². Ano 2020

	Euros/ habitante	Euros/ km ²
Andalucía	242,9	23.423,5
Aragón	341,1	9.439,3
Asturias	234,1	22.660,1
Baleares	379,8	87.077,6
Canarias	399,4	118.249,1
Cantabria	192,5	21.147,1
Castela e León	322,9	8.229,0
Castela-A Mancha	148,2	3.803,3
Cataluña	271,0	65.133,6
C. Valenciana	259,6	55.733,4
Extremadura	340,4	8.737,3
Galicia	429,2	39.361,4
Madrid	382,8	319.073,5
Murcia	125,5	16.563,8
Navarra	371,8	23.340,7
País Vasco	464,0	141.092,0
A Rioxa	286,1	18.002,8
Ceuta e Melilla	315,0	1.686.031,3
España	309,2	28.806,8

Fonte: SEOPAN. INE.

Gráfico 11
Licitación nas comunidades autónomas (euros por habitante)
Ano 2020**Gráfico 12**
Evolución da licitación (euros correntes por habitante)

provincias, mostrando que a inversión sobe en todas elas fóra de Ourense, que sofre unha importante caída do 32%, penalizada polo forte descenso no investimento en obras civís da Administración central, derivado da finalización das obras ferroviarias de acceso á Meseta.

Os datos de SEOPAN para o primeiro trimestre do ano 2021, aínda que provisionais e incompletos, sinalan un crecemento do investimento público tanto para España como para Galicia. O aumento do gasto nos primeiros meses de 2021 en Galicia destínase maioritariamente a obras civís e ten a súa orixe na Administración central, que incrementa considerablemente o seu investimento, mentres se reduce o gasto autonómico e aumenta o local.

No cadro 17 recóllese a distribución da licitación de 2020 entre as comunidades españolas en proporción á súa poboación e á súa extensión. A licitación por habitante en Galicia foi de 429,1 euros; cifra que a sitúa no segundo posto desta clasificación, só superada polo País Vasco con 464 euros por habitante e seguida polas comunidades de Canarias e Madrid (gráfico 11). No gráfico 12 pódese ver a tendencia da licitación per cápita desde comezos de século. Entre 2007 e 2016 o investimento ferroviario fai que o gasto per cápita en Galicia se sitúe por riba da media de España. A medida que as obras ferroviarias rematan, a licitación por habitante en Galicia vai confluindo coa media española. Aínda que en 2020, debido ao investimento extraordinario da Administración autonómica, o gasto per cápita galego está á cabeza das demais autonomías, unha vez concluídos os accesos á Meseta é esperable que a obra civil diminúa o seu peso na nosa comunidade e iso repercuta sobre a produción e o emprego do sector en anos vindeiros.

Respecto da obra pública e das súas expectativas a curto prazo, hai que lembrar que os orzamentos xerais do Estado prevén un investimento do Estado en Galicia en 2021 de 832,24 millóns de euros; cifra que supón o menor investimento central en Galicia dos últimos quince anos. Pola súa banda, a Xunta de Galicia prevé un aumento extraordinario do gasto en 2021. Así pois, malia que o primeiro trimestre de 2021 comezou con aumentos do gasto central e caídas do autonómico, é posible que a obra pública galega poida manter os seus niveis de actividade en 2021 de executarse adecuadamente os investimentos autonómicos previstos.

VII. Servizos

- En 2020, a actividade nos servizos en Galicia resistiu mellor a crise que no conxunto de España.
- A caída dun 17,1% do IED nos servizos no segundo trimestre de 2020 foi a máis alta desde que se publica esta serie.
- A cifra de negocios dos servizos destinados ao mercado, excluindo os servizos financeiros, descendeu un 13,6% en 2020.
- A actividade que engloba comercio, transporte e hostalería xunto coas actividades artísticas e recreativas foron as máis castigadas pola pandemia.
- De 778.900 ocupados nos servizos en 2019 pasouse a 747.700 en 2020; a perda foi de 31.200 persoas (16.400 mulleres e 14.900 homes).
- Desde marzo de 2020, o índice xeral dos prezos mostrou ata febreiro de 2021 taxas de variación negativas. A partir de marzo de 2021 desatáronse fortes tensións inflacionistas.
- Galicia mantivo en 2020 a súa estrutura de centros comerciais.
- Coa crise sanitaria produciuse unha reconfiguración dos formatos dos comercios que venden polo miúdo, potenciándose o comercio electrónico en compras de bens de consumo.
- O número de viaxeiros aloxados no conxunto dos establecementos regulados galegos en 2020 reduciuse un 61%.
- O Plan Renove non consegue reactivar as vendas de coches novos en 2020.
- Crecemento dos tráfico nos portos galegos nos cinco primeiros meses de 2021.

A actividade do sector servizos en 2020 e no primeiro trimestre de 2021

A pandemia afectou dun modo moi sensible o terciario galego. As caídas trimestrais do VEB de servizos en 2020, en especial a do segundo trimestre, foron moi elevadas e os resultados xa coñecidos do primeiro trimestre de 2021 mostran que persiste a desaceleración. Porén, conforme a situación se vaia pouco a pouco estabilizando e a actividade xa se poida realizar cunha certa normalidade, cabe agardar unha sensible melloría que debería reflectirse no segundo semestre deste ano. Non obstante, a irrupción ao comezo do verán da quinta vaga, cun incremento dos contaxios que afectan, sobre todo, a poboación moza non vacinada, introduce incertezas nesta recuperación.

A evolución dos servizos en Galicia nos últimos anos foi moi irregular. Despois do inicio da crise en 2008, o VEB caeu sistematicamente ata 2013. A partir de entón comezou unha recuperación que, con oscilacións, se mantivo ata 2019. Nese ano, a rama de servizos medrou un 2,7%, cun comportamento similar nas actividades dirixidas ao mercado ás que efectúan as Administracións públicas. A primeira estimación do VEB dos servizos en 2020 recolle un descenso do 8,1%, cunha caída do 17,1% no segundo trimestre, a máis forte desde que se publica esta serie. Non obstante, a actividade nos servizos neste período non se desacelerou tanto como na industria manufacturera, na que o IGE estima unha redución da actividade do 29,1%. A relaxación das restricións no verán e outono contribuíron a que a baixada do VEB do conxunto do ano fose menos acusada. De feito, o descenso do 5,1% no terceiro trimestre presaxiaba un paulatino retorno á normalidade, o que, desafortunadamente, non se produciu, xa que no cuarto trimestre a perda foi do 6,7%.

Malia estas cifras tan negativas, os resultados galegos son mellores que os relativos ao conxunto de España. Neste caso, o VEB dos servizos descendeu en 2020 un 11,1%, cunha caída no segundo trimestre do 21,7%.

O sector que engloba o comercio, transporte e hostalería foi o máis castigado pola pandemia. O VEB baixou en 2020 un -19,5%, cun segundo trimestre no que os resultados reflicten unha forte contracción da actividade (-37,7%). As novas restricións impostas tras os gromos de Nadal impediron a recuperación no primeiro trimestre de 2021 (-12,2%), polo que a expectativa está posta en que, no verán e outono, cunha boa parte da poboación xa vacinada, se poida retornar a unha certa normalidade. Non obstante, a situación sanitaria do mes de xullo enche de incerteza a evolución deste subsector do terciario, tras os anuncios de novas restricións na hostalería en concellos con risco alto. Tamén debería favorecer a recuperación, a medio prazo, un Xacobeo que se prorrogou a 2022. Unha evolución similar produciuse nas actividades artísticas e recreativas. Cun peche case total no segundo trimestre de 2020 e, en consecuencia, cunha caída no VEB que o IGE cuantificou nun 42,7%, case a metade do xerado no mesmo período de 2019, obviamente confírmase que foi o sector máis afectado pola crise. Agora ben, as súas perdas de VEB xa non foron tan intensas no segundo semestre. No primeiro trimestre de 2021 o IGE estimaba unha caída do -1,3%, o que contrastaba co -12,2% do comercio, transporte e hostalería. As actividades profesionais foron as terceiras onde máis se sentiu o impacto da COVID-19. Pola contra, nas restantes actividades terciarias, o VEB en 2020 foi moi similar ao de 2019. En todas elas, a caída non chegou ao 1%, cunha excepción, os servizos non destinados ao mercado facilitados polas Administracións públicas, nos que se apreciou un incremento do 1,8%, polo que lograron manter un dinamismo que serviu de contrapeso aos resultados dos que prestan servizos destinados ao mercado.

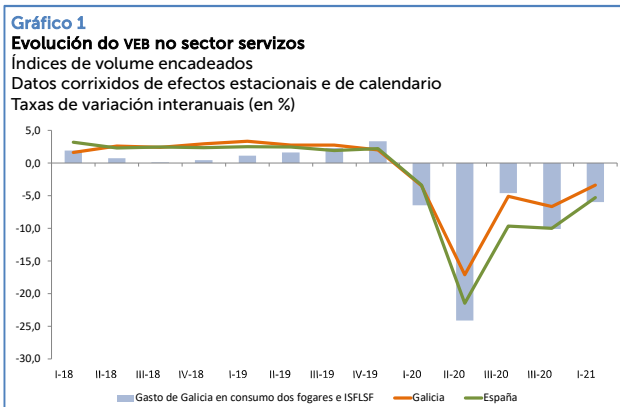
Cadro núm. 1

Evolución do VEB nas ramas do sector servizos
Taxas de variación interanuais (en %)

Ramas dos servizos	2018	2019	2020	I trim. 2021
Comercio, transporte e hostalería	2,7	3,6	-19,5	-12,2
Información e comunicacións	2,5	0,5	-0,1	-4,1
Actividades financeiras e de seguros	6,6	1,3	-0,4	3,5
Actividades inmobiliarias	1,3	1,2	-0,3	-0,4
Actividades profesionais	5	4,1	-9,3	0,4
Administración pública, sanidade e educación	1,5	3	1,6	2,7
Actividades artísticas, recreativas e outros servizos	-0,2	0,4	-18	-1,3
Servizos non de mercado	1,3	2,7	1,8	2,2
Total servizos	2,4	2,7	-8,1	-3,4
PIBpm	3,2	1,8	-8,9	-2,9

Fonte: IGE.

No gráfico 1, ademais de apreciarse unha mellor evolución trimestral do VEB de servizos en Galicia que en España desde o inicio da pandemia, obsérvase que no freo da actividade incidíu unha demanda que caeu bruscamente, tal e como se observa na traxectoria do gasto dos fogares galegos e das institucións sen ánimo de lucro ao servizo dos fogares. Esta variable baixou unha cuarta parte no segundo trimestre de 2020 e volveu descender no cuarto. Iso permitiu incrementar a contía de aforro das familias. Esta gasto foi, no primeiro trimestre de 2021, inferior nun 6% ao

realizado no mesmo período de 2020, o que suxire que prosegue o retraemento ao retorno das actividades habituais que se realizaban antes da pandemia; o que, obviamente, dificulta a recuperación dos grupos máis danados, como comercio, transporte e hostalería, ou actividades artísticas e recreativas.

En consonancia coa evolución do VEB, a cifra de negocios dos servizos destinados ao mercado onde se exclúen os servizos financeiros, caeu un 13,6% en 2020, desacelerándose en abril e maio, con respecto ao mesmo mes de 2019, un 43,9% e un 29,8% respectivamente.

Non se alcanzou unha taxa positiva en ningún dos seguintes meses de 2020. O comezo de 2021 foi pouco esperanzador, pero a nota positiva puxérona os resultados de marzo, abril e maio, en especial o mes de abril, no que o índice medrou un 88,5%, que supón un progresivo retorno á normalidade de 2019. No que vai de ano, o crecemento dun 15,6% en media de abril xa superou a caída de 2020. Sen ser tan contundentes como os de abril, os resultados de maio volven ser moi positivos e de novo permiten incrementar o crecemento medio anual, que nese mes xa se situaba no 19,3%. Esta evolución tan expansiva apunta cara a un incremento elevado do VEB dos servizos no segundo trimestre de 2021, tras a recuperación dunha actividade paralizada hai un ano co confinamento.

O IGE publica os resultados deste índice por subsectores. En consonancia coa xeración de VEB comentada anteriormente, todas as actividades experimentaron en 2020 un notable retroceso nesta variable, sendo particularmente elevada a caída na hostalería, na que a cifra de negocios en Galicia, en termo medio anual, foi case a metade da de 2019. Destacan os meses de abril e maio sen apenas facturación é tamén resultaron moi negativos novembro e decembro; este último cunha cifra de negocios un 56,9% inferior á de 2019. Lembremos que a finais de outubro, ante o incremento dos contaxios, as autoridades volveron tomar medidas moi restritivas que, sobre todo, afectaron a hostalería. Ante una facturación tan raquítica, cabería agardar que en 2021 os resultados terían que ser mellores, pero desafortunadamente, á espera do verán, a facturación aínda foi máis baixa en inverno debido aos peches perimetrais, por áreas e logo por concellos, de principios deste ano. A pesar dos mellores resultados de abril e maio, a cifra de negocio por termo medio anual é aínda inferior á de 2020.

A traxectoria do índice da cifra de negocios da hostalería foi a máis negativa de todos os sectores do terciario e moi lonxe das taxas, tamén negativas, das actividades administrativas e servizos auxiliares e do comercio nas súas tres vertentes (polo miúdo, por xunto e venda e reparación de vehículos de motor). As primeiras viron reducida a súa facturación a máis da metade en abril e maio de 2020 con respecto aos mesmos meses de 2019 e mantiveron as taxas negativas durante o resto do ano. Loxicamente, os últimos resultados dispoñibles, de abril e maio de 2021, mostran unha recuperación, pero que non foi dabondo para acadar as cifras de 2019. Situación contraria é a do comercio, que mostra unha recuperación transcorridos os cinco primeiros meses de 2021, tras un 2020 no que, considerando todas as súas modalidades, decreceu a partir do confinamento durante todos os meses. O descenso anual en 2020 foi do 15,6%. Os principais problemas observáronse no comercio por xunto e na venda e reparación de automóviles que case non tivo actividade en abril. O comportamento do comercio polo miúdo fai mellorar o resultado por termo medio, aínda que a taxa de variación mensual do que vai de ano foi negativa debido ás fortes desaceleracións de abril e maio.

Cadro núm. 2
Ocupación no sector servizos

	Ocupación (miles)			TVI (%)		
	2019	2020	I trim. 2021	2019	2020	I trim. 2021
A Coruña	355,5	330,1	326,9	3,2	-7,1	-2,8
Lugo	91,0	91,7	97,0	-3,0	0,8	6,1
Ourense	80,1	79,5	81,9	-1,2	-0,7	4,2
Pontevedra	252,4	246,4	249,0	-0,6	-2,4	3,1
Galicia	778,9	747,7	754,8	0,7	-4,0	0,9

Fonte: EPA, INE.

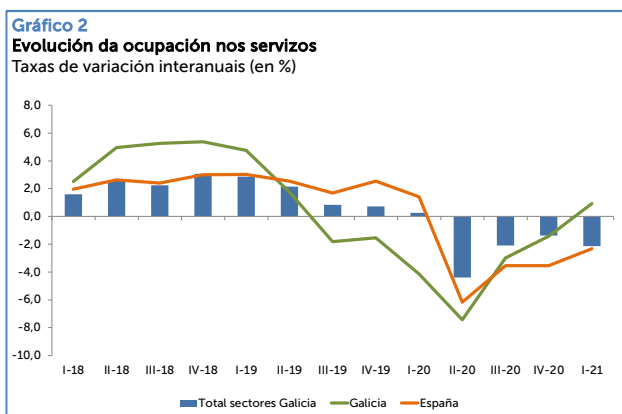
Só dúas actividades comerciais mostraron un incremento da actividade no conxunto de 2020, o sector de transportes e almacenamentos, que salvo en abril e maio tivo un comportamento expansivo o resto do ano, dinamismo que continúa en 2021; e información e comunicacións, sector que mantivo unha cifra de negocios moi estabilizada en todo o período. Esta traxectoria contrasta coa

das actividades profesionais, científicas e técnicas con resultados máis volátiles, se ben conseguiu recuperarse rapidamente tras o confinamento.

Con esta evolución da actividade de servizos agudizáronse os problemas no emprego, que xa comezaran en 2019. Así, malia os efectos da política seguida cos ERTE por forza maior que evitaron máis descensos, de 778.900 ocupados nos servizos en 2019 pasouse a 747.700 en 2020, perda de 31.200 persoas (16.400 mulleres e 14.900 homes); un -4%, nunha actividade na que predominan os empregos femininos. Esta expulsión de traballadores, que se freou no primeiro trimestre de 2021, non se trasladou á taxa de paro sectorial, xa que o número de persoas paradas neste sector que levaba menos dun ano sen traballar só aumentou en 6.600; o que suxire que parte das persoas desocupadas se converteron en inactivas.

Na distribución por provincias do emprego que figura no cadro 2 apréciase un comportamento asimétrico en 2020, posto que a caída do 4% se xustifica pola provincia da Coruña que perdeu o dinamismo mostrado en 2019, cando era o territorio cunha taxa de variación positiva máis elevada. Lugo e Ourense, as provincias cunha menor actividade económica, manteñen o emprego en 2020 en niveis similares aos de 2019; mentres Pontevedra queda nunha posición intermedia, cun descenso do 2,4%. No primeiro trimestre de 2021 cómpre salientar o forte incremento de Lugo e Ourense na ocupación terciaria, que contrasta cunha nova caída na provincia da Coruña.

As afiliacións á Seguridade Social reflicten unha caída en 2020 do -1,6% no réxime xeral e dun -0,9% no de autónomos. Como cabería agardar, a hostalería e as actividades artísticas e recreativas son os dous sectores con maiores perdas na afiliación; pero tamén destaca o abandono da actividade comercial dun nutrido grupo de autónomos, non só pola crise sanitaria, senón tamén polos cambios na distribución que afectan a viabilidade dos pequenos comercios.

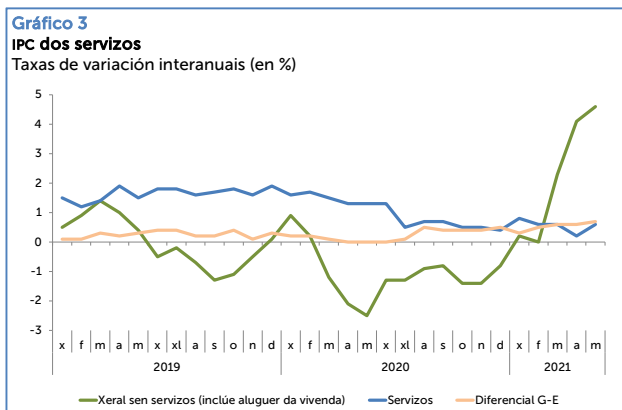

A evolución do número de contratos iniciais asinados é outro indicador da traxectoria do mercado de traballo nos servizos no período estudado. A inmensa maioría dos novos contratos son temporais e en 2020 asináronse un 37,7% de contratos totais menos. Os descensos roldaron o 60% en hostalería e actividades artísticas e recreativas. O número de contratos descendeu en todas as actividades salvo en telecomunicacións (subiu un 69,6%) e seguros (un 8,7%). Os resultados de xaneiro a maio de 2021 reflicten unha recuperación bastante xeneralizada, se ben caeron aínda máis que en 2020 as contratacións en transporte aéreo, hoteis, servizos de comidas e bebidas, axencias de viaxe, casas de apostas e xogos de azar e actividades deportivas e recreativas.

En todas elas, como xa se indicou, a súa actividade coa crise foi moi escasa. Dos sectores nos que se concentra o emprego en Galicia obsérvase unha certa recuperación na contratación no comercio en todas as súas vertentes.

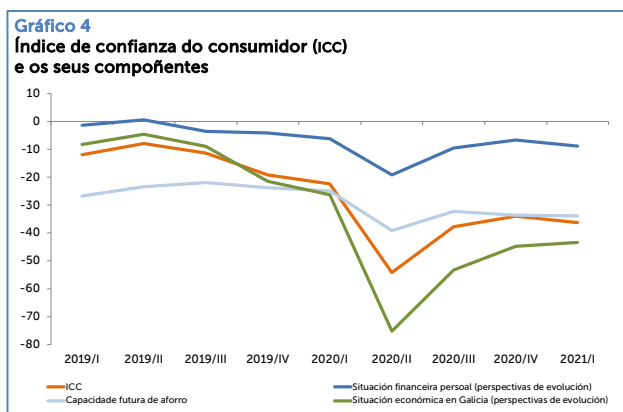
Os prezos no sector de servizos

A evolución do IPC xeral de Galicia excluídos os servizos, moi en paralelo á seguida no conxunto de España, reflicte unha asimetría coa traxectoria dos prezos do terciario. Así, mentres o índice xeral mostraba valores negativos en todos os meses a partir do inicio en marzo da crise sanitaria, o índice de servizos foise desacelerando conforme transcorreu 2020, pero sempre con taxas mensuais positivas (do 1,5% en marzo ata o 0,4% en decembro). Esta traxectoria cambiou sensiblemente en marzo de 2021, momento a partir do cal se desatan fortes tensións inflacionistas no índice xeral que provocan unha subida do 3,3% en maio grazas, sobre todo, ao encarecemento dun 24% nos produtos enerxéticos. Esta subida provocou que outro tipo de produtos, como os bens industriais, crecesen un 7,4%. Malia todo iso, os

servizos, non alleos a tensións inflacionistas no futuro, mantivéronse nestes meses de 2021 estables, en torno ao 0,6%.

Por rúbricas, se en 2020 destacaban as variacións negativas do índice de prezos de transporte persoal que en abril e maio caían un 7,8% e un 9,2%, mantendo os valores negativos hasta febreiro de 2021. A partir dese mes produciuse un incremento notable nos prezos, en paralelo coa traxectoria dos combustibles. En contraste con esta evolución, os prezos no segundo trimestre de 2021 caeron sensiblemente en telecomunicacións e en transporte público interurbano. En turismo e hostalería permaneceron estabilizados, a pesar das restricións de oferta e demanda para poder levar adiante e con normalidade esta actividade.

A confianza do consumidor é clave para alcanzar un gasto sostible que permita dinamizar a actividade de servizos. No caso do consumidor galego, como no resto, esta confianza perdeuse no segundo trimestre de 2020 e os últimos resultados do índice elaborado polo IGE do primeiro trimestre de 2021 non indican unha recuperación. Desde o inicio da crise sanitaria a inmensa maioría dos consumidores entrevistados sostiveron que as perspectivas de evolución da economía de Galicia non son boas, como tampouco o son as súas capacidades futuras de aforro. En todo caso, os resultados dispoñibles aínda non recollen a relaxación das medidas restritivas do segundo trimestre de 2021, polo que cabe agardar que segundo se vaia normalizando a mobilidade tamén o faga a confianza dos consumidores.

A distribución e o comercio

No cadro 1, onde se presenta a distribución do VEB nas diferentes ramas do sector de servizos estimadas polo IGE, apréciase que o maior descenso en 2020 lle corresponde ao sector que englobaba comercio, transporte e hostalería, un 19,5%. Considerando outras estatísticas, como o índice da cifra de negocios, parece evidente que a actividade que exhibiu o peor comportamento foi a hostalería, seguida do comercio, mentres que a evolución do sector de transporte foi máis positiva. Nestes resultados tan negativos é determinante a caída na actividade no segundo trimestre de 2021, un 37,7%, taxa que condicionou a variación anual, xa que a dinámica no segundo semestre do ano non foi tan negativa. A recuperación non chegou no primeiro trimestre de 2021, con novas ondas na enfermidade. Cómpre agardar que os resultados interanuais do segundo trimestre de 2021, aínda non publicados á hora de redactar este informe, sexan moi positivos; non por unha actividade moi mellorada, senón pola comparación cuns meses nos que a maioría das ramas comerciais e da hostalería galega permanecían ou pechadas ou cunha actividade moi limitada.

Ante este comportamento da cifra de negocios, o emprego diminuíu en 8.900 persoas, cifra que sería maior de non ser polos ERTE. As perdas de ocupación foron esencialmente masculinas (6.500 homes e 2.400 mulleres). En contraste, o emprego apenas variou no primeiro trimestre de 2021 respecto do alcanzado en 2020, 100 persoas menos, coa peculiaridade de que o descenso de ocupados masculinos contrarrestouse co incremento dos femininos. É probable que os resultados de 2021 non sexan tan favorables como os do primeiro trimestre, ante a persistencia da crise e as dificultades, sobre todo na hostalería, de manter os cadros de persoal nos niveis anteriores aos da pandemia. Lembremos que estas tres ramas dos servizos absorbían o 15% do emprego total galego e a contía da ocupación é similar á da totalidade da industria manufacturera. A súa traxectoria na recuperación unha vez superada a crise sanitaria será, por tanto, determinante no comportamento do emprego total galego.

Co índice de persoal ocupado por sectores de actividade podémonos centrar máis especificamente na evolución do emprego do sector comercial. A taxa de variación media de 2020 en Galicia con respecto a 2019 registrou un descenso de tan só un 0,9%; o que, en liña coa información da EPA, indica que o sector apenas perdeu emprego neste período. Esta situación persistiu nos primeiros cinco meses de 2021, xa que en maio o descenso desta taxa foi de tan só o 0,5%. Isto tamén se reflicte no cadro 3 cos datos das afiliacións á Seguridade Social, nos que o número de afiliados en 2020 era practicamente o mesmo que en

Cadro núm. 3

Afiliados á Seguridade Social nas actividades comerciais

	2019	2020	Xuño 2021	TVI (%) 2020/2019	TVI (%) xuño 2021/2020
A Coruña	74.658	74.763	74.200	0,1	1,7
Lugo	20.703	20.615	20.381	-0,4	1,1
Ourense	17.985	17.860	17.568	-0,7	1,5
Pontevedra	63.979	64.167	64.494	0,3	2,5
Galicia	177.325	177.404	176.643	0,0	1,9

Fonte: IGE.

2019, con oscilacións moi pequenas nas catro provincias; de tal xeito que as afiliacións medraron nas provincias da Coruña e Pontevedra e caeron nas de Lugo e Ourense. Ademais, o emprego en xuño de 2021 era maior que o do mesmo mes de 2020. Por tanto, a evolución da facturación e actividade non está incidindo de forma negativa na traxectoria do mercado de traballo.

Finalmente, no cadro 4 reflíctese, para Galicia e por provincias, o número de contratos de traballo asinados en 2020 nas diversas actividades comerciais segundo a localidade do centro de traballo e nas diferentes modalidades. Para o primeiro semestre de 2021, ao non publicarse mensualmente a estatística anterior, só figura a contía dos contratos iniciais asinados segundo a residencia do traballador. Neste cadro obsérvase que, a pesar da escasa perda de emprego en 2020, motivada, como se indicou, pola política dos ERTE por forza maior, caeu notablemente o ritmo de creación de emprego fixo; xa que se asinaron moitos menos contratos indefinidos ante o estancamento do mercado de traballo. Como xa se indicaba no informe anterior, isto pode indicar que non se ampliaron como nos anos anteriores os cadros de persoal naqueles meses no que habitualmente se incrementaba a actividade, nin se renovaron unha boa parte dos contratos que vencían. Na segunda parte deste mesmo cadro apréciase un maior dinamismo na contratación no primeiro semestre de 2021, no que se volve a unha situación similar á de 2019.

Cadro núm. 4

Contratos de traballo rexistrados nas actividades comerciais**A) Ano 2020. Contratos segundo a localidade do centro de traballo**

	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia	TVI (%) Galicia
Indefinido ordinario e fomento do emprego	2.748	619	598	2.099	6.064	-26,1
De obra ou servizo	9.330	2.300	2.058	6.518	20.206	-14,9
Eventual por circunstancias da produción	36.242	6.708	5.366	24.572	72.888	-28,3
Interinidade	5.120	1.059	1.045	3.998	11.222	-11,9
En prácticas	355	85	96	260	796	-33,3
Para a formación	149	60	37	130	376	-46,8
Outros	555	88	60	278	981	-42,9
Total de contratos iniciais	54.499	10.919	9.260	37.855	112.533	-24,4
Conversións a indefinidos	3.357	1.039	802	2.935	8.133	-22,7
Total de contratos rexistrados	57.856	11.958	10.062	40.790	120.666	-24,3

B) Xaneiro-xuño 2021. Contratos iniciais segundo a residencia do traballador

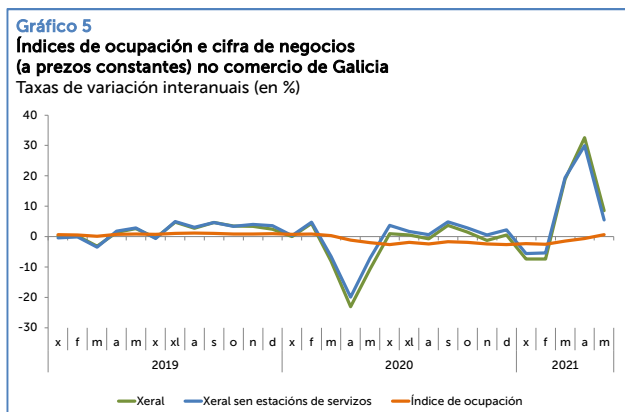
	A Coruña	Lugo	Ourense	Pontevedra	Galicia
Xaneiro-xuño 2020	18.205	4.020	3.103	13.533	38.861
Xaneiro-xuño 2021	22.395	4.814	3.856	16.694	47.759
TVI xaneiro-xuño 2021/2020	23,0	19,8	24,3	23,4	22,9

Fonte: IGE.

Cando se analiza a distribución comercial adoitan considerarse tres actividades con estruturas organizativas diferentes. Por un lado, está a venda e reparación de vehículos automóbiles e motocicletas, na que se inclúen todos os concesionarios e os talleres de reparación. A estatística máis precisa para facer o seguimento é o seu índice de cifra de negocios comentado, dun modo xenérico, con anterioridade. A situación xerada en marzo, abril, maio e xuño de 2020 lastrou o sector durante o resto do ano. En abril apenas se facturou, mentres en maio a cifra de negocios foi a metade da de 2019. A partir de aí, houbo unha certa recuperación no resto do ano coa apertura das ITV, os talleres e concesionarios. O maior incremento observouse en decembro, mes no que houbo unha política agresiva nos prezos para así poder desprenderse dos stocks acumulados ao longo do ano e que se traduciu nun incremento do 16,9% neste índice con respecto ao mesmo mes de 2019. Así, o resultado final de 2020 suavizouse para alcanzar unha caída, en promedio anual, do 13%. Contrasta esta situación coa positiva evolución da produción de automóbiles en Galicia en 2020 que se analiza noutro capítulo deste informe.

Tras o rexurdir deste sector en decembro, as novas restricións impostas en xaneiro e febreiro de 2021 volveron reducir a súa cifra de negocios con respecto a 2020. Xa desde marzo, as taxas de variación foron positivas e elevadas ante nunha situación, nos talleres e concesionarios, moi diferente á de hai un ano. En maio, a taxa de variación media de 2021 deste índice foi do 44,3%.

A segunda actividade que configura este sector é o comercio por xunto e a mediación do comercio. O impacto da crise non foi a mesma que a descrita no sector anterior. Neste caso, os desastrosos resultados no índice da cifra de negocios de abril e maio non melloraron tanto no resto do ano, nin tan sequera no mes de decembro, polo que a caída anual, en promedio, roldou o 20%; o peor resultado das tres actividades, se ben cómpre salientar que a recuperación de abril e maio de 2021 foi considerable. Esta traxectoria dalgunha forma confirma as expectativas dos empresarios nos meses máis difíciles da pandemia. Varias tomas de opinión feitas no conxunto de España reafirmaban a dureza da crise, pero tamén manifestaban a previsión dunha recuperación rápida, de tal xeito que, se as circunstancias acompañaban, xa se podería lograr no primeiro semestre de 2021. Así, o último dato dispoñible sobre Galicia corresponde ao mes de maio e suxire que en xuño é posible que se consiga. O incremento en promedio anual foi do 18,9% cando esa porcentaxe no mesmo período de 2020 fora do -22,6%.

Finalmente, os valores do índice da cifra de negocios do comercio polo miúdo, tamén denominado retalista, foron, con diferenza, os mellores destes tres sectores da distribución. Non obstante, os resultados, dentro do sector retalista, son diferentes segundo os formatos ou os produtos que se ofertan. Nunha visión global, a caída dun 3,7% na taxa de variación mensual media de 2020 non foi tan dramática como a observada noutros sectores. Esta actividade repúxose tras o parón de marzo, abril e maio, ata o extremo que a taxa media anual de maio de 2021, 10,2%, xa supera a do mesmo mes de 2020, -8,6%. Resultados similares se observan no gráfico 5, no

que se recolle, a prezos constantes e taxas intreranuais, a traxectoria nestes últimos meses do índice do comercio polo miúdo con e sen estacións de servizos, ademais do índice de ocupación. En liña coa estatística anterior, apréciase que mentres en 2020, nos meses de confinamento de abril e maio, a cifra de negocios do comercio polo miúdo descendeu bruscamente, caída que nas estacións de servizos foi moi superior á media; nos meses posteriores a distribución comercial retalista foi retornando a unha certa normalidade ata que, de novo, ante o incremento de contaxios tras o Nadal e as conseguíntes restricións amparadas no estado de alarma, os resultados de xaneiro e febreiro de 2021 volveron ser moi negativos. Afortunadamente, en marzo apareciouse unha nova recuperación que se consolidou en abril. Todo iso nun escenario de moderadas baixadas, segundo esta fonte estatística, nun índice de ocupación que se recupera no mes de maio.

Fronte aos resultados xerais anteriores, a evolución das diferentes actividades comerciais foi moi diversa. Así, mentres os gastos en alimentación mantivéronse en niveis similares aos de antes da crise sanitaria e os de multimedia experimentaron un incremento, os establecementos de moda e complementos e tamén os de fogar e bricolaxe experimentaron ao longo de 2020 un serio retroceso. Comentábase no informe anterior que, seguramente, a saída da pandemia traerá consigo un certo cambio nos hábitos de compra, o que suporá o predominio duns formatos comerciais fronte a outros. Máis adiante coméntanse as variacións que experimentou neste período o comercio *on line* e o espectacular incremento do mesmo nos últimos meses. Por outra banda, estamos asistindo a peches do pequeno comercio imposibilitados para competir coas novas formas de distribución.

Formatos que ata hai pouco triunfaban e parecían impoñerse a outros modos de distribución máis tradicionais hoxe teñen problemas de viabilidade en países, como Estados Unidos, nos que comezou o seu desenvolvemento. Referímonos aos centros comerciais que, en 2020, estiveron sometidos a grandes restricións e todo apunta a que, como outros formatos, terán que reinventarse para poder sobrevivir. É innegable o papel que cumpren como lugares sociais de convivencia, combinando as compras físicas cos espazos de ocio e entretemento.

Indicábase no informe anterior que a crise que ameazaba a centros comerciais emblemáticos en diversos lugares do mundo non parecía que afectase a España. Así, os resultados moi negativos de 2020 non frearon as previsións de inauguracións nos próximos tres anos. Da información facilitada pola Asociación Española de Centros y Parques Comerciales (AECC) resulta que en 2020 as vendas nestes establecementos caeron un 28,9% (33.392 millóns de euros), mentres que a afluencia de público se reduciu nun 34%. A pesar destes resultados mantense a expectativa de que, entre 2021 e 2023, se inaugurasen 18 novos

centros en toda España. Desde esta asociación recalcan que unha xestión máis eficiente vai ser determinante no futuro do sector.

Segundo o balance anual de 2020 da AECC, a finais dese ano España contaba con 567 centros comerciais con 33.300 comercios. En canto a Galicia contabilízanse 1.856 locais en 38 centros ou parque empresariais. Estas cifras supoñen o 5,5% da superficie comercial de Galicia e, con respecto a España, o 5,5% da superficie bruta alugable.

En 2020 non houbo peches e producíronse seis novas aperturas, ningunha en Galicia. Por tanto, esta comunidade mantén as cifras de 2019. Non obstante, das catro aperturas previstas para 2021, dúas realízanse en Galicia. Trátase do centro comercial Vialia, na Estación de Vigo, que abrirá as súas portas en setembro con 43.080 metros cadrados de superficie. Integra a estación do AVE en Urzaiz e unha nova estación de autobuses. É o proxecto pendente máis importante. Nel instalaranse como atractivo na distribución de base alimentaria, Alcampo, ademais de múltiples firmas das que, por superficie ocupada, destaca a presenza de Primark. Contará cunha parte importante dedicada ao ocio e entretemento. Unha cuestión de interese é o impacto desta nova infraestrutura no comercio polo miúdo das proximidades que se concentra na rúa Príncipe e o seu contorno.

A segunda próxima apertura é no polígono de San Cibrao das Viñas próximo a Ourense. Trátase dun parque comercial de 18 mil metros cadrados denominado Way Ourense. En principio agardábase que este parque fose inaugurado en setembro de 2021, pero a demora no comezo das obras por parte da promotora Kronos atrasa a súa apertura á primavera de 2022. Un Gadis será o establecemento de base alimentaria que se instalará neste parque, no que xa confirmaron a súa presenza firmas como Joma ou Jysk.

Ademais destas dúas novas instalacións, no polígono de Agrela na Coruña a infraestrutura do antigo centro comercial Dolce Vita vai ser reconvertida nun parque comercial denominado Breogan Park. O proxecto de Pelayo Capital deuse a coñecer en 2018 e aínda non logrou superar problemas administrativos que dificultan a súa execución. Así, en marzo de 2021 o concello suspendeu a tramitación da súa licenza por seis meses. Por todo iso é previsible que a súa apertura se produza en 2023.

Por outra banda, tamén se seguen resolvendo os problemas administrativos ante unha complicada tramitación urbanística da ampliación do polígono comercial do Vao na cidade de Pontevedra; proceso que xa leva dúas décadas de duración. Parece que agora si, en breve, comezarán as obras dun parque no que están interesadas na súa instalación empresas como Vegalsa-Eroski ou Leroy Merlin.

A progresiva construción de centros comerciais en Galicia xerou unha distribución moi heteroxénea, existindo en cidades como A Coruña unha evidente saturación que fai que haxa, en varios centros, moitos locais baleiros. Segundo a AECC, os nove centros comerciais instalados na cidade suman 332.550 metros cadrados de superficie bruta alugable, o que supón, en termo medio, 1.346 por cada mil habitantes, catro veces máis que a media española. Así, hai centros, como o agora denominado Los Cantones Village que prescindiron da súa actividade comercial e se reconvertiron en centros de ocio e entretemento. Tamén se anuncian cambios na centro de maior tamaño, Marineda City, no que unha das empresas tractoras, El Corte Inglés, se converterá nun grande *outlet* de dúas plantas.

A crise na situación dos locais de vendas físicas en Galicia, ante o pulo de novas formas de distribución, como a través de Internet, reflíctese nas estatísticas sobre a traxectoria do número de locais activos dedicados ás vendas polo miúdo en Galicia. Os últimos datos procedentes do Directorio Central de Empresas (DIRCE) do INE corresponden ao 1 de xaneiro de 2020, polo que non recollen o impacto da pandemia que, sen dúbida, reducián aínda máis estas cifras. Así, nesa data, Galicia dispuña de 34.203 locais que son un 4,1% menos dos que había un ano antes. Esta caída afectou os establecementos de menor tamaño (con menos de 10 asalariados), xa que os de maior dimensión experimentaron un lixeiro incremento. Prosegue, por tanto, a perda relativa de capacidade do pequeno comercio, o que non só xera perdas na rendibilidade para os seus propietarios e caídas no emprego, senón que, como xa se comentou nos anteriores informes, está trocando a fisionomía dos barrios das cidades e das vilas galegas e mudando os usos sociais tradicionais na vida cotiá das mesmas. Análises recentes mostran que, coa pandemia e o incremento do traballo no propio domicilio, aceleráronse moito máis os cambios no uso dos formatos comerciais; o que afectará negativamente aos pequenos locais comerciais que, pouco a pouco, van esmorecendo.

As caídas de locais abertos observadas ao inicio de 2020 producíronse en todos os segmentos pero, en particular, nos que ofertan determinados artigos de uso doméstico en establecementos especializados e nos postos de venda en mercados; sector que tamén sufriu e padece aínda as consecuencias das restricións para evitar maiores contaxios.

Cadro núm. 5

Número de locais activos dedicados á actividade do comercio polo miúdo (excepto vehículos de motor e motocicletas) localizados en Galicia

	2019				2020				TVI (%) 2010-2020
	Con menos de 10 asalariados	Entre 10 e 99 asalariados	Máis de 99 asalariados	Total	Con menos de 10 asalariados	Entre 10 e 99 asalariados	Máis de 99 asalariados	Total	
En establecementos non especializados	2.850	664	24	3.538	2.737	669	25	3.431	-3,0
De produtos alimenticios, bebidas e tabaco en establecementos especializados	5.848	28	0	5.876	5.674	29	0	5.703	-2,9
Para a automoción en establecementos especializados	654	33	0	687	646	39	0	685	-0,3
De equipos para as tecnoloxías da información e as comunicacións en establecementos especializados	675	10	1	686	651	15	1	667	-2,8
Doutros artigos de uso doméstico en establecementos especializados	6.572	68	8	6.648	6.187	63	7	6.257	-5,9
De artigos culturais e recreativos en establecementos especializados	2.160	28	0	2.188	2.085	31	0	2.116	-3,3
Doutros artigos en establecementos especializados	12.076	178	44	12.298	11.588	172	45	11.805	-4,0
En postos de venda e en mercados	3.034	5	0	3.039	2.826	10	0	2.836	-6,7
Non realizado nin en establecementos, nin en postos de venda nin en mercados	695	9	1	705	692	10	1	703	-0,3
Total	34.564	1.023	78	35.665	33.086	1.038	79	34.203	-4,1

Fonte: Directorio Central de Empresas. INE.

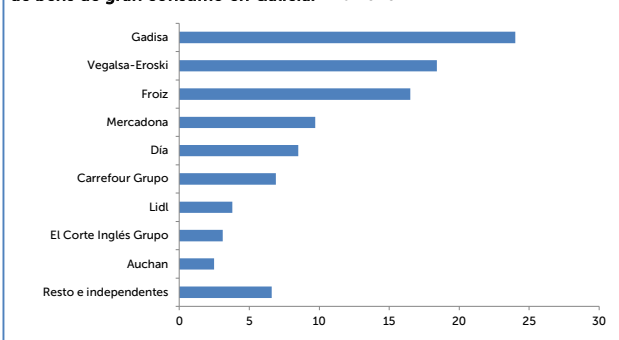
Unha das actividades máis importantes na distribución comercial polo miúdo en Galicia e España é a de base alimentaria. Os datos dispoñibles confirman non só que se incrementou a súa actividade na crise sanitaria senón que as grandes cadeas que operan nesta comunidade autónoma aumentaron levemente a súa superficie instalada. Do índice da cifra de negocios do comercio polo miúdo que elabora o INE para o conxunto de España, o IGE publica os resultados para o sector da alimentación. En prezos constantes, e corrixido o efecto calendario, resulta que a cifra de negocios de 2020, medida en variación media mensual, se incrementou un 3,7% en Galicia fronte ao 0,4% de España. En termos de variación interanual destaca o aumento da facturación dun 12,2% no mes de marzo de 2020, cifra que caeu ao 2% en abril. Isto suxire que ao inicio do confinamento se produciu un acaparamento de subministracións ante a incerteza dunha situación difícil de predicir. En todo caso, en 2020 observáronse variacións positivas en todos os meses do ano coa excepción de agosto; e, ante este comportamento positivo e a diferenza doutras variables, os resultados de 2021 están sendo negativos e, de feito, a caída media en maio era dun 0,8%.

A evolución positiva de 2020 reflectiuse nos resultados das grandes cadeas de distribución alimentaria en Galicia. Os tres grupos con sede social en Galicia, Gadisa, Froiz e Vegalsa-Eroski, aumentaron sensiblemente as súas cifras de facturación. Froiz alcanzou os 756 millóns de euros fronte aos 680 millóns de 2019; Gadisa medra un 9,9%, ao pasar de 1.228,5 a 1.350 millóns de euros, mentres o grupo Vegalsa-Eroski acadou unha facturación de 1.199,9 millóns de euros, o que lle permitiu incrementar os seus beneficios un 34,9%. Este incremento superou o que tivo Mercadona e Carrefour en toda España, pero non o de Lidl, que tamén mostrou un gran dinamismo.

Por superficie, os tres grupos con sede social en Galicia (Froiz en Poio, Gadisa en Betanzos e Vegalsa na Coruña) manteñen en 2020 o seu amplo dominio no mercado galego, como pode apreciarse no gráfico 6. Entre os tres absorbían o 58,9% da superficie total. Gadisa conserva o seu liderado nas provincias da Coruña, Lugo e Ourense; mentres Froiz, cun 28,7%, é o primeiro distribuidor de base alimentaria da provincia de Pontevedra, a moita distancia de Vegalsa-Eroski e Gadisa.

Nunha crise na que este sector aumentou en 2020 a súa actividade, Gadisa incrementou a súa superficie comercial nun 2,5%, grazas á expansión das súas franquías nas cidades e nas estacións de servizos. Tamén adquiriu locais de DIA. Como Gadis, inaugurou dous novos centros: un en Ames, municipio da área metropolitana de Santiago de Compostela, e outro na cidade da Coruña. Tamén ampliou a súa presenza

Gráfico 6
Cota (en %) de mercado dos principais operadores
de bens de gran consumo en Galicia. Ano 2020

tou a súa superficie con 3.829 metros cadrados con varias aperturas, das que sobresaen dous novos supermercados de gran tamaño en Ourense e Burela.

A terceira sociedade de capital galego e líder na provincia de Pontevedra, Froiz, exhibiu no ano 2020, ademais dun sensible aumento na súa facturación, unha certa estabilidade, xa que só se observou un peche. Por esta razón, practicamente non variou a súa superficie comercial total, que se viu incrementada polas aperturas de dous establecementos en Madrid. En 2021 proseguíu a expansión pola capital de España e tamén en Toledo coa compra a Carrefour de cinco supermercados.

Dos restantes grupos que figuran no gráfico 6, Mercadona mantivo en 2020 o cuarto lugar en Galicia e continuou coa súa expansión pola comunidade cunha nova apertura no Barco de Valdeorras (Ourense) e a substitución de supermercados máis pequenos por outros de maior tamaño en Fene (A Coruña) e Lugo. O quinto grupo, DIA, continuou o proceso xeral de reaxuste iniciado tras a súa venda ao magnate ruso Mijail Fridman. En 2020 isto reflectiuse en Galicia coa venda de oito establecementos e o peche de sete máis, o que supuxo un descenso significativo na súa superficie comercial.

Aínda que o crecemento da facturación no conxunto do Grupo Carrefour foi inferior ao dos tres grupos galegos, a súa expansión comercial en Galicia proseguíu en 2020 grazas ás franquías. A súa presenza en Galicia medrou con dez novos Carrefour Express e dous máis con outras marcas. Sobre Lidl, cabe destacar a apertura en novembro de 2020 en Vigo do establecemento máis grande de Galicia (1.600 metros cadrados), situado na antiga nave de Toys 'R' Us.

O ránking galego dos grandes grupos de distribución de base alimentaria péchase coas instalacións do Grupo El Corte Inglés e coa rede de hipermercados de Alcampo. Esta última verá incrementada en 2021 a súa superficie comercial con máis de 5.500 metros cadrados, unha vez estea aberto o centro comercial Vialia, Estación Vigo, o que dotará a cidade de tres hipermercados con esta marca.

Non podemos finalizar este apartado sen constatar a entrada en Galicia, no sector das empresas de base alimentaria, do grupo de capital alemán Aldi, directo competidor de Lidl nas políticas de prezos. Estanse rematando as obras no polígono Costa Vella de Santiago de Compostela, para inaugurar o seu primeiro establecemento en Galicia antes de que finalice 2021. A este polígono tamén se sumará unha nova instalación de Vegalsa-Eroski.

A asociación Acotex recolle en España, nos segmentos de confección home, muller e nenos/as, téxtil, fogar e complementos, unha caída nas vendas en 2020 do 39,8%; cun 15% de establecementos que a finais de decembro aínda non abriran tras o confinamento e un 25% que permanecían pechados en decembro ao comprobar que as vendas eran tan escasas que non compensaba manter a actividade. A situación, por tanto, é moi complicada xa que a perda de vida social, ante a carencia de eventos e espectáculos, freou a compra de todo tipo de vestimentas e complementos. As expectativas do Nadal, tras unha primavera e verán perdidos, non se confirmaron. Desde esta asociación reclaman á Administración solucións e axudas para poder frear unha cadea de peches que parece imparable, o que suporá, tras os ERTE, unha caída no emprego.

O ano 2021 comezou moi mal, cunhas rebaixas que non puideron cumprir as expectativas tras as duras medidas restritivas. En febreiro, as vendas foron un 41,5% máis baixas que no mesmo mes de 2020, cando aínda non comezara a crise sanitaria e o acumulado anual chegou ao 47,2%. O último dato dispoñible é o de xuño, cunha caída dun 0,3% con respecto ao ano anterior, pero xa nun contexto de pandemia en 2020. Parece que unhas rebaixas adiantadas e moi agresivas evitaron un derrube maior, pero no acumulado

en Castela-León con tres novos Gadis nas provincias de Valladolid e Ávila. En 2021 proseguíu a súa expansión por Asturias, Madrid e cun novo Claudio Express na estación de servizo Shell nos Ángeles de San Rafael, na provincia de Segovia.

Pola súa banda, Vegalsa-Eroski ocupaba en 2020, en canto a superficie, o segundo lugar nas catro provincias galegas. No grupo Eroski todos os establecementos galegos están xestionados por Vegalsa coa única excepción do hipermercado no centro comercial As Termas de Lugo. En 2020 este grupo tivo un gran dinamismo. En total incremen-

anual o descenso foi do 29,8%. As esperanzas quedan postas no verán, que se ve ameazado pola quinta vaga, nun momento no que Galicia tería que aproveitar o mellor do Xacobeo.

A Asociación Nacional de Fabricantes e Importadores de Electrodomésticos (ANFEL) recolle para España unha evolución das vendas deste tipo de produtos, xa sexan físicas ou *on line*, en 2020 moi similar á alcanzada en 2019. O incremento da facturación no conxunto do ano foi do 1,3%, grazas á recuperación do segundo semestre, xa que no primeiro o descenso fora do 18,2%. Iso denota que, tras o parón do confinamento, mentres hai segmentos, como o grupo de bens de confección, téxtil, fogar e complementos, que non recuperaron a súa actividade anterior; non sucedeu o mesmo no mercado de electrodomésticos. Os resultados xa publicados de 2021 reflicten un incremento do 52% no primeiro semestre, crecemento moito maior que o descenso de 2020. Isto suxire que, tras un período de aforro obrigatorio das familias, medrou en España, e seguramente en Galicia, a demanda deste tipo de bens de consumo duradeiro.

Cadro núm. 6

Volume de negocio en España da canle electrónica nas 20 ramas de actividade máis importantes

	2018	2019	2020	2020 (%)	TVI (%) 2020/2019
Pezas de vestir	2.271,5	2.933,1	4.331,5	8,4	47,7
Axencias de viaxes e operadores turísticos	5.631,6	7.303,9	2.768,7	5,4	-62,1
Xogos de azar e apostas	1.608,1	1.861,2	2.222,2	4,3	19,4
Subscrición canles tv	943,9	1.193,5	2.144,3	4,1	79,7
Hipermercados, supermercados e tendas de alimentación	675,4	854,1	1.720,5	3,3	101,4
Transporte aéreo	4.028,1	3.904,4	1.679,7	3,3	-57,0
Grandes almacéns	509,3	901,9	1.540,7	3,0	70,8
Administración pública, impostos e Seg. Social	1.048,8	1.218,5	1.537,0	3,0	26,1
Electrodomésticos, imaxe e son	736,9	776,5	1.532,1	3,0	97,3
Servizos auxiliares á intermediación financeira	570,3	704,7	1.487,8	2,9	111,1
Hoteis e aloxamentos similares	1.763,6	2.583,8	1.312,5	2,5	-49,2
Marketing directo	1.244,6	1.366,0	1.257,3	2,4	-8,0
Restaurantes	286,1	420,2	1.018,9	2,0	142,5
Educación	657,2	799,7	973,6	1,9	21,7
Intermediación financeira	696,0	1.107,7	864,7	1,7	-21,9
Xoguetes e artigos de deporte	412,5	477,8	854,3	1,7	78,8
Equipos de telecomunicacións	443,1	559,8	790,5	1,5	41,2
Ordenadores e programas informáticos	398,4	496,2	783,7	1,5	57,9
Publicidade	575,3	676,2	776,4	1,5	14,8
Discos, libros, xornais e papelería	570,7	602,2	730,9	1,4	21,4
Total	39.243,0	48.826,2	51.676,8	100,0	5,8

Fonte: CNMC.

Finalmente, é evidente que coa crise sanitaria se produciu unha reconfiguración dos formatos comerciais utilizados polos consumidores. As dificultades na mobilidade desenvolveron aínda máis o comercio electrónico en determinados ámbitos, pero tamén supuxeron sensibles caídas na facturación doutros. Os resultados que para España ofrece a Comisión Nacional dos Mercados e a Competencia (CNMC) para 2020 reflicten eses cambios. Dos sectores con maior facturación, o comercio electrónico subiu considerablemente na compra de pezas de vestir, subscrición de canles de tv, hipermercados e supermercados, mediación financeira e electrodomésticos. Pola contra, como cabería agardar, caeron en case dous terzos as compras en axencias de viaxes e no transporte aéreo e terrestre. O volume do negocio *on line* das estancias en hoteis reduciuse á metade.

O sector turístico en Galicia

Os datos do turismo en Galicia durante o ano 2020 e o primeiro cuadrimestre de 2021 estiveron, inevitablemente, condicionados pola situación de confinamento e as restricións á mobilidade de visitantes derivadas da pandemia asociada á COVID-19. É a partir de marzo de 2020, tras a declaración do estado de alarma en todo o territorio español, cando estas restricións se evidencian e deixan a actividade turística reducida á mínima expresión. De feito, no mes de abril permanecen pechados todos establecementos que conforman a oferta turística regrada en Galicia. A partir de maio, e ata setembro, prodúcese un incremento paulatino, aínda que moderado, na apertura destes, pero de novo desde outubro volven producirse restricións á mobilidade e peches. No ano 2020 estiveron abertos de media en Galicia menos de mil establecementos hostaleiros, que ofertaron pouco máis de 40 mil prazas. Estes datos reflicten unha redución superior ao 30% en ambos os indicadores relacionados coa oferta dispoñible. No caso do persoal

empregado nos hoteis, a redución superou o 43%. No turismo rural a redución da oferta foi superior, situándose a caída, tanto no número de establecementos abertos como no número de prazas, por riba do 38%. Os cámpings e os apartamentos experimentaron menores descenso, malia que tamén importantes. En ambos os dous, a diminución da oferta en relación con 2019 superou levemente o 20%. En calquera caso, en todas as tipoloxías de aloxamento regrado a caída da oferta dispoñible foi menos acusada durante os meses de verán. Claro está, a outra cara deste comportamento da oferta é a propia evolución da demanda que, nun contexto de pandemia, experimentou un importante retroceso en Galicia en 2020. O número de viaxeiros aloxados no conxunto dos establecementos regrados galegos reduciuse un 61%, deixando a cifra total por debaixo dos 2 millóns e moi lonxe dos máis de 5 millóns rexistrados en 2019. O número de pernoitas mingou un 57% e quedou por debaixo dos 5 millóns. Froito dunha menor dependencia da demanda internacional, o retroceso foi inferior ao rexistrado no conxunto de España, onde as pernoitas caeron case un 70%. As limitacións á mobilidade e o peche de fronteiras provocaron que a demanda internacional rexistrase en Galicia un peor comportamento que a procedente do conxunto de España, cunha perda do 84,6% no número de viaxeiros e de case o 80% no número de pernoitas realizadas polos estranxeiros. Partindo xa dun reducido peso en comparación co total de España, as restricións apuntadas fixeron que a demanda internacional perdese protagonismo dentro do conxunto da demanda turística en Galicia. En comparación con 2019, o peso das pernoitas realizadas polos turistas estranxeiros baixou á metade. No ano 2020 os non residentes representaron tan só o 11% dos viaxeiros e das pernoitas totais rexistradas nos establecementos regrados en Galicia. Estas porcentaxes son moi inferiores ás do conxunto de España, onde, a pesar das restricións á mobilidade internacional e do peche de fronteiras, representaron o 29% dos viaxeiros e o 42% das pernoitas totais rexistradas no conxunto dos aloxamentos turísticos. Os cámpings e os apartamentos foron os que experimentaron un comportamento menos negativo, tanto no número de viaxeiros como no de pernoitas en 2020. Tal e como se recolle no gráfico 7, nos cámpings as reducións de ambos os indicadores oscilaron entre o 32% e o 36%, mentres que nos apartamentos flutuaron entre o 27% e o 38%. No lado contrario, os establecementos hostaleiros e os de turismo rural foron os que sufriron con maior intensidade o impacto da crise derivada da COVID-19 e padeceron os maiores retrocesos con reducións por riba do 62% no número de viaxeiros e do 57% no número de pernoitas.

Se exceptuamos os cámpings, nos que se produciu unha lixeira caída, os turistas que puideron viaxar durante o ano 2020 non reduciron a duración da estancia durante as súas vacacións nas diferentes tipoloxías de establecementos.

Gráfico 7
Número de viaxeiros e de pernoitas. TVI 2020/2019 (en%)

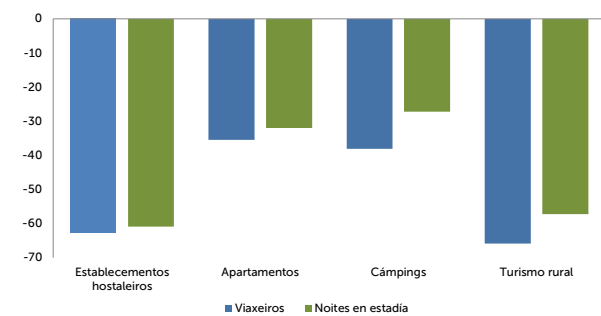
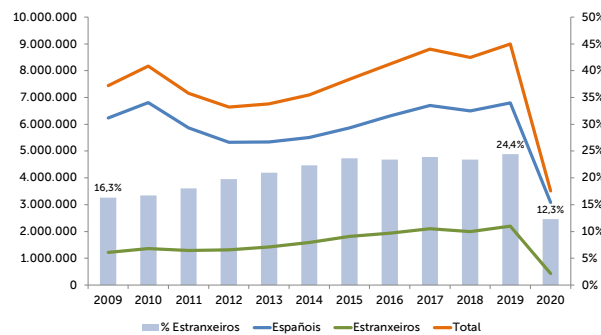

Gráfico 8
Pernoitas nos establecementos hostaleiros galegos

En consonancia coa evolución de viaxeiros e pernoitas, o que se produciu foi unha redución nas porcentaxes de ocupación dos establecementos que estiveron abertos en 2020. A maior caída na ocupación tivo lugar no turismo rural, no que chegou case aos 9 puntos, seguida polos establecementos hostaleiros, onde se aproximou aos 8 puntos porcentuais. Os cámpings, cunha redución inferior aos 4 puntos, foron os que aguantaron mellor o impacto da crise sanitaria na ocupación das prazas de acampada. Excepto nos cámpings, nos que caeu lixeiramente, a estancia media incrementouse en todas as demais categorías de aloxamento, alcanzando a máxima subida, próxima a un día, nos apartamentos turísticos. No conxunto de España baixou case un día de media a duración das estancias nos establecementos hostaleiros e lixeiramente nos apartamentos turísticos. Aínda así, a estancia media nos aloxamentos galegos segue bastante lonxe da media para o total español, achegándose a diferenza aos dous días no caso dos apartamentos turísticos e superando os tres nos campamentos turísticos. Se centramos un pouco máis a análise nos establecementos hostaleiros, por ser a tipoloxía cun maior peso dentro da oferta turística

regrada, compróbase que malia ser unha das modalidades de aloxamento que máis sufriu durante o ano 2020 na comunidade, tal e como se comentou, resistiu algo mellor que no conxunto de España. En Galicia o número de viaxeiros aloxados reduciuse un 62,8%, mentres que no conxunto do Estado a caída se situou no 68,4%. Do mesmo xeito, o número de pernoitas rexistradas nos establecementos hostaleiros galegos diminuíu un 60,9%, porcentaxe que no conxunto de España superou o 73%. As maiores restricións á demanda internacional contribuíron a estes resultados. Aínda que os viaxeiros estranxeiros aloxados nos establecementos hostaleiros galegos baixaron máis do 84% e as pernoitas máis do 80%, porcentaxes similares ás de España, o menor peso da demanda internacional en Galicia amorteceu a caída da demanda total se a comparamos co conxunto español. Tal e como queda recollido no gráfico 8, nos últimos anos rexistrárase un incremento do peso do turismo internacional dentro da demanda hostaleira. Con todo, en 2020 e como consecuencia da pandemia, o peso das pernoitas dos non residentes reduciuse á metade en comparación con 2019. Unha simple análise dos datos absolutos evidencia a excepcionalidade da situación vivida. No prazo dun ano a demanda aloxada nos establecementos hostaleiros pasou de supoñer un máximo para rexistrar un mínimo histórico; o que pon de manifesto o tremendo impacto e as consecuencias derivadas da pandemia asociada á COVID-19 no sector turístico. Os establecementos hostaleiros galegos aloxaron preto de 1,7 millóns de viaxeiros en 2020, que xeraron algo máis de 3,5 millóns de pernoitas, é dicir, 5,5 millóns menos que en 2019. Outros indicadores que mostran unha perspectiva máis cualitativa do sector reflicten unha evolución tamén negativa. En primeiro lugar, a tarifa media diaria (ADR) aplicada nos hoteis e pensións de Galicia en 2020 situouse nos 57,4 euros, o que significa unha taxa de variación interanual do -3,7%. Na mesma liña, pero de forma máis acentuada, os ingresos por habitación dispoñible (RevPAR) reducíronse na rexión preto do 43%, situándose nos 15,3 euros, o valor menor na última década.

Como se comentou, a maior parte dos viaxeiros aloxados nos establecementos galegos en 2020 eran residentes en España (máis do 88%), e destes case a metade da propia rexión. Se analizamos a orixe dos viaxeiros procedentes doutras comunidades, obtense que a Comunidade de Madrid foi a principal emisora, cunha porcentaxe do 13%. Oito rexións representan preto do 86% dos viaxeiros totais aloxados en hoteis, tal e como se pode ver no gráfico 9. Doutra banda, Galicia gañou cota de mercado dentro do turismo interno español, concentrando o 6,1% das pernoitas realizadas polos residentes nos hoteis españois no ano 2020. A rexión ocupa o sexto posto como receptora do turismo interno, por detrás de Canarias e por diante de Castela e León. As provincias da Coruña e Pontevedra concentraron entre as dúas o 76%

Gráfico 9

Procedencia dos viaxeiros españois aloxados nos establecementos hostaleiros galegos. Ano 2020

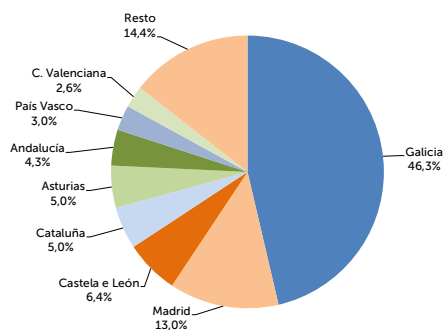
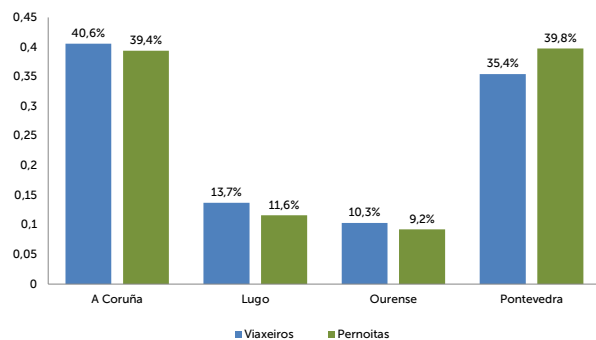

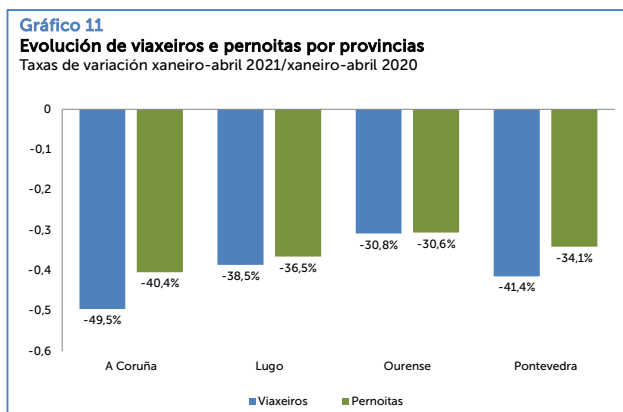
Gráfico 10

Distribución provincial de viaxeiros e pernoitas. Ano 2020

dos viaxeiros e case o 80% das pernoitas realizadas nos establecementos hostaleiros, tal e como queda recollido no gráfico 10. A Coruña é a provincia que rexistrou un maior número de viaxeiros e maior presenza do turismo internacional, acumulando case a metade das pernoitas de non residentes na rexión. Pontevedra, con 1,4 millóns, superou por vez primeira durante o ano 2020 a provincia da Coruña en canto ao número de pernoitas, sendo, ademais, a provincia que rexistrou a maior duración da estancia e o maior grao de ocupación das prazas hostaleiras. Pola súa parte, Lugo e Ourense teñen o menor peso dentro da actividade hostaleira: Ourense coa participación máis baixa do turismo internacional e Lugo coa duración máis curta da estancia e o menor grao de ocupación das prazas hostaleiras. Ourense, menos dependente, como se comentou, da demanda internacional, foi a que mellor resistiu o impacto da redución da demanda hostaleira en 2020. Nesta provincia produciuse unha redución do 52% tanto no número de viaxeiros como no de pernoitas. No lado oposto, as provincias da Coruña e Lugo foron as que sufriron con maior virulencia o impacto da crise sanitaria asociada á COVID-19. Na primeira produciuse a maior diminución do número de viaxeiros, por riba do 65%,

mentres que, na segunda, cunha redución superior ao 64%, foi onde máis caeron as pernoitas. En Pontevedra, a perda de viaxeiros e pernoitas situouse ao redor do 61%, cifra similar á do conxunto de Galicia. As previsións da OMT para 2021 anticipan un posible incremento das viaxes internacionais na segunda metade deste ano. Neste caso, prevese un aumento das chegadas internacionais nun intervalo entre o 22% e o 66% en comparación co ano 2020, pero en calquera escenario moi lonxe das cifras rexistradas en 2019. A evolución da demanda turística dependerá, en todo caso, do éxito nos programas de vacinación, da introdución de protocolos harmonizados que favorezan a mobilidade internacional e do posible efecto que poida ter a aparición de novas variantes de virus. Polo que respecta a Galicia, a celebración do Xacobeo durante este ano e a excepcional extensión acordada para 2022 será un factor que, se a crise sanitaria o permite, seguramente contribuirá á recuperación da demanda turística. A información estatística dispoñible ata o momento na Enquisa de Ocupación Hostaleira, e que abarca os catro primeiros meses do ano, reflicte unha caída do 40% no número de viaxeiros aloxados e do 33% no número de pernoitas rexistradas no conxunto da oferta turística regrada en Galicia. A maior redución tivo lugar nos establecementos hostaleiros, cunha baixada de máis o 43% no número de viaxeiros e do 37% no de pernoitas no que vai de ano.

A Coruña é a provincia que experimentou o maior descenso da demanda nestes catro primeiros meses de 2021, mentres que, no lado oposto, Ourense presenta o descenso menos acusado, tal e como se reflicte no gráfico 11. No caso do turismo rural produciuse, nestes catro meses, unha caída do 11% no número de viaxeiros, pero as pernoitas incrementáronse case un 4%. Nos cámpings e apartamentos, tendo en conta a repartición temporal da demanda e que, ao contrario que neste ano, no mes de abril de 2020 permaneceron pechados, produciuse un importante incremento da demanda no primeiro cuadrimestre do ano, en comparación co mesmo período do ano anterior.

Os transportes en Galicia

Non está a ser un bo período para as diferentes modalidades de transporte analizadas neste capítulo. Os problemas principais aos que se enfrontou o sector na recente crise sanitaria da COVID-19 foron os confinamentos, as restricións de movementos e o paro da actividade empresarial a nivel mundial, fóra dos sectores básicos que continuaron coa súa actividade normal. O sector do automóbil é un bo indicador da evolución da economía e xa no ano 2019 indicabamos signos de freado, pero nesta conxuntura de crise económica sen precedentes, este sector, viuse afectado gravemente, derrubándose as matriculacións de vehículos novos. Se nos centramos nas instalacións aeroportuarias atopámonos coa cara e a cruz, sendo os portos os que continuaron a súa actividade como garantes da subministración loxística dos produtos de primeira necesidade ao longo dos períodos de confinamento e durante toda a crise sanitaria, mentres os aeroportos perderon a maioría dos seus tráficos polo peche do turismo mundial e as restricións á mobilidade.

Como dato positivo, pero conxuntural, derivado destes pobres rexistros no tráfico rodado, aeroportuario, no paro da actividade industrial e o peche das centrais eléctricas de carbón, España cumpriu co Tratado de París asinado en 2015, que pretende frear o cambio climático evitando o quecemento global entre 1,5 e 2 graos centígrados. En 2020 España emitiu menos gases de efecto invernadoiro que en 1990. Se desagregamos as emisións polos sectores máis contaminantes, o transporte no seu conxunto ocupa o primeiro lugar, seguido da industria, a agricultura e gandería, a xeración de electricidade, o consumo doméstico e comercial e os residuos.

Matriculacións

A desaceleración no comportamento do sector do automóbil, detectada en 2019 e agravada considerablemente durante o exercicio 2020 pola pandemia, deixa nunha situación moi crítica o sector. Segundo datos publicados polas asociacións de fabricantes (ANFAC), Faconauto e vendedores (GANVAM), as matriculacións en España están por baixo do millón de unidades, unha caída do 32,3%. Se analizamos as perdas para Galicia, a diminución foi do 24% respecto ao ano 2019. O último mes de 2020 mostrou unha

reactivación das matriculacións, explicadas en parte polas automatriculacións realizadas polos concesionarios e as compras adiantadas pola subida do imposto de matriculación o 1 de xaneiro do 2021. O escenario para 2021 non é moi optimista.

Cadro núm. 7
Matriculación de vehículos en Galicia

	Turismos	TVI (%)	Vehículos de carga	TVI (%)
2007	82.066	3,3	14.239	4,2
2008	58.729	-28,4	8.956	-37,1
2009	59.457	1,2	6.322	-29,4
2010	52.386	-11,9	6.044	-4,4
2011	34.530	-35,2	4.893	-21,8
2012	29.068	-15,8	3.595	-26,5
2013	31.392	8,0	3.648	1,5
2014	36.048	14,8	4.657	27,7
2015	42.364	17,5	6.696	43,8
2016	45.999	8,6	6.640	-0,8
2017	48.578	5,6	7.438	12,0
2018	50.077	3,1	8.381	12,7
2019	44.187	-11,8	7.639	-8,9
2020	35.484	-19,7	6.555	-14,2
2021*	6.734	-13,5	1.868	-7,4

* Datos provisionais. Primeiro trimestre de 2021 respecto ao mesmo período do ano anterior.

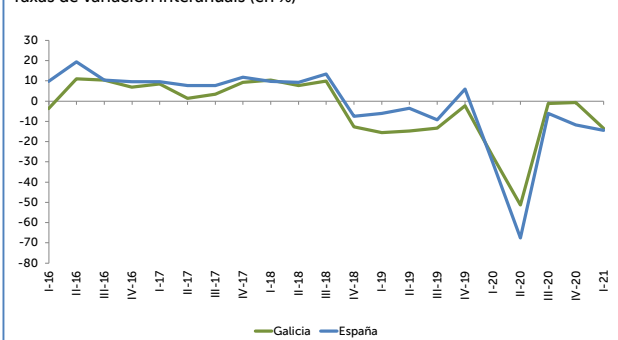
Fonte: Dirección Xeral de Tráfico.

anual as perdas cífranse en descensos relevantes, -31,7% no conxunto do Estado e -19,7% na comunidade autónoma galega. O mesmo ocorre cos vehículos de carga: -22,1% é a perda do conxunto de comunidades autónomas e -14,2% a rexistrada en Galicia. As provincias galegas teñen un comportamento similar ao comportamento do conxunto, con perdas a dobre díxito; situación que se vai corrixindo nos primeiros meses de 2021 que, sen presentar cifras positivas, polo menos suavizan a súa caída.

O Plan Renove, dotado con 250 millóns de euros, foi aprobado en xullo e posto en marcha en outubro de 2020. Como medida estratéxica de impulso á automoción fracasa no seu intento de reactivar as vendas de coches novos. Os incentivos van desde 400 a 4 mil euros no caso dos compradores particulares. En paralelo a estes incentivos, o Plan MOVES 2020 destinase unicamente a vehículos eléctricos, modelos de hidróxeno e híbridos enchufables. Diferentes trabas do Plan Renove 2020 dificultaron unha implantación exitosa: a complexidade do sistema para acceder ás axudas, os importes en función do modelo, a solicitude directa polo comprador, ademais de impedir vender o coche durante dous anos e tributar á Axencia Tributaria.

Por outra banda, os datos de intensidade media diaria (IMD) presentados por Audasa mostran unha evolución interanual negativa en 2020, un -28,1% en conxunto; cunha perda máis acusada na categoría de turismos (-29,5%), que representan o 89,8% do tráfico total, que nos vehículos pesados (-13,1%).

Gráfico 12
Matriculación de turismos
Taxas de variación interanuais (en %)

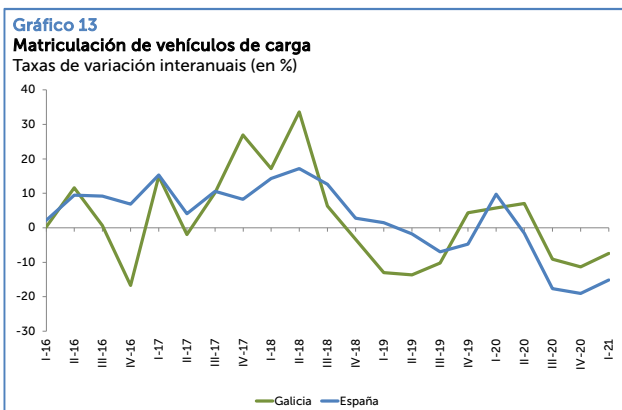
Ademais dos turismos, tamén se observan descensos dos vehículos comerciais lixeiros, industriais e autobuses. Se analizamos os datos para o conxunto do Estado e extrapolamos esas conclusións para Galicia, vemos que as adquisicións realizadas por particulares e empresas se comportaron de forma parecida, -21,2% e -24,4%, respectivamente. Máis negativo foi o balance das empresas de alugueiro de vehículos, ligado ao paro do turismo, cun retroceso do 60%.

Os datos achegados pola Dirección Xeral de Tráfico (DXT) mostran as malas cifras do sector en 2020 en España, 939.096 unidades matriculadas; 436.285 unidades menos respecto a un ano antes. Galicia perde 14.500 unidades en dous exercicios. En taxa interanual as perdas cífranse en descensos relevantes, -31,7% no conxunto do Estado e -19,7% na comunidade autónoma galega.

Recadación do imposto de matriculación

A Axencia Tributaria rexistra no ano 2020 uns ingresos que ascenden a 372,9 millóns de euros, unha diferenza respecto a 2019 de 243 millóns de euros, un 39,5% menos; perda que está en liña coa diminución nas matriculacións e supón unha redución importante para as arcas do Estado.

Se nos centramos na recadación en Galicia, esta ascende a 13,6 millóns de euros, 9,7 millóns menos que os ingresos xerados en 2019, unha perda interanual máis acusada

como os vehículos gasolina superan xa o diésel, sendo máis da metade das unidades matriculadas, tanto en España como en Galicia, 59,6% e 53%, respectivamente. Outras tecnoloxías (híbridos e eléctricos) e combustibles van gañando timidamente cota, 3,3% en España e un 2,3% en Galicia.

Transición aos vehículos eléctricos

A transición cara ao coche eléctrico na Unión Europea dividírase en dúas fases: a primeira fixa como límite o ano 2030, cando os turismos deberán emitir un 55% menos de CO₂, e a segunda 2050, cando a redución debe ser do 100%, o que equivale a cero emisións.

O sector do automóbil de combustión fósil ten os días contados e debe acometer unha transición relativamente rápida cara á fabricación de vehículos eléctricos. A partir de 2035 só se poderán adquirir na UE vehículos de cero emisións. A prohibición abarca os diésel, gasolina e tamén híbridos. Os incrementos nos prezos dos carburantes actuarán como medida disuasoria co obxectivo de forzar a transición a vehículos de tecnoloxías limpas para acadar as cero emisións en 2050. O transporte é o sector que maiores emisións de CO₂ e gases equivalentes, como metano, emite á atmosfera, o 27,7% en 2020.

No último exercicio a proporción de coches con tecnoloxía eléctrica en España foi do 2%, cifra moi afastada á rexistrada noutros países europeos como Reino Unido, o 10,7%, Francia, o 11,3%, ou Alemaña, o 13,5%.

Co obxectivo de conseguir a transición imposta desde as instancias europeas e aproveitando os fondos Next Generation EU para a reactivación económica, presentouse en Galicia o proxecto AutoAncora, que pretende mobilizar 1.200 millóns de euros para a reconversión da industria automobilística instalada en Galicia. A día de hoxe a automoción galega, o grupo automobilístico internacional Stellantis e 125 fabricantes de compoñentes, xa elaboran o 17% da súa produción de vehículos eléctricos.

No proceso de transición ecolóxica íranse dando pasos para adaptar a rede de recargas, xa que no prazo de 14 anos a rede debe garantir a autonomía destes vehículos. O proxecto legislativo europeo fixa que a partir do 2035 se dispoña dun posto de recarga de electricidade cada 60 quilómetros nas vías principais.

Fondos New Generation EU

No ámbito da mobilidade, Galicia presentou 32 proxectos, 21 de iniciativa pública e 11 privados, aos fondos New Generation EU, por unha suma de 1.800 millóns de euros. O obxectivo é dar impulso á mobilidade de viaxeiros e mercadorías, coas premisas de eficiencia, competitividade, seguridade e sostibilidade. O Ministerio de Transportes dispón de 13 mil millóns de euros para proxectos destas características. Os proxectos poñen o foco nas infraestruturas, como as estacións intermodais, a chegada do AVE, o corredor Atlántico de mercadorías, o desenvolvemento das plataformas logísticas, entre outros. Ademais, como comentamos no apartado anterior, o sector do automóbil co proxecto AutoAncora ten un lugar relevante, con 1.200 millóns de euros, e nel están implicados PSA, a Agrupación industrial de Empresas de Automoción de Galicia (CEAGA), o Centro Tecnolóxico de Automoción de Galicia (CTAG) e a Xunta de Galicia.

Un dos retos do coche eléctrico, nun futuro non moi afastado, implica un proxecto onde as empresas enerxéticas Naturgy e Iberdrola, ademais da Federación Galega de Estacións de Servizos (FEGAES), impulsen a instalación dunha rede de cargadores rápidos e ultrarrápidos que satisfagan a demanda crecente.

que no conxunto do Estado, un -41,7%. A cota media a ingresar por cada adquisición baixa de 499 euros de 2019 a 363, mentres que a de todas as comunidades en conxunto ascende a 383 euros. Os coches menos contaminantes, por baixo de 120 gr de emisión de CO₂ por quilómetro, están exentos do pago deste imposto, alcanzando unha cota do 69,8% do total, 26.199 de 37.510 unidades en Galicia. O 30,2% restante pertence aos coches máis contaminantes, entre 120 e 200 gr de CO₂ por quilómetro.

Se analizamos o tipo de combustible e a súa distribución porcentual, comprobamos

Ademais, as plataformas loxísticas para a distribución do hidróxeno verde tamén participan nos proxectos presentados aos fondos de recuperación. A Autoridade Portuaria da Coruña lidera o proxecto Green Port, que ten por obxectivo desenvolver a cadea de valor do hidróxeno verde, sistemas de almacenamento de enerxía e o autoabastecemento. O proxecto Green Bay Vigo nace do grupo de traballo de enerxía azul da estratexia Blue Growth do porto vigués, cun orzamento próximo aos 40 millóns de euros e busca impulsar na ría a electrificación da mobilidade marítima na frota de baixura, bateiros, embarcacións portuarias e de tráfico de pasaxeiros, implicando directamente a tres sectores básicos como pesca, automoción e naval. Son varias as entidades que participan no desenvolvemento deste proxecto: a Asociación Agrupación Industrial do Naval Galego (ACLUNAGA), a Autoridade Portuaria de Vigo, o CTAG, Aimen Centro Tecnolóxico, a empresa naval Aister e un grupo de empresas locais.

Outro proxecto que opta aos fondos é o Smart Logistic Areas Galicia, que aspira a crear áreas de aparcamento non invasivo en zonas loxísticas das cidades galegas. Está promovido pola Confederación de Empresarios de Galicia (CEG) e a de Pontevedra, a Autoridade Portuaria de Vigo, a Agrupación Industrial da Función Loxística de Galicia, asociacións sectoriais de empresas de enxeñería, de transportes e de construtores de Pontevedra e Plisan.

Loxística

Tal e como comentamos no informe anterior, en 2019 créase a Agrupación industrial da Función Loxística de Galicia, ente promovido pola consellería de Economía, Empresa e Innovación. O sector da loxística e o transporte en Galicia, con preto de 12 mil empresas, case 50 mil traballadores e unha achega ao PIB do 4%, é clave para a competitividade territorial e empresarial, vital para o bo funcionamento das cadeas de subministración e para situar os produtos primarios e industriais nos mercados exteriores. O clúster está enmarcado na Axenda 4.0 da Xunta de Galicia.

Desde a data da súa creación en 2019 non deixaron de adherirse entidades públicas e privadas. As cinco autoridades portuarias galegas de interese xeral están asociadas, ás que se suma o ente autonómico Portos de Galicia. Ademais das empresas privadas constituintes (Kaleido, Gadisa, Trotansa, Ence, Finsa, Hijos de Rivera, Delta Vigo, Pérez Torres Marítima, Jevaso, Reboredo Hermanos), engádense outras, entre as que se contan as empresas industriais Naturgy, Grupo Nova Pescanova, e as empresas de loxística Altia Logistics Software, S.L., Grupos BABE Y CIA, Bionix Solutions S.L., Grupo Dayjo Logística, Grupo G.O.C., Grupo Davila, P&J Carrasco, Deltacargo e Marítima Consiflet, TTC Loxística Frigorífica S.L., Papelera de Brandia, S.A. IATECC (Intralogística, Automatización, Tecnoloxía e Consultoría) e Frigoríficos Oya.

Para o cumprimento da estratexia mobilizaranse 20 millóns de euros ata 2022; 11 dos cales serán investidos directamente pola Xunta de Galicia. Entre as medidas da estratexia inclúese a posta en marcha dun centro de apoio ao transporte por estrada en cada provincia, que prestará servizos as 24 horas co obxectivo de beneficiar a cinco mil empresas ata 2022; un proxecto piloto de creación dunha xanela única para a realización dos trámites aduaneiros nos portos galegos; e unha plataforma dixital de co-carga a través da cal as empresas poderán comunicar as súas necesidades de transporte e recibir inmediatamente as mellores ofertas.

O tráfico de mercadorías por estrada no conxunto do Estado apenas se modificou no ano 2020, un -0,02% respecto a 2019, segundo datos publicados polo Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana. Se nos centramos nos datos rexistrados en Galicia, e como era de esperar, esta modalidade de transporte diminuíu considerablemente, producíndose unha perda do 18,8% respecto a 2019. O movemento positivo rexistrado entre comunidades autónomas (10,3%) contraponse ao descenso acusado no tráfico internacional, un -44,3% en taxa interanual, e á perda do 25,3%, do transporte dentro da comunidade.

Aeroportos

As estatísticas publicadas por AENA mostran que 2020 foi un ano desastroso para o conxunto das infraestruturas aeroportuarias españolas. Apenas utilizaron os 46 aeroportos españois 76.064.322 millóns de viaxeiros, un 72,4% menos respecto a 2019, ano no que se alcanzou un récord con 275.237.801 usuarios. En consonancia con estes descensos, as operacións realizadas tamén tiveron un comportamento negativo, -53,4%, e as toneladas de mercadorías transportadas descendieron, pero non de forma tan abrupta, un -26,3%. Se comparamos as cifras dos aeroportos galegos co conxunto, o comportamento é similar, aínda que con descensos non tan pronunciados. Os pasaxeiros que utilizaron as terminais galegas ascenderon a 1,6 millóns, un 68,2% menos respecto a 2019, cando se acadou un récord con 5,3 millóns de usuarios. As operacións baixaron un 45,7% e as toneladas de mercadorías un 14,2%. Pouco máis sobre

Cadro núm. 8

Evolución do movemento de pasaxeiros, das operacións realizadas e das mercadorías movidas nos aeroportos galegos

Movemento de pasaxeiros

	2019		2020*		2021**	
	Pasaxeiros	TVI (%)	Pasaxeiros	TVI (%)	Pasaxeiros	TVI (%)
Alvedro (A Coruña)	1.352.583	10,3	436.775	-67,7	123.206	-51,8
Lavacolla (Santiago)	2.903.427	6,5	935.394	-67,8	188.724	-56,5
Peinador (Vigo)	1.012.447	-10,4	303.466	-70,0	119.018	-25,4
Total	5.268.457	3,7	1.675.635	-68,2	430.948	-49,3
Total nacional	275.237.801	4,4	76.064.322	-72,4	17.805.937	-58,0

Operacións

	2019		2020*		2021**	
	Número	TVI (%)	Número	TVI (%)	Número	TVI (%)
Alvedro (A Coruña)	17.199	-2,0	11.190	-34,9	4.039	2,7
Lavacolla (Santiago)	22.396	2,5	10.949	-51,1	2.969	-22,2
Peinador (Vigo)	11.524	-8,0	5.597	-51,4	2.750	21,7
Total	51.119	-1,5	27.736	-45,7	9.758	-2,5
Total nacional	2.360.957	2,6	1.101.185	-53,4	386.395	-13,2

Movemento de mercadorías

	2019		2020*		2021**	
	Toneladas	TVI (%)	Toneladas	TVI (%)	Toneladas	TVI (%)
Alvedro (A Coruña)	152.304	-7,8	84.375	-44,6	28.909	-25,8
Lavacolla (Santiago)	3.201.215	6,0	2.981.222	-6,9	1.922.310	146,3
Peinador (Vigo)	541.271	-49,0	276.116	-49,0	296.778	249,5
Total	3.894.790	-8,3	3.341.713	-14,2	2.247.997	148,6
Total nacional	1.068.394.637	5,7	787.848.350	-26,3	370.357.924	16,8

*Datos provisionais.

** Datos provisionais. Xaneiro-marzo 2021 sobre o mesmo período do ano anterior.

Fonte: Dirección de Operacións e Sistemas de Rede, AENA.

estas cifras podemos comentar, esperando que ao longo de 2021 os tráficos volvan reactivarse animados polo ano Xacobeo e a súa prolongación en 2022.

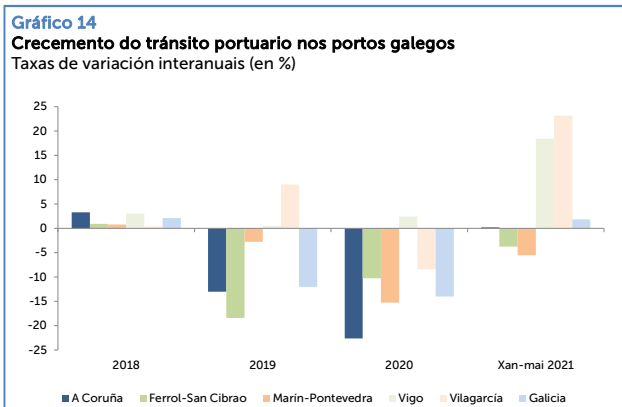
As estatísticas acumuladas desde xaneiro a maio de 2021 mostran tímidos signos de reactivación, que se espera sexan máis positivos na segunda parte do ano co período estival vencido. Agárdase a consolidación da senda ascendente derivada do avance na vacinación, a relaxación das restricións e a reactivación dun sector vital para certas zonas de España coa chegada de turistas nacionais e estranxeiros. Todo apunta á mellora dos datos dos aeroportos españois, sempre que as cifras de contaxios no noso país non impidan a ansiada recuperación.

Portos

No exercicio 2020 as 28 instalacións de interese xeral xestionadas polo ente público Portos do Estado, adscrito ao Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana, mostran descensos nos seus tráficos. Os 515,7 millóns de toneladas transitadas representan 48,8 millóns menos que un ano antes, o que supón unha redución interanual do 8,7%. Só o tráfico de toneladas de mercadorías en contedor mantense máis ou menos estable respecto a 2019; o resto presentan perdas de dobre díxito, sendo as caídas máis acusadas no número de buques atracados (-31,1%), o que implica un menor avituallamento (-21,9%). No apartado de mercadorías, os graneis sólidos cun -15,2% son os máis prexudicados, seguidos pola mercadoría convencional (-14%). Cómpre apuntar tamén a desaparición de case a totalidade do tráfico de cruceiros en 2020 das instalacións portuarias nacionais.

Todos estes datos negativos relativos ao exercicio 2020, reverteren o seu signo nos primeiros cinco meses do ano en curso. O crecemento de tráficos a nivel xeral no conxunto das instalacións portuarias sobe o 3,2% respecto ao mesmo período do ano anterior. Esta evolución positiva vén da man da mercadoría xeral que aumenta un 9,1%, correspondendo á mercadoría convencional un significativo 11,7% e á transportada en contedores un 8,1%. Os contedores medidos en TEU¹ avanza un 8,6% e o número de buques arribados aos portos españois mostran un crecemento do 6%. De todas as epígrafes analizadas, salientamos o comportamento negativo dos graneis líquidos, que descende en taxa interanual un 7,9%. Salvando

¹ TEU: acrónimo do término en inglés *Twenty-foot Equivalent Unit*, unidade equivalente a 20 pés.

este rexistro e a perda de cruceiros, podemos dicir que os portos españois volven a unha senda positiva, esperando mellores resultados no total de 2021.

Polo que se refire aos portos de interese xeral galegos, en 2020 a perda é máis acusada (-14%) que no conxunto de instalacións nacionais (-8,7%). En Galicia transitáron un total de 28,4 millóns de toneladas de mercadorías fronte aos 33,1 millóns de 2019. Catro dos cinco grandes portos galegos presentan datos negativos, mentres a Autoridade Portuaria de Vigo medra en taxa interanual un 2,5%, segundo datos publicados por Portos

do Estado. A perda máis acusada rexístraa o porto da Coruña (-22,6%), seguido polos de Marín-Pontevedra (-15,2%), Ferrol-San Cibrao (10,3%) e Vilagarcía cun -8,4%. Todas as epígrafes que se presentan no cadro 9 son negativas, destacando o forte retroceso do tráfico de graneis sólidos (-21,4%), a pesca fresca (-38,6%) e os buques atracados (-14,4%), en liña co descenso no apartado de avituallamento (-14,2%).

Se centramos a nosa análise nos datos mensuais publicados en 2021 atopamos síntomas de reactivación do tráfico portuario. O conxunto de portos nacionais consolida o seu crecemento nos primeiros cinco meses do ano. O aumento relativo rexistrado respecto ao mesmo período do ano anterior é do 3,2%. Destaca a mercadería convencional (11,7%) e repuntan os graneis sólidos (9%), epígrafe moi afectada en 2020. O número de buques arribados ás costas peninsulares incrementábase un 6%, á vez que se produce unha caída xeneralizada no sector de cruceiros en todos os portos de España e con escasas expectativas de reactivación para os próximos meses de verán. Respecto aos portos galegos, e analizando os datos acumulados desde xaneiro a maio do 2021, destacan os avances dos portos de Vilagarcía (23,2%) e Vigo (18,4%).

Os portos galegos aproveitarán os fondos Next Generation EU para tentar acometer infraestruturas como a conexión ferroviaria ao porto exterior de Punta Langosteira no Porto da Coruña, así como para a mellora de terminais loxísticas intermodais sostibles e de alta eficiencia.

O Porto da Coruña pechou 2020 cun descenso no seu tráfico do 22,6%, 10,6 millóns de toneladas, e unhas perdas de 5,8 millóns de euros. A redución dos tráficados derivados pola pandemia e a perda do desembarco de carbón con destino á central térmica de Meirama son as causas máis destacadas dos malos resultados do exercicio pasado. Cómpre apuntar a mala saúde económica da instalación portuaria derivada da construción do porto exterior de Punta Langosteira, ao que debemos sumar os problemas conxunturais da crise sanitaria que interrompeu a evolución positiva da rada herculina. Desde a autoridade portuaria están a renegociar cos acredores, o Banco Europeo de Investimentos e o ente público Portos do Estado, as condicións da amortización da débeda que ascende a 300 millóns de euros. Son varias as cuestións ás que debe enfrontarse a autoridade portuaria para liquidar os seus problemas: as retencencias presentadas para o traslado da terminal petroleira da refinería de Repsol ao porto exterior, que debería estar listo en 2022; atopar un modelo financeiro sostible para reurbanizar os peiraos desafectados do centro da cidade, que poden xerar recursos económicos que alivien as débedas, e que está a atopar múltiples trabas por parte das administracións implicadas; e a imprescindible conexión ferroviaria que require o transporte de mercadorías.

Todos as epígrafes analizadas en 2020 mostran comportamentos negativos, con algúns descensos moi acusados, como a chegada de buques (-30,7%) e os movementos de graneis, tanto líquidos (-20,7%) como sólidos (-26,7%). Os datos dos cinco primeiros meses do exercicio 2021 mostran unha tímida evolución positiva, un 0,2% en conxunto.

O Porto de Ferrol-San Cibrao perde en 2020 un 10,3% dos seus tráficados, a total en toneladas ascende a algo máis de 10 millóns, e nos cinco primeiros meses de 2021 a perda é do 3,7%, tal e como podemos ver no cadro 9. Á crise derivada da COVID-19 hai que sumarlle as consecuencias do fin das importacións de carbón para combustión con destino ás centrais térmicas. Como dato positivo, no exercicio 2020 destacamos o récord alcanzado nos movementos de graneis líquidos, en parte polo bo comportamento das importacións de gas natural licuado que crecen un 61,1% respecto a 2019, e no tráfico de contedores desde o porto exterior de Caneliñas. A mercadería xeral contraeuse un 6,5% respecto a 2019, unha perda que non puido ser compensada polo considerable incremento das toneladas de mercadorías en contedor,

que crecen a unha taxa do 35,5%. Este bo comportamento está en consonancia co número de contedores movidos medidos en TEU, que avanza o 50,7%, de 8.277 a 12.473 unidades. A mercadería convencional perdeu unha cota do 12,5%. A pesca fresca tamén avanzou un 17,5%. A instalación portuaria segue sen dispoñer de rede ferroviaria, o que impide o crecemento dos tráfico do porto.

Cadro núm. 9

Evolución do tráfico portuario (en toneladas)

	A Coruña		Ferrol-San Cibrao		Marín-Pontevedra		Vigo		Vilagarcía		Galicia	
	2020	TVI (%)	2020	TVI (%)	2020	TVI (%)	2020	TVI (%)	2020	TVI (%)	2020	TVI (%)
Graneis líquidos	7.114.837	-20,7	2.936.163	27,0	-	-	57.744	23,5	233.459	27,9	10.342.203	-10,2
Graneis sólidos	2.548.388	-26,7	6.371.480	-21,3	865.210	-2,6	300.986	1,1	314.249	-34,5	10.400.313	-21,4
Total graneis	9.663.225	-22,4	9.307.643	-10,6	865.210	-2,6	358.730	4,1	547.708	-17,3	20.742.516	-16,2
Contedores	17	-51,4	129.224	35,5	550.735	-37,0	2.780.308	4,5	312.285	-8,4	3.772.569	-5,0
Convencional	839.862	-16,5	583.865	-12,5	649.318	-4,0	1.197.645	3,2	344.496	10,4	3.615.186	-5,4
Total mercadería xeral	839.879	-16,5	713.089	-6,5	1.200.053	-22,6	3.977.953	4,1	656.781	0,6	7.387.755	-5,2
Avituallamento	61.213	-19,6	13.468	23,5	27.993	-11,1	120.997	-15,3	5.274	-0,2	228.945	-14,2
Pesca fresca	33.299	-7,3	172	17,4	1.895	9,8	36.797	-53,9	0	-	72.163	-38,6
Total outro tráfico	94.512	-15,7	13.640	23,4	29.888	-10,0	157.794	-29,1	5.274	-0,2	301.108	-21,6
Total tráfico portuario	10.597.616	-22,6	10.034.404	-10,3	2.095.151	-15,2	4.494.477	2,5	#####	-8,4	28.431.411	-14,0
Contedores (TEUS)	3	-50,0	12.473	50,7	44.289	-42,2	203.697	-5,9	35.890	-13,0	296.352	-13,5
Buques (número)	841	-30,7	1.002	-7,7	441	-13,0	1.542	-7,9	315	-11,3	4.141	-14,4

	A Coruña		Ferrol-San Cibrao		Marín-Pontevedra		Vigo		Vilagarcía		Galicia	
	2021*	TVI (%)	2021*	TVI (%)	2021*	TVI (%)	2021*	TVI (%)	2021*	TVI (%)	2021*	TVI (%)
Graneis líquidos	3.052.771	-6,8	1.266.354	21,5	-	-	18.057	7,5	114.868	1,8	4.452.050	0,1
Graneis sólidos	1.154.469	25,8	2.390.303	-14,9	327.126	-4,9	130.856	14,4	143.888	20,3	4.146.642	-3,7
Total graneis	4.207.240	0,3	3.656.657	-5,1	327.126	-4,9	148.913	13,5	258.756	11,3	8.598.692	-1,8
Contedores	0	-	63.382	65,5	204.369	-7,8	1.174.764	13,6	121.397	-4,9	1.563.912	10,0
Convencional	346.123	-0,8	295.481	3,9	283.109	-4,6	571.504	35,6	204.307	77,4	1.700.524	15,9
Total mercadería xeral	346.123	-0,8	358.863	11,2	487.478	-6,0	1.746.268	20,0	325.704	34,2	3.264.436	13,0
Avituallamento	14.771	6,6	6.618	78,1	11.410	-3,4	41.393	-11,9	3.628	70,4	77.820	-0,9
Pesca fresca	9.414	-17,9	153	96,3	807	4,1	13.049	-0,7	0	-	23.423	-8,0
Total outro tráfico	24.185	-18,2	6.771	27,3	12.217	-11,0	54.442	-29,5	3.628	-22,7	101.243	-22,9
Total tráfico portuario	4.577.548	0,2	4.022.291	-3,7	826.821	-5,5	1.949.623	18,4	588.088	23,2	11.964.371	1,9
Contedores (TEUS)	0	-	6.435	78,2	15.715	-13,7	81.053	4,5	13.734	-9,8	116.937	2,0
Buques (número)	359	-1,9	433	3,1	171	-5,5	642	5,8	168	35,5	1.773	4,4

* Datos provisionais. Xaneiro-marzo 2021 respecto ao mesmo período do ano anterior.

Fonte: Portos do Estado, Ministerio de Transportes, Mobilidade e Axenda Urbana e elaboración propia.

Nos cinco primeiros meses de 2021 o comportamento dos tráfico no porto ferrolán minora a súa caída e mostra síntomas de estabilidade, aínda que atopamos taxas interanuais negativas respecto ao mesmo período de 2020 (-3,7%). O dato máis destacado pola súa fortaleza é o do tráfico de contedores movidos, que crece un 78,2% e as toneladas de mercadería transportadas nos mesmos un 65,5%. A carga e descarga de graneis líquidos, en especial o gas licuado líquido (GNL), nos peiraos de Reganosa avanza o 21,5%. Pola contra, os graneis sólidos caen un 21,3% debido ao descenso dos movementos de bauxita, a principal mercadería do porto. A boa marcha da mercadería xeral, a que maior valor engadido deixa na contorna, crece un 11,2%, liderada polos produtos en contedor. Debemos sumar a mercadería convencional, que nesta ocasión aumenta un 3,9%. Esperamos que todos estes datos parciais de 2021 se consoliden cando teñamos o exercicio completo do ano.

O comportamento do porto de Marín-ría de Pontevedra no exercicio 2020 foi un 15,2% menor respecto a 2019. As toneladas de mercadería movidas ascenden a algo máis de 2 millóns, cando un ano antes eran 2,5 millóns. Esta diminución respecto aos movementos de 2019 está provocada pola actual crise sanitaria e pola perda de parte do tráfico de froita proveniente de América do Sur en favor do porto de Vigo, que recupera esta mercadería perdida en 2016. Durante os últimos cinco anos a rada marinense rexistrou un crecemento anual do 10% en movementos de froita, con preto de 600 mil toneladas

desembarcadas, situándose como primeiro porto da fachada norte e un dos catro primeiros de toda España xunto a Alxeciras, Tarragona e Valencia.

Salientamos os desembarcos de pesca fresca cun 10% máis respecto a 2019 e un crecemento do 17% no valor alcanzado en lonxa en primeira venda. Xunto á pesca fresca, os graneis agroalimentarios con subas do 7% son os que mellores resultados presentan. A mercadoría xeral mostra un retroceso do 22,6%, cunha caída significativa nas toneladas de mercadoría en contedor (-37% e 94.743 toneladas) e descende lixeiramente a mercadoría convencional (-4%). As mercadorías xerais embarcadas e desembarcadas máis relevantes do porto son: papel e pasta, metais e manufacturas, maquinaria, e alimentos, no que se integran os compoñentes eólicos e o peixe conxelado. Nas instalacións da rada marinense recíbese, almacénase e procésase a pesca conxelada, que constitúe un dos motores económicos e xeradores de postos de traballo na comarca. Os produtos elaborados a partir do conxelado expórtanse desde o porto aos principais mercados de Europa.

Os primeiros meses de 2021 minoran a caída cunha perda de tráficos totais de -5,5%. Como podemos comprobar no cadro 9 todas as epígrafes analizadas son negativas, excepto os desembarcos de pesca fresca que continúan a senda ascendente iniciada en 2020 (17%). Nos cinco primeiros meses de 2021 o crecemento relativo é dun 4,1% respecto ao mesmo período do ano anterior.

A Autoridade Portuaria de Vilagarcía pecha o exercicio 2020 cunha perda do 8,4% respecto a 2019, ano no que os tráficos do porto alcanzaron un récord. As toneladas totais movidas ascenden a 1,2 millóns, das que 547 mil corresponden aos graneis que diminuíron un 17,3% respecto a un ano antes. Os aumentos de graneis líquidos (27,9%), sendo o aceite o principal produto por volume de descargas, seguido do metanol e a parafina, non conseguiron compensar a perda dos sólidos (-34,5%); nestes sobresaí o descenso no movemento de cereal, de 479.972 toneladas en 2019 a 314.249 no 2020. Os seguintes produtos en importancia para o porto son o cuarzo e a urea no apartado de graneis sólidos. Á mercadoría xeral, que representa o 54,5% do total de tráficos, correspóndelle un rexistro de case 657 mil toneladas que avanza un tímido 0,6% fronte a 2019; dato positivo grazas aos tráficos de taboleiro, o aluminio, a pasta de papel ou a madeira. As 35.890 unidades de contedores medidos en TEU perden unha cota do 13% respecto a 2019 e, se analizamos as toneladas de mercadoría en contedor, a diminución supón o 8,4% respecto a un ano antes. A compañía Boluda opera a liña de contedores que conta con dúas escalas semanais con varios destinos nas Illas Canarias, ademais de Portugal e Bilbao.

As estatísticas de tráficos nos cinco primeiros meses de 2021 son optimistas, xa que lle dan ao porto de Arousa un crecemento nos tráficos do 23,2%, destacando o incremento no número de buques (35,5%) co seu reflexo no avituallamento (70,4%). A mercadoría convencional avanza un 77,4%, outorgándolle un protagonismo especial ao taboleiro (82%) e ao aluminio, que dobra as súas cifras con relación ao exercicio anterior. O tráfico de contedores segue reactivo. Os graneis sólidos crecen un 20,3%, co cuarzo como produto principal, seguido da urea e cemento por instalación.

A única instalación portuaria galega de interese xeral que tivo un comportamento positivo durante o período máis duro da crise foi o Porto de Vigo, cun crecemento total nos tráficos dun 2,5% respecto a 2019 e uns 4,5 millóns de toneladas. O *hinterland* ao que dá servizo o porto de Vigo está composto polos sectores de automoción e alimentación (no que sobresaí pesca, fresca e conxelada, conservas e froita).

A instalación viguesa é o referente en canto a movemento de mercadoría xeral, co 54% dos movementos totais en Galicia, 3,9 millóns de toneladas. Destacamos a mercadoría en contedor con case 2,8 millóns toneladas, e un aumento relativo do 4,5% respecto a 2019, aínda que o número de contedores (203.697) medidos en TEU baixa un 5,9% nese período. O tráfico ro-ro foi o máis afectado pola diminución de tráficos derivados da pandemia pola suspensión da Autoestrada do Mar desde mediados de marzo ata xuño, con 125.457 toneladas perdidas (-30,1% interanual). Este feito provocou a modificación do peso relativo (10,5%) no total de mercadoría, correspondendo ás mercadorías lo-lo o 89,5% restante, que reflicte un incremento do 11% e 246.230 toneladas máis respecto a 2019. Boa parte desta subida corresponde a produtos alimenticios coa recuperación do desembarco de froita desde América do Sur, dato que comentamos ao falar das perdas de tráficos na Autoridade Portuaria de Vilagarcía. Esta mercadoría é predominantemente de importación (90% do tráfico) e un 9% en tránsito.

A mercadoría convencional, con máis de 1,1 millóns de toneladas, avanza un 3,2% respecto a 2019. Os graneis e a mercadoría xeral medran un 4,1%. O dato máis negativo é o descenso dos desembarcos de pesca fresca nun 53,7%. Os graneis líquidos crecen o 23,5%, despois da importante baixada experimentada en 2019 debido á retirada dos depósitos de gasoil, e os graneis sólidos tamén soben un 1,1%.

Centrándonos no exercicio 2021, o porto crece un 18,4% respecto aos cinco primeiros meses do 2020. No cadro 9 móstranse aumentos en todas as epígrafes, excepto avituallamento e pesca fresca que desce un tímido 0,7%. Salienta a subida de mercadoría convencional (35,6%) e volve medrar a mercadoría transportada en contedor (13,6%), o que implica un crecemento da mercadoría xeral nun 20%. Estes resultados prognostican un bo ano para a instalación viguesa, posiblemente superando rexistros anteriores.

VIII. Sector financeiro

- A abrupta irrupción da pandemia mundial da COVID-19 supuxo un *shock* sen precedentes na actividade económica e nos mercados financeiros mundiais, sendo España un dos países máis afectados, con Galicia mostrando unha maior resiliencia e mellor comportamento relativo.
- As entidades financeiras españolas e galegas están a desenvolver un importante papel á hora de atenuar o impacto da pandemia na economía e sociedade sobre a base da súa recuperada solidez financeira, ao impulsar o fluxo do crédito e implantar mecanismos de moratorias, carencias, anticipos de ERTE ou pensións, claves para preservar o tecido produtivo e o emprego.
- O impacto da crise da COVID-19 nos niveis de rendibilidade do sector bancario español está a acelerar o proceso de concentración e axuste de capacidade que vén acometendo de maneira ininterrompida desde a anterior crise de 2007.
- ABANCA e a Caixa Rural Galega mantéñense como as dúas únicas entidades con sede social en Galicia e mostraron en 2020 un mellor comportamento de negocio e resultados que a media do sector español.
- Os impactos derivados da irrupción da pandemia da COVID-19, así como a exponencial dixitalización da sociedade impulsada polos períodos de confinamento e a irrupción de novos competidores dixitais (*bigtechs* e *fintechs*) incrementaron o foco sobre un dos principais retos aos que se enfronta o sector bancario: configurar entidades con modelos de negocio sostibles a longo prazo. A presión reguladora e supervisora mantense como outro dos principais retos aos que se enfrontan as entidades, unha vez que se eliminan as medidas transitorias de flexibilización aplicadas.

Introdución

A inesperada e abrupta irrupción en marzo de 2020 da pandemia mundial da COVID-19 supuxo un *shock* sen precedentes na actividade económica e nos mercados financeiros mundiais, mitigado parcialmente polas medidas adoptadas polos principais bancos centrais e gobernos dos distintos países. España foi un dos países nos que a pandemia tivo un maior impacto económico, debido en gran medida ao relevante peso do sector turístico na súa economía, un dos que sufriu máis restricións á súa actividade. Galicia mostrou unha maior resiliencia, apoiada nun modelo produtivo menos exposto ao sector turístico, na súa maior apertura exterior, no peso de sectores esenciais como o agroalimentario e nunha incidencia epidemiolóxica inferior á media nacional.

As entidades financeiras españolas e galegas están a desenvolver un importante papel á hora de atenuar o impacto da pandemia na economía e na sociedade. Sobre a base da solidez financeira recuperada tras a crise de 2007, o sector foi clave na provisión de liquidez ao tecido produtivo e familias, con medidas como a renovación automática de créditos, a comercialización das liñas de avais públicos, as moratorias no pago de préstamos ou o adiamento do pago de ERTE e prestacións públicas de desemprego e pensións. A diferenza da anterior crise na que a nova concesión de crédito caeu un 63%, en 2020 o crédito concedido a autónomos creceu un 18% e a empresas un 2,6%.

O impacto da crise da COVID-19 nos xa reducidos niveis de rendibilidade do sector bancario español está a acelerar o proceso de concentración e axuste de capacidade que vén acometendo de forma ininterrompida desde a anterior crise de 2007. ABANCA (694 oficinas e 70.471 millóns de euros de tamaño de balance en marzo de 2021) e a Caixa Rural Galega (47 oficinas e 1.528 millóns de euros de balance) mantéñense como as dúas únicas entidades con sede social en Galicia. ABANCA continuou apoiándose na integración de entidades como panca de crecemento, coa compra de Bankoa a finais de 2020 e a rede española do grupo portugués Novo Banco xa en 2021, que a sitúa como a sétima entidade española por volume de activos.

O volume de negocio (suma de depósitos e créditos ao sector residente) xestionado polas entidades de depósito en España incrementouse un 5,7% entre marzo de 2020 e marzo de 2021. O crédito aumentou o seu saldo un 3,2% apoiado en empresas e sector público, rompendo con 10 anos consecutivos de caídas, mentres que os depósitos creceron un 8,1%, nunha contorna de maior propensión ao aforro e preferencia pola liquidez derivada da incerteza asociada á pandemia. A forte contracción económica nunha contorna de xuros negativos, unida ao esforzo previsor realizado en materia de provisiones, impactaron na conta de resultados das entidades españolas, que rexistraron unhas perdas netas de 3.094 millóns de euros en 2020. O primeiro trimestre de 2021 parece avanzar unha progresiva recuperación, coa volta a beneficios do sector.

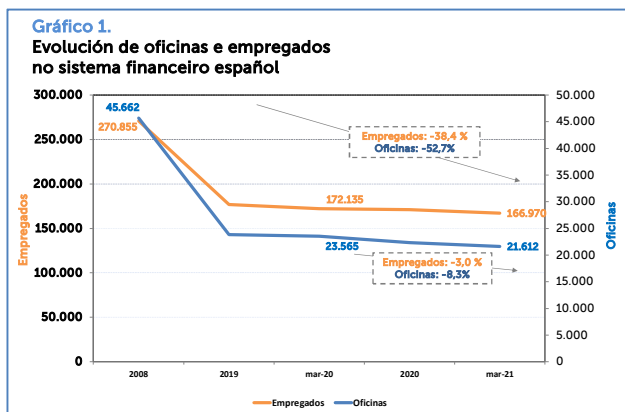
Contexto económico e financeiro

A irrupción da pandemia en 2020 provocou que a economía mundial sufrise a maior caída do PIB en tempos de paz. A intensidade do *shock* en cada país viuse condicionada pola incidencia sanitaria e a estrutura produtiva da súa economía. En España, a dependencia do turismo exterior e dos servizos provocou que experimentase unha das caídas de actividade máis fortes, rexistrando unha contracción do PIB do 10,8% no ano 2020.

En Galicia, o impacto da crise foi menos intenso que no conxunto de España, tanto por unha incidencia epidemiolóxica máis baixa como pola súa estrutura produtiva (destacando un menor peso das actividades vinculadas ao turismo e unha maior apertura exterior). Así, o PIB rexistrou unha caída do 8,9% no ano 2020. No primeiro trimestre de 2021, Galicia continuou presentando un mellor comportamento relativo, cun PIB que se mantivo estable en termos trimestrais (0%, en contraste co -0,4% de España), o que permitiu elevar a taxa interanual ata o -2,9% (fronte ao -4,3% de España). En comparación co primeiro trimestre de 2019, o PIB de Galicia sitúase un 6,7% por baixo (fronte a un *gap* de 8,3% no conxunto de España).

No ámbito financeiro, desde os primeiros compases da pandemia o Banco Central Europeo (BCE) adoptou medidas de política monetaria e de supervisión bancaria para mitigar o impacto da COVID-19 na economía da Eurozona. Entre elas, destaca o programa de emerxencia pandémica (PEPP) de compra de

activos que se estendeu ata os 1,85 billóns de euros. Neste contexto, os xuros da débeda pública europea contraéronse. En concreto, a rendibilidade do bono español a 10 anos deslizouse cara a valores mínimos, chegando a situarse en valores negativos no mes de decembro e finalizando o ano 2020 no 0,06%. Pola súa banda, a prima de risco de España finalizou 2020 ao redor dos 60 puntos básicos (p. b.). No primeiro trimestre de 2021, as rendibilidades da débeda pública presentaron unha senda moderadamente ascendente polas perspectivas de recuperación e a repunta da inflación, aínda que o BCE anunciou en marzo de 2021 que aceleraría de forma substancial o ritmo de compras do devandito programa para minimizar o risco de tensión das condicións de financiamento. No mercado interbancario, a política monetaria amplamente expansiva motivou que o Euribor a 12 meses finalizase o ano 2020 en novos mínimos históricos (-0,50%), manténdose no primeiro trimestre de 2021 preto dese nivel (-0,48%).

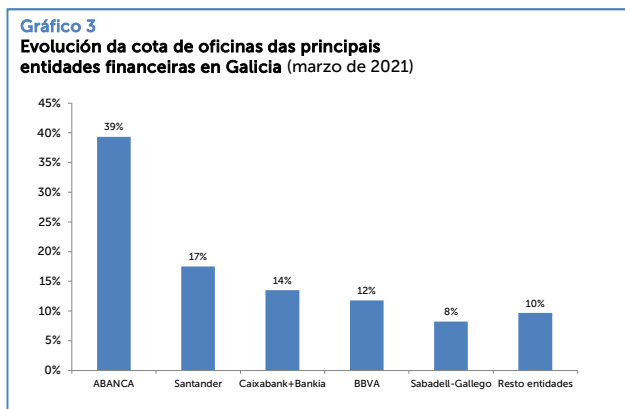
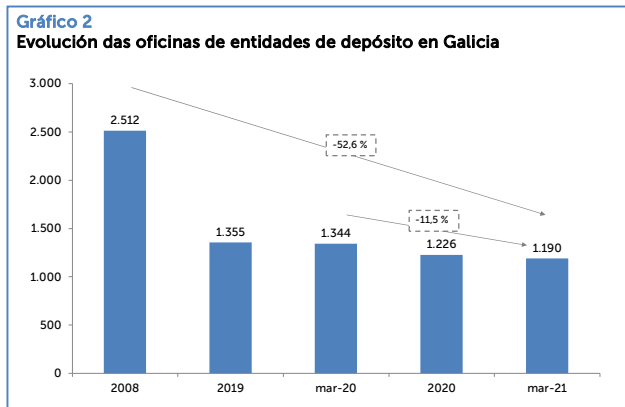
Principais magnitudes do sistema financeiro

Rede de oficinas e empregados

No ano transcorrido desde o inicio da pandemia (marzo de 2020 a marzo de 2021), o sistema financeiro español continuou axustando o exceso de capacidade xerado antes da crise de 2007. O número de oficinas reduciuse un 8,3% ata as 21.612 e os empregados un 3% ata superar por pouco os 160 mil (gráfico 1). Os procesos de integración en marcha (Caixabank-Bankia e Unicaja-Liberbank), así como as medidas de racionalización anunciadas por varias entidades, auguran unha aceleración deste proceso nos próximos anos, nun contexto no que a pandemia potenciou a opción dixital para o acceso aos servizos financeiro por parte dos clientes.

Galicia finaliza marzo de 2021 con 1.190 oficinas operativas (gráfico 2), o 5,5% do total estatal e 1 punto porcentual superior ao seu peso por negocio. Desde 2008, máximo histórico, a rede de sucursais galega reduciuse practicamente o mesmo que a estatal, un 53%, e as entidades con sede social na comunidade pasaron de 8 a 2 (ABANCA e Caixa Rural Galega), con ABANCA liderando o mercado galego tanto por rede de distribución (gráfico 3) como por negocio. O 40% das oficinas galegas están situadas na Coruña, o 30% en Pontevedra, o 16% en Lugo e o 14% en Ourense; porcentaxes que se mantiveron estabilizadas nos últimos anos.

A distribución territorial das oficinas por parte das entidades financeiras con maior presenza en Galicia (gráfico 4) concéntrase maioritariamente nos municipios de maior dimensión. Neste contexto é ABANCA a que conta coa maior capilaridade da súa rede, co 33% das súas oficinas nos municipios de me-

nos de 5 mil habitantes; porcentaxe que practicamente cuadruplica a da segunda entidade (Banco Santander).

No 88% dos 313 municipios galegos presta servizos algunha entidade financeira, o que supón dar cobertura directa ao 99% da poboación galega. ABANCA é a única entidade con presenza en 131 deles (en

Gráfico 4
Distribución de oficinas por dimensión dos
municipios das principais entidades
Datos a decembro de 2020

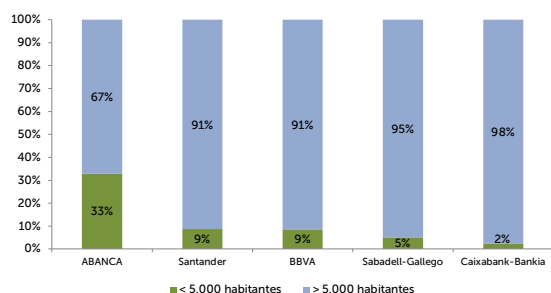

Gráfico 5
Evolución dos tipos de xuro anuais acumulados
de novas operacións de crédito en España

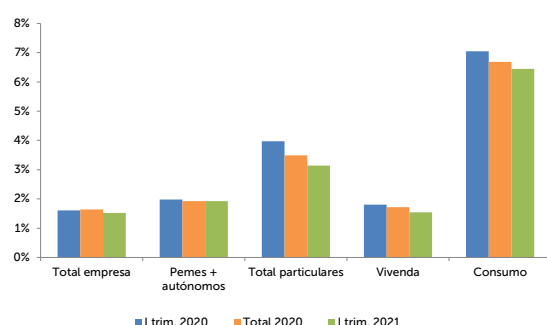
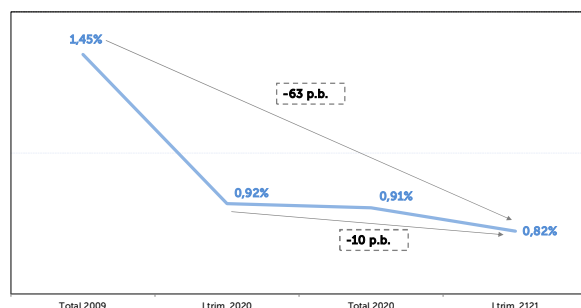

Gráfico 6
Evolución marxe de xuros/ATM sistema financeiro español
(%)

Cadro núm. 1
Evolución dos saldos de crédito de entidades de depósito
(en millóns de euros)

	Galicia		España	
	Saldo	TVI (%)	Saldo	TVI (%)
2008	70.370	7,3	1.842.797	6,5
2009	71.283	1,3	1.837.761	-0,3
2010	70.509	-1,1	1.856.783	1,0
2011	64.076	-9,1	1.798.026	-3,2
2012	55.021	-14,1	1.634.655	-9,1
2013	50.104	-8,9	1.469.010	-10,1
2014	44.912	-10,4	1.422.890	-3,1
2015	43.020	-4,2	1.360.361	-4,4
2016	42.563	-1,1	1.306.396	-4,0
2017	40.042	-5,9	1.273.446	-2,5
2018	40.893	2,1	1.215.968	-4,5
2019	41.548	1,6	1.199.375	-1,4
2020	45.635	9,8	1.249.301	4,2
	Galicia		España	
	Saldo	TVI (%)	Saldo	TVI (%)
Marzo 2020	42.192		1.208.326	
Marzo 2021	45.858	8,7	1.247.051	3,2

Fonte: Banco de España.

oito a través da súa rede de oficinas móbiles); con especial relevancia na provincia de Ourense, onde é a única entidade en máis da metade dos seus municipios. Pola súa banda, a Caixa Rural Galega é a única entidade presente en tres municipios lucenses.

Xuros das novas operacións de crédito e depósitos

A política monetaria expansiva aplicada polo Banco Central Europeo, unida ás medidas adoptadas polos diferentes gobernos para paliar o impacto da crise da COVID-19 seguiron facendo presión á baixa sobre os xuros de formalización das novas operacións de crédito de particulares e empresas en España. Así, entre o 1 T-20 e o 1 T-21 (gráfico 5), o tipo das formalizacións de crédito a empresas reduciuse 8 p. b., alcanzando os 83 p. b. nas formalizacións de particulares, que se estenderon ás hipotecas (-27 p. b.) e ao crédito ao consumo (-60 p. b.).

Pola súa banda, a retribución das contas a prazo retallistas marcou un fito histórico, situándose en valores negativos desde marzo de 2020, debido aos tipos de prazo empresa, que se situaron en valores negativos (pagan por colocar os seus fondos en depósitos), mentres que as novas imposicións de particulares se mantiveron en niveis mínimos (0,04% no acumulado 1 T-21). Esta situación de xuros negativos na Eurozona previsiblemente seguirá nos próximos 2-3 anos; o que unido á lenta recuperación do negocio bancario tras o parón derivado da pandemia e a incerteza sobre a recuperación económica manterá a presión á baixa sobre o diferencial financeiro do sector bancario, que na actualidade está en mínimos históricos do 0,82%, tras reducirse en 10 p. b. respecto ao 1 T-20 (gráfico 6).

Crédito retallista: saldos, formalizacións e taxa de dubidosidade

O sistema financeiro español incrementou entre marzo de 2020 e marzo de 2021 o saldo vivo do crédito a clientes por primeira vez nunha década, cun avance interanual do 3,2% (38.725 millóns de euros), que se estendeu tanto ao sector público (11,5%) como ao privado (2,7%), aínda que este último acapara o 79,3% do crecemento total.

Este punto de inflexión debeuse en gran medida ao forte crecemento do crédito concedido a empresas e autónomos vinculado ás liñas de apoio público lanzadas para facer fronte ao impacto económico da COVID-19 (no marco da liña ICO COVID as entidades

Gráfico 7
Importe de formalizacións de préstamos
ao sector privado en España (millóns de euros)

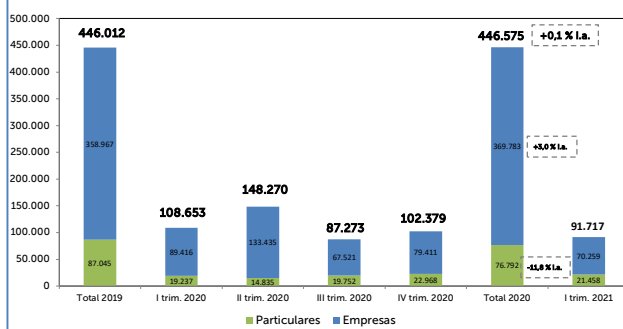
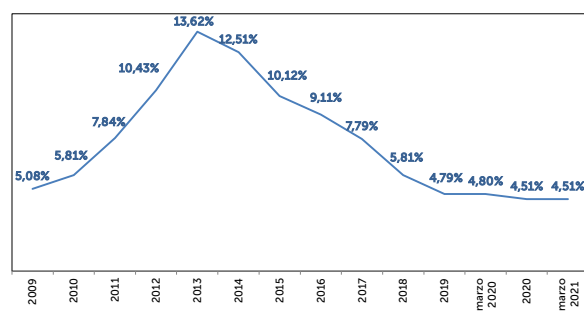

Gráfico 8
Evolución da taxa de dubidosidade
no sector privado residente en España

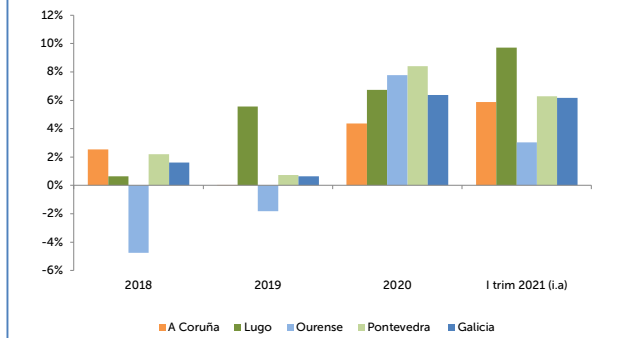

ción económica sufrida desde marzo de 2020. Dun cociente que finalizaba 2019 no 4,79% para o sector privado residente español, pasouse ao 4,80% de marzo de 2020 e ao 4,51% de marzo de 2021 (29 p. b. de redución interanual). Esta mellora sustentouse tanto na diminución do saldo de crédito deteriorado, moi condicionado polas medidas de apoio comentadas (moratorias, renovacións, créditos avalados), como no incremento do saldo de crédito.

O saldo de crédito en Galicia encadeou en 2020 o seu terceiro ano consecutivo de crecemento, cun avance no período de marzo de 2020 a marzo de 2021 claramente superior ao estatal (8,7%) (cadro 1), que se estendeu tanto ao sector privado (6,2%) como ao sector público (38%). As catro provincias galegas incrementaron o saldo de crédito no último ano (gráfico 9).

Analizando a repartición provincial do saldo do crédito ao sector privado galego, A Coruña concentra en marzo de 2021 o 44,7% do total, seguida de Pontevedra (38,1%), Lugo (9,6%) e Ourense (7,6%). Lugo foi a provincia máis dinámica, cunha ganancia de peso respecto a marzo de 2020 de 31 p. b.; seguida por Pontevedra, que gañou 3 p. b., mentres que as outras dúas perderon peso. O grao de aparcamento financeiro de Galicia é substancialmente inferior ao do conxunto de España. Por unha banda, o volume de crédito no sistema financeiro galego supón a

Gráfico 9
Saldo do crédito do sector privado
TVI (en %)

españolas concederon 123.597 millóns de euros de novo crédito ata marzo de 2021), as maiores necesidades de gasto por parte das Administracións públicas para afrontar as consecuencias da pandemia (sanidade, axudas...) e o menor ritmo de amortización dos créditos xa vixentes (renovacións automáticas, moratorias). Pola contra, o crédito a particulares reduciu o seu saldo no período, reflexo das restricións á mobilidade/actividade e dunha maior incerteza económica. As formalizacións de novos préstamos ao sector privado (gráfico 7) incrementáronse un 0,1% en 2020. As destinadas a empresas medraron un 3% i.a. (moi concentrado no período marzo-xuño vinculado ás necesidades de liquidez das empresas e autónomos); mentres que a particulares retrocederon un -11,8% i.a. pola forte contracción en consumo (-24,5%), que non compensou a leve repunta en hipotecas (0,9%). O 1 T-21 mostra unha clara contracción interanual, cunha caída do 21,5% da formalización a empresas e do 17,2% en consumo, aínda que se observa unha melloría do hipotecario, que crece un 38%.

A calidade do crédito, medida a través da taxa de dubidosidade (NPL/crédito bruto) seguiu mellorando en 2020 e primeiro trimestre de 2021 (gráfico 8), a pesar da deterioración económica sufrida desde marzo de 2020. Dun cociente que finalizaba 2019 no 4,79% para o sector privado residente español, pasouse ao 4,80% de marzo de 2020 e ao 4,51% de marzo de 2021 (29 p. b. de redución interanual). Esta mellora sustentouse tanto na diminución do saldo de crédito deteriorado, moi condicionado polas medidas de apoio comentadas (moratorias, renovacións, créditos avalados), como no incremento do saldo de crédito.

O saldo de crédito en Galicia encadeou en 2020 o seu terceiro ano consecutivo de crecemento, cun avance no período de marzo de 2020 a marzo de 2021 claramente superior ao estatal (8,7%) (cadro 1), que se estendeu tanto ao sector privado (6,2%) como ao sector público (38%). As catro provincias galegas incrementaron o saldo de crédito no último ano (gráfico 9).

Analizando a repartición provincial do saldo do crédito ao sector privado galego, A Coruña concentra en marzo de 2021 o 44,7% do total, seguida de Pontevedra (38,1%), Lugo (9,6%) e Ourense (7,6%). Lugo foi a provincia máis dinámica, cunha ganancia de peso respecto a marzo de 2020 de 31 p. b.; seguida por Pontevedra, que gañou 3 p. b., mentres que as outras dúas perderon peso. O grao de aparcamento financeiro de Galicia é substancialmente inferior ao do conxunto de España. Por unha banda, o volume de crédito no sistema financeiro galego supón a peche de 2020 o 78% do PIB rexional; en España este cociente elévase ata o 111%. En ambos os casos produciuse un aumento anual do cociente (13 e 15 puntos porcentuais respectivamente) debido tanto ao impulso ao financiamento empresarial comentado como á forte contracción do PIB que provocou a pandemia. Doutra banda, se se realiza a análise en termos de relación entre os saldos de créditos e os depósitos retailistas (cociente LTD), o resultado é similar, cun cociente que en Galicia se sitúa no 63%, 26 puntos porcentuais inferior ao de España (89%).

Cadro núm. 2

Evolución dos saldos de depósitos do sistema financeiro
(en millóns de euros)

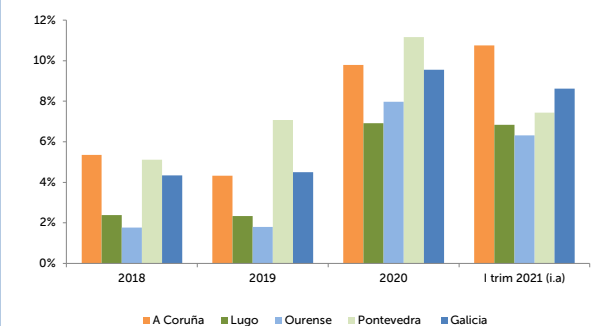
	Galicia		España	
	Saldo	TVI (%)	Saldo	TVI (%)
2008	51.056	11,1	1.218.488	9,1
2009	53.872	5,5	1.219.886	0,1
2010	55.470	3,0	1.223.496	0,3
2011	53.224	-4,1	1.176.126	-3,9
2012	52.979	-0,5	1.167.785	-0,7
2013	55.027	3,9	1.196.711	2,5
2014	57.510	4,5	1.213.205	1,4
2015	57.899	0,7	1.211.817	-0,1
2016	59.758	3,2	1.194.227	-1,5
2017	61.076	2,2	1.207.827	1,1
2018	64.238	5,2	1.235.892	2,3
2019	66.819	4,0	1.287.798	4,2
2020	73.188	9,5	1.409.286	9,4

	Galicia		España	
	Saldo	TVI (%)	Saldo	TVI (%)
Marzo 2020	67.279		1.293.274	
Marzo 2021	73.084	8,6	1.397.921	8,1

Fonte: Banco de España.

Gráfico 10

Saldos de depósitos do sector privado en Galicia
TVI (en %)

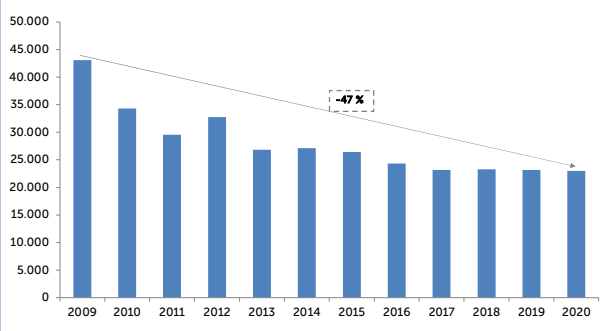
seguida de Pontevedra (30%), Lugo (13,7%) e Ourense (13%). Cabe destacar, con todo, que Lugo e Ourense contan cun maior peso relativo dos depósitos respecto ao crédito (aglutinan o 26,6% dos depósitos galegos en marzo de 2021, 9,5 puntos porcentuais por riba da porcentaxe dos créditos).

Resultados das entidades

O beneficio antes de impostos obtido en 2020 polas entidades de depósito españolas foi negativo (perdas) en 1.461 millóns de euros, en gran medida impactado polos efectos da COVID-19 na contracción do negocio e as maiores dotacións realizadas. Tras o pago de impostos, o beneficio neto foi negativo en 3.094 millóns de euros. A marxe de xuros, nunha contorna de xuros negativos e contracción económica, reduciuse un 0,7%, en liña coa senda decrecente que mostra nos últimos exercicios (gráfico 11), baixando practicamente á metade desde 2009. A achega das comisións netas (creceron un 0,9%) e o control dos gastos de explotación (minguaron un 3,9%) non puideron evitar unha caída do resultado antes de provisións do 9,9%; ao que se uniu o forte incremento das dotacións a provisións (127%), anticipándose á posible deterioración da calidade dos activos en próximos exercicios.

Gráfico 11

Evolución da marxe de xuros do sistema financeiro español
Millóns de euros

Depósitos retalistas

O volume de depósitos retalistas no sistema financeiro español acelerou desde marzo de 2020 a senda de crecemento iniciada en 2017, cun avance interanual ata marzo de 2021 do 8,1%, que alcanzou tanto o sector privado (7,7%) como o público (14,8%). No incremento da taxa de aforro das familias e empresas tiveron un claro protagonismo os depósitos á vista (crecemento do 12,6%) e fondos de investimento (16,1%); en detrimento dos depósitos a prazo (-18,7%), moi condicionado iso polos baixos xuros. En Galicia, os depósitos retalistas mantiveron a senda de crecemento iniciada en 2013, cun crecemento no seu saldo entre marzo de 2020 e marzo de 2021 lixeiramente superior ao de España (8,6%), apoiado no sector privado residente (8,6%), xa que nas Administracións públicas o crecemento foi inferior (8,8%).

Entre marzo de 2020 e marzo de 2021, as catro provincias galegas rexistraron taxas de crecemento positivas nos seus saldos de depósitos do sector privado residente, sendo A Coruña a que presentou un mellor comportamento relativo (10,8%), seguida por Pontevedra (7,4%), Lugo (6,8%) e Ourense (6,3%).

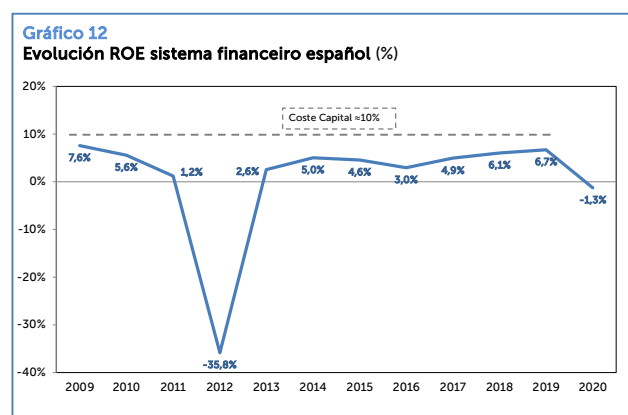
A estrutura dos depósitos ao sector privado residente por provincias galegas sitúa A Coruña, co 43,4% do total, no primeiro lugar,

As galegas ABANCA e Caixa Rural Galega tiveron en 2020 un comportamento comparativamente mellor que o do conxunto do sector, obtendo ambas as dúas beneficios positivos. ABANCA incrementou a súa marxe de xuros un 11,9% e o resultado antes de provisións un 69,3%, alcanzando os 194,2 millóns de euros de beneficio antes de impostos. Caixa Rural Galega, cunha dimensión considerablemente inferior, obtivo un beneficio antes de impostos de 6,9 millóns de euros en 2020, cunha mellora na súa marxe de

xuros do +7,1% e do 13,4% do resultado antes de provisionamentos. No 1 T-21 obsérvase unha volta a valores positivos dos resultados do sector, impulsados polas menores dotacións e unha progresiva recuperación da actividade económica.

Principais retos do sector bancario

Os impactos derivados da irrupción da pandemia da COVID-19, cunha drástica redución da actividade económica, o mantemento de políticas monetarias expansivas con xuros negativos nos próximos anos, así como a exponencial dixitalización da sociedade impulsada polos períodos de confinamento e a irrupción de novos competidores dixitais (*bigtechs* e *fintechs*) incrementaron o foco sobre un dos principais retos aos que se enfronta o sector bancario: configurar entidades con modelos de negocio sostibles a longo prazo. Os niveis de rendibilidade do sector español acumulan xa máis dunha década por baixo do custo do capital (gráfico 6), chegando en 2020 a situarse mesmo en valores negativos, ao anticiparse as provisionamentos asociadas a unha eventual deterioración do crédito tras a crise COVID-19. As dificultades para incrementar os ingresos nun contexto negativo de xuros están a centrar os esforzos das entidades na redución de custos e na procura de novas liñas de negocio como panças para a necesaria mellora da rendibilidade e eficiencia do sector.

Unha das principais panças para avanzar nesta liña son as integracións entre entidades, como as realizadas en 2020 entre Caixa-bank e Bankia, que creou o primeiro grupo bancario español, e entre Unicaja Banco e Liberbank. Estas operacións permiten alixeirar as estruturas de servizos centrais e rede de oficinas, eliminando duplicidades. Outras entidades están a optar por abordar axustes de capacidade directos (peches de oficinas e redución de persoal), como anunciaron BBVA, Sabadell ou Santander, entre outros. Este proceso estará acompañado por unha expansión das capacidades dixitais das entidades, non só para a operativa e capacidade de

transacción dos seus clientes, senón tamén para o asesoramento e venda de produtos e servizos. Hoxe o 80% das interaccións dos clientes cos seus bancos realízanse a través de canles dixitais ou de autoservizo, mentres que a venda a través destas canles supón o 18% do total. Débese avanzar cara á orquestración de procesos omnicanle que, en función do tipo de produto/servizo e o perfil do cliente, logren un óptimo equilibrio entre o autoservizo e o acompañamento asesorado do cliente polo seu xestor.

Polo que respecta ao incremento dos ingresos, unha das principais opcións é a integración de entidades de menor dimensión especializadas en nichos de negocio ou xeografías complementarias, así como a incorporación ao negocio "core" de actividades como os seguros ou a xestión de activos; o que permite incrementar a base de negocio e ingresos e, ao mesmo tempo, eliminar duplicidades sen necesidade de drásticos axustes de capacidade. A galega ABANCA é un dos principais actores do mercado español neste ámbito, coa compra de Bankoia, a rede retailista portuguesa de Deutsche Bank e as redes españolas de BCG e Novo Banco; así como a constitución dunha entidade de seguros xerais en Joint Venture con Crédit Agricole Assurances.

Un dos retos inmediatos aos que se enfronta o sector é o actuar de ponte entre Administracións públicas e sector produtivo á hora de canalizar os fondos europeos de axuda á recuperación "Next Generation" (140 mil millóns de euros). A capacidade do sector bancario español para anticipar o fluxo de axudas públicas e actuar como pança multiplicadora destas financiando proxectos subvencionados constitúe unha oportunidade única para recuperar e orientar a economía española e galega cara a un modelo produtivo máis sostible.

Por último, a presión reguladora e supervisora mantense como outro dos principais retos aos que se enfrontan as entidades. Unha vez que se eliminan as medidas transitorias de flexibilización aplicadas con motivo da irrupción da COVID-19, retómanse as medidas e o calendario regulador previo, co foco posto no capital e na calidade dos activos, así como avanzar na regulación da protección do cliente. Nesta liña de volta á normalidade supervisora enmárcanse o Transparency da EBA realizado en 2020, o test de tensión bianual das EBA/BCE que se está a levar a cabo en 2021 e todo o complexo marco de esixencias de sostibilidade que terán que ir aplicando progresivamente a partir do próximo ano.

IX. Sector público

- A liquidación do exercicio 2020 do sector público autonómico pechouse cun resultado equilibrado, a pesar do forte impacto que nas contas públicas está a ter a crise sanitaria da COVID-19 e as súas repercusións sobre a economía.
- O forte incremento do gasto asociado á pandemia financiouuse mediante recursos adicionais transferidos desde a Administración central, o que lles permitiu ás comunidades autónomas, incluída Galicia, mellorar os seus saldos orzamentarios. Neste sentido, os ingresos por transferencias correntes liquidados medraron un 31% no exercicio 2020.
- Tamén tiveron un bo comportamento os ingresos tributarios, que se incrementaron un 11%, ao ter principalmente a súa orixe nas entregas a conta e nas liquidacións do sistema de financiamento, polo que a súa evolución non está ligada á situación económica do exercicio en curso, non reflectindo aínda a crise económica de 2020.
- Hai que ter en conta que o groso dos efectos da crise sobre os ingresos autonómicos tan só se pospuxo, e materializarase nos próximos anos con importantes liquidacións negativas do sistema de financiamento autonómico e co previsible recorte das transferencias do Estado. Malia que neste momento a prioridade segue a ser combater a pandemia, debe empezar a planificarse como afrontar esa realidade futura.
- Os concellos galegos sufriron en maior medida as consecuencias da crise económica, diminuindo un 2,5% o gasto executado en 2020. A pesar de que seguen a presentar diferenzas respecto dos seus homólogos estatais en termos de gasto por habitante e de ingresos tributarios, nos últimos anos constátase unha corrección notable deste comportamento dispar.
- A recadación da AEAT en Galicia pon de manifesto o impacto da crise económica, cunha caída dos ingresos tributarios do 8,6%; con todo, algo inferior á do conxunto do Estado que foi do 9%.
- As cifras de investimento da Administración central en Galicia, que nos últimos anos triplicaban, en termos de euros por habitante, a media nacional, redúcense de maneira significativa en 2020, por mor dos problemas de execución, así como pola finalización das grandes infraestruturas.
- O gasto en sanidade focaliza actualmente a atención sobre as actuacións do sector público debido á situación que estamos a vivir. Aínda que está sendo asumido en gran medida coas transferencias adicionais da Administración central, cómpre reconsiderar as necesidades futuras e o seu financiamento.
- Polo que respecta á súa evolución previa, o gasto en sanidade reduciuse un 20%, en euros constantes, entre 2009 e 2012, recuperándose nos últimos exercicios pero sen chegar a acadar o nivel anterior. Non obstante, os gobernos autonómicos priorizaron esta función, en particular Galicia, onde o gasto sanitario pasou de representar o 36,9% do seu gasto non financeiro en 2002 ao 44,5% en 2019.
- O sistema público de pensións presenta un desequilibrio que vai máis aló da conxuntura económica, sendo o resultado dunha realidade demográfica, estrutural a medio e longo prazo. Galicia presenta un desequilibrio imputable duns 3.035 millóns de euros dun total de 22.517 millóns no conxunto do Estado. A recente reforma aprobada céntrase principalmente na suficiencia do sistema, non garantido a súa sostibilidade.

Introdución

Realizamos a análise do sector público galego recollendo as principais magnitudes e características das actividades desenvolvidas pola Administración autonómica, local e estatal en Galicia, centrándonos naqueles ámbitos de maior interese e actualidade. A información oficial dispoñible corresponde ao exercicio 2020, á que engadimos as referencias existentes sobre a súa evolución durante este ano 2021, na medida en que a realidade derivada da pandemia da COVID-19 está a ter un importante impacto nos ingresos e gastos dos diferentes niveis do sector público, así como nas actividades desenvolvidas por este. Nesta liña, realizamos tamén unha análise diferenciada e pormenorizada da estrutura e evolución do gasto público en sanidade, malia que non se conta aínda con datos completos sobre o custo que está tendo a pandemia, en pensións e en educación, tanto en Galicia como no conxunto do Estado.

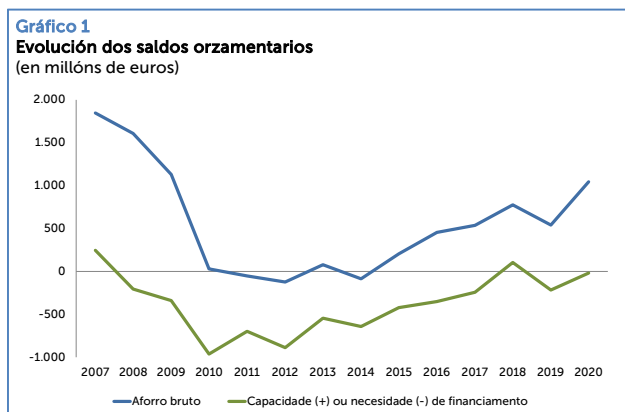
O sector público autonómico galego

A liquidación do exercicio 2020 por parte da Administración autonómica —incluíndo tanto a Administración xeral como os organismos autónomos, entidades e axencias coas que consolida a nivel orzamentario—, pechouse cun resultado, segundo as cifras avanzadas, practicamente equilibrado, a pesar do forte impacto que nas contas públicas esta a ter a crise sanitaria da COVID-19 e as súas repercusións sobre a economía. Galicia volve ao cumprimento dos obxectivos de déficit fixados inicialmente para as comunidades autónomas no 0,2% do PIB rexional, reducindo a súa necesidade de financiamento a 19,9 millóns de euros, o 0,03% do PIB. Recupera de novo a senda do equilibrio orzamentario tras a repercusión que nas contas do ano 2019 tivo a problemática derivada da liquidación do imposto sobre o valor engadido (IVE) do exercicio 2017; tras a implantación da Subministración Inmediata de Información (SII), que restou a Galicia 204,7 millóns de euros que figuraban no orzamento dese ano, xerando un déficit equivalente a dita contía. Neste sentido, o Tribunal Supremo, en recente sentenza de maio de 2021, recoñeceu o dereito da Xunta de Galicia a percibir do Goberno central o importe reclamado por este concepto, validando así as reivindicacións das comunidades autónomas sobre este tema. A pesar de que non se materializou o seu pago, na medida en que non figura nos orzamentos deste exercicio, suporá unha dispoñibilidade engadida da Administración autonómica no momento do seu cobro.

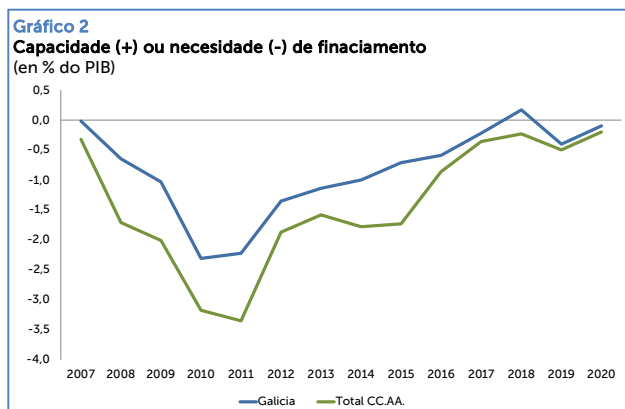
O equilibrio orzamentario acadouse a pesar do forte incremento do gasto asociado á pandemia, que se financiou mediante recursos adicionais transferidos desde a Administración central, o que lles permitiu ás comunidades autónomas, incluída Galicia, mellorar os seus saldos orzamentarios respecto do exercicio anterior. A participación de Galicia nos fondos COVID-19 e nas medidas de apoio extraordinarias artelladas desde o Goberno central para axudar as comunidades autónomas a afrontar a pandemia, supuxeron un incremento das transferencias correntes liquidadas de máis do 31%. Pola súa vez, os ingresos tributarios tamén tiveron unha boa evolución, medrando un 11,6% os dereitos recoñecidos. Neste sentido, debemos recordar que os recursos tributarios, na súa meirande parte, teñen orixe nas entregas a conta realizadas no marco do Sistema de Financiamento Autonómico e na liquidación de exercicios anteriores que con-

templa —neste caso do 2018, cun resultado positivo de 407 millóns de euros para Galicia—, polo que a súa evolución non está ligada á situación económica do exercicio en curso, non reflectindo aínda os ingresos autonómicos a crise económica de 2020.

Esta realidade deu como resultado que os ingresos correntes finalmente liquidados medrasen un 12,7%, o que, conxugado cun incremento moderado do gasto corrente do 7,5%, deu lugar a que o aforro bruto (gráfico 1) acadase os 1.403 millóns de euros, case o dobre que no exercicio anterior, e nunha contía e signo ben distintos dos saldos negativos dos anos 2012 e 2014.

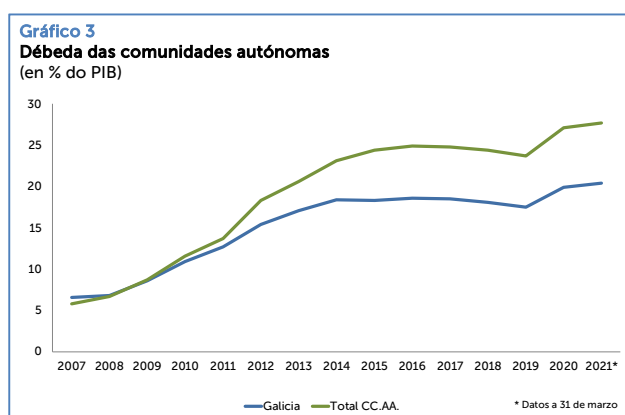

Malia que para os anos 2020 e 2021 quedaron suspendidas para as comunidades autónomas, por mor da pandemia e as súas implicacións, as regras fiscais da estabilidade orzamentaria, o cumprimento continuado dos obxectivos fiscais por parte da Administración galega, como se pode ver no gráfico 2, permitiulle acceder ao fondo de facilidade financeira que, desde o ano 2015, está articulado exclusivamente para as autonomías que acadan os obxectivos de déficit e débeda pública e cumpren co período medio de pago a provedores. Este recurso supón unhas condicións de financiamento moi vantaxosas que lle permitiron un aforro importante no pago de xuros, materializándose na liquidación orzamentaria unha diminución do 11,1% neste tipo de gastos. Galicia obtivo deste fondo recursos por importe de 713,3 millóns de euros no ano 2020.

A pesar da política de consolidación orzamentaria e o equilibrio do ano 2020, Galicia, que viña diminuindo lixeiramente o seu endebedamento respecto do PIB (gráfico 3), incrementou considerablemente este durante a pandemia, ata acadar o 19,9% do mesmo, tendencia que continúa nestes primeiros meses de 2021. Con todo, Galicia é unha das comunidades menos endebedadas do Estado, situándose, con 11.738 millóns de euros, o 20,4% do PIB, fronte a unha media nacional do 27,7%.

Do total da débeda galega a finais de 2020, 9.562,4 millóns de euros encádranse dentro dos mecanismos de financiamento artellados pola Administración central para as comunidades autónomas, o que representa tan só o 2,7% do total, moi por baixo do que lle correspondería en termos de endebedamento relativo. Isto débese a que a alternativa de financiamento establecida para o resto de comunidades autónomas por parte do Goberno central, o fondo de liquidez autonómica (FLA), acadou magnitudes moi importantes para aquelas que incorreron en déficits por enriba dos obxectivos establecidos e, con eles, en elevado endebedamento. En total o Estado, incluíndo as cantidades contempladas para este ano 2021, prestoulle ás comunidades autónomas 345.359 millóns de euros, dos que o 68,5% corresponden a Cataluña, Comunidade Valenciana e Andalucía. As comunidades cumpridoras ven esta realidade con receo polo trato diferencial que supón ao premiaren condutas non cumpridoras que, seguramente, ao final terán como resultado un tratamento especial, xa sexa mediante a condonación de débeda ou a ampliación das favorables condicións de financiamento. Nalgún momento deberá facerse fronte a esta situación diferencial no marco dun novo sistema de financiamento autonómico, pero polo de agora volven estar paralizadas as negociacións ante a necesidade de focalizar os esforzos en dar cobertura aos gastos asociados aos requirimentos da pandemia.

Con relación ao gasto executado no exercicio 2020, catro son os aspectos máis salientables que podemos constatar no cadro 1: o importante aumento dos gastos en compras de bens e servizos, que creceron un 10,4% debido ás necesidades asociadas á pandemia; o incremento da remuneración de asalariados nun 5,2% debido á subida retributiva e ás necesidades adicionais de persoal sociosanitario; o recurso ás transferencias correntes, cun 10,5% máis de gasto executado, para financiar gastos de asistencia sanitaria e educativa; e, finalmente, o importante incremento dos gastos de capital, tanto das inversións reais como das transferencias de capital, que acadaron un 18% máis de gasto executado que no exercicio anterior.

Galicia destinou 1.401 millóns de euros a gastos de capital, un 13,5% do total de gastos non financeiros, que representan o 10,7% do total deste tipo de gastos do conxunto das comunidades autónomas, poñendo de manifesto, unha vez máis, o importante esforzo investidor que fai a nosa comunidade en termos comparativos, dado que o gasto non financeiro tan só supón o 5,7% do total daquelas.

Cadro núm. 1

Obrigas recoñecidas da Administración autonómica galega (en millóns de euros)

Capítulos	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2019	2020
Gastos de persoal	3.899,5	3.729,8	3.446,9	3.451,1	3.667,8	3.845,0	4.065,7	4.278,0
Compras de bens e servizos	1.414,3	1.322,4	1.540,9	1.567,3	1.650,2	1.831,2	1.864,2	2.056,8
Xuros	110,7	214,2	302,2	364,6	269,7	153,9	158,1	140,5
Transferencias correntes	2.608,5	2.266,7	2.059,4	1.992,7	2.019,0	2.157,1	2.241,9	2.478,4
Total gastos correntes	8.033,0	7.533,1	7.349,4	7.375,6	7.606,7	7.987,2	8.329,9	8.953,8
Investimentos reais	1.257,7	689,1	627,4	525,6	690,2	680,1	686,1	806,3
Transferencias de capital	1.030,6	568,2	481,8	434,0	347,8	441,7	508,3	595,3
Total gastos de capital	2.288,3	1.257,4	1.109,2	959,6	1.038,0	1.121,8	1.194,4	1.401,6
Total gastos non financeiros	10.321,3	8.790,4	8.458,6	8.335,2	8.644,7	9.109,0	9.524,3	10.355,3
Variación de activos financeiros	133,7	112,5	129,6	168,2	176,3	130,3	393,2	159,0
Variación de pasivos financeiros	245,9	419,7	1.025,5	1.460,7	1.334,0	1.033,7	2.710,1	3.423,2
Total gastos financeiros	379,7	532,2	1.155,2	1.628,9	1.510,3	1.164,0	3.103,3	3.582,1
TOTAL GASTOS	10.701,0	9.322,6	9.613,7	9.964,1	10.155,0	10.273,0	12.627,6	13.937,5

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos da Xunta de Galicia e Ministerio de Facenda.

Polo que respecta á análise dos ingresos e da súa evolución, a liquidación do exercicio 2020 reflicte as derivadas da pandemia sobre as contas públicas. Xunto co importante incremento das transferencias da Administración central para facer fronte aos gastos extraordinarios e o incremento das entregas a conta do Sistema de Financiamento Autonómico, con magnitudes acordadas antes da crise sanitaria e respectadas despois, os conceptos máis relacionados coas actividades económicas si se viron fortemente impactados (cadro 2). Destaca, neste sentido, a caída na recadación polo imposto sobre sucesións e doazóns, e polo imposto sobre transmisións patrimoniais e actos xurídicos documentados, con diminucións do 10% e o 15% respectivamente, derivadas tanto das medidas tomadas polo Goberno autonómico de aprazamento de determinados impostos, para aliviar a carga dos contribuíntes, como pola caída das transaccións económicas ao frearse a actividade económica.

Tamén é de salientar a redución de determinados ingresos asociados a gastos e actuacións nos que se deron problemas de execución, como acontece coas transferencias de capital que diminúen un 20%, debido sobre todo á escasa execución do Fondo de Compensación Interterritorial, que tan só acadou 3,5 millóns de euros.

Cadro núm. 2

Dereitos recoñecidos da Administración autonómica galega (en millóns de euros)

Capítulos	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2019	2020
Impostos directos	1.737,9	2.046,6	2.016,4	1.992,4	2.250,6	2.391,7	2.499,1	2.788,9
Impostos indirectos	2.119,3	2.699,4	2.828,4	3.077,6	3.155,8	3.491,9	3.425,0	3.430,6
Taxas e outros ingresos	261,8	256,1	179,9	186,7	183,7	181,5	197,6	174,5
Transferencias correntes	5.016,1	2.455,0	2.360,6	2.006,1	2.452,3	2.685,6	2.734,9	3.585,6
Ingresos patrimoniais	28,6	22,8	41,0	28,5	19,1	11,4	12,1	17,2
Total ingresos correntes	9.163,7	7.480,0	7.426,4	7.291,3	8.061,6	8.762,1	8.868,8	9.996,9
Alieamento investimentos reais	65,8	23,6	17,1	10,6	8,2	3,8	15,8	3,5
Transferencias de capital	753,1	588,6	471,7	391,6	222,2	445,3	422,0	335,0
Total ingresos de capital	818,9	612,2	488,9	402,2	230,4	449,1	437,8	338,5
Total ingresos non financeiros	9.982,6	8.092,2	7.915,3	7.693,5	8.292,0	9.211,1	9.306,5	10.335,4
Variación de activos financeiros	16,4	4,4	25,7	25,8	34,8	44,4	30,4	33,3
Variación de pasivos financeiros	936,3	1.293,1	1.909,1	2.221,2	1.881,6	1.194,4	2.971,5	3.645,4
Total ingresos financeiros	952,7	1.297,6	1.934,8	2.247,0	1.916,4	1.238,9	3.001,9	3.678,8
TOTAL INGRESOS	10.935,3	9.389,8	9.850,0	9.940,5	10.208,4	10.450,0	12.308,4	14.014,2

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos da Xunta de Galicia e Ministerio de Facenda.

Os ingresos reflicten o compromiso do Goberno central de asumir a maior parte das novas necesidades derivadas da pandemia, a través da transferencia de recursos adicionais. Neste sentido, mediante o Fondo COVID-19 achegáronse ás comunidades autónomas 16 mil millóns de euros durante 2020; dos cales a Galicia lle corresponden 734,8 millóns, o 4,5% do total, unha porcentaxe inferior ao seu peso relativo no PIB e na poboación, debido aos criterios de distribución que ponderaron os indicadores asociados á evolución real da pandemia, cun menor impacto relativo en Galicia.

Esta política de apoio ás comunidades autónomas continúa neste 2021, articulándose ata o de agora unha liña COVID de axuda directa a autónomos e empresas, por un importe global de 7 mil millóns de euros, dos cales corresponden a Galicia 234,4 millóns. Pola súa vez, unha parte importante dos fondos Next Generation EU, articulados pola Unión Europea para afrontar a crise económica e impulsar o crecemento económico, serán xestionados polas comunidades autónomas. Neste sentido, xa se coñece a

proposta de distribución do fondo React-EU, que se distribuirá para a súa execución a través do FEDER, o FSE e os programas operativos existentes. En concreto, repartiranse 8 mil millóns de euros en 2021 e 2 mil millóns en 2022, dos cales a Galicia lle corresponden 441 millóns, o 4,4% do total. En calquera caso, a maior parte dos fondos Next Generation EU executaríanse a través do Mecanismo de Recuperación e Resiliencia (MRR) —polo que España recibirá uns 60 mil millóns de euros en transferencias non reembolsables e podería acceder a outros 80 mil millóns en préstamos—, para o cal por agora se descoñece a participación das comunidades autónomas.

Todos estes recursos extraordinarios, aportados polo Goberno central e a UE para afrontar os gastos derivados da pandemia, permitiron sustentar as finanzas autonómicas a pesar das novas necesidades de gasto. En calquera caso, non se debe ignorar que o groso dos efectos da crise sobre os ingresos autonómicos tan só se pospuxo, e materializaráse nos próximos anos con importantes liquidacións negativas do Sistema de Financiamento Autonómico e o recorte das transferencias do Estado. Se abren así unha serie de indefinicións sobre a evolución futura dos ingresos e gastos das comunidades autónomas, que obrigará a unha reformulación global da súa actividade. Neste momento a prioridade segue a ser facer fronte ás consecuencias sanitarias e económicas, pero temos que empezar a planificar os eixes arredor dos cales se desenvolverán as actuacións da Administración autonómica no futuro inmediato, se queremos afrontar a nova realidade coa menor repercusión sobre as actividades básicas que desenvolven as comunidades autónomas.

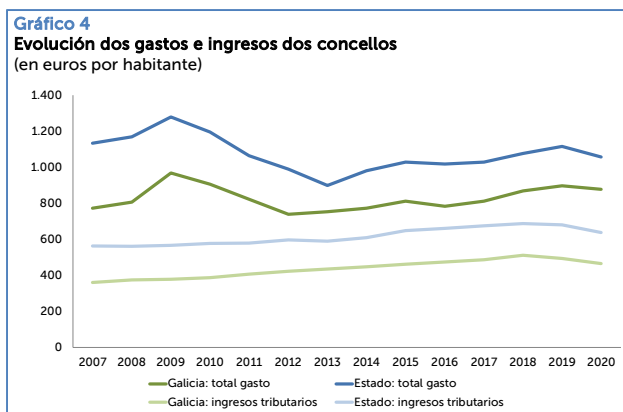
O sector público local galego

No ámbito do sector público local centrámonos na realidade económico-financeira dos concellos galegos, constatando certos elementos diferenciais respecto dos seus homólogos no resto do Estado español que, pouco a pouco, se van corrixindo. O volume de recursos administrados, en termos de euros por habitante, é do 83% da media nacional, diferenza que é máis acusada canto menor é o tamaño dos municipios, se ben é de destacar a corrección de máis de oito puntos nas diferenzas nesta variable nos últimos dez anos.

Estas diferenzas entre os concellos galegos e os do resto do Estado teñen a súa orixe tanto en factores exógenos, ao seren discriminados de forma negativa os municipios galegos na repartición da participación nos ingresos do Estado; como en factores endógenos, ao non exercer de forma equivalente a súa capacidade tributaria, sendo estes últimos os responsables principais das desigualdades existentes.

Polo que respecta aos ingresos dos concellos galegos derivados da súa participación nos recursos do Estado, no sistema vixente primábase os municipios de maior tamaño en detrimento dos máis pequenos, sen teren en conta de maneira adecuada factores como a dispersión da poboación. Esta situación resulta moi prexudicial para os municipios galegos, que ingresan menos que os do resto do Estado, e explica parcialmente as diferenzas anteriores.

Non obstante, esta menor capacidade de gasto dos concellos galegos débese, na súa maior parte, ao exercicio limitado da súa capacidade tributaria, como se pode constatar no gráfico 4 e no cadro 3. Os ingresos por tributos propios, en termos de recadación en euros por habitante, tan só representan o 72,9% da media nacional, o que mostra unha certa inhibición fiscal respecto ao exercicio da autonomía e capacidade que a normativa lles outorga aos municipios en materia tributaria. En calquera caso, tamén cabe destacar a tendencia á corrección nestas diferenzas, ao diminuír en seis puntos nos últimos dez anos.

Máis aló de elementos diferenciais, no sector público local si se constatan os efectos da crise económica asociada á pandemia. O ano 2020 liquidouse cunha diminución do gasto por habitante executado do 2,5% en Galicia, a metade da redución no conxunto do Estado. Deste xeito ponse de manifesto, unha vez máis, a estreita correlación dos ingresos dos concellos coa situación económica. A anterior crise económica supuxo unha importante diminución dos recursos das facendas locais, que nos anos previos se viron impulsados pola puxanza da actividade inmobiliaria, xénese daquela. Esta caída dos seus ingresos

intentouse compensar, especialmente polos municipios de maior tamaño, recorrendo ao imposto sobre bens inmobles (IBI), como tributo con bases impositivas non asociadas á evolución da economía, constataándose un incremento neste tipo de ingresos.

Cadro núm. 3

Ingresos e gastos dos concellos. Orzamentos liquidados (en euros por habitante)

a) Galicia

Capítulos	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020
INGRESOS							
Impostos directos	240,2	264,0	285,5	305,9	328,7	314,9	311,7
Impostos indirectos	19,4	15,6	13,8	16,0	21,4	23,0	18,4
Taxas e outros ingresos	127,7	142,2	149,1	151,8	161,5	155,0	135,5
Transferencias correntes	291,5	264,3	287,5	304,8	335,7	338,3	348,8
Ingresos patrimoniais	9,4	8,2	8,7	7,5	7,5	6,1	7,7
Total ingresos correntes	688,2	694,3	744,6	786,0	854,9	837,3	822,2
Alleamento investimentos reais	3,4	0,6	0,9	0,5	7,8	0,9	1,7
Transferencias de capital	188,5	43,9	38,4	42,5	55,5	60,9	50,9
Total ingresos de capital	191,8	44,5	39,3	43,0	63,2	61,8	52,6
Total ingresos non-financeiros	880,0	738,8	783,8	829,0	918,1	899,0	874,8
Variación de activos financeiros	1,0	1,0	1,1	0,9	0,8	0,7	0,7
Variación de pasivos financeiros	34,0	78,2	9,0	13,9	14,1	11,0	12,7
Total ingresos financeiros	35,1	79,1	10,1	14,8	14,9	11,8	13,4
TOTAL INGRESOS	915,1	817,9	793,9	843,8	933,0	910,8	888,2
GASTOS							
Gastos de persoal	274,1	234,6	250,3	258,1	274,3	284,9	296,3
Compras de bens e servizos	301,2	324,4	326,8	340,2	365,7	386,4	377,8
Xuros	5,2	8,3	8,0	2,6	3,0	1,6	4,6
Transferencias correntes	39,9	40,0	42,8	44,7	49,7	53,9	58,1
Total gastos correntes	620,3	607,2	627,9	645,6	692,7	726,7	736,8
Investimentos reais	244,3	86,1	86,7	86,4	131,4	141,2	120,8
Transferencias de capital	6,9	9,2	6,0	5,2	3,9	4,0	5,6
Total gastos de capital	251,2	95,3	92,6	91,7	135,3	145,2	126,4
Total gastos non-financeiros	871,5	702,5	720,5	737,3	828,0	871,9	863,2
Variación de activos financeiros	1,1	1,0	1,0	1,3	1,0	0,7	0,6
Variación de pasivos financeiros	33,5	36,1	50,6	44,3	38,7	25,0	13,5
Total gastos financeiros	34,6	37,0	51,6	45,7	39,7	25,7	14,1
TOTAL GASTOS	906,1	739,5	772,1	782,9	867,7	897,5	877,3

Cadro núm. 3 (continuación)

Ingresos e gastos dos concellos. Orzamentos liquidados (en euros por habitante)

b) España

Capítulos	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020
INGRESOS							
Impostos directos	356,3	391,1	419,2	454,5	461,5	458,6	451,2
Impostos indirectos	30,1	22,3	22,3	29,9	40,1	43,4	38,3
Taxas e outros ingresos	191,5	182,6	168,5	176,5	185,0	178,5	148,8
Transferencias correntes	323,5	315,2	301,6	346,6	369,1	366,4	381,3
Ingresos patrimoniais	28,2	23,4	24,6	19,0	18,5	19,1	14,9
Total ingresos correntes	929,6	934,7	936,4	1.026,5	1.074,2	1.066,0	1.034,5
Alleamento investimentos reais	15,3	7,9	6,3	7,4	9,5	7,1	4,6
Transferencias de capital	176,2	34,9	35,1	31,2	43,5	40,4	36,1
Total ingresos de capital	191,5	42,9	41,3	38,6	53,0	47,5	40,7
Total ingresos non-financeiros	1.121,1	977,6	977,7	1.065,1	1.127,2	1.113,5	1.075,2
Variación de activos financeiros	7,1	3,0	2,1	2,1	1,7	1,5	1,3
Variación de pasivos financeiros	72,2	193,8	59,5	36,7	36,7	47,1	27,6
Total ingresos financeiros	79,3	196,8	61,6	38,8	38,5	48,6	28,9
TOTAL INGRESOS	1.200,4	1.174,4	1.039,3	1.103,9	1.165,7	1.162,2	1.104,2
GASTOS							
Gastos de persoal	370,4	326,6	318,1	352,3	370,7	389,4	391,6
Compras de bens e servizos	358,4	355,6	312,3	346,2	370,9	379,4	364,5
Xuros	15,5	26,7	29,3	15,8	12,3	11,3	9,3
Transferencias correntes	96,5	89,9	86,2	100,2	101,9	100,3	113,9
Total gastos correntes	840,7	798,9	745,9	814,5	855,9	880,5	879,2
Investimentos reais	274,3	99,3	89,6	93,1	120,1	130,0	110,1
Transferencias de capital	21,9	10,6	12,2	12,9	16,4	12,4	13,1
Total gastos de capital	296,2	109,8	101,8	106,0	136,5	142,4	123,2
Total gastos non-financeiros	1.136,9	908,8	847,7	920,4	992,4	1.022,9	1.002,4
Variación de activos financeiros	3,9	10,2	3,0	3,6	3,4	3,8	4,0
Variación de pasivos financeiros	53,9	69,7	130,1	93,6	81,9	88,8	50,0
Total gastos financeiros	57,8	79,8	133,1	97,2	85,3	92,6	54,0
TOTAL GASTOS	1.194,7	988,6	980,8	1.017,6	1.077,7	1.115,5	1.056,4

Fonte: Ministerio de Facenda.

Non obstante, foron as medidas de contención do gasto asociadas aos obxectivos da estabilidade orzamentaria as que en maior medida frearon a recuperación dos niveis de gasto previos, sendo o capítulo de investimentos reais no que máis se concentra esta redución dos recursos executados. Esta restrición no gasto dos municipios permitiulles, por unha banda, reducir o seu endebedamento —que en Galicia pasou dos 518 millóns de euros no ano 2015 aos 216 millóns a finais de 2020— e, por outra, xerar unha importante suma de remanentes orzamentarios, cuantificados actualmente nuns 1.285 millóns de euros para o conxunto das entidades locais de Galicia; o que supón un 7,6% do total do Estado, porcentaxe superior ao peso relativo en termos orzamentarios.

A situación derivada da pandemia da COVID-19 levou o Goberno central a artellar medidas que permitisen mobilizar ditos recursos e, mediante a suspensión das regras de gasto para os exercicios 2020 e 2021, está a permitirse aos concellos recorrer aos seus remanentes de tesourería para colaborar na reconstrución económica e social. Porén, esas marxes de manobra difiren substancialmente entre concellos, o que pode dar lugar a realidades dispa-

res que deben ser obxecto de seguimento para tomar as medidas compensatorias oportunas.

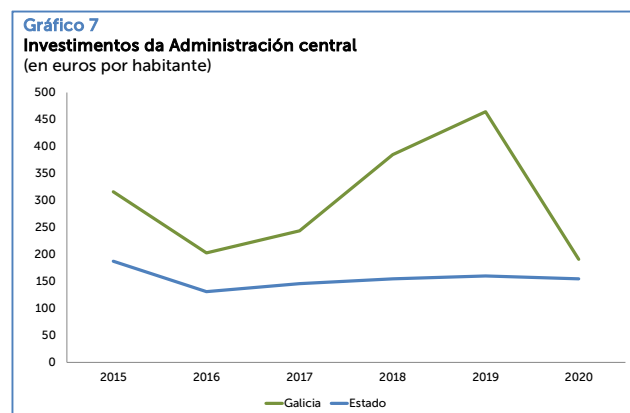
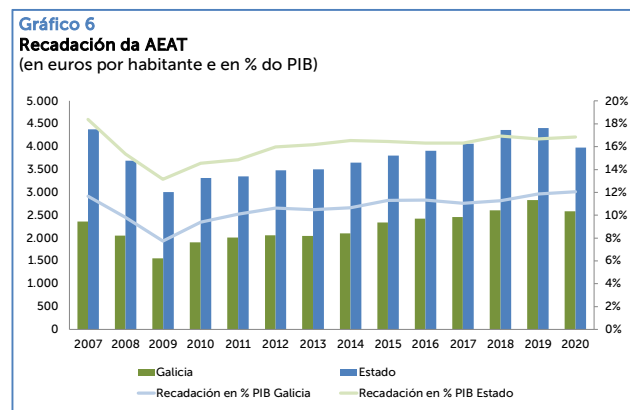
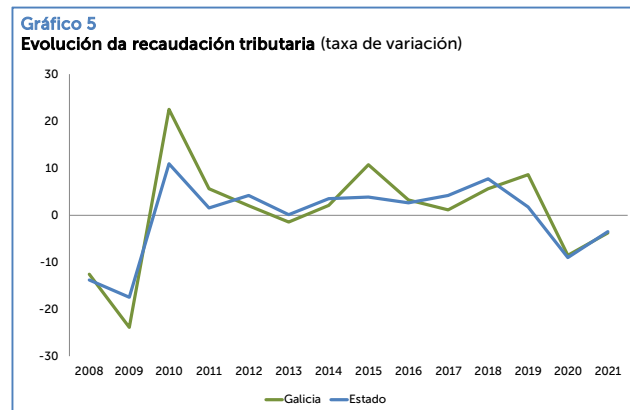
O sector público estatal en Galicia

Polo que respecta ao sector público estatal, analizamos as súas principais actuacións en Galicia, segundo a información dispoñible, facendo referencia aos ingresos tributarios da Axencia Estatal da Administración Tributaria (AEAT) e aos investimentos da Administración central no ámbito desta comunidade autónoma.

A recadación da AEAT reflicte os efectos da contracción da economía debido ás restricións asociadas á crise sanitaria. Os ingresos tributarios diminuíron un 8,6% en Galicia e un 9% no conxunto do Estado en comparación con 2019 (gráfico 5). Malia que as cifras dos primeiros meses de 2021 mostran un cambio de tendencia, as taxas de crecemento positivas dos últimos anos aínda non se recuperaron.

Xunto coa evolución da recadación, chama a atención que os ingresos por impostos en Galicia só representan o 3,7% do total do Estado; porcentaxe que debe ser posta en relación co peso no PIB, do 5,2%, e na poboación, do 5,7%. Estas diferenzas van máis aló da capacidade económica de Galicia, o representar o importe da recadación o 12% do PIB galego, fonte á porcentaxe do 17% no Estado (gráfico 6).

As cifras de investimento da Administración central en Galicia, que analizamos para os últimos seis anos no gráfico 7, poñen de manifesto o esforzo investidor, en termos de euros por habitante, entre 2017 e 2019, cando o investimento en Galicia triplicou a media nacional, mudando esta realidade no

ano 2020, no que o investimento diminuíu significativamente. Os problemas de execución, xunto coa finalización dos grandes proxectos de infraestrutura en marcha, en particular os relacionados coa alta velocidade, están detrás da evolución das cifras executadas.

O gasto sanitario en Galicia

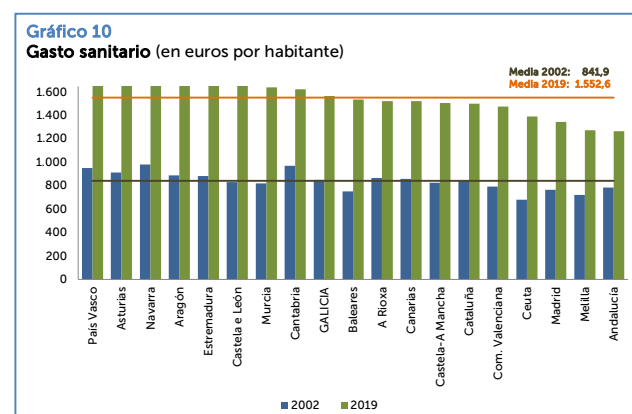
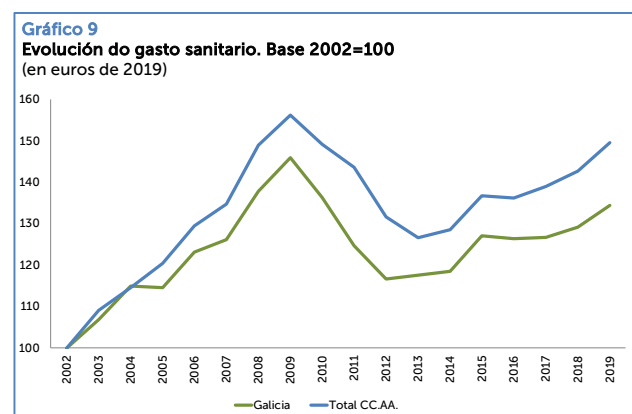
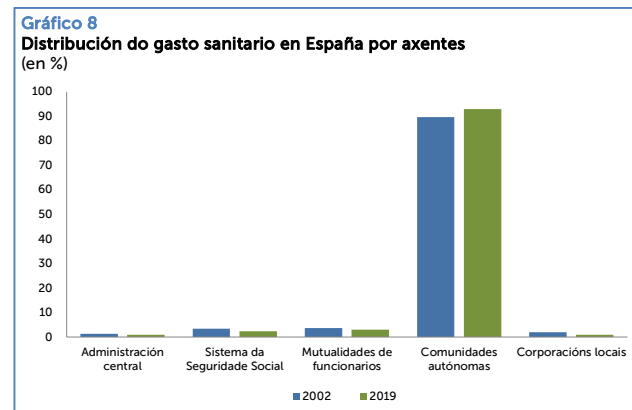
A sanidade pública, xa de por si un dos piares básicos do estado do benestar, converteuse, a raíz da pandemia da COVID-19, nun dos principais servizos prestados polas administracións públicas, condicionando en gran medida a actuación destas. Aínda non se dispón de información completa sobre a contía e o financiamento do gasto sanitario do ano 2020 para poder facer unha análise adecuada do impacto da crise sanitaria sobre as contas públicas. Porén, nos parece oportuno afondar no estudo do gasto sanitario público nos últimos anos, dado que, ademais de ser unha das competencias fundamentais de actuación das comunidades autónomas, a anterior crise económica, e os seus efectos sobre a contas públicas, tivo unha incidencia importante sobre a contía e evolución do gasto destinado a esta función. Esta cuestión abriu, ademais, un debate intenso sobre se o nivel de esforzo público neste servizo foi o suficiente para

poder afrontar agora de maneira adecuada a situación actual. Recollemos a continuación unha análise do gasto público en sanidade, avaliando a realidade galega no conxunto do Estado.

Na contextualización do gasto público en sanidade hai que ter en conta que en España, como se pode ver no gráfico 8, o 92,9% do mesmo o levan a cabo as comunidades autónomas que, desde o ano 2002, asumiron de forma xeneralizada esta competencia (Galicia, como comunidade histórica, desde 1991). O resto do gasto en sanidade correspóndelles ás mutualidades dos funcionarios (3%), ao sistema da Seguridade Social (2,3%), ás corporacións locais (0,9%) e á Administración central (0,9%).

Na análise da evolución do gasto sanitario das comunidades autónomas nos últimos exercicios, o primeiro aspecto a resaltar é o seu forte crecemento entre 2002 e 2009 (un 46% en Galicia, e un 56% no conxunto do Estado); diminuíndo seguidamente de forma significativa ata 2012 e 2013, con caídas medias do 20% en euros constantes entre eses exercicios, recuperándose en parte nos últimos anos. É de salientar o menor crecemento relativo do gasto sanitario en Galicia e como a crise económica abriu máis a fenda coa media das comunidades autónomas; brecha que se pecha parcialmente nos anos 2014 e 2015, para ensancharse de novo nos tres últimos exercicios analizados (gráfico 9).

Xunto coa evolución do gasto sanitario nas diferentes comunidades autónomas, resulta de interese cuantificar este en termos que permitan unha análise comparativa da súa realidade actual. Neste sentido, se calculamos o gasto sanitario en euros por habitante (gráfico 10), atopamos importantes disparidades entre territorios. Así, temos comunidades que superan nesta ratio en case un 50% as de menor gasto. Estas diferenzas xurdirón sobre todo nos últimos anos, ao seren

relativamente menores no momento de culminar o traspaso da sanidade ás comunidades autónomas no ano 2002. Galicia executou gasto en sanidade no exercicio 2019 por importe de 1.567 euros por habitante, case igual que a media do Estado, situada nos 1.552 euros.

En todo caso, á hora de concluír sobre o gasto sanitario por habitante cómpre ter en conta que a sanidade pública non cobre a totalidade da poboación, ao quedar unha pequena parte fóra do sistema e outra baixo sistemas alternativos, como acontece no caso dos funcionarios e as súas mutualidades. Por esta razón debemos utilizar para esta análise a poboación protexida que, pola súa vez, debe ser ponderada en función das necesidades de gasto por mor da súa idade, obtendo así o que se denomina poboación protexida equivalente. Esta é a que se utiliza á hora de cuantificar no sistema de financiamento actualmente en vigor a parte da sanidade incluída dentro do Fondo de garantía de servizos públicos fundamentais. Comparando o peso relativo destas magnitudes de poboación en termos sanitarios e o gasto en sanidade das diferentes comunidades autónomas, podemos ter unha visión máis adecuada das disparidades entre elas. Como se pode observar no gráfico 11, as diferenzas antes constatadas utilizando a totalidade da poboación mantéñense e, nalgúns casos, agudízanse, como acontece no caso galego: co 6,5% da poboación protexida equivalente do conxunto do Estado, o seu gasto sanitario tan só acada o 6,1% do total.

Estas disparidades no nivel de gasto sanitario entre as comunidades autónomas non teñen unha translación exacta no esforzo relativo que estas fan se medimos este relacionando o gasto sanitario e o PIB rexional (gráfico 12). Tendo en conta que nesta ratio incide tamén o nivel de riqueza das comunidades autónomas, vemos como as diferenzas se incrementan e cambian as posicións relativas, sendo as comunidades máis ricas as que presentan un menor peso do gasto sanitario en relación ao PIB; a pesar de que algunhas delas son as que máis gastan en termos per cápita, como acontece no caso de Navarra e o País Vasco. Galicia, cun gasto en sanidade que representa o 6,6% do seu PIB, sitúase lixeiramente por riba da media estatal, se ben reduciu esa diferenza positiva nos últimos anos.

Gráfico 11

Peso relativo do gasto sanitario, poboación protexida e poboación protexida equivalente (en %). Ano 2019

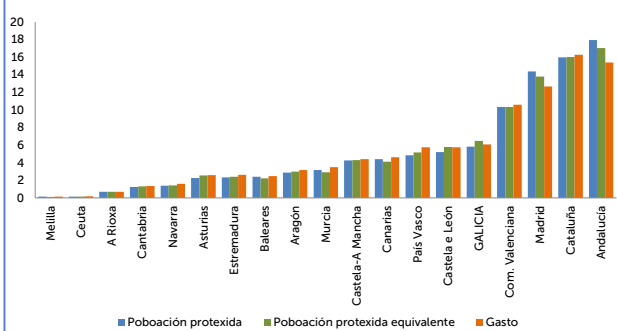

Gráfico 12

Gasto sanitario (en % do PIB rexional)

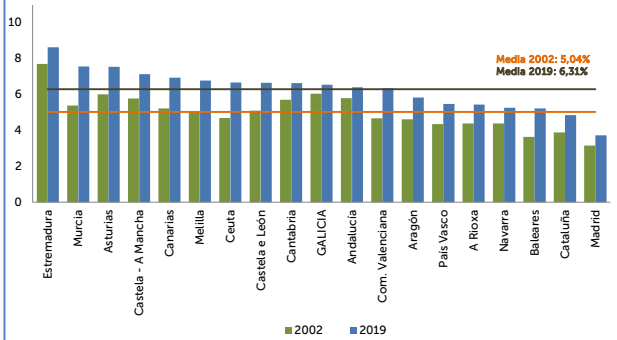
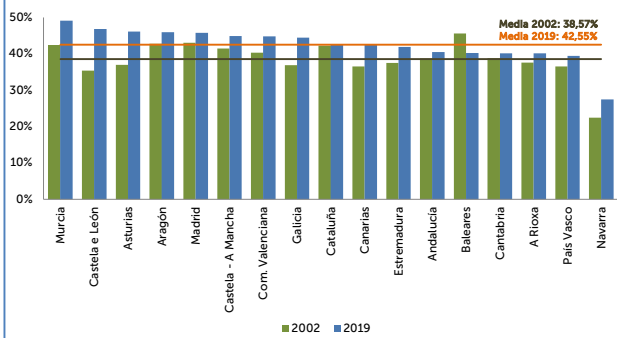

Gráfico 13

Gasto sanitario (en % do gasto non financeiro)

Finalmente, tamén resulta moi ilustrativo da importancia do gasto sanitario, e da súa priorización nas decisións públicas, cuantificar o seu peso relativo dentro do gasto das comunidades autónomas. Neste sentido, as necesidades asociadas a esta función e a propia dinámica do gasto sanitario, incluso antes da crise da COVID-19, e a pesar dos recortes realizados, unido ao proceso de consolidación orzamentaria, provocaron que o gasto en sanidade gañase peso dentro do gasto non financeiro das comunidades autónomas, como podemos constatar no gráfico 13. No conxunto do Estado este incremento é de case 3,9 puntos porcentuais desde o ano 2002, destacando Galicia, onde o gasto en sanidade aumentou en 7,6 puntos porcentuais o seu peso dentro do gasto non financeiro, situándose actualmente no 44,5% deste; o que nos dá unha idea da reorientación de recursos cara a esta función xa altamente priorizada antes da pandemia. Non obstante, constátase unha diminución deste peso relativo no exercicio 2019 respecto dos anteriores, o que pon de manifesto que a recuperación dos orzamentos públicos non beneficiou en igual medida a sanidade que o resto de funcións. Cómpre salientar que as comunidades do País Vasco e Navarra, maila presentar as maiores ratios de gasto por

habitante, como xa sinalamos, teñen as porcentaxes máis baixas de gasto non financeiro destinado a esta función; o cal é unha boa mostra dos privilexios que lles outorgan os seus sistemas de financiamento.

Malia que os datos dispoñibles non permiten avaliar o gasto actual en sanidade ligado á situación de crise sanitaria que estamos a vivir, podemos concluír que a análise da contía e evolución do gasto sanitario nos últimos 18 anos reflicte con claridade o peso desta función dentro do gasto autonómico e, con ela, da conveniencia de valorar adecuadamente a súa importancia e o seu custo efectivo. Máis aló das necesidades para afrontar a pandemia, non cabe dúbida de que esta situación obrigará a repensar o modelo de futuro da sanidade pública; o que requirirá de contías adicionais e específicas no marco do sistema de financiamento autonómico. Isto é especialmente importante para Galicia que, cunha poboación máis envellecida e un maior custo na prestación por mor da dispersión, ten unhas necesidades neste ámbito moi superiores á maioría das comunidades autónomas.

O sistema público de pensións en Galicia

Para contextualizar a análise do sistema público de pensións no cadro 4 recolleemos as principais magnitudes dos seus diferentes esquemas tanto para Galicia como para o conxunto do Estado. O sistema dá cobertura a máis de 9,96 millóns de pensionistas ou beneficiarios, cun gasto total que, tras a contracción económica do ano 2020, incrementa o seu peso ata o 14,1% do PIB español. Estas cifras son máis significativas en termos relativos para Galicia, onde a poboación cuberta ascende a 760 mil persoas (o 28,14% do total) e implica un gasto que representa o 17,7% do PIB galego.

Cadro núm. 4

O sistema público de pensións. Ano 2020

	Seguridade Social		Clases pasivas		Pensións non contributivas	
	Galicia	España	Galicia	España	Galicia	España
Pensionistas/beneficiarios ¹	677.578	8.878.894	45.117	636.902	n.d.	n.d.
Pensións/prestacións ¹	765.032	9.782.343	46.700	657.276	37.840	446.021
Altas de pensións	36.057	531.843	2.605	41.019	n.d.	n.d.
Baixas de pensións	37.384	517.924	1.735	29.856	n.d.	n.d.
Gasto total pensións (millóns de €)	9.174,3	138.052,0	1.157,4	16.317,1	214,6	2.569,4
Gasto total pensións en % PIB	15,41%	12,43%	1,94%	1,47%	0,36%	0,23%

¹ Media anual.

Fonte: Elaboración propia a partir do Ministerio de Inclusión, Seguridade Social e Migracións (MISIM), Ministerio de Facenda e Instituto Nacional de Estadística (INE).

Centrándonos exclusivamente no sistema público da Seguridade Social, un dos elementos máis salientables é o de que o 25,07% do total da poboación galega ten a condición de pensionista deste sistema, fronte ao 18,71% do total estatal. Esta realidade débese tanto ao maior peso da poboación de 65 anos ou máis, que representa o 25,46% da poboación total de Galicia, como á maior cobertura do sistema en Galicia, dado que o 79,15% desa poboación é beneficiaria do sistema como pensionista, fronte ao 75,72% do total nacional. Diferenzas similares danse na cobertura mediante pensións á poboación de 64 anos ou menos, con índices do 6,61% e 4,97% respectivamente en Galicia e en España (cadro 5).

Cadro núm. 5

Cobertura do sistema público de pensións. Ano 2020

	Galicia	España
Poboación		
65 anos ou máis	687.824	9.218.381
% sobre o total	25,46	19,43
Pensionistas		
65 anos ou máis	544.405	6.979.793
% / Poboación 65 anos ou máis	79,15	75,72
64 anos ou menos	133.173	1.899.101
% / Poboación 64 anos ou menos	6,61	4,97

Fonte: Elaboración propia a partir do INE e MISIM.

Este nivel de cobertura do sistema público de pensións xera un gasto en Galicia equivalente ao 15,41% do PIB rexional, fronte ao 12,43% do total do sistema. Se ben o peso relativo do gasto en pensións respecto do PIB presentaba unha diminución nos últimos anos, as medidas de actualización das pensións e a suba das de menor contía tomadas nos anos 2018 e 2019 e, sobre todo, a caída do PIB en 2020, mudaron esta situación. Esta evolución é similar en Galicia e no conxunto do Estado, manténdose as diferenzas, como se pode ver no gráfico 15.

O maior esforzo do gasto en pensións en termos do PIB non ten o seu traslado á contía das mesmas, acadando a pensión media en Galicia tan só o 85% da pensión media do conxunto do Estado. Este é o segundo importe máis baixo das comunidades autónomas, incrementándose ademais as diferenzas nos últimos anos, como se poder ver no gráfico 15. Ademais, é necesario que o 30% das pensións galegas sexan complementadas para garantir os mínimos legalmente establecidos. Con todo, si se constata a

Gráfico 14
Gasto en pensiones (en % do PIB)

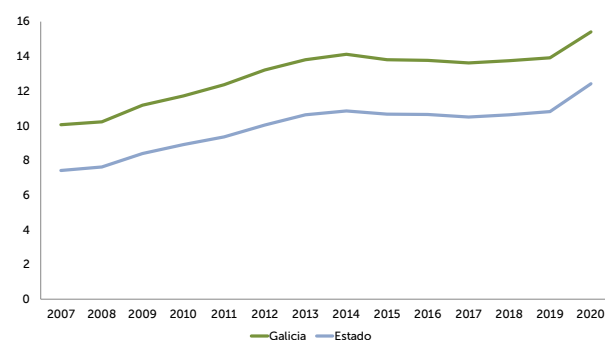

Gráfico 15
Evolución da pensión media (en euros)

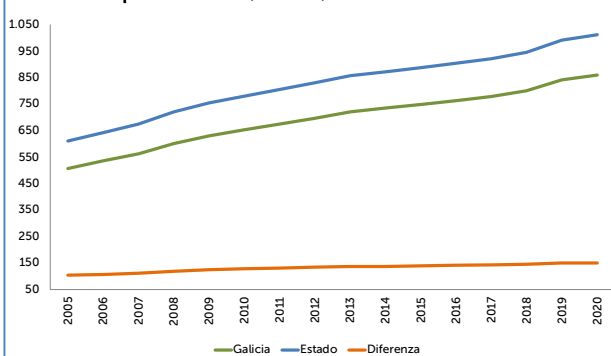

Gráfico 16
Ratio afiliados/pensionistas

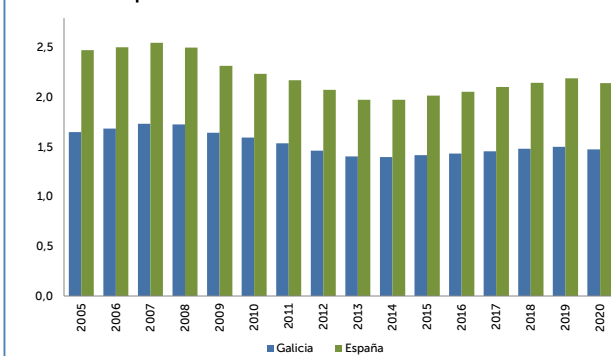
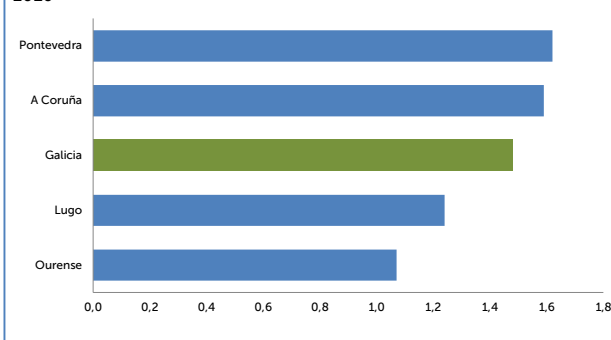

Gráfico 17
Ratio afiliados/pensionistas en Galicia por provincias 2020

translación aos importes medios das pensións dos acordos de subida para 2019 e 2020, tras anos de contención.

Na medida en que o sistema contributivo da Seguridade Social se estrutura como de repartición, en virtude do cal as cotizacións que pagan empresarios e traballadores se aplican a cubrir o importe das pensións en vigor en cada momento, a correlación entre afiliados e pensionistas é básica para o seu balance financeiro. A relación entre ingresos e gastos do sistema evoluciona en paralelo ao número de cotizantes e de pensionistas, sempre que se manteñan os parámetros básicos de cálculo das cotizacións e das pensións.

O gráfico 16 recolle a relación entre afiliados e pensionistas, en medias anuais, para Galicia e para o conxunto do Estado desde 2005, presentando no último ano unha ratio de 1,48 e de 2,15 respectivamente. Constátase un descenso significativo desde 2008 que empezaba a recuperarse lixeiramente nos últimos anos; pero a situación excepcional do ano 2020 fai cambiar de novo a tendencia. Dentro de Galicia existen diferenzas importantes entre provincias (gráfico 17), con Ourense (1,07) e Lugo (1,24) claramente distanciadas das provincias atlánticas (Pontevedra e A Coruña con 1,62 e 1,59 respectivamente), nas que esta ratio se ve empuxada polas maiores taxas de emprego e o menor número de pensionistas.

Como resultado desta relación entre afiliados e pensionistas, así como do resto de variables que inciden sobre os recursos e obrigas do sistema, estase xerando un importante desequilibrio que, considerando só os ingresos e gastos directamente relacionados coa parte contributiva, acada os 22.517 millóns de euros no total do Estado no ano 2019; dos cales 3.035 son imputables a Galicia (cadro 6). A estas cantidades habería que sumarllas os complementos a mínimos que se financian con impostos desde os orzamentos do Estado. As medidas que se tomaron no ano 2018 en relación coa suba das pensións, antes referidas, volven incrementar estes desequilibrios despois da pequena diminución que se producira no ano anterior no conxunto do Estado. Esta situación non se deu en Galicia, onde os desequilibrios aumentan de forma continuada e significativa nos últimos anos.

A evolución e situación actual do sistema público de pensións pon de manifesto que os desequilibrios que presenta van máis aló da

conxuntura económica e a súa repercusión sobre o mercado de traballo. O escenario demográfico, que se intensificará de forma estrutural no medio prazo, é o determinante principal da súa sostibilidade futura. A realidade do sistema en Galicia valida esta conclusión e anticipa a dinámica do conxunto do sistema, poñendo de manifesto a necesidade de afrontalas reformas necesarias para garantir a súa viabilidade futura.

Cadro núm. 6

Ingresos e gastos do sistema contributivo da Seguridade Social (en millóns de euros)

	Galicia				Total nacional			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Cotizacións sociais	4.813,4	4.993,0	5.252,8	5.577,2	93.083,8	97.819,5	102.846,5	110.728,0
Prestacións contributivas	7.607,3	7.834,5	8.154,7	8.612,3	115.990,6	120.059,2	125.537,4	133.245,9
Pensións	7.341,7	7.564,7	7.896,1	8.294,7	111.915,9	115.722,4	121.290,0	128.148,6
Incapacidade temporal	156,1	160,3	155,4	205,8	2.058,2	2.195,1	2.113,3	2.727,3
Prestacións por maternidade	85,9	93,8	90,8	90,8	1.787,8	1.942,4	1.947,6	2.189,0
Outras prestacións	23,6	15,8	12,3	21,0	228,7	199,3	186,5	181,0
Saldo sistema contributivo	-2.794,0	-2.841,5	-2.901,8	-3.035,1	-22.906,8	-22.239,7	-22.690,9	-22.517,9
Complemento a mínimos	718,5	697,5	709,9	710,8	7.147,0	6.992,8	7.141,7	7.087,5
Saldo global	-3.512,5	-3.539,1	-3.611,8	-3.745,9	-30.053,8	-29.232,5	-29.832,6	-29.605,5
% total nacional	12,06	11,75	11,69	11,78				

Fonte: Elaboración propia a partir do MISSM.

Neste sentido, no mes de xuño deste 2021 alcanzouse un acordo entre os axentes sociais e o Goberno do Estado respecto da reforma do sistema público de pensións, cuxos elementos máis destacables son: a revalorización das pensións en función do IPC; a separación dos gastos e das fontes de financiamento, trasladando aos orzamentos do Estado os coñecidos como gastos impropios, e cubrindo coa caixa da Seguridade Social o gasto estritamente contributivo; e a articulación de medidas relativas á penalización das xubilacións anticipadas e ao incentivo do atraso na xubilación. Con todo, o compromiso de derogación do factor de sostibilidade, aprobado en 2013, conxuntamente co anuncio dun novo factor de ponderación que garanta a equidade interxeracional, supón adiar a conformación definitiva do sistema público de pensións, que necesariamente terá que ter en conta a realidade da esperanza de vida e a súa interacción cos ingresos e gastos do sistema. Consideramos a reforma aprobada como parcial, o centrarse principalmente na suficiencia do sistema, sen garantir de forma definitiva a súa sostibilidade.

Gráfico 18
Evolución do gasto en educación. Base 2002=100
(en euros de 2020)

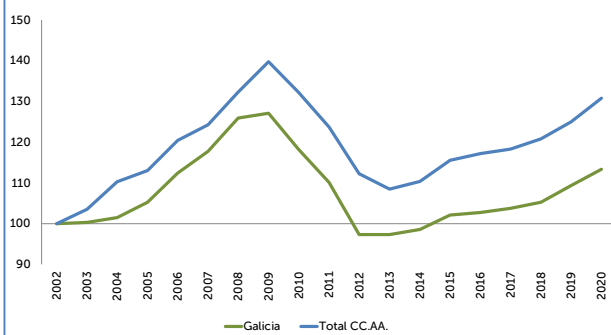
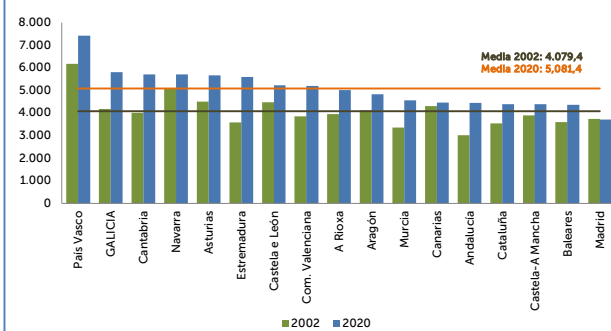

Gráfico 19
Gasto en educación
(en euros de 2020 por habitante de 4 a 22 años)

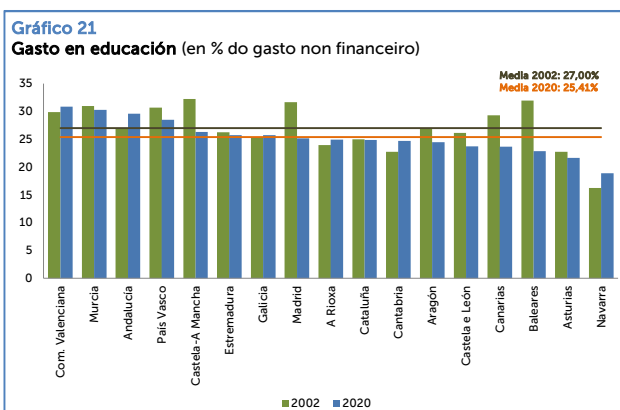
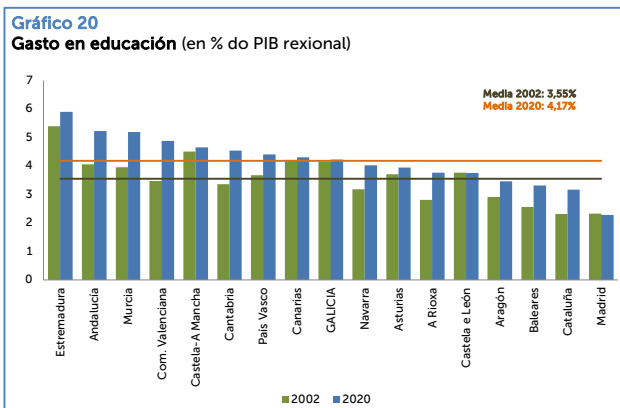

que necesariamente terá que ter en conta a realidade da esperanza de vida e a súa interacción cos ingresos e gastos do sistema. Consideramos a reforma aprobada como parcial, o centrarse principalmente na suficiencia do sistema, sen garantir de forma definitiva a súa sostibilidade.

O gasto en educación en Galicia

O gasto en educación constitúe, por detrás da sanidade, outro dos eixes principais de actuación das comunidades autónomas que tamén se veu fortemente afectado polos efectos da anterior crise económica. A aproximación ao gasto nesta función, tanto desde o punto de vista da súa contía como da súa evolución, constitúe un paso necesario para completar a análise do sector público galego.

A primeira conclusión que se tira de analizar o gasto en educación desde unha perspectiva histórica é o seu forte crecemento entre 2002 e 2009, un 28% en Galicia e un 40% no conxunto de comunidades; para seguidamente diminuír de forma significativa ata 2012, manterse en 2013 e 2014, e recuperarse parcialmente nos últimos exercicios. Cómpre destacar o menor crecemento relativo do gasto en educación en Galicia e como

cación perdese peso relativo dentro do gasto non financeiro das comunidades autónomas (gráfico 21). O gasto en educación representa en Galicia o 25,7% dos gastos non financeiros, un pouco por riba da media nacional; constatándose nos últimos exercicios unha recuperación do seu peso relativo, que chegou a presentar nos peores anos da crise unha diferenza de 5 puntos á baixa respecto do ano 2002.

a crise económica abriu unha fenda coa media das comunidades autónomas, que se incrementou nestes últimos anos nos que volveu crecer o gasto en educación (gráfico 18).

En segundo lugar destacan as importantes diferenzas no gasto en educación entre comunidades autónomas. Se cuantificamos o gasto en euros por habitante, tendo en conta a poboación obxectivo de 4 a 22 anos (gráfico 19), atopamos comunidades que case duplican as de menor gasto, incrementándose estas desigualdades nos últimos anos. Estas disparidades tamén se poñen de manifesto se relacionamos o gasto en educación co PIB rexional (gráfico 20), aínda que neste caso incide tamén o nivel de riqueza das distintas comunidades autónomas. Galicia gastou en educación no ano 2020 por habitante de entre 4 e 22 anos 5.795 euros, un 12,3% máis que a media estatal; maila que en termos de esforzo en función do PIB está practicamente na media nacional, polo menor peso relativo da poboación en idade de ser destinataria desta función.

Finalmente, debemos destacar que a dinámica do gasto asociado a esta función, xunto coa evolución do resto de gastos e unido ao proceso de consolidación orzamentaria, deron lugar a que o gasto en edu-

